Projecte de museïtzació del Castell Palau Episcopal de la Bisbal d'Empordà.

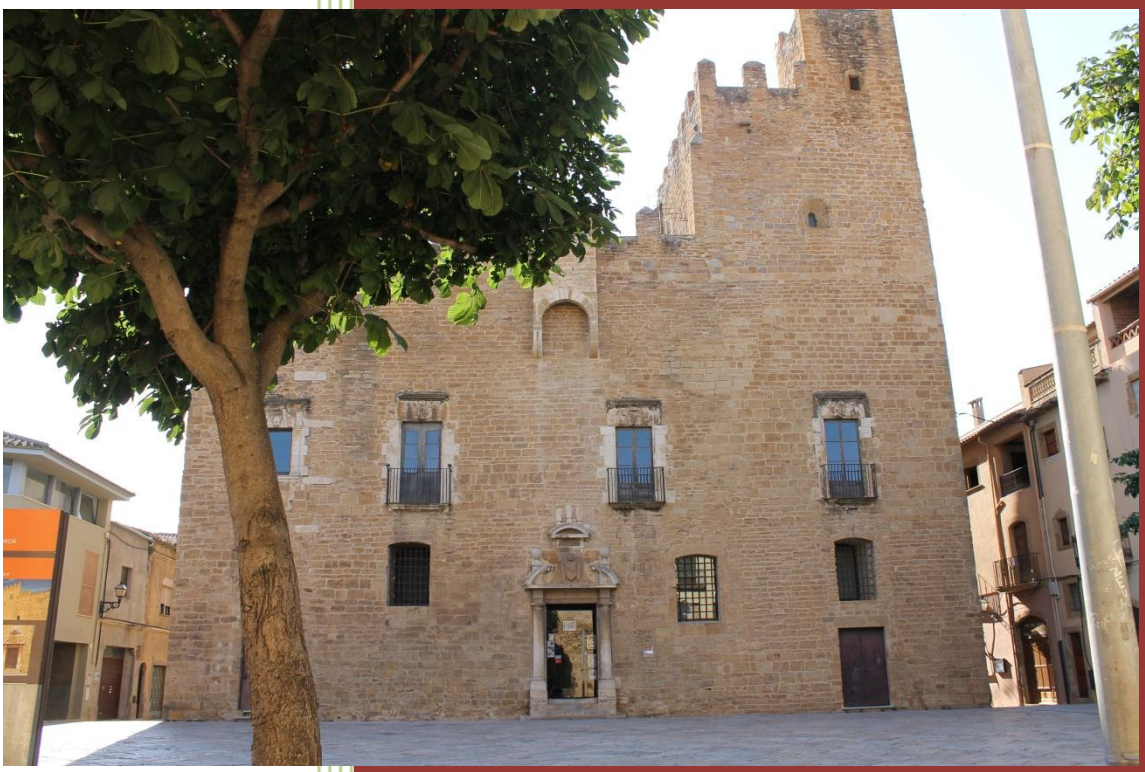

Autora: Céline Lopera Bazin

Màster en Gestió del Patrimoni Cultural en l'Àmbit Local.

UdG 2011-2012.

Agraïments.

Aquest treball ha sigut, a més d'una profunda il·lusió, tot un repte personal vist que per motius personals l'he hagut d'aplaçar un temps.

Primerament voldria agrair profundament a la meva família (els meus pares, germà i avi: Francisco Lopera, Lydie Bazin, Sebastià Lopera i Jacques Bazin respectivament) i als amics que sempre han estat allà donant-me suport: Laura Pi, Ferran Vila-Clara, Gemma Pascual, Loli Marmol, Monica Guasch, Ariadna Machado, Inés Gallardo, etc.
Donar-los-hi les gràcies per haver ofert, amb tota amabilitat, part del seu temps (sobretot aquests darrers mesos), i per proporcionar-me tota l'ajuda necessària. També voldria donar les gràcies a dues persones en particular; Marta Sadurní i Martí Castelló que gràcies a la seva competència he pogut fer possible, entre altres coses, la realització d'aquest projecte.
Així doncs també al meu tutor de treball de final de màster, l'Eduard Carbonell Esteller, per la seva empatia i pels bons consells que m'ha anat donant, un dels quals és la proposta de realització d'aquest projecte.
No voldria oblidar la meva *jefa*, l'Eva Golorons, que m'ha deixat avançar amb el treball en hores de feina quan la manca d'activitat m'ho permetia.

I per últim tots aquells professionals que al llarg d'aquests mesos m'han aportat tota la informació necessària: la Lola Casademont (coordinadora de Cultura), en Xavier Rocas (arqueòleg i conservador del Museu Terracotta de la Bisbal), l'Anna Albó (arquitecte que ha proposat la restauració de la capella del Castell), la Mireia Ceinos (treballadora de l'oficina de turisme "Torre Maria" de la Bisbal d'Empordà), i les treballadores de l'Arxiu Municipal (la Teresa, etc.).

ÍNDEX

1. JUSTIFICACIÓ DEL TREBALL FINAL DE MÀSTER. 4

2. METODOLOGIA. 5

3. MARC GEOGRÀFIC I HISTÒRIC. 6

3.1. MARC GEOGRÀFIC: 6
3.2. MARC HISTÒRIC: 8

4. HISTÒRIA DEL CASTELL. EVOLUCIÓ CRONOLÒGICA. 20

4.1. SOBRE UNA ANTIGA VILA SENYORIAL. 20
4.2. ES CONSTRUEIX EL CASTELL. 21
4.3. MÉS QUE UN CASTELL: UNA FORTALESA TERMENADA. 32
4.4. EL NAIXEMENT DELS CASTELLS-PALAUS. 34
4.5. ÈPOCA DE CANVIS: SEGLES XV I XVI. 37
4.6. L'ESPLENDOR DEL RENAIXEMENT. 42
4.7. SEGLE XVIII, EL CASTELL PRODUEIX VI. 44
4.8. LA BISBAL, CAP DE PARTIT JUDICIAL. 46
4.9. SEGLE XX. 49

5. ESTAT ACTUAL 54

5.1. PRECEDENTS 54
5.2. RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI CATALÀ. 54
5.2.1. ANYS 70. 54
5.2.2. ANYS 80. 55
5.2.3. AVANTPROJECTE DE MUSEÏTZACIÓ DEL CASTELL PALAU. 55
5.2.3.1. Excavacions arqueològiques. 55
5.2.3.2. Adequació final. 56
5.2.4. 1994: VÀRIES INTERVENCIONS. 57
5.2.5. 1997: EMBELLIMENT EXTERIOR. 58
5.2.6. 1998: GRAN REFORMA. 58
5.2.7. 2007: L'ARRIBADA DE LA TECNOLOGIA. 59
5.3. PROJECTES ACTUALS. 59

6. DIFUSIÓ I MUSEÏTZACIÓ. 60

6.1. RECORREGUT. 60
6.1.1. TIPUS DE RECORREGUT. 60
6.1.1.1. General. 60
6.1.1.2. Recorregut adaptat. 62

6.1.2. JUSTIFICACIÓ 67
6.1.3. COMPLEMENTS. 67
6.2. MUSEÏTZACIÓ DELS DIFERENTS ESPAIS DEL CASTELL. 70
6.2.1. GENERALITATS: 70
6.2.2. TIPUS DE SUPORT: 71
6.2.3. ESPAIS A MUSEÏTZAR. 72

7. CONDICIONAMENT: 150

7.1. CARTELLS INDICATIUS: 150
7.2. MOBILIARI: 152

8. COMPLEMENTS PER A LA VISITA:. 153

8.1. ÀUDIO GUIES. 153
8.1.1. JUSTIFICACIÓ. 153
8.1.2. FUNCIONAMENT. 153
8.1.3. ÀUDIO GUIES PERSONALITZADES. 153
8.1.3.1. Visita amb l'àudio guia. 154
8.2. REALITAT AUGMENTADA. 155
8.2.1. QUÈ ÉS? 155
8.2.2. FUNCIONAMENT. 155
8.2.3. PROPOSTA DE VISITA AMB REALITAT AUGMENTADA. 156

9. PLANIFICACIÓ 158

9.1. PERSONAL 158
9.2. HORARIS. 158
9.3. PREU DE L'ENTRADA. 158

10. ACTIVITATS. 159

10.1. PROMOCIÓ DEL CASTELL. 159
10.2. VISITES GUIADES. 160
10.3. USOS DE LES SALES. 161
10.3.1. FORA HORES DE VISITA. 161
10.3.2. EN HORES DE VISITA. 162
10.4. EXTRES. 163

11. CONCLUSIÓ. 164

12. BIBLIOGRAFIA. 165

13. ANNEX. 168

1. Justificació del treball final de màster.

L'estiu del 2010 vaig rebre aquí a la Bisbal la visita d'una amistat de Barcelona que desconeixia la població on he viscut tota la vida. Com a activitat vàrem anar a visitar el Castell de la Bisbal. Sabia que s'havien fet reformes, que s'hi feien exposicions temporals i poca cosa més. La sensació que vaig tenir i també la meva amistat (companya de curs del Màster en Gestió del Patrimoni Cultural) era que estava ben adequat (almenys a la planta baixa), però mancat d'un discurs museístic ben treballat.

Mesos més tard, en una de les meves visites al meu tutor Eduard Carbonell va sorgir, mentre conversàvem sobre unes noves idees relacionades amb el treball final de màster, el cas del Castell de la Bisbal. Amb ell vaig descobrir que era un palau episcopal, fet que desconeixia tot i haver-lo visitat, i que a més s'hi podia realitzar un projecte de museïtzació, molt adient dintre dels meus propòsits de fer un treball sobre la difusió del patrimoni. Aquesta idea de museïtzar un espai ja existent era, entre la de projectar millores dels espais expositius, una idea que em rondava pel cap ja feia temps.
A més a més, jo com a ciutadana de la Bisbal i seguint els objectius del màster (gestió del patrimoni en l'àmbit local) em vaig animar a posar en marxa aquest projecte.

El castell palau episcopal de la Bisbal és l'edifici més antic de la població juntament amb la Parròquia de Santa Maria. Ambdós foren els que han fet créixer la població fins esdevenir la ciutat que és ara. És així doncs l'eix vertebrador de la ciutat, tot i que els seus vilatans no en són conscients.
El castell forma part d'un casc antic que està ben conservat i amaga tresors com el call jueu (encara preserva l'entrada i sortida en forma de L i també les seves portes d'accés encastades al mur).

Finalment, el fet de convertir-lo en museu significa recuperar la seva memòria (apropar-nos a l'esplendor dels temps passats), posar-lo en valor i realçar el monument al nivell que hauria de tenir. Per tant, com ho fou en temps medievals i moderns, el castell ha de tornar a ser el motor que impulsi i dinamitzi la ciutat.

La seva museïtzació ajudarà a la dinamització del casc antic i conseqüentment la del municipi i el de les seves rodalies.

2. Metodologia.

El mètode que he emprat per a la realització del treball ha estat el següent:

Primerament vaig anar a buscar tota la bibliografia relacionada amb el castell: història del castell, de la Bisbal i de la regió; l'arquitectura del castell, dels diferents períodes estilístics, etc. La Lola Casademont, coordinadora de l'àrea de cultura de la Bisbal, em va indicar tota aquesta informació i em va donar també els plànols del castell (plànols realitzats per l'arquitecte Jordi Casadevall i per l'arquitecte tècnic de l'ajuntament, Toni Aguilar[1]).

Després de mesos d'investigació bibliogràfica facilitada per l'Arxiu Municipal de la Bisbal, per la biblioteca de la Bisbal i la de la UdG, vaig iniciar el procés de condensació de tota la informació recollida, una cop aquesta prèviament destriada.

Amb l'ajut del meu tutor, l'Eduard Carbonell, vaig anar perfilant l'estructura del projecte. Com a treball de museïtzació, l'eix principal del projecte es centra en la difusió: en com transmetre el missatge i sobretot en el què volem dir al visitant.

Per tant, era evident que s'havia d'explicar tota la història del castell, des dels seus inicis fins l'avui dia. Així doncs, vaig anar desenvolupant el discurs a difondre.

Mentre investigava mètodes museístics, persones enteses del sector em varen posar al corrent de nous sistemes de difusió del discurs: visites amb realitat augmentada, pantalles en 3D, etc.

Per últim, només faltava proposar activitats relacionades, per a promocionar el castell i fer-lo arribar a un públic ampli.

[1] Trobareu la reproducció d'aquests documents en l'apartat Annex en les darreres pàgines del document.

3. Marc geogràfic i històric.

3.1. Marc geogràfic:

El Castell Palau Episcopal, es troba al bell mig de la localitat empordanesa de la Bisbal d'Empordà. Situat entre els carrers Cavallers a la seva vessant nord, el carrer del Bisbe a l'est, carrer Peixateries a l'oest i l'imponent plaça del Castell (antic pati d'armes) a la vessant sud. El Castell forma part del casc antic de la població, antigament envoltat per una muralla que el fortificava.[2]

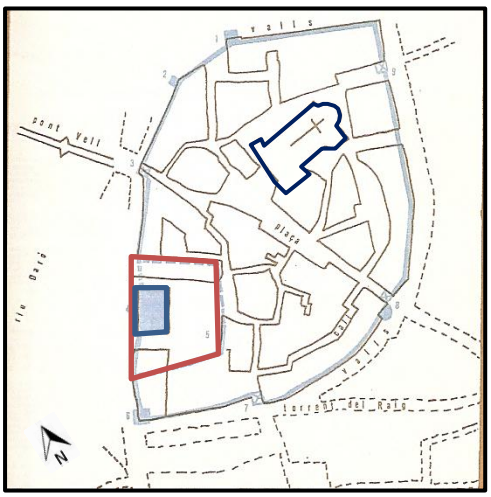

(Plànol Jordi Frigola, El Castell de la Bisbal)

Des de munt del terrat del Castell s'albira el Massís de les Gavarres, que afecta bona part de la zona meridional de la localitat; al nord es descobreixen els Pirineus lluny darrera d'una petita serra que separa les terres de Llaneres (nom antic de Castell d'Empordà) amb les de la conca del Daró i les de l'estany d'Ullastret. A pocs metres del monument, transcorre el riu Daró que travessa la ciutat, deixant a banda dreta el nucli medieval de la vila.

A l'est emergeix l'església de Santa Maria amb el seu campanar, el punt àlgid d'aquest casc antic; el passeig de Marimon Asprer (a la riba esquerra del riu), que s'accedeix a traves del Pont Nou; el Convent de Sant Francesc; etc. El castell es va construir just a tocar de l'antic camí d'Empúries; antiga via romana que segueix en bona

[2] "S'ha pogut comprovar que el castell és tant sols la torre d'homenatge d'un recinte sencer fortificat que envoltava l'antiga *villa episcopalis*, perfectament recognoscible en el plànol actual de la ciutat i visible en algunes restes situades a la plaça fronterera al castell, i que no és res més que el pati d'armes de la fortificació." Juan Bassegoda Nonell, **"El Castillo de la Bisbal, declarado monumento Histórico-artístico",** *La Vanguardia*, 23 de març del 1972. Pg. 47.

part la vora del Daró i travessa les Gavarres pel nord-est. L'edifici el flanqueja per la seva banda nord. Avui dia és la carretera local que connecta directament la Bisbal amb la població costanera de Calonge. Popularment s'anomena camí de la Ganga; ramal d'un altre camí que procedia d'Empúries i anava a trobar la Via Augusta no gaire lluny de la ciutat de Girona.

A la Bisbal s'hi accedeix per altres carreteres, la més important és la de Girona a Palamós, on la ciutat s'hi ha desenvolupat urbanísticament al seu voltant; una altra carretera local (que també travessa el massís de les Gavarres, però aquest cop d'est a oest) és la que ens duu a Cassà de la Selva passant per les poblacions de Cruïlles i Sant Sadurní de l'Heura. Altres camins secundaris ens duen a Castell d'Empordà (antic camí a Torroella de Montgrí per Ullastret), i a Fonteta (que seguia cap a Palamós per Fitor). A la ciutat també arribà el ferrocarril de via estreta "el Tren Petit" que feia el recorregut de Palamós a Girona; funcionà del 1887 al 1956.

La Bisbal d'Empordà és la capital del Baix Empordà: comarca situada al nord-est de la península Ibèrica que limita al nord amb l'Alt Empordà i a l'est amb el mar Mediterrani. Situat al centre geogràfic de la comarca baixempordanesa comprèn, a més de la ciutat de la Bisbal; el veïnat del Vilar, el poble de Sant Pol de la Bisbal i el poble de Llaneres (Castell d'Empordà). Aquest últim annexat el 1975 fet que li procura una superfície total de 20,78 km^2. El poble de Fonteta, a uns 2 km al sud-est de la ciutat, formà part del municipi de la Bisbal fins entrants al segon terç del segle XIX quan s'independitzà. Actualment és incorporat al municipi veí de Vulpellac.

La població és també cap de partit judicial, funció que sempre ha exercit ja des del segle XIV.

(Fotografia aèria casc antic de la Bisbal)

3.2.Marc històric:

Des de temps molt antics la Bisbal d'Empordà ha sigut una zona freqüentada pels homes; la primera constància que hi tenim és la troballa de sepulcres de fossa del neolític final.[3]

El relleu planer que caracteritza el Baix Empordà va afavorir l'entrada d'indoeuropeus, com així succeí durant el període de colonització grega al segle VI a.C. Aquests cohabitaren amb els autòctons ibers, que tot i ser influenciats pels nouvinguts continuaren utilitzant el seu alfabet, les seves lleis, i fins i tot encunyaren moneda pròpia. Però aquest benestar es va veure estroncat amb l'arribada de les tropes romanes durant la Segona Guerra Púnica (218 a.C), començant així la lenta romanització de la població empordanesa. En aquest període es construïren nombroses vil·les agrícoles (són els precedents més antics dels masos medievals i dels que coneixem avui dia). Tenim constància de que en l'àmbit on avui dia hi ha el castell de la Bisbal hi hagué una freqüentació tardo-romana, s'han trobat peces de ceràmica del tipus Clara D dels segles V-VI d.C.

Els visigots, al segle V d.C, varen crear el seu regne a la península ibèrica; un cop, juntament amb altres pobles germànics, varen dissoldre l'imperi romà. El model de vida a la comarca continuà essent el mateix, deguda a la forta romanització que aquest poble invasor estigué sotmès; així mateix es seguiren edificant grans vil·les d'aquest estil romà. Varen adoptar la religió cristiana que es va oficialitzar a finals de l'Imperi romà (segle IV d.C), així doncs varen acceptar una jerarquia cristiana dominada pels indígenes, que tenien cura de fer respectar els drets dels autòctons davant dels nous governants. En aquells temps es va crear el Bisbat d'Empúries, del qual el territori de la Bisbal en formà part.[4]

[3] S'hi trobà una destral de pedra polida de dimensions colossals, que va pertànyer a la col·lecció de Cazurro, avui dia hom la pot admirar al Museu Arqueològic de Barcelona. Miquel Oliva i Prat; ***Presentación de la Ruta Monumental del Bajo Ampurdán***, Revista de Gerona nº 39, 1967.

[4] El primitiu Bisbat de Girona va ser creat al segle VI, i reunia les "*territoria", és a dir,* les demarcacions administratives de l'Imperi Romà. Aleshores també existia un Bisbat amb seu a la ciutat d'Empúries, però després de la conquesta carolíngia de Girona el 785, el Bisbat de Girona va absorbir el d'Empúries. Elvis Mallorquí i García; ***Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV.*** Universitat de Girona, 2007.

De nou es produeix un altre succés, que va trasbalsar els esdeveniments: La invasió sarraïna que durà (en aquestes contrades) uns seixanta-vuit anys fins a la seva progressiva retirada cap a terres més meridionals, a les ribes del Llobregat. Carlemany, rei dels Francs, gràcies al qual això fou possible, va fixar allí la Marca Hispànica (801).

Aquest fet canvià la història: va donar peu a la creació de la nació catalana com a poble.

(Plànol del comtat d'Empúries segles IX i X, d'Elvis Mallorquí a *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*)

Per a garantir la defensa, els emperadors carolingis varen dividir el territori en comtats, administrats per a un comte franc, càrrec que es transformà de vitalici a hereditari com succeí amb els de la casa de Barcelona.[5] El Marquesat deixà de ser una dependència europea per esdevenir al segle X un Estat amb capital, convertint-se el segle següent en un nucli molt fort: amb personalitat pròpia, diferenciada dels restants reialmes de la península i amb una llengua distanciada del llatí i dels altres parlars veïns.[6]

Gràcies a l'acció dels comtes i del bisbat, les terres ermes de la Catalunya Vella s'anaren cultivant i repoblant. La tasca colonitzadora i civilitzadora del bisbat, sempre amb el suport dels reis de França, salvaguardaren aquests dominis de l'avarícia d'enemics poderosos.

La Bisbal, el 884, formava part del Bisbat de Girona[7]; el rei franc Carles el Calb, va

[5] La part nord del Baix Empordà va quedar integrada al comtat d'Empúries, mentre que la resta del territori es va incorporar al comtat de Girona. Col·lecció ***El Baix Empordà. Inventari del patrimoni arquitectònic de Catalunya, nº 6***, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995.

[6] L' afebliment de la monarquia franca al segle X, els deixa en completa llibertat i s'habituaren a obrar amb absoluta independència. La Marca Hispànica o Marquesat s'havia dividit en tres blocs: Barcelona, Ausona i Girona; Seu d'Urgell, Cerdanya, Berga, Conflent, Vallespir i Besalú; i, Empúries, Peralada, Rosselló. Esteve Albert i Corp; ***L'Empordà al temps visigòtic i l'Alta Edat mitjana***, Col·lecció Episodis de la Història nº 135. R. Dalmau Ed. Barcelona, 1970.

[7] Si en període visigòtic predominava la diòcesi d'Empúries, un cop iniciada l'etapa carolíngia, aquesta última no es va restaurar a favor del Bisbat de Girona, que professà un gran poder feudal a terres empordaneses i posseí grans dominis a tot el territori bisbal.

concedir al bisbe Gotmar I (824-850) el petit nucli de Fontanetum[8], tal com varen fer en el seu temps Carlemany i el seu fill Lluís el Piadós als bisbes precedents. El 904 es convertí en parròquia[9], Servusdei[10] (bisbe de Girona entre el 887 i 908) consagrà, sobre

[8] Topònim que tingué antigament la Bisbal. El 881, és l'any del primer precepte en el que hi surt el nom antic de la Bisbal atorgat per Carlemany.

Jaime Marqués i Casanovas escriu: "Apareix en un primer document del 844 on es fa menció del paratge amb el nom de Fonsedictus, que segons l'opinió del filòleg Antoni Griera, és una contracció de Fons Benedictus; traduït significa font baptismal o baptisteri. Si fos certa aquesta interpretació, en la "*Vil·la de Santa Maria, nombrada també Fontanet i Palau dels Moros*", o bé en la parròquia veïna de Fonteta, tindríem des de temps antiquíssims, una comunitat cristiana florescent i nombrosa, capaç de construir un baptisteri diferent a la capella annexa a la vil·la." ***La comarca del Bajo Ampurdán, Catálogo monumental de la provincia de Gerona,*** fascículo V, Diputación Provincial de Gerona, 1978.

En una epístola papal del 1002 s'anomena l'església de "*Sanctae Mariae quam dicunt Episcopalem*" amb el seu alou de Fontanet.

Un text del 1019 esmena la parròquia de "*Sanctae Mariae Episcopalis*"; topònim que es reduí col·loquialment a Bisbal, nom que té avui dia.

[9] Carreras i Candi assegura que la Parròquia esdevingué un centre d'activitats, en els segles X i XI: "hi acudien els caminants, en demanda d'acolliment; els perseguits per la justícia, els emparats pel dret d'asil; a l'ombra de *sagreres* i *celleres*, s'emmagatzemaven les collites d'oli, vi i cereals; feia serveis d'estafeta i d'amanuense; i el rector recollia la voluntat dels contractants i les disposicions per causa de mort." Pere Català i Roca; **"Presència dels castells",** ***Els castells catalans I*****.** Dalmau Ed., Barcelona, 1990-1997.

[10] Servusdei (Agde, Narbonesa, ¿ - Girona, 908) Bisbe de Girona (887-908). "Era fill d'Ingelbert i d'Adaltruda, nobles de la regió d'Agde. La seva elecció fou deguda al comte Guifré el Pelós de Barcelona–Girona i a l'arquebisbe Teodard de Narbona. Mentrestant, el comte Sunyer II d'Empúries nomenà un altre bisbe intrús, Ermemir, ajudat pels bisbes Esclua d'Urgell, erigit en metropolità, Frodoí de Barcelona i Gotmar d'Osona, oposats al narbonès. Sunyer II i el seu germà el comte Delà expulsaren Servusdei de la seva seu (888-90), que s'exilià de primer a les seves terres d'Agde i Besiers i es refugià tot seguit al monestir de Banyoles (l'església del qual consagrà el 889), fins que fou reposat a Girona pel concili de Port (890). Per tal de reforçar la seva posició anà a Mehun-sur-Marne, on obtingué del rei Odó un privilegi d'immunitat (891). Ben aviat, però, en connivència amb el comte Guifré i l'arquebisbe Teodard, es declarà fidel del rei Carles el Simple, de la branca carolíngia legítima, i abandonà Odó. Més endavant anà a Tours-sur-Marne a recaptar un altre precepte de Carles el Simple (899) en una gran expedició de comtes i prelats que obtingueren vuit altres preceptes reials per a esglésies catalanes; era el tribut de fidelitat dels legitimistes contra l'intrús Odó. Servusdei encara anà dues vegades a Roma, d'on recaptà butlles, dels papes Formós (892) i Romà (897), confirmatòries de les possessions de la catedral gironina. Entre els béns demanats pel bisbe, però que no semblen confirmats, hi havia les illes *Maiorica* i *Minorica*, en les quals algú ha proposat de veure-hi les illes Medes en comptes de les Balears. L'activitat de Servusdei fou constant: assistí als concilis de Port (890), de Narbona (902) i de Barcelona (906); el 904 dedicà les esglésies de Sant Pere de Camprodon i de Fontanet (Canapost); del 893 al 903 es dedicà a reclamar alous de les viles de Bàscara, d'Ullà i de Marata del Vallès, que li foren restituïts." Ramon Abadal; ***Els primers comtes catalans***, Biografies catalanes, Teide, 1958.

un edifici religiós ja existent, la nova església dedicada a Santa Maria, Sant Joan Baptista i Sant Miquel Arcàngel. Fou un temple de dimensions considerables per aquells moments, si tenim en compte que serví fins a finals del segle XVII. No ens queden vestigis.

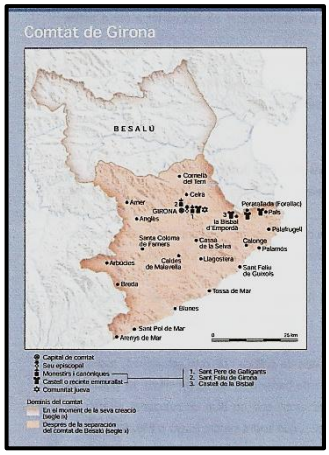

(Plànol del comtat de Girona segles IX i X, d'Elvis Mallorquí a *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*)

Servusdei donà a Petroni[11] el Palau dels Moros una mena de castell o força que posseïa el bisbe en feu al rei franc (és l'únic vestigi que ens queda de l'episodi sarraí)[12]. Localitzat al turó del Convent de Sant Sebastià de la Bisbal sembla ser que, per haver perdut la seva funció defensiva en temps de pau, el desaparegut palau no tingué la suficient atracció per a que els habitants construïssin les seves cases al seu voltant

[11] "El 15 de juliol del 891 a Mehun-sur-Loire, el rei Odó, a precs del bisbe Servusdei, concedeix a Petroni la vil·la Palacium Aurore, situada al comtat de Girona, prop de Cruïlles i de Santa Maria (de la Bisbal) que afronta amb el riu Daró." Josep Marqués i Planagumà; ***Pergamins de la mitra (891-1687)***, Arxiu Diocesà de Girona, Institut d'Estudis Gironins, Girona, 1984.
Petroni era el protegit i administrador en nom del bisbe Servusdei, és la funció que més endavant es donaria al batlle o al procurador general de la Mitra.

[12] "De l'efímera dominació àrab no tenim altra noticia que el nom de Palau dels Moros nom que rebia la fortalesa que amaga l'actual Convent dels franciscans de la Bisbal. La Bisbal com a centre de comunicacions, es natural suposar que aquí s'hi establia algun que altre recaptador de tributs de les autoritats àrabs o algun que altre prefecte de les forces militars per mantenir l'autoritat dels musulmans. No creiem que hagin construït cap castell nou, si no que es varen instal·lar en alguna residencia ja existent en temps dels visigots, probablement en una vila romana prèviament fortificada i adaptada a la seva nova finalitat. Per això s'explicaria que la possessió del bisbe el 878 i 881 se'n digué indistintament *"vil·la de santa Maria, Fontanet i Palau dels Moros"*. Si als albors de la reconquesta o colonització de la vall del Daró es deia Palau dels Moros, es perquè alguna relació hi hauria amb ells, almenys l'existència en temps del seu domini." Jaime Marquès i Casanovas, ***La comarca del Bajo Ampurdán.***

"El 1440 en el Llibre de Privilegis de la Bisbal es fa menció del pujol de convent com a Puig del Palau (llt. PODIUM PALATIO), reforçant la ubicació d'aquest antic palau visigot. Ho reafirma també amb un altre topònim, el del barri de la Guardiola, ubicat sota el puig del convent. Guardiola significaria un lloc elevat on hi ha "guaites", "talaies" o guàrdies, per a l'observació i defensa del territori." Jordi Frigola; **"La Bisbal i els primers moments de la seva història"**, *Llibre de la VI Marxa de l'Arboç*, La Bisbal, 1984.

convertint-lo així en poblat. Motiu del qual es decantaren a favor de la vil·la de Fontanet[13], construint-hi al segle XI el castell[14] de la Bisbal.[15] És una època de recobrament econòmic, es reconquesta noves terres ocupades pels regnes de taifes[16]. Durant la reconquesta el bisbe Odó de Girona i senyor[17] de la Bisbal hi morí lluitant com a bon guerrer.

La prosperitat econòmica es veié reflectida amb la celebració de mercats, obertura de nous obradors i botigues, de protecció pública i del dret d'administrar justícia, etc.[18] Tots aquests privilegis van fer venir més gent a la ciutat: homes de llei,

[13] L'èxit que va tenir aquest assentament humà, almenys primitivament, cal atribuir-lo al fet de ser lloc d'encreuament de camins (de vital importància pels mercats), a la proximitat del riu Daró i a les fonts que subministrarien aigua per a usos domèstics i de regatge.

[14] "Els castells catalans responen, en general, a concepcions menys complicades i sumptuoses que els d'altres indrets, progressivament la torre i el mur admeten l'addició de l'allotjament de la guarnició, el redós del bestiar, la sala senyorial – *aula maior* – la capella, la presó, els magatzems, el segon recinte, i en casos, el tercer recinte, etc." Pere Català i Roca; **"Presència dels castells",** ***Els castells catalans I*****.**

[15] El castell de la bisbal es situava estratègicament: una per la garantia de recaptar els impostos (es trobava enmig d'una rica comarca agrícola) i segon polític; era fronterer amb el comtat d'Empúries i la baronia dels Cruïlles. Per això els bisbes atorguen una predilecció i un interès al castell i vila. La fortalesa doncs, es una construcció urbana per facilitar-ne les diverses funcionalitats: fer palesa la potencia del senyor feudal enmig dels vassalls i dels *cavallers;* segon defensar-ne militarment les propietats (homes, bèsties i perdis), i tercer; servir per a guardar les recaptes del bestiar i els productes dels delmes, censals i primícies. Jordi Frigola i Arpa; ***El castell de la Bisbal,*** La Bisbal, 1972.

[16] La nació catalana s'enforteix amb la victòria de la batalla contra els musulmans de Còrdova: reconquereixen terres que estaven a mans sarraïnes; aquests, derrotats, estan sotmesos a impostos que entren a les arques dels regnes carolingis. Temps en que Catalunya engreixa els seus ingressos iniciant-se en les transaccions amb or. Jordi Frigola i Arpa; **"La Bisbal i els primers moments de la seva història"**, *Llibre de la VI Marxa de l'Arboç.*

[17] "La societat catalana i la seva política esdevindrà un dels models més complets de la jerarquia feudal. Molts pagesos que fins llavors eren lliures i propietaris, van esdevenir serfs dels nobles amb l'obligació de pagar impostos. Aquests homes lliures es sentien indefensos davant de tantes amenaces de l'època i renunciaven a la seva llibertat, declarant-se serfs amb els béns, pertinences i prole present i futura. Una institució com els castells — instrument indispensable de la vida feudal —, fou l'expressió més tangible del proteccionisme que el senyor li devia al vassall i sense el qual, desapareixeria la raó de ser el vincle feudal. Però de fet era una protecció il·lusòria que oferien els senyors dels castells, obtenint d'aquesta manera un profit amb escreix del vassall." Pere Català i Roca; **"Presència dels castells",** ***Els castells catalans I.***

[18] Fet important en la historia de la Bisbal és la concessió del mercat setmanal del divendres que ha contribuït de gran manera a la prosperitat de la població i que encara avui dia conserva el seu prestigi comarcal. Fou el 21 de març del 1323, que sota els precs del bisbe Pere de Rocabertí (bisbe de Girona del 1318 al 1324) el rei Jaume II expedí el decret, per a contribuir al increment del seu lloc de la Bisbal. El dret d'impartir justícia, fou atorgat al bisbe Bernat de Vilamarí

militars, prestadors jueus[19], població rural excedent (que va emigrar a ciutat deslliurant-se del sotmetiment feudal), etc. Tots ells emigraren a la ciutat per formar tots un nou estament ciutadà: el burgès.

La fortalesa no tardà a ser termenada[20], i disposà de cúria (batlle[21], jutge ordinari, notari, saig i nunci o pregoner) per a l'administració de justícia.

(1292-1311) el 1302 pel rei Jaume II. Funció que avui dia encara s'exerceix a la Bisbal. Jaime Marqués i Casanovas; ***La comarca del Bajo Ampurdán.***

[19] Una comunitat d'aquests, banquers i prestadors provinents de l'Aljama de Girona, es va establir a la Bisbal oferint un nou caràcter a un nou barri nomenat "barri dels jueus". De la seva estada en resta els noms popular de carrer dels jueus, torre dels jueus – prop de la qual, segons la tradició local, hi hagué una sinagoga –, i carrer del call: es conserva els dos arcs d'accés i l'entrada en ziga-zaga, propi de l'època medieval, i les portes que estan encastades als murs adjacents. L'aljama de la Bisbal fou saquejada el 1285 i el 1391, i definitivament abandonada pels jueus a mitjan segle XV. Jaime Marqués i Casanovas; ***La comarca del Bajo Ampurdán.***

[20] Castell Termenat era una circumscripció territorial centrada en un castell, en la qual el titular exercia la jurisdicció. Inicialment la titularitat de tots els castells era del rei o comte-rei. A partir del segle XI, però, molts castells passaren a ser administrats per nobles i cavallers per delegació de funcions del rei, o bé per una relació feudal. El senyor o castlà tenia jurisdicció en l'esfera civil sobre totes les persones residents a l'àmbit del seu terme. Els oferia protecció i refugi i, en contrapartida, els exigia el deure de contribuir al manteniment i defensa del castell. Jaime Marqués i Casanovas; ***La comarca del Bajo Ampurdán.***

[21] "Al llarg del segle XII i XIII es registren nombrosos documents de cessions, permutes etc., referents a la Bisbal on la casa de Cruïlles intervingué molt sovint. Pere Roger bisbe de Girona del 1010 al 1050, i germà de la comtessa Ermessendis, cedí el terme de la Bisbal al comte Ramon Berenguer I que el donà en feu als vescomtes de Cabrera els quals nomenaren batlle a Gaufred de Cruïlles. En aquestes centúries es van consolidar els llinatges més poderosos de la noblesa, com els ja nomenats senyors de Cruïlles i els de Torroella de Montgrí. La casa dels Cruïlles i el Bisbat de Girona, tingueren desavinences durant generacions: Gilabert de Cruïlles (segle XIV) pretenia tenir el dret d'ésser el guardià (castlà o batlle) del castell perquè un avi seu ho va ser. La sentencia fou favorable al bisbe en el sentit que la castlania era de la seva lliure designació.

La nissaga dels Cruïlles va ser la que va tindre més influencia de les terres gironines (per sota dels vescomtes de Cabrera), sobretot quan ajuntaren el 1294, per casament, els seus dominis amb la baronia de Peratallada, posseint així el territori que anà de les Gavarres a mar, sempre dintre del comtat de Girona.

Participaren a la conquestes de Mallorca amb Jaume I; acompanyaren al Rei Pere II el Gran en els desafiaments de Bordeus amb el rei de França Felip II l'Ardit, etc."

"La diferencia entre el castlà (guàrdia) i el batlle es difícil de percebre. Els batlles substituïren els castlans en la representació dels drets i interessos del baró. Els castlà es pronunciava més a la defensa del castell i del terme on el caràcter militar predominava. Administrava també els drets de domini directe de la terra sense poder immiscir-se en el domini útil. L'hi era prohibit nomenar un altre castlà sense el consentiment del senyor. Hi ha qui diu,

Des de llavores es coneix que al castell s'hi establiren calabossos per a tot tipus de condemnes: tan perpètues com de curta durada.

Els avenços socials es produeixen a Catalunya als segle XV, i la població de la Bisbal hi tingué un paper rellevant gràcies al destacat paper del síndic remença Pere Canyà. Pere Canyà, pagès benestant de la Bisbal, fou signant, juntament amb els principals síndics pagesos, en la sentència de Guadalupe (21 d'abril del 1486) que els eximia dels mals usos i proporcionava un nou estament jurídic favorable al pagès.

El 1440 Bernat de Pau (1394-1457)[22] bisbe de Girona entre el 1436-1457, accedeix a la petició dels pagesos d'entrar a formar part del Consell de la vila a parts iguals. Així a la

que eren batlles del senyor i comandants militars del castell. El seu ofici podia ser vitalici, havien de prestar homenatge i, per conveni, podien adquirir drets hereditaris." Pere Català i Roca; **"Presència dels castells",** ***Els castells catalans I.***

"El batlle representava el baró en funcions més generals, com les judicials amb assessorament del jutge, presidia les reunions del comú de la població i atenia en els assumptes d'ordre i de direcció civil d'una forma similar als alcaldes actuals. Corresponen a un estadi més desenvolupat de la vida social de la població.

Els dos càrrecs podien ser de lliure designació del baró o heretats i vinculat a una família que havia heretat el càrrec per emfiteusi. El 1278 el càrrec de batlle estava a mans de Beatriu de la família dels Frigola, — llinatge que l'exerciren durant quasi dos segles —. Com es pot observar era també una funció que les dones també hi podien accedir.

El fet de posseir un castell amb terme propi, és a dir una baronia, donava un cert poder judicial dintre del terme i per tant l'existència d'un jutge, que en qüestions judicials era assessor del castlà o del batlle, però la veritable funció judicial amb àmbit més general i sobre tot dintre de l'aspecte criminal estava reservada al poder sobirà dels comtes i més endavant dels reis. Per aquest motiu el bisbe de Girona, com a baró de La Bisbal, aspirava a obtindre també la jurisdicció completa sobre els habitants i tot el domini, i així els hi ho arrabassà als comtes de Cruïlles quan Jaume I els hi va atorgar de ple dret." Jaime Marqués i Casanovas**;** ***La comarca del Bajo Ampurdán.***

[22] "Bernat de Pau (1436-1457) bisbe que sobresurt durant la revolta remença, home intransigent socialment, clàssic intolerant i polític maquiavèl·lic, — la seu gironina defensarà els interessos més regressius i intransigents dels senyors de la terra —. Molt sovint aquest bisbe ha de venir a la Bisbal per apaivagar el ànims dels pagesos commocionats per les mesures preses pel bisbe governant. Fins i tot arribà a empresonar al castell el seu cosí, el vell abat de Banyoles, Guillem de Pau. Aquest aconsegueix escapar i fuig a Nàpols, al tornar aquest torna a ser empresonat i mor en estranyes circumstàncies. Alfons V el Magnànim comunica al Papa l'acusació a Bernat de Pau d'haver emmetzinat l'abat i també d'altres crims greus."

"La Cort del Castell administrava la justícia per compte del bisbe, vistes les tendències regressives de la Seu de Girona no són pocs els descontentaments i àdhuc revoltes. Fins i tot els

Bisbal hi hagueren dues Universitats: la de la vila de la Bisbal[23] i el de la Universitat forana, aquesta constituïda pels veïnats de Sant Pol i de Fonteta. El 1567 les dues universitats es separen i indiquen els seus límits amb "la creu del Pedró". Tot i així va continuar essent la mateixa vila i terme amb un únic senyor feudal i un batlle que el representava.

Al llarg d'aquells anys la Bisbal també fou centre de conflictes. Entre els segles XIII-XIV tingué desavinences amb el comtat d'Empúries. El Bisbat de Girona tenia possessions en aquestes terres amb l'avantatge de no tributar, fet que no agradà al comte d'Empúries Ponç Hug IV (1277-1313) que fe construir un baluard en els seus dominis, concretament a Sant Martí de Llaneres (Castell d'Empordà) — poblat fronterer amb el comtat de Barcelona i Bisbat de Girona —, que edificat sobre un turó tenia domini directe sobre la vila de la Bisbal. És des de llavores que es té constància de la fortificació[24] de la Bisbal. Es tornaren a repetir aquests enfrontaments[25] durant les dues Guerres de remença (segle XV).

---

mateixos consellers de la vila protesten davant del bisbe de les mesures repressives de la Cort. En el Llibre de privilegis, que es pot localitzar a l'arxiu municipal de la Bisbal; es parla de la presó el Canó i del seu estat precari que indueix més a la pena que a la contenció de malfactors." Jordi Frigola i Castell; ***El Castell de la Bisbal***.

[23] "La Bisbal es va situar a les primeries de la reconquesta: formació de vila vella. Amb un traçat absurd i oprimit, no tenia cap sentit urbanístic durant el feudalisme episcopal.
Sota la jerarquia episcopal la bisbal va anar adquirint més importància que els pobles dels voltants, des d'un punt de vista constructiu. A la fi del feudalisme fou un lloc atractiu i segur per a nobles rurals on bastiren els seus casals de caire gòtic. La bisbal al segle XV creix: mercats més importants, necessitat de crear carrers fora muralla, rondes que seguiren el traçat defensiu (carrer nou, carrer del raval, carrer del pedró)." Pere Lloberas i Vidal; ***Cròniques de la meva ciutat,*** La Bisbal d'Empordà, Ajuntament: Arxiu històric Comarcal, 1987.

[24] El 1302, just quan es dóna a la Bisbal la categoria d'impartir justícia, es localitza el primer document on es descriu la muralla. Bernat de Vilamarí, bisbe de Girona (1292-1311) mana edificar noves fortificacions o millorar les existents per fer front a les amenaces del comte d'Empúries en Ponç Hug IV. D'aquesta manera la Bisbal disposava d'unes muralles protectores on alhora es feia justícia i es castigava els delinqüents com molt bé ho indicaven les forques penjades del mur. Al seu sepulcre de la seu de Girona s'esculpí un epitafi en versos llatins en la qual, entre les glòries del finat, es feia esment del seu poder sobre la Bisbal, on per tal d'evitar baralles plantà als murs de la Bisbal forques fixes, que significa que són l'habitació del lladre "*Apposuit muris ut posset tollere ruxas Furcas affixas quoe sunt habitacula furis*". Lluís Monreal, i Martí de Riquer; ***Els Castells Medievals de Catalunya***, Barcelona, 1955. Pere el Cerimoniós (1319-1387) atorgà al bisbe de Girona Berenguer de Cruïlles la possibilitat de

Tot i que la població no participà de manera activa als conflictes de la Guerra de Secessió (1640-1659)[26], sí que patí les seves conseqüències en un sentit econòmic, però tot i així els bisbes de l'època no semblaren afectats i feren importants transformacions de millora del castell convertint-lo en un palau renaixentista.[27]

(Façana principal del Castell)

canviar les forques de lloc i fixar-les en qualsevol part del seu domini de la Bisbal, aconseguint d'aquesta manera exercir la mateixa jurisdicció a qualsevol lloc del terme més enllà de les muralles que fortificaven la població de la Bisbal. Berenguer de Cruïlles va ser bisbe el 1349 al 1362 i primer President de la Generalitat de Catalunya del 1359 al 1362. Jaime Marquès i Casanovas**;** ***La comarca del Bajo Ampurdán.***

[25] 1465 setge de la Bisbal (maig-juny). Guerra civil entre rei Joan II i Pere IV de Catalunya. L'estament noble bisbalenc (entre els quals Joan de Miquel, cavaller bisbalenc i capità sometent) inicialment contrari a Joan II es passà inexplicablement al bàndol joanista. Pere de Torroella literari i capità de l'Empordà defensà la vila, tot i tenir ajut també de Bernat-Hug de Rocabertí (Castellà d'Amposta), Pere IV la conquistà i imposà un pagament extraordinari per eixugar les despeses quantioses del setge. El 7 de juny la població decideix retre's deguda a la fam i epidèmies que es varen declarar a conseqüència del setge. Pere IV va saquejar tota la vila inclòs l'església i suprimí el nom de la Bisbal com a càstig, i li posa de nom de Camp-reial. Jordi Frigola i Arpa; ***La Bisbal,*** Quaderns de la Revista de Girona. Monografies locals; 66, Girona, 2003.

Pere de Torroella, poeta en llengua catalana i castellana és autor d'una de les més crues i famoses sàtires misogínia que mai s'han escrit, l'inconfusible *Maldezir de mugeres.* Època en que els cavallers, quasi bé, tots cultiven l'art de l'escriptura. Jordi Frigola i Arpa; **"La Bisbal i els primers moments de la seva història"**,

[26] "*En aquest període, la població de la Bisbal es veié forçada a encunyar moneda pròpia. En aquesta època a la bisbal, el consell municipal decideix encunyar moneda pròpia de plata: peces de cinc rals i de cinc sous amb inscripcions "Principatus Cathaloniae" i al revers "Oppidum Episcopalis". Es fe per a fer front a l'absència de numerari, durant la guerra de secessió o dels segadors."* Jordi Frigola i Arpa, ***La Bisbal***.

[27] Arévalo de Zuazo (1598-1611) originari d'una família de cavallers de Segovia, transformà el castell tal com avui dia el podem admirar. Va saber donar-li confort i aquest aire luxós que ostenta en la seva façana. Però no fou el primer en realitzar-hi reformes. Primerament començà Berenguer de Pau (1486-1506), després Joan de Margarit (1534-1554) i finalment l'esmentat bisbe Arévalo de Zuazo.

Els vilatans patiren també les hostilitats de la Guerra de Successió 1702-1714[28], i sobretot de la invasió napoleònica en la Guerra del Francès (1808-1814), on escellí un general, Enrique O'Donnell[29], que alliberà la vila dels francesos reclosos al castell. Tanmateix aquesta ocupació proporcionà a la població, millores de l'espai urbà i la introducció de nuclis il·lustrats i afrancesats.

Aquest segle XIX fou una centúria de canvis per a la vila de la Bisbal; el 1834 esdevingué cap de partit de bona part del Baix Empordà; els jutjats s'instal·laren al castell fins el 1905 any en que es traslladaren als baixos de l'Ajuntament.

Des de feia segles l'edifici ja s'utilitzava com a presó[30], i així es declarà el 1830 com a "Reales Cárceles". El 1909 durant la Setmana Tràgica hi hagué una aglomeració de presoners ,on hi acomplien penes molt llargues.

El poder episcopal va anar minvant fins que el regent Espartero decreta la llei de desamortització el 2 de setembre del 1841. Així doncs, el 1932, quasi un segle més tard, el castell passà a mans municipals.[31] El poder de la Mitra sobre el monument també va desaparèixer en aquest segle.

[28] "A la Bisbal, en aquest temps s'hi allotgen tropes espanyoles (els filipistes) que provocaren destrosses i desperfectes a la població. Però fou un mal menor, ja que aquelles poblacions que refusaven la seva ocupació estaven sentenciades al saqueig. A la vila hi havia partidaris dels dos bàndols, però la majoria dels bisbalencs restaren a favor de Calres III dels catalans, proclamat rei per les Corts Catalanes." Jordi Reynés i López, ***Guerra al Baix Empordà de l'època moderna (½ segle XVII – p. segle XVIII)***, La Bisbal d'Empordà; Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, 2001. Jordi Frigola i Arpa, ***La Bisbal.***

[29] Enrique O'Donnell (1769-1834), fou un militar espanyol d'origen irlandès. El 14 de maig del 1813 alliberà la Bisbal de les tropes napoleòniques, capturant el general francès Schwarts. Com a recompensa se li atorgà el títol de comte de la Bisbal. Jordi Frigola i Arpa; ***La Bisbal.***

[30] Fou una de les presons més tenebroses de la zona, aquesta funció carcerària, ha sigut sense dubte el que ha possibilitat que ens arribi a dia d'avui una de les construccions medievals més ben conservades de Catalunya.

[31] L'ajuntament de la Bisbal trigà més de 90 anys en gaudir de manera legal la propietat del castell. Entre els canvis de règim, la llei de desamortització que tant s'aplicava i alhora s'anul·lava, l'esperada despossessió per part del Bisbat de Girona, les ventes fallides d'aquest, va fer que s'allargués eternament la cessió al municipi i, alhora, va ajudar a la salvaguarda d'aquest inigualable monument. Gràcies al decret del 1949, en que l'Estat sotmet a tutela tots els castells espanyols, va evitar que el castell de la Bisbal patís una possible alteració de la seva estructura medieval. Matas i balaguer; **"La polèmica per la propietat del castell de la Bisbal. Un capítol de la desamortització eclesiàstica",** ***Llibre de la Festa Major***, La Bisbal, 1982.

El 1869 es succeeix el nomenat "Foc de la Bisbal", revolta popular encapçalada pel guixolenc Pere Caimó contra el règim sorgit després de la revolució del setembre. D'aquesta manera el 3 d'octubre del mateix any, la Bisbal es proclama República Federal. Només durà 5 dies i no causà destrosses. En la Tercera Guerra Carlina (1872-1879), les tropes de Savalls prengueren la població el 1874; durant molt de temps perdurà un ambient de divisió dintre de la mateixa societat bisbalenca. Mentrestant s'hi va desenvolupar la indústria surera i ceràmica mitjançant l'expansió de la revolució industrial, fets dels quals ajudaren a la modernització de la població.

1906, any important per a la Bisbal, la població es va convertir en ciutat, temps de creixement econòmic gràcies a la seva indústria. Durant la I Guerra Mundial pateix una gran davallada, degut a una baixa de la productivitat de la indústria surera acompanyada de la crisi agrícola causada per la fil·loxera. Tot i així als anys vint va recuperar-se gràcies a un nou sector emergent, el turisme de qualitat que es va veure troncat per la Guerra Civil del 1936-39. Tanmateix després als anys 60 mogut per interessos d'una altra índole, fet del qual dotà d'unes conseqüències negatives al paisatge empordanès.

En aquests anys al castell, que ja deixà d'utilitzar-se com a presó (1967), es va retirar l'arxiu notarial (1969) i s'hi van desenvolupar activitats culturals relacionades. El 1969 es va crear el Patronat del Castell a raó de l'exitosa exposició; "la ceràmica catalana actual". El 1972 el castell es va declarar monument nacional històrico-artístic.

Amb el retorn de la democràcia l'associació es va dissoldre i l'ajuntament va decidir reprendre les obres de restauració d'edificis de la ciutat com el castell.

"*El 1983 es va crear el Centre d'Estudis Bisbalencs, que més tard desaparegué i l'any següent l'Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal d'Empordà, situat a l'ala oest del castell, prèviament restaurat i remodelat*."[32]

Durant aquests anys sorgiren tot tipus de propostes relacionades amb el castell: es volgué fer un Parador (dintre de la pujada turística), que per sort es va saber aturar a temps; una discoteca, etc.

[32] ***Alt i Baix Empordà. Gran geografia comarcal de Catalunya,*** Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1991-1996.

Aquest mateix any 2012 s'ha traslladat l'Arxiu Municipal en un edifici creat expressament per al seu ús, a dues passes dels actuals jutjats de la Bisbal.

Avui dia segueix essent actiu. Està obert al públic i s'hi fan exposicions temporals, visites guiades, etc.

Gràcies al seu ús continuat, aquest inigualable representant de l'arquitectura civil del romànic català, ens ha pervingut als nostres dies en tan bon estat de conservació.

4. Història del Castell. Evolució cronològica.

4.1.Sobre una antiga vila senyorial.

El 1993 s'iniciaren les excavacions arqueològiques de la planta baixa del Castell i s'hi descobriren a la sala nord; dues sitges, un forn per a la cocció de ceràmica d'ús domèstic, i un tram de mur pretèrit a la construcció del castell. Les sitges podrien haver estat construïdes en època romana. En aquesta zona s'han trobat elements contemporanis a la dominació romana.

L'arqueòleg Xavier Rocas, — director del Terracota Museu de la Bisbal d'Empordà —, com a cap de les excavacions, va proposar la teoria de que aquests elements, formarien part d'un pati a cel obert d'una antiga vila senyorial d'època carolíngia del segle IX. Aquest espai, probablement estaria tancat per un recinte complex construït sòlidament. La ceràmica trobada in situ, de tipus reduïda (destinada a la cuina), confirmaria aquesta hipòtesi situant aquesta vila entre els segles IX i primera meitat del segle XI. Un altre element que ho corrobora, és l'orientació d'aquest edifici (o edificis), que segueix la mateixa que la del castell. Tot fa pensar que possiblement fos la casa senyorial del bisbe de Girona. En aquells temps el Bisbat de Girona té dintre dels seus dominis la població de Fontanetum (antic nom de la Bisbal, segles IX-XI). Es tractaria doncs de la construcció principal de la població que estaria envoltada d'altres edificis més petits dels quals els habitants treballarien la terra i utilitzarien els patis per a guardar les collites i les eines emprades.[33]

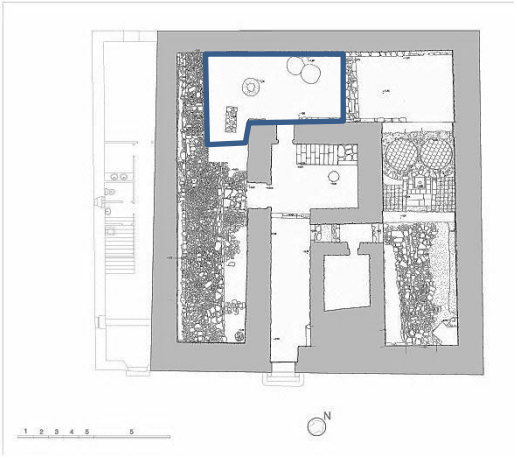

(Imatge cedida per l'arqueòleg Xavier Rocas)

[33] Xavier Rocas; **"Excavacions arqueològiques al castell-palau de la Bisbal"**, ***Revista de Girona*** nº. 162 gener - febrer del 1994.

4.2. Es construeix el castell[34].

L'esplendor econòmica que va gaudir Catalunya al segle XI es va traduir físicament al terme de la Bisbal per la construcció de les esglésies de Fonteta i de Sant Pol, i de l'imponent castell; objecte de la nostra atenció.

Molts autors situen la construcció del castell al segle XII o XIII basant-se en la primera vegada en que apareix documentat.[35] Però si fem cas de la seva arquitectura, especialment si ens fixem en l'estructura de la capella romànica integrada a la torre situada a l'angle sud-est de la terrassa superior, comprovarem que la seva edificació és del romànic II (segles X-XI).

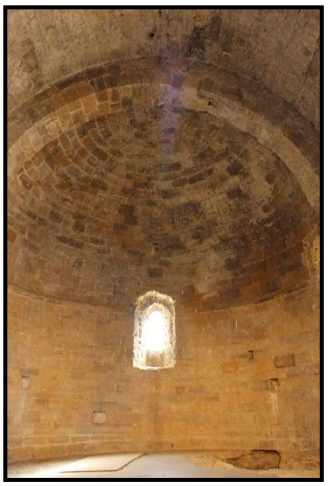

(Interior capella del Castell)

Són esglésies que ja no es construeixen en "*opus spicatum*" i que han adoptat la volta de canó, a més de que són les primeres a mostrar-se amb decoració llombarda.[36]

A part de lo descrit aquí amunt, si també tenim en compte que el castell palau episcopal de la Bisbal es va edificar amb aparell de carreus escairats, propi del romànic de finals del segle XI, i de com es bastiren les seves nombroses obertures, podem datar amb seguretat que la seva construcció és de finals del segle XI.[37]

---

[34] Josep Morera i Sabater, copia textualment la contestació d'una carta que envià el 1936 al Servei de catalogació i conservació de monuments històrics, sobre si el senyor Geroni Martorell li podia aportar més bibliografia referent a l'època de construcció del Castell de la Bisbal: *" ... referent al Castell de La Bisbal i a l'època de la seva construcció. Com diu V. molt bé, les dades son escasses i poc concretes, car la documentació pertinent, que fins al segle XV guardaria l'Arxiu episcopal, desaparegué segurament amb l'incendi del mateix en l'any 1469.*" José Morera i Sabater; **"El Palacio episcopal o Castillo de la Bisbal",** *Canigó* nº 186, Figueres, 1969.

[35] La més antiga menció és del 1148: *‹‹...de tertia omnium pacitum parte que eunt aut in perpetum erunt intra terminos castri et fines Sancte Mariae Episcopalis››.* La següent és del 1180 en que també el castell s'esmenta documentalment. Per aquest motiu, erròniament, s'ha anat atribuint la seva construcció al bisbe Guillem de Peratallada (1161-1168) i pels seus successors Guillem de Monells (1168-1178) i Ramón d'Usall (1179-1196). Tot i així no s'ha de descartar que probablement, en temps d'aquests bisbes, s'ampliés el castell o s'hi fessin obres.

[36] Classificació que fa en Joan Badia i Homs en ***L'Arquitectura medieval de l'Empordà, vol. I,*** Diputació de Girona, Girona, 1977.

[37] "Molt sovint es recorre a l'estil arquitectònic de les esglésies o capelles que formen part de la fortificació per a datar les construccions, ja que els castells catalans es feren responent mètodes populars sotmesos a la improvisació i a l'arbitrarietat allunyant-se dels sistemes coetanis de la

El castell es va construir sobre restes d'un hàbitat més antic.[38] Es va edificar en planta quadrada concentrada amb pati interior, pis elevat i torre a la terrassa superior.
La capella, que es troba dintre la torre, sustenta la torre honorífica configurant-li al castell una fisonomia en forma d'escala de tres graons. Els tres nivells de coberta estan coronats per merlets cúbics amb un acabat en forma de piràmide que discorren sobre un parapet corregut en el qual s'obren les espitlleres.

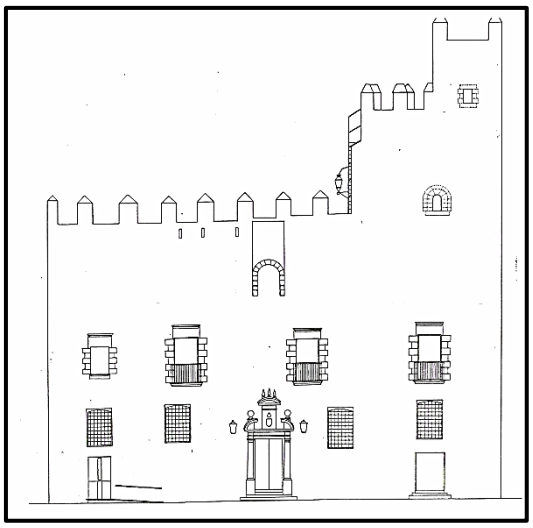

(Plànol Jordi Casadevall)

Just a plom de la porta principal del castell, hi ha un robust matacà constituït per un arc de mig punt sobre dues mènsules volades. És l'element antic més notable de la façana. Protegia la porta d'accés al recinte sobirà.
Les obertures que es veuen a façana ens mostra que el castell es va edificar en dues plantes.

A la façana principal es va situar ben bé al mig la porta principal. A banda esquerra hi havia una porta que donava accés directe a les cavallerisses, per allà passaven els cavallers a llom dels seus cavalls. A la planta primera s'hi construïren quatre finestres (botzinades vers l'interior) d'una dimensió un xic superior que les espitlleres que veiem al terrat.

---

fortificació europea, fent així impossible la seva comparació." Lluís Monreal, i Martí de Riquer; ***Els Castells Medievals de Catalunya.***

[38] Les restauracions realitzades el 1934 varen permetre observar que els murs interiors de la planta baixa i del soterrani, que presenten aparences pètria, en alguns punts semblen romans i altres visigots. La situació estratègica del castell, vora el riu, fa pensar que en aquest indret existiren fortificacions romanes o potser anteriors. Juan Bassegoda Nonell, "**El Castillo de la Bisbal, declarado monumento Histórico-artístico",** *La Vanguardia*, 23 de març del 1972. Pg. 47.

La distribució interior es va fer de la següent manera: *"varen distribuir l'espai en tres cruixies perpendiculars a la façana principal*." Aquesta distribució la trobem tant a planta baixa com a la primera planta. *"A planta baixa; la nau de l'esquerra arriba fins al fons de l'edifici; la central s'interromp per deixar lloc a un pati quadrat; i la de la dreta arriba fins a la línia de fons de l'esmentat pati, on queda trencada per una altra nau transversal que en la part posterior ocupa en la seva longitud l'espai corresponent a l'amplada del pati i cruixia."*[39]

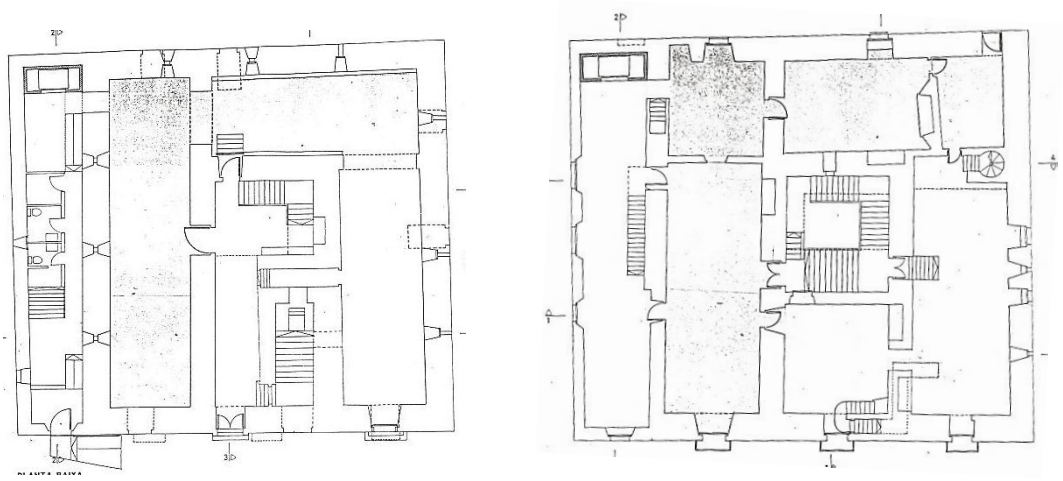

(Plànols Planta Noble i Planta Baixa de Jordi Casadevall)

Rere la porta principal del castell, hi feren un passadís sostingut amb volta de boterell del qual li seguia un altre a mà dreta en volta de canó (espai anomenat posteriorment com "lo Canó"). En el mur de la façana de migdia hi havia una obertura cruciforme romànica que només es visible avui dia des de l'interior de l'edifici.

(Vestíbul amb volta de boterell, obertura cruciforme, passadís "lo Canó")

[39] Pg. 45 de ***Els Castells Medievals de Catalunya,*** Lluís Monreal, i Martí de Riquer;

Just després hi situaren el pati interior de planta quadrada on es va construir el pou: element fonamental per a la defensa del castell. En cas d'atac assegurava el proveïment d'aigua des de l'interior de la mateixa fortalesa. Del pati arrencaren l'escala que girava cap a l'esquerra i arribava a la nau central de la planta superior (aquesta ha estat molt modificada a llarg del anys).

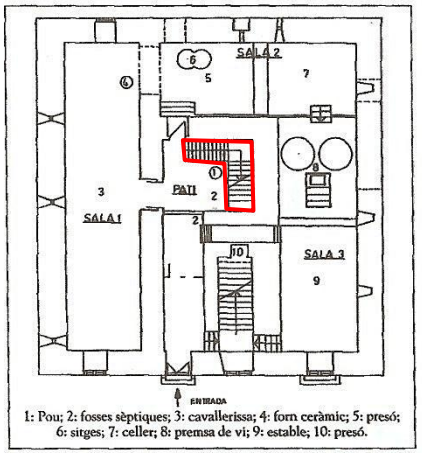

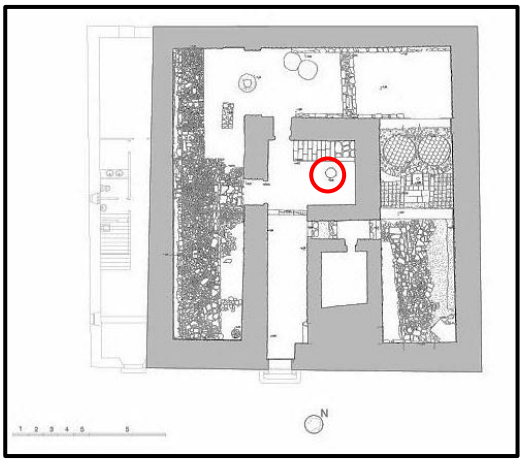

(Imatges cedides per l'arqueòleg Xavier Rocas)

Des del pati també s'accedia a les cavallerisses situades a mà esquerra de l'edifici. El sòl d'aquesta sala es trobava a uns 60 cm per sota la cota de paviment del pati, probablement s'hi entrava gràcies a un escaló col·locat damunt l'empedrat.

El paviment estava composat per un enllosat de rierencs. Els còdols estaven disposats en pendent per a facilitar l'escolament dels líquids que es feia per la zona est de la sala, aquesta estava desproveïda del ja descrit enllosat. Més endavant s'hi afegiria un cossi de ceràmica, probablement utilitzat com a abeurador. En el mur de ponent de la sala, en tota la llargada de la paret hi havia la menjadora per als cavalls amb fonament d'obra i un coronament de fusta.

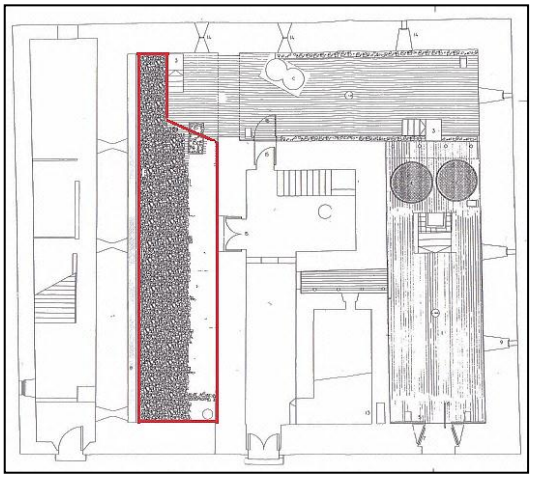

(Planta Baixa, de Toni Aguilar, arquitecte tècnic de l'Ajuntament de la Bisbal)

Al mateix mur obriren tres finestres romàniques d'arc de punt rodó i de doble esqueixada que antigament donaven a l'exterior. Ara, només es poden observar des de la sala de cavallerisses i des de l'interior del recinte del cos oest afegit al segle XVI.
En la mateixa sala, al mur est, just abans de l'arc rebaixat que donaria pas a la sala nord, hi ha un relleu situat a l'alçada dels ulls que ocupa un bloc de pedra. Allí podem apreciar una forma humana disposada en creu envoltada per altres relleus de difícil distinció: una possible inscripció, una creu a la part superior, i diverses ratlles verticals.[40]

La sala nord es va construir sobre les dues sitges, el forn de ceràmica i el petit tram de mur d'època carolíngia. No en sabem gran cosa de la funció d'aquesta sala fins les reformes efectuades al segle

Travessant la sala nord s'accedeix a mà dreta a una altra sala longitudinal, l'estable. Delimitada per un arc rebaixat amb porta d'arc de mig punt en la seva part superior. Ens indica l'existència de divisió de sostres per mitjà de terrabastalls de fusta. De la mateixa manera, feren una altra obertura entre la sala nord del castell i el pati interior.
L'estable tenia un paviment similar a la sala de cavallerisses: rierencs amb pendent, però aquest cop orientats a l'oest, que finalitzaven en una zona neta de pedres. Aquest espai era el filtre que s'utilitzava per a evacuar els sucs i les brutícies del bestiar.

Des d'aquesta sala també s'hi pot accedir al anteriorment mencionat passadís "lo Canó". És el nom pel qual se'l troba als documents antics. Aquest comunica l'àmbit est del castell amb el pati i l'entrada principal de la fortificació.

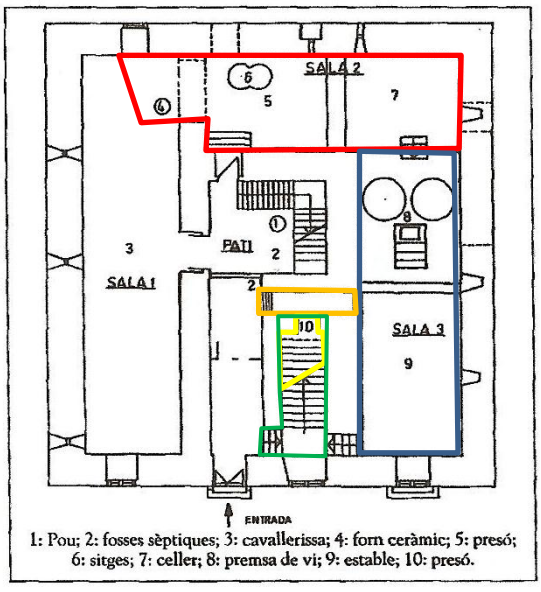

(Plànol planta baixa, alçat per en Xavier Rocas)

[40] No se sap a ciència certa de quan data: hi ha qui proposa que és pretèrit a la edificació del castell, època visigòtica, (Joan Badia i Homs, ***L'arquitectura medieval de l'Empordà I***); hi ha qui diu que podria ser un treball fet de quan la sala s'utilitzà com a presó al segle XIX (Xavier Rocas, **"Excavacions arqueològiques al castell-palau de la Bisbal"**).

Sustenta una escalinata interior que arrencava des de la cruixia central a tocar la façana (on es troba la porta principal) i gira a l'esquerra fins a trobar l'escala del pati interior a primera planta. Aquest passadís dona a una petita habitació[41] a mà dreta, situada a sota la ja esmenada escala interior. Es creu que hi hauria la primitiva masmorra on empresonaven els delinqüents, els vençuts, etc.[42]

Ben bé davant l'entrada d'aquesta habitació hi varen situar un arcosoli.

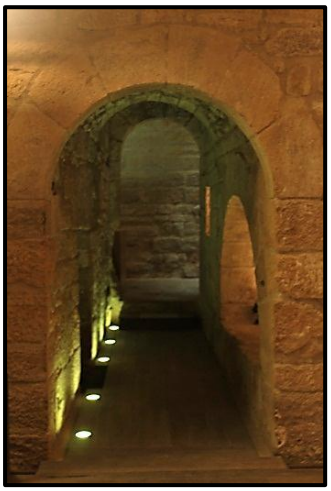

(Passadís "Lo Canó" i vistes des de l'interior de la masmorra)

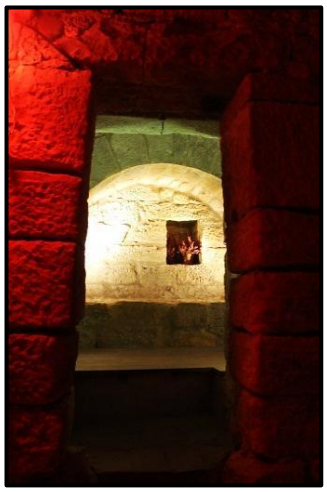

Pujant per les escales del pati interior s'accedeix a la planta principal (també s'hi pot arribar amb les altres escales interiors de la cruixia central del castell).

Varen construir les sales de la planta noble, emmirallant-se amb l'estructura inferior del castell. Per tant, tenim la sala de ponent que s'estén de nord a sud, la nau central partida en dos per l'espai que ocupa el pati interior i per últim, la tercera nau, a llevant, que és idèntica a la de la planta inferior.

[41] Es creu que d'aquesta habitació sortien passadissos soterranis. És una llegenda que ha arribat fins als nostres dies i que l'escriptor bisbalenc, Xavier Cortadellas va recopilar. Textualment diu: *Tradicionalment se n'esmenten uns quants. Per cenyir-nos només a la vila de la Bisbal, n'assenyalarem un que va del Castell a l'altre costat del Daró i que diuen que servia per fugir en cas de setge; un altre que va del Castell al Convent; un tercer que va d'aquest últim lloc a casa Ferrer i, finalment, un que unia les principals cases senyorials del sector del carrer del Raval. Potser l'única resta de tots aquests passadissos sigui el soterrani que arrenca prop del pati central del castell.* Font: pròpia. Diferents informants bisbalencs. Xavier Cortadellas i Gratacós; **"Passadissos de la Bisbal",** ***El poble dels centfocs. Llegendes de les gavarres****, Edicions Sidillà, 2011,* La Bisbal d'Empordà, *pg. 369.*

[42] Les inhumanes condicions que aquesta masmorra oferia serà al segle XV motiu de protesta pels Consellers de la Vila davant la Mitra de Girona.

Aquesta sala llisca de sud a nord fins topar amb una sala més petita que comença rere el mur posterior que ocupa l'espai del pati. Tant la sala de ponent com de llevant tenen unes escales d'accés directe a les escales del pati. Les dues cambres centrals són més petites que les anteriors descrites. La que dona a la façana principal, que està orientada al sud, és la cambra principal del bisbe i la segona és on hi havia la cuina. Aquesta sala està situada al nord de l'edifici, està construïda amb volta apuntada i s'hi marca una banqueta (un replà format en començar la paret sobre uns fonaments de més gruix que la paret).

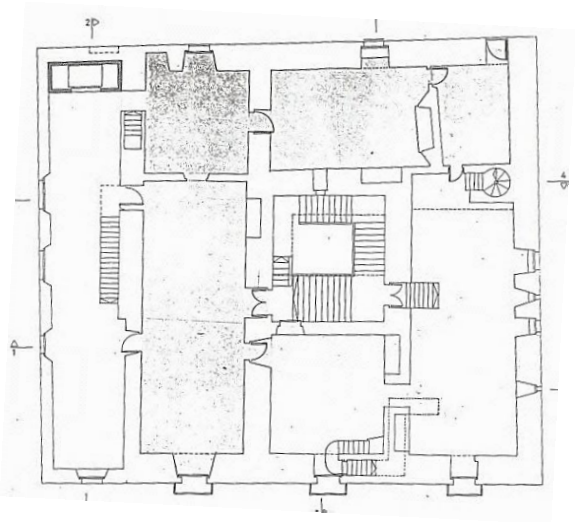

(Planta Noble, Jordi Casadevall)

Per les parets del mateix pati, l'escala segueix (girant sempre a la dreta) fins a les terrasses. Allí a la cantonada sud-est varen alçar la capella del castell. Dedicada a Santa Anna durant la diòcesis d'Arnau de Montrodon (1336-1348), anteriorment a Sant Miquel; es va construir amb planta romànica i nau de volta de canó, sostinguda per quatre pilars robustos.

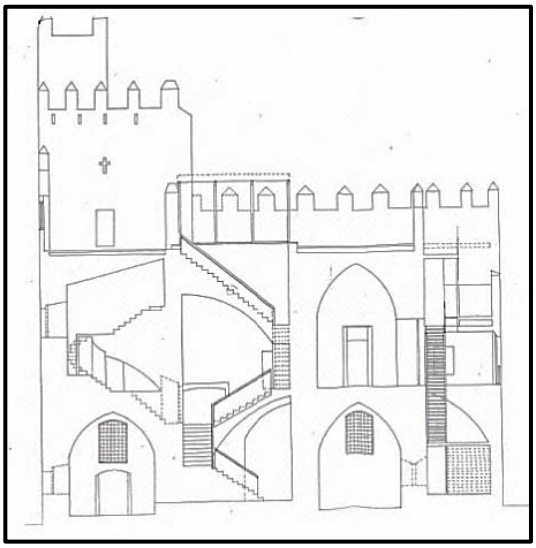

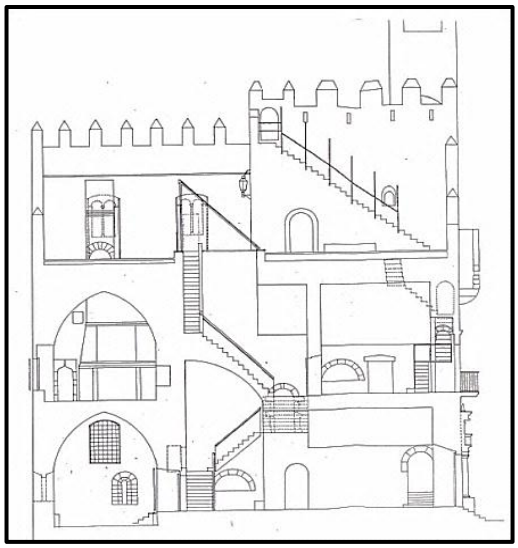

(Plànols axials, Jordi Casadevall)

Avui dia es manté intacta amb el seu absis semicircular, orientat a llevant, i el presbiteri cobert per volta de forn (quart d'esfera) separada de la resta de la capella per un arc triomfal.

Aquest arc és molt massís i reposa sobre dues columnes amb els seus dos capitells decorats amb penques[43], fusts cilíndrics i les bases d'urpes. Dins la capella s'obren dues petites finestres romàniques de doble biaix i arcs de mig punt, que corresponen a l'absis de la capella. Una, dóna a la façana principal i l'altra a ponent, visible només des del terrat. El paviment, que és l'assentament de les esmentades columnes, està format amb una espècie d'estuc planxat sobre una catifa de formigó de ciment natural amb còdols. Manifesta una inclinació d'uns gairebé trenta centímetres a llevant, obligant d'aquesta manera afegir un carreu a la columna esquerra. En el mur de ponent hi ha la porta, de dos arcs de mig punt en degradació, sense llinda ni timpà. La volta de la capella no només es diferencia de la resta de les estances del castell per la seva forma, sinó per estar totalment constituïda amb carreus escairats (tallats de manera que els costats o cares formin angles rectes).

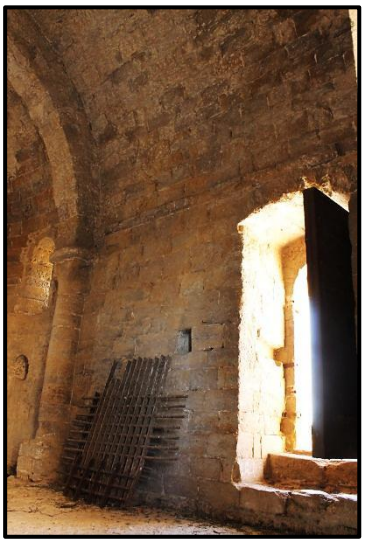

(Interior de la capella del castell)

Finalment, es troba situada en la part més alta del castell per recordar la dignitat episcopal del senyor de la fortalesa.

[43] Afirmació dubtosa dels autors Monreal i Riquer *a* ***Els Castells Medievals de Catalunya*** , ja que els capitells estan molt erosionats i no s'hi pot extreure cap tipus de conclusió.

Just damunt de la capella, pujant per unes escales exteriors al seu lateral oest, hi ha una petita terrassa on es troba la torre honorífica (cantonada sud-est), de dimensions més reduïdes que la capella. És una estructura en planta quadrada, coronada amb merlets i espitlleres, i està coberta amb volta apuntada. Presenta dues obertures d'arc de mig punt, una a banda oest i l'altra en la seva part posterior (banda nord) vers l'adarb.

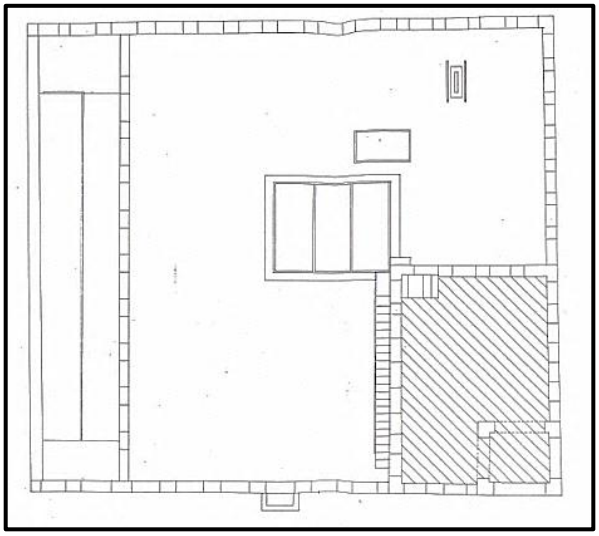

(Plànol del terrat amb torre honorífica, Jordi Casadevall)

Una particularitat del castell és que al terrat a la banda de llevant i recorreguts uns pocs metres de la part septentrional; feren aixecar un mur força alt, però que no superava l'alçada de la capella, amb unes obertures. Joan Badia i Homs en *l'Arquitectura medieval de l'Empordà*, proposa que probablement foren unes habitacions que mai s'acabaren de fer.

Avui dia les finestres que podem observar son coronelles d'estil gòtic. No són d'època, es referen als anys setanta del segle passat durant la pujada cultural caracteritzada en salvaguardar el patrimoni català.

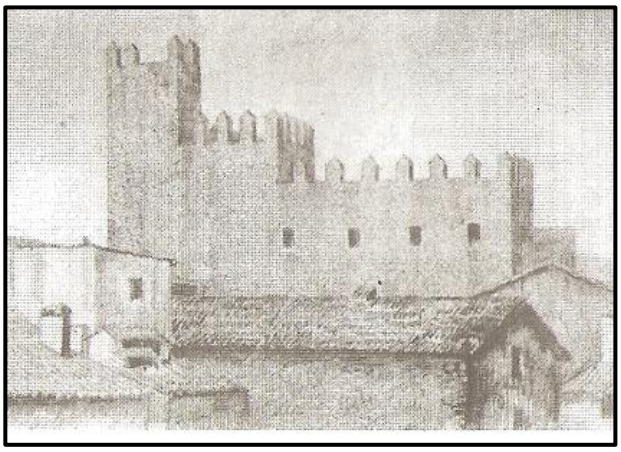

Hi ha una fotografia de mitjans dels segle XX on es veu que en aquest espai hi havia quatre finestres quadrades de mida reduïda.

(Dibuix pag. 40 de *Castells medievals de Catalunya* de Monreal i Riquer)

Feren unes obertures romàniques d'una sola esqueixada al mur de llevant. Encara es conserven avui dia. Tres són del mateix tipus i dues estan fetes de doble biaix. A la façana septentrional també feren finestres romàniques de també una sola esqueixada. Avui dia es conserven les de la planta baixa.

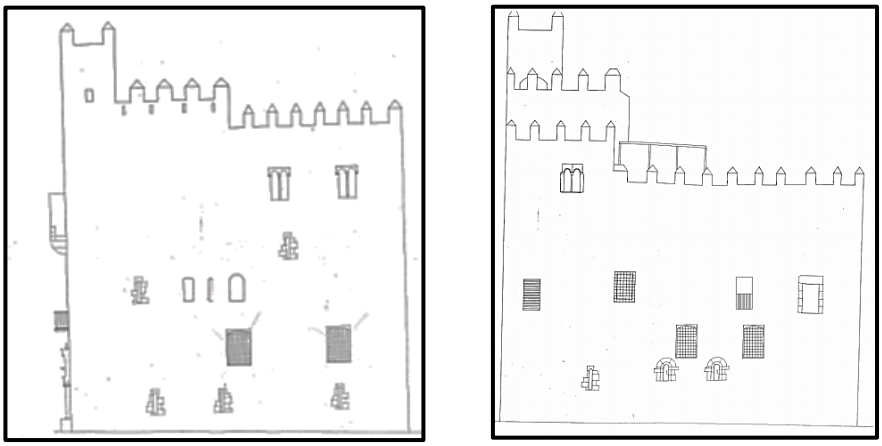

(Façana est i nord , Jordi Casadevall)

Totes les sales del castell tenen els murs carreuats de pedra rossa, pròpia de la comarca, i els sostres de volta grassa i apuntada. S'exceptuen: la cambra principal que s'edificà amb volta d'aresta, la sala de terrabastall construïda amb volta de creueria, i la capella i el passadís cobert de la planta baixa realitzades amb volta de canó. Varen ser precursors d'aquest tipus de volta (volta apuntada). Dita tipologia s'anà expandint a la comarca al llarg del segle XII.

Podem observar també que les estances presenten uns forats a mitja alçada, hi eren per cabre-hi unes motllures que suportarien uns terrabastalls de fusta. Es pot comprovar la hipòtesi observant l'única sala del castell que encara preserva el seu terrabastall. Està localitzada entre la cuina i el menjador del castell.

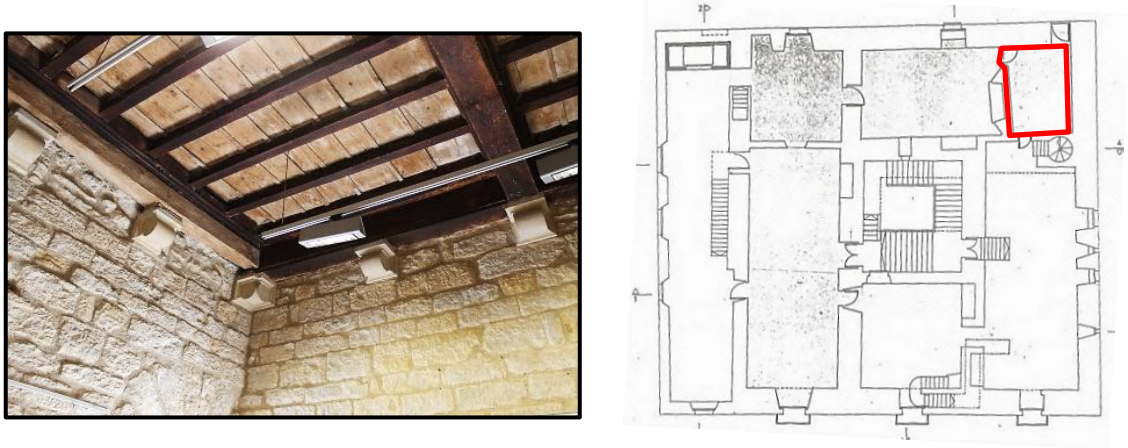

(Sala del terrabastall i Planta Noble Jordi Casadevall)

La raresa d'alguns aspectes del castell desperten la nostra curiositat. Hi han portes que presenten unes llindes formades per una gran peça de pedra en forma de pentàgon aixafat, ens recorda a una mena de frontó que suporta un arc de descarrega en mig punt deixant un timpà lleugerament enfonsat en el mur emplenat de pedra carreuada.

(Frontó porta accés presó segle XV)

Un altre element a destacar, són els arcosolis inserits al gruix del mur d'algunes cambres de la planta principal (com s'ha comentat abans n'hi ha un a planta baixa al passadís anomenat "Lo Canó"). Es sospita que la seva utilitat era la de col·locar-hi brasers per escalfar les habitacions o bé com a credença (una tauleta o un conjunt de prestatges, armariet, etc., on hom posava els objectes que calia tenir a mà per al servei de taula), puix que en aquells temps el mobiliari era escàs.

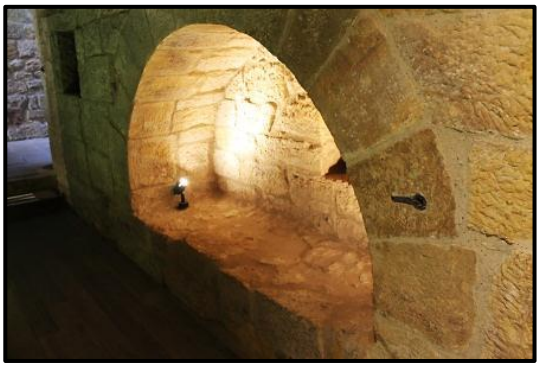

(Arcosoli passadís "Lo Canó")

En aquesta època els castells eren construccions pròpiament funcionals, alçats per a la defensa de les terres del senyor. És doncs, evident constatar que els interiors dels castells eren inhòspits per a la vida domèstica. Aquests espais, les habitaven els guardians[44] dels castells, homes d'armes, i no pas pels senyors i la seva família. Amb el

[44] Segles X a XIII, a l'alta edat mitja el castell era eminentment guerrer i amb una doble finalitat: defensar homes i terres d'incursions sarraïnes i parar les escomeses dels altres feudals. Es situaven en llocs elevats, aïllats i de difícil accés per a facilitar la seva defensa, eren llocs inhòspits on el senyor roquer titular no hi feia estada permanentment, aquestes circumstàncies feren que aparegués la figura del castlà o castlania per a la seva administració i guarda.
En temps més moderns alguns castells situats en paratges més assequibles s'adaptaren com estatge senyorial, sense perdre la fisonomia i el caràcter castrense. La seva existència més

temps les habitacions varen guanyar confort (ens hem de situar en temps medieval en que la comoditat interior no era una prioritat)[45], i ja entrant al segle XIV, s'anaren ocupant per les famílies senyorials.

4.3.Més que un castell: una fortalesa termenada.

Fins ara només hem descrit el castell en si (és la part que es conserva avui dia), però un castell com a tal havia de disposar d'altres dependències. Els castells medievals s'estructuraven a partir de dos recintes el sobirà i el jussà. El sobirà era el lloc de residència del senyor o del seu representant, dels servents i l'últim reducte en cas d'atac intens en el cas que les fortificacions fallessin. En canvi, el jussà era el lloc destinat a habitatges pels soldats. El pati d'armes, era el punt principal de trobada on podien practicar els jocs de la guerra, també és on es desenvolupaven les festes populars que promovia el senyor i marc de les assemblees del poble. En temps agitats per les guerres era també el recer segur per als ramats de la Mitra i el refugi on acudien els pagesos de Fonteta i de Sant Pol (barris foranis de la vila).

S'emmurallà la fortificació i la població, ja a finals del segle XIII, tot i que la primera referència que tenim és del 1302. Hi ha constància de que alçaren una torre amb parament semicircular (al portal Sant Jaume) i una de grans dimensions (torre rodona o del consell). Ambdues reafirmen aquesta datació.

(Torre dels jueus, foto cedida per en Xavier Rocas)

complexa va donar origen a un desdoblament de funcions, amb una burocratització d'aquestes, similars a les encarregades a l'antiga castlania. Pere Català i Roca; **"Presència dels castells",** ***Els castells catalans I*****.**

[45] Es construïren sales de grans dimensions, generalment mal distribuïdes, de parets molt gruixudes que no protegien del fred, el mobiliari era quasi inexistent, el servei de taula rudimentari, i una despreocupació total per la higiene que sumat amb lo anterior, era d'esperar que la gent no superés els 40 anys de vida. Pere Català i Roca; **"Presència dels castells",** ***Els castells catalans I*****.**

Influenciats pels castells dels creuats; era molt corrent ja en el segle XII i sobretot al llarg del XIII, edificar torres curvilínies i adossades als murs. Però al segle XIV es consideraren les quadrades com més efectives per a la tècnica militar del flanqueig. L'única que es conserva és la del Portal de la Riera (segle XIV**)**, en temps de Pere el Cerimoniós. Tot i així, les altres estan documentades: se'n parla d'una altra torre quadrada al costat oposat de la primera, tradicionalment nomenada la Torre "dels Jueus" (nomenada més tard com d'en Masbernat) [46], la de "Can Tunyeca" (masia fortificada amb guaita — desaparegut —), "Torre del Comú", Torre gran (a banda oriental), Torre d'en Planes (al nord, seguint el mateix tram on el castell s'hi quedava adossat), Portal Nou, Portal amb torre de camí a Sant Pol, i un altre de camí a Girona.[47]

Les muralles de la Bisbal estaven també constituïdes de baluards, barbacanes, fossats, i torres (mancades de porta en la planta baixa), que defensaven el nucli urbà de la població. Tenien un gruix molt considerable de 1,43 metres que anava disminuint a mesura que guanyava alçada. Amb les seves corresponents espitlleres, el seu parapent estava compost de carreus escairats disposats en filera horitzontal de manera molt regular. El curs del riu Daró era una defensa natural del castell en la banda nord, com ho va ser també en èpoques remotes. La fortalesa s'aixecà vora la confluència del torrent del Raig (avui cobert) amb el Daró.[48]

Els castells catalans confiaven en la robustesa dels murs i les torres per a la seva defensa.

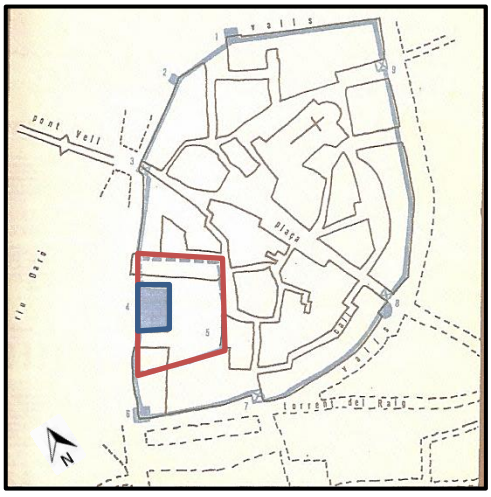

(Plànol Jordi Frigola, El Castell de la Bisbal)

[46] Algunes torres han estat enderrocades a finals del segles XIX i principis del XX. J. Pella i Forgas en la seva ***Historia del Ampurdan*** publicada en 1883 descriu la torre dels Jueus; comenta que era de planta rectangular i posseïa una finestra del segle XVI, d'arabesc. Aquesta finestra ha estat col·locada, fa alguns anys, a l'interior d'un establiment de Palamós. Joan Badia i Homs en ***L'Arquitectura medieval de l'Empordà,*** vol I.

[47] Miguel Oliva i Prat; ***Inventario de los castillos, fortalezas, recintos amurallados, torres de defensa y casas fuertes de la província de Gerona*** separata de la *Revista de Gerona* ns. 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46**;** 1967-1969.

[48] Joan Badia i Homs en ***L'Arquitectura medieval de l'Empordà,*** vol I.

En aquells anys, al tram de mur est i part nord del terrat substituïren les finestres romàniques per unes finestres gòtiques coronelles del d'arc de punt rodó del gòtic de finals del segle XIII.

(Finestres coronelles de la façana est del castell, Jordi Casadevall)

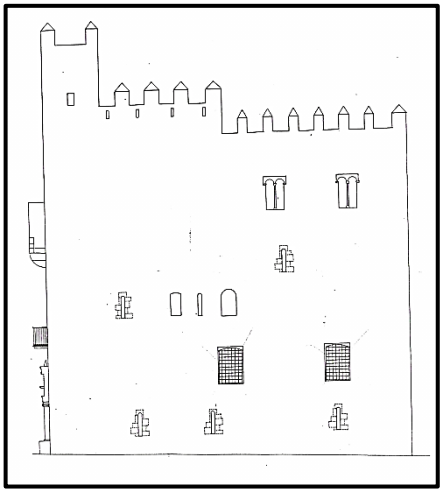

4.4. El naixement dels castells-palaus.

A Catalunya, el concepte del castell canvia radicalment al segle XIV, anys en que els senyors senten l'ànsia de viure amb més comoditat i fast, (recordem que fins ara la vida a l'interior dels castells era molt espartana). D'aquest guisa s'inicia la conversió de les fortaleses en palaus; ....*es transformen per mostrar-hi el poder i els gustos del cortesà, adulador dels reis o servent de la cort, així els escuts i blasons, signes externs d'aquest poder, ornamenten els castells i serveixen d'afany sumptuari de l'aristocràcia del moment.*[49]

Anteriorment els bisbes hi venien només per passar-hi alguns dies quan s'hi celebraren festivitats locals o bé per resoldre algun plet o apaivagar qualsevol revolta, a partir de llavores hi fan estades més llargues.

El refinament de l'arquitectura civil gòtica, absorbeix la militar, donant-li un aspecte molt més diàfan gràcies també al treball acurat de les finestres, la decoració dels sostres de fustes que es pinten, etc.

[49] Jordi Frigola i Arpa; **El Castell de la Bisbal.**

L'escala del pati interior, tal com la coneixem avui dia, es d'aquesta època: és una escala noble amb barana pètria, que donava accés directe al pis noble fins la planta del terrat. Es va distribuir en tres crugies perpendiculars a la façana i la central es va subdividir en dues a la planta primera.

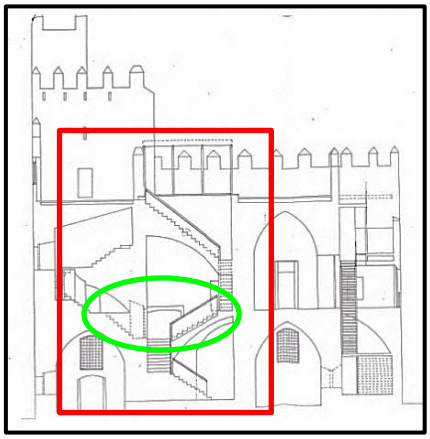

(Plànol axial, Jordi Casadevall)

Tanmateix, entre els segles XIV i XV moltes fortificacions foren reforçades degut a l'aparició de la pólvora i les bombardes. Fet que va provocar canvis militars convertit en obsoletes les construccions defensives anteriors. Tot i així, amb el temps les defenses exteriors esdevingueren més simbòliques que efectives, i de mica en mica, la fisonomia de fortalesa dels castells catalans anà desapareixent. És evident constatar que l'evolució de les tècniques militars varen influir en l'arquitectura urbana com el cas de l'abandó del castell defensiu a favor de l'adopció dels palaus.[50]

En aquesta centúria el bisbe de Girona, Gastó de Montcada (1328-1334), va encomanar al seu notari Cervià, la realització d'un inventari de totes les seves possessions incloent-hi les del Castell de la Bisbal: hi va fer una descripció acurada de les seves dependències. Lluís Batlle Prats ho va publicar a la revista gironina IEG i així ho va reproduir: "*Se menciona la «camera» en que el mayordomo guardaba las escrituras, la cocina, la habitación contigua a la cocina en donde había «plures ferros sive gryllons ad tenendum homines captos» (griyllons o diverses eines per mantenir els homes captius) que se justifican por el carácter de señor feudal que tenia el Obispo, la sala, la habitación de los criados y la despensa, en la que había entre otras cosas, 81 mitgeras de trigo y 81 saumates de vino sin contar otras diez que ya se habian enviado a Gerona."*

[50] Lluís Monreal, i Martí de Riquer; ***Els Castells Medievals de Catalunya,*** pg. 41.

Jordi Frigola i Arpa en la seva obra *El Castell de la Bisbal* afegeix que en aquesta cambra hi havien dos matalassos de palla, un llit amb roba i un armari. Aquesta és la sala que encara conserva el seu sostre de terrabastall de fusta.

Curiosament aquesta sala amb divisió de sostre, és l'única que té un accés directe al seu corresponent pis superior. Es realitza a través d'una escala de cargol que arrenca des de la sala del menjador, al sud d'aquesta. Es troba adossada al mur de la sala del terrabastall i sota un imponent arc rebaixat.

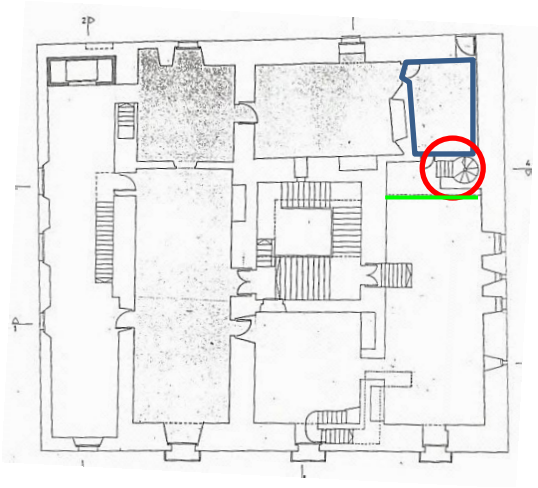

(Tram recte escala de cargol i Planta Noble, Jordi Casadevall)

L'escala de cargol finalitza a l'entrada del pis superior (de terrabastall), l'accés del qual es fa a través d'una porta. Aquesta petita sala té una finestra interior que dóna a la part alta de la sala annexa, la cuina.

El darrer tram de l'escala és recte amb una mitja inclinació, que discorre uns metres fins atènyer el terrat.

Les portes de l'interior de la sala de terrabastall i de l'estança contigua, la cuina, corresponen al gòtic flamíger; estan decorades amb el seu corresponent arc conopial tan característic. És significatiu observar que aquesta decoració la trobem exclusivament que en aquest àmbit del castell.

Seguint aquest mateix corrent estilístic la façana del segle XIV i XV fou molt simple. Posteriorment Arévalo de Zuazo va afegir-hi més sumptuositat.

(Portes d'accés a la cuina i sala de terrabastall)

Com es pot calcular, fins ara, tenim esmentats dos accessos directes al terrat, un pel pati interior i l'altre per l'escala de cargol, que parteix des de la sala est de la planta noble. Però hi havia una tercera (avui dia tapiada). Es tracta d'una escalinata intramurs encastada en la paret mestra coberta amb volta de canó. Aquesta comunicava la cambra principal del primer pis (que donava a la façana principal) amb l'interior de la capella romànica del terrat.

En Joan Bassegoda Nonell argumenta en un article de *La Vanguardia*, publicat el 23 de març del 1972 que anteriorment hi havia una altra en aquest mateix indret, però que duia directament a l'altar de la capella, i que un cop alçat l'edifici religiós l'hagueren de desplaçar a l'emplaçament actual.

Dintre d'aquesta mateixa cambra principal s'hi pot observar al nord-est de la sala una porta (avui dia tapiada) que llavores donava directament a l'escala del pati interior.

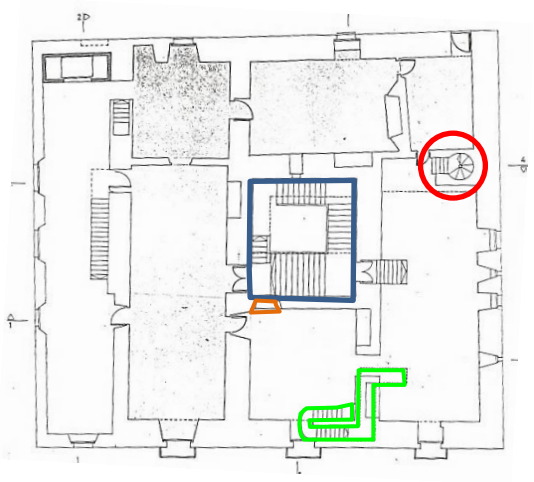

(Escales accés terrat, Jordi Casadevall)

4.5.Època de canvis: segles XV i XVI.

Rere les protestes de les condicions infrahumanes de la masmorra "Lo Canó", es feren modificacions. Varen fer una nova presó que ubicaren a la sala nord del castell; ocupava l'espai que llinda amb el pati interior. Per poder accedir-hi varen fer una obertura entre el pati i aquest espai (avui dia es veu la porta de fusta i l'enreixat que dóna al que fou la presó) i es tapià a banda i banda, entre la sala de les cavallerisses (on hi admirem un arc rebaixat) i la resta de la sala nord. L'espai sobrant de la sala nord es convertí posteriorment en celler de la producció de vi. Al segle XVIII l'estable canvia d'ús i s'hi

fan transformacions per a produir-hi vi. L'arc rebaixat que separa la sala nord amb la sala est (l'estable) es va tapiar durant les obres de la nova presó del segle XV.

Aquestes reformes estaven relacionades amb les revoltes de la Remença catalana del segle XV.

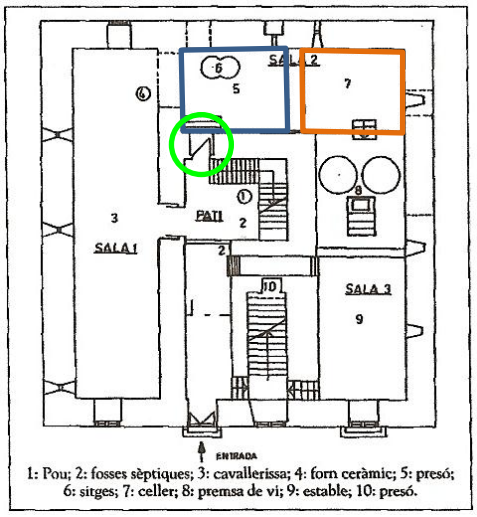

(Entrada presó s. XV i plànol de la Planta Baixa de Xavier Rocas)

Les transformacions no tant sols restaren aquí, els bisbes de la casa dels Margarit; Joan de Margarit i Pau (1462-1484) i el seu nebot Joan de Margarit II (1534-1554), aportaren millores en les dependències de la part alta del castell (així queden paleses les seves intervencions en les llindes de les portes de la sala Capitular, on gravaren els seus escuts episcopals i les armes de la família, una d'elles és la llinda de la porta que duu a la cambra principal).

(Escuts de la família de Pau, Joan Margarit i Jaume Cassador, llindes de les portes de la sala Capitular)

Joan de Margarit I va ordenar substituir les antigues obertures romàniques de la façana de migdia per finestres més grans.

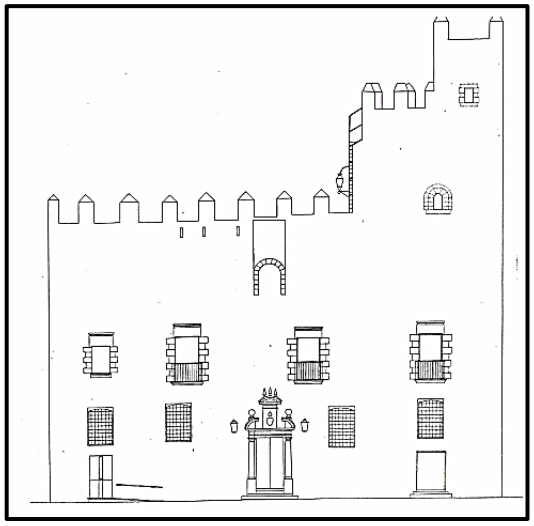

(Façana principal, Jordi Casadevall)

El segle següent (segle XVI), la façana va anar guanyant estèticament; Jaume Cassador (1584-1597) va reformar la façana ampliant les finestres. Hi feu gravar el seu escut (en camp d'or, una faixa blava, carregada amb una estrella d'or i acompanyada de tres roses de gules, dos a la part alta y una a baix), i s'afegiren balcons a les tres finestres de la planta noble. Aquestes es decoraren amb motllures renaixentistes als muntants i a les llindes. S'hi pot observar els escuts episcopals amb les armes dels Pau i dels Margarit (probablement fetes en temps dels bisbes Berenguer de Pau (1486-1506) i de Joan Margarit II (1534-1554)) i del mateix Jaume Cassador.

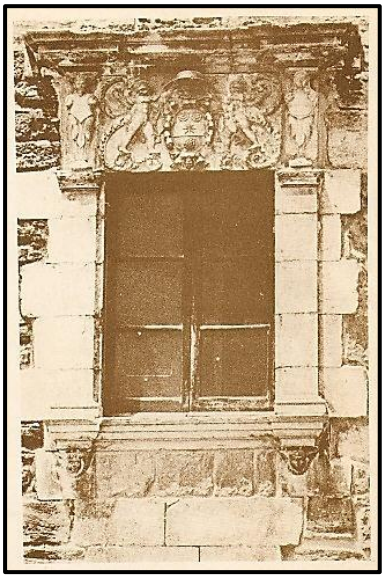

(Fotografia estreta del llibre de Jordi Frigola, el Castell de la Bisbal)

Les finestres de la planta baixa, d'arc molt rebaixat, s'atribueixen al bisbe Juan de Margarit II. És qui també va far construir el cos a l'ala oest.

Quan es va ampliar el castell, prolongant el mur de la façana i el posterior en direcció a ponent (aquest tram està desproveït de fonaments), l'anterior façana d'origen que es trobava a ponent quedà amagada i no s'hi feren modificacions. Així ens ha pervingut als nostres dies tal com es va construir a finals del segle XI.

Un cop afegit el nou bloc a l'oest, s'hi obriren a primera planta, dues portes a banda de ponent de la sala Capitular, i en una d'elles, la llinda fou renovada (en la mateixa centúria, segle XVI) amb un escut en relleu del prelat Jaume Cassador.

La nova façana de ponent hi ha una obertura rectangular del segle XVI amb una emblema episcopal en relleu a la llinda del mateix bisbe Jaume Cassador. Sembla ser que fou l'accés a un pas volat que duia a un altre edifici.

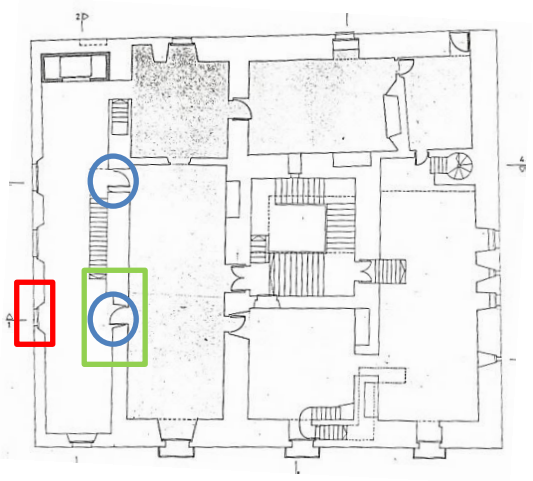

(Planta Noble, Jordi Casadevall)

La muralla del castell en aquesta zona enllaçava amb la desapareguda torre "dels Jueus". Aprofitant l'ampliació del castell obriren una finestra (dóna a la façana de migdia). Es tracta d'un magnífic finestral decorat al llindar amb l'escut del mateix bisbe Jaume Cassador, amb dos caps de querubins (a diferencia de les altres, aquesta finestra no té balcó).

Amb l'afegit d'aquesta obertura va dotar al conjunt de la façana; de quatre finestres a la planta principal.

(Castell i la desapareguda "torre dels Jueus", imatge cedida per Xavier Rocas)

Criden l'atenció les escales intramurs ubicades a l'antiga façana oest del castell. Amb l'ampliació de l'edifici quedà incorporat al nou cos afegit. Aquestes comuniquen la zona de l'entresol d'aquest nou àmbit amb la primera planta, situada a la mateixa alçada de la planta noble. No hi ha referències de l'ús d'aquesta escala excepte que es creu que foren, en temps que el castell s'utilitzà com a presó (segle XIX), unes escales secundàries per a que els funcionaris no es creuessin amb els presoners. O bé simplement eren al segle XX les escales d'accés als apartaments del guardià del castell.

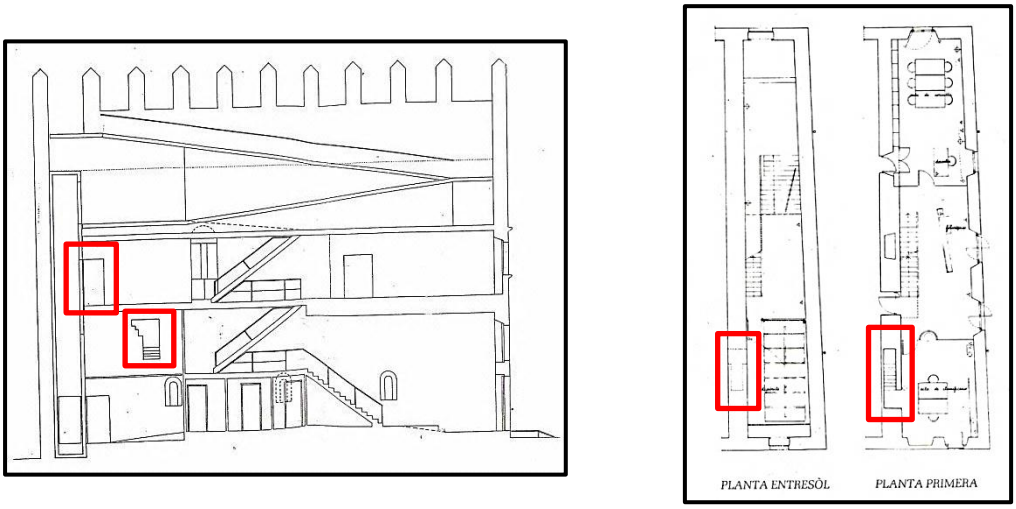

(Plànol Antic Arxiu Municipal, bloc oest: secció longitudinal i plantes primera i segona)

En aquests temps els bisbes hi sovintejaren més que mai. Joan de Margarit II va residir llargues temporades al castell, motiu del qual el va fer ampliar. Aquest nou espai foren les noves dependències dels bisbes de Girona. Posteriorment al segle XX, com ja s'ha esmenat anteriorment, esdevingueren les habitacions del guardià del castell.

Probablement els sostres en aquesta època foren enteixinats, característic de l'art mudèjar, propi de l'art medieval de la península ibèrica.

A planta baixa el pou del pati interior es condemnà definitivament al tercer quart de segle XV, probablement un cop, que Pere el Conestable[51], conquerí la Bisbal després del fort assetjament que els fe sotmetre.

[51] La vila el 1465 va ser ocupada per les tropes de Pere de Portugal (1429-1466), dit el Conestable de Portugal. Havia estat nomenat rei per la Generalitat la qual romania enfrontada a Joan II. Mentre dominà la vila li canvià el nom de la vila pel de Camp-reial.

S'hi trobaren a les excavacions arqueològiques del 1993, peces de ceràmica i vuit projectils de bombarda de pedra.[52]

(Fotografia extreta del llibre de Jordi Frigola, *La Bisbal*.)

4.6.L'esplendor del Renaixement.

Gairebé mig segle més tard del bisbat de Joan de Margarit II apareix un nou prelat que acabarà de donar-li al castell aquesta sumptuositat del qual emana. Francisco Arévalo de Zuazo (1598-1611), home renaixentista, va saber donar magnificència a tot allò que va posseir. Per exemple, va ser el promotor de la construcció de l'esplèndida escalinata de la catedral de Girona.

A la Bisbal el 1606 va fer bastir (o reconstruir) sobre el riu Daró, i a dues passes del castell, el Pont Vell. Era el punt d'accés a la vila vella venint des de l'antic camí de Girona. Es va edificar just al davant del portal del carrer de la Riera, la porta d'entrada o de sortida de la muralla. El pont estava fortificat, posseïa una torre amb portal al centre. La fortificació ha desaparegut i només resta el pont format per dues arcades rebaixades.

(Pont vell i portal de la Riera. Imatge cedida per en Xavier Rocas)

Però on destacà fou en el Castell Palau Episcopal de la Bisbal. A l'interior, va fer construir una magnífica i monumental llar de foc (segle XVII) amb les seves armes en relleu.

[52] Les bombardes de pedra o de ferro són del segles XIV i XV. Castells medievals de Catalunya. Lluís Monreal, i Martí de Riquer; ***Els Castells Medievals de Catalunya.***

A l'exterior és on excel·lí. És qui va transformar en més gran mesura la façana principal.

Primerament el 1604 seguint l'estil renaixentista hi feu canviar la porta d'entrada al recinte sobirà (aquesta nova porta ocupava el lloc de la primitiva) i la va fer traçar amb estètica greco-romana, propi d'aquest corrent artístic.

El frontó el varen fer corbat i partit, i decorat en les seves extremitats amb boles i piràmides. Allí hi col·locaren les armes del bisbe Arévalo de Zuazo (també apareix en una llinda del balcó situat a mà dreta) i el seu nom es va gravar en el llindar com també la data de la seva confecció.

Aquesta estructura reposa sobre dues columnes toscanes.

En general el conjunt és una mica tosc.

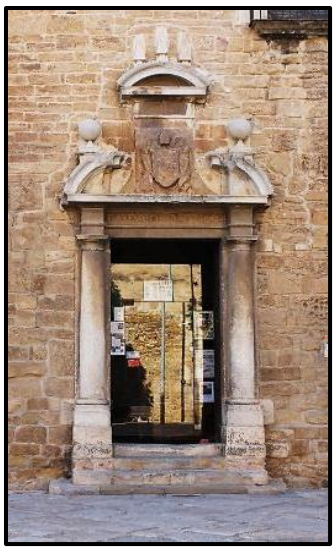

(Porta principal 1604, d'Arévalo de Zuazo)

L'altra actuació a la façana, var ser l'emplaçament dels balcons[53]. Es varen col·locar molt primerencament, normalment els balcons varen aparèixer a les darreries del renaixement. És doncs, la façana que ens ha pervingut en a l'actualitat.

[53] Es podria considerar que el bisbe Arévalo de Zuazo fou un precursor de l'arquitectura civil catalana; va posar balcons a finals del segle XVI i principis del XVII, quan aquests tant sols es varen començar a utilitzar al renaixement tardà.

L'arquitectura del renaixement es va mostrar principalment a l'exterior dels edificis, limitant-se a formar una decoració al volt de les obertures tot i conservant l'estructura de les façanes gòtiques (el renaixement dóna un decorativisme formal pla a la façana). Es caracteritzava per façanes cobertes de pilastres, columnes adossades, i entaulaments que formen plans més sortints que el parament. Com a conseqüència d'aquest nou sentit que es va donar a les façanes, varen aparèixer els balcons (d'influència valenciana), que en les cases urbanes, tendiren a substituir les finestres. En canvi el barroc es va posar a l'interior, dulcificant el dramatisme i accentuant la nota gloriosa amb interiors de marbres i estucs de colors. Probablement fou així el castell les dècades posteriors ja que se sap que als anys següents de l'abandó de l'activitat carcerària del castell es va fer una gran neteja i es va picar tot el guix dels murs interiors. Joan Frigola i Arpa; ***El Castell de la Bisbal*.**

En aquells mateixos anys, sembla que el pati estava tancat per una tanca o tàpia a llevant, tot i que no es pot verificar, però vist el traçat dels carrers i cases del voltant que tenen finestrals del segle XVI-XVII sembla afermar aquesta teoria.

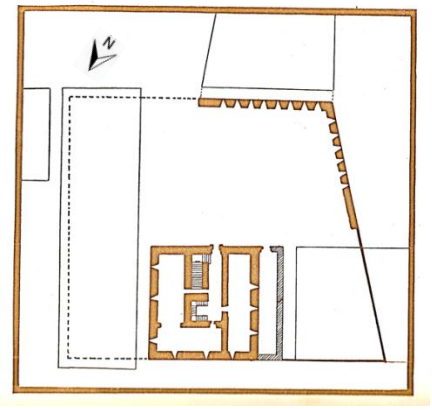

(Castell i pati d'armes, espai que ocupava. Imatge del llibre *El Castell de la Bisbal*, Jordi Frigola.)

En aquella mateixa època, l'escalinata secundària que passava per sobre del passadís dit "Lo Canó" (nom com se'l coneix avui dia) és del segle XVII i per a fer-la varen travessar un mur de *"molt mala manera."*[54]

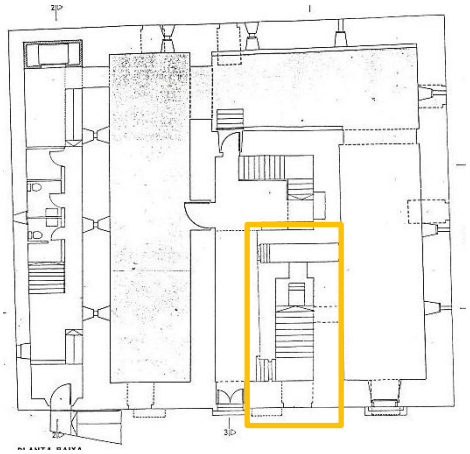

(Plànol i imatge de l'escalinata secundària, segle XVII)

4.7.Segle XVIII, el Castell produeix vi.

Durant la Guerra de Successió (1700-1714) a la Bisbal entraren tropes espanyoles de Felip V. L'art de la guerra havia evolucionat ja feia temps, però tot i així els vilatans no

[54] Juan Bassegoda Nonell, **"El Castillo de la Bisbal, declarado monumento Histórico-artístico",**

renunciaren a les fortificacions medievals que tant els havien protegit en temps anteriors.

El castell va allotjar a la força les tropes espanyoles filipistes, i la presó del castell s'utilitzà per encarcerar els dissidents. Però el castell estava limitat en l'espai i varen ampliar el pati d'armes.

Malgrat els canvis polítics de Catalunya amb el nou govern del francès Felip V fou una època de floriment interior per a la població de la Bisbal. Al castell s'hi va adequar el pati d'armes i es va modificar també en aquells anys (1/2 segle XVIII) la sala est de la planta baixa on fins ara es feia servir com a estable. Aquesta sala va canviar radicalment de funció, es passà a la producció de vi. S'incrustaren al sòl dues grans tines de planta circular i un bací a l'alçada del passadís que anomenem "Lo Canó".

A l'extrem sud-est s'hi incorporà l'estructura que completava la premsa: correspon a aquella que apareix dibuixada al plànol de 1823 (plànol aixecat pel capità Daigremont del segon regiment de Génie), arran l'ocupació de la Bisbal per les tropes franceses dels *Cent mil Fills de Sant Lluís*. Una còpia d'aquest plànol es conserva a l'arxiu Comarcal, procedent de l'Arxiu del Château de Vincennes a França.

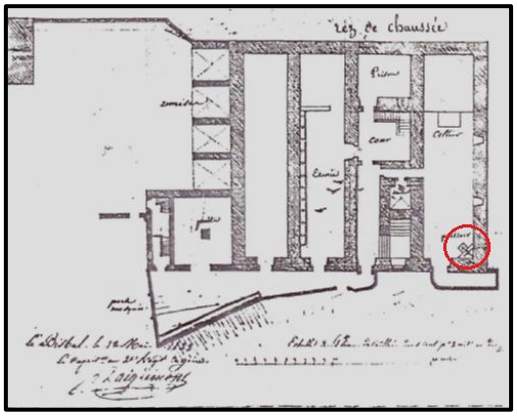

(Plànol del 1823, aixecat durant l'ocupació dels *Cent mil Fills de Sant Lluís*.)

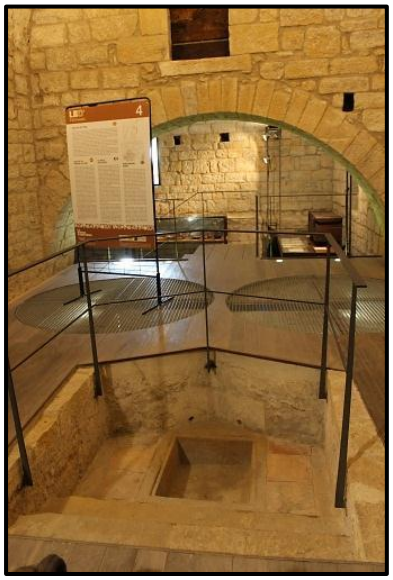

Les dues tines correspondrien al primer premsat, que es feia amb els peus. El most resultant, que s'escolava per decantació en els petits canals situats a base de cada tina, anava a parar al bací on es recollia. El raïm insuficientment xafat es tornava a passar per la premsa mecànica de l'altre extrem de la sala, on es tornava a esprémer.

(Sala de la premsa de vi)

El procés de la producció s'acabaria amb l'emmagatzematge del vi novell a la sala nord-est del castell, que s'utilitzava com a celler.

En Xavier Rocas proposa que probablement aquesta sala ja funcionés com a celler des de la reforma de la sala nord al segle XV.[55]

4.8.La Bisbal, cap de partit judicial.

Al darrer quart del segle XIX es succeeix el colgament definitiu de les dues tines de vi i el bací que conformaven la premsa. Un quart de segle abans es va construir un mur que separava la premsa del bací de les tines. S'hi col·locà al nou mur una mena de porta per accedir d'una sala a una altra. Així quedà aquest espai aïllat de la resta de la planta baixa. Aquest espai, que tingué al 1886 una companyia de bombers, va esdevenir el 1901 l'Arxiu Notarial. Varen tancar tapiar la porta que conduïa al passadís que comunicava amb el pati i varen obrir una nova entrada a l'extrem sud-est de la sala. El nou i únic accés es feia a través d'una escala que arrencava des de l'escalinata interior del castell; posteriorment es va condemnar (actualment en el seu lloc hi han ubicats els lavabos del castell-museu). Amb aquesta nova entrada ja no calia recorre les altres estances de la presó, d'ara endavant l'accés a l'Arxiu Notarial era directe. [56]

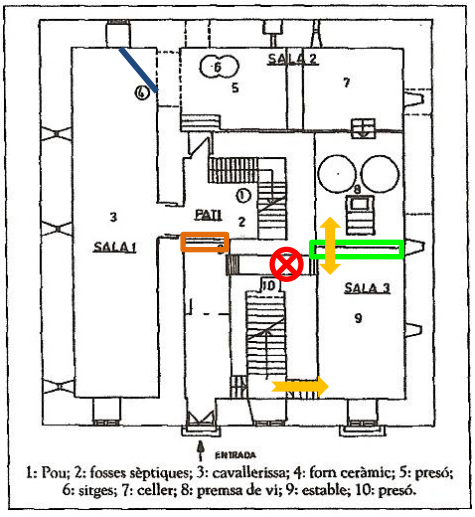

1: Pou; 2: fosses sèptiques; 3: cavallerissa; 4: forn ceràmic; 5: presó; 6: sitges; 7: celler; 8: premsa de vi; 9: estable; 10: presó.

(Planta Baixa, Xavier Rocas. Es mostren els diferents accessos a l'Arxiu Notarial, l'enreixat de la nova presó —color taronja— i la seva latrina —en color blau—)

El 1834 es declara cap de partit la ciutat de la Bisbal. Tres anys abans, el 1830, el castell ja funcionava com a presó amb el nom de "Reales Cárceles". El 1847 s'hi instal·la el jutjat, un dels locals era destinat a l'Audiència. Aquest fet obliga a una important adequació. El mateix any la caserna de la cavallerissa, una petita companyia que s'hi allotjava interinament, es traslladada al Convent dels Franciscans (aquesta havia patit

[55] Xavier Rocas; **"Excavacions arqueològiques al castell-palau de la Bisbal".**
[56] Xavier Rocas; Ibíd.

les conseqüències de la desamortització) per deixar-hi espai per a la construcció de la nova presó.

El sòl de la nova presó es va terraplenar a la dècada de 1850-60 i les finestres romàniques d'aquesta sala es derruïren per a col·locar-hi les reixes. El calabós ocupava tota la extensió de la sala i només tenia una única latrina a l'extrem nord-est de l'estança. L'entrada a la presó es feia des d'una reixa al final de passadís de l'entrada del castell (situat just abans d'accedir al pati).

Al mateix pati es varen construir dues fosses sèptiques, probablement una per als presoners i l'altra per als carcellers i una claveguera que travessava el pati en direcció nord. Dita claveguera serví per a evacuar les aigües residuals a l'exterior de l'edifici.[57]

A la planta noble hi feren alguns canvis observables al plànol realitzat per les tropes franceses al 1823.

La sala del menjador (a l'est) es va dividir en dos a l'alçada de les escales que comuniquen amb el tram d'escala del pati interior. Aquest tram est quedà llavores dividit en tres sales:

La del més al nord; l'actual sala que encara conserva el terrabastall, comunicava només amb la cuina i l'escala de cargol (un dels accessos al terrat). Avui dia també s'hi pot accedir des del menjador. La sala del mig, on sembla ser que també hi cuinaven, comunicava amb les escales del pati i amb la sala de migdia. Aquesta darrera sala ubicada al sud tenia la porta tapiada. Posteriorment l'obriren ja que actualment comunica amb la cambra del bisbe.

La sala Capitular es va dividir en tres sales. Les de la zona eren les més petites.

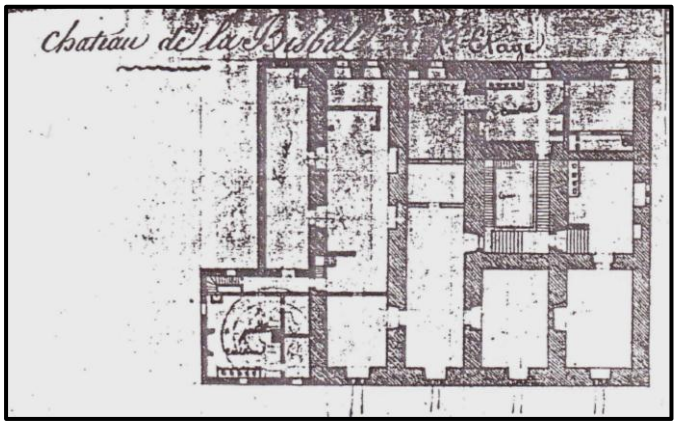

(Planta noble del castell: plànol del 1823, aixecat durant l'ocupació dels Cent mil Fills de Sant Lluís)

[57] Xavier Rocas; **"Excavacions arqueològiques al castell-palau de la Bisbal".**

El bloc afegit a l'oest (segle XVI) s'hi va adossar, en aquells anys de l'ocupació, un petit edifici de dues plantes. S'hi accedia per la finestra decorada amb els escuts del bisbe Jaume Cassador. És evident pensar que llavores adquirí la funció de porta.
A aquesta mateixa època es construïren unes altres cel·les al terrat. Com es pot observar al plànol aquí baix, aquestes estaven adossades a la capella.

Mentrestant, al bell mig de la plaça del castell (antic pati d'armes), es comanda a l'arquitecte Martí i Sureda la construcció de les desaparegudes peixateries.

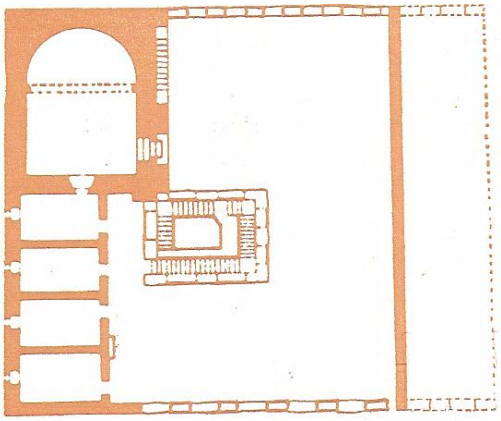

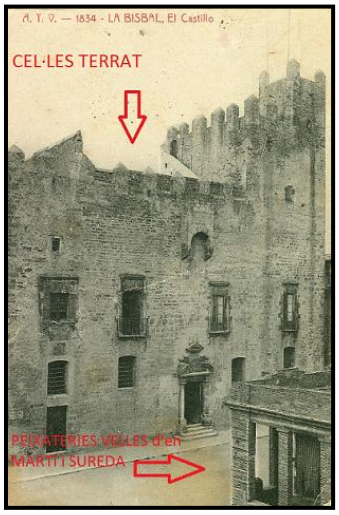

(Plànol del terrat d'en Jordi Frigola a *El Castell de la Bisbal,* i fotografia del castell amb les cel·les al terrat i lespeixateries d'en Martí i Sureda localitzades al bell mig de l'antic pati d'armes del castell)

Anys més tard, el castell va resultar afectat per la desamortització dels béns eclesiàstics. Tot i així es va salvar de ventes que no arribaren a terme, en canvi, els graners del castell, — situats a ponent dintre del recinte jussà —, si que es posaren a subhasta púbica. El municipi els va adquirir el 1891, ja que hi havia un projecte d'instal·lar-hi una escola. S'hi bastiren cases dintre del sector est del pati d'armes. I finalment el projecte de l'edifici-escola no es va fer ja que l'arquitecte gironí Manuel Almeda, contractat el 1899 per l'adientment de la plaça del castell, ho va desaconsellar. Finalment al 1905 enderroquen els magatzems i les sitges episcopals per a edificar-hi una barraca de fusta, el Cinema Model.[58]

Tot i que al castell es prosseguien les funcions de presó i jutjat, l'edifici va albergar-hi una escola de pàrvuls, les habitacions per al professor i la casa consistorial la qual, a

[58] Jordi Frigola i Arpa, ***El castell de la Bisbal.***

partir dels anys 70, s'hi afegí la funció de protocols (aquesta es trobava a la sala nord de la planta baixa).[59]

A més a més dels canvis interns per al Castell, foren per a la Ciutat uns anys en que es varen demolir els portals de la muralla per ampliar el pas i facilitar la comunicació amb els nous barris sorgits a l'exterior de l'antic casc emmurallat.[60]

Definitivament fou un segle en que el municipi bisbalenc pogué gaudir de l'aixopluc que oferia el Castell. Així doncs, pogueren encabir-hi totes les dependències municipals.

4.9.Segle XX.

El 1905 es varen traslladar els jutjats als baixos de l'Ajuntament, en canvi l'Arxiu Notarial hi romangué fins el 1969. Estava instal·lat en la sala est de la planta baixa i comunicava directament amb la plaça.
El Cinema Model construït aquest mateix any, funcionà fins ben entrants del segle XX.

El 1932, en Pere Lloberas, l'alcalde de la Bisbal, va registrar quatre finques en nom de l'Ajuntament, una de les quals fou el Castell —"*por posesión desde tiempo inmemorial*"—. D'aquesta manera es posa fi als noranta anys de la polèmica de la propietat del castell (1843-1932).
L'any següent, el 1933, es varen emprendre les obres d'una important restauració de la façana principal del castell (una façana plena de postissos) i es va emplaçar una monumental farola al bell mig de la plaça commemorant l'any de la restauració de les Corts Catalanes. L'informe realitzat aquell mateix any pel Consell de Cultura de la Generalitat, urgia una habilitació del casell per a encabir-hi serveis culturals.

Pere Lloveras, en la seva obra La Bisbal en la història i el record descriu la façana del castell d'aquesta manera: ‹‹*l'aspecte exterior era descurat; els baixos amb les finestres enreixades, li donava un aire tètric; les pedres estaven envaïdes per herbes i les goteres clapejaven totes les parets*››.

[59] Josep Matas i Balaguer, ***La polèmica per la propietat del Castell de la Bisbal. Un capítol de la desamortització eclesiàstica*.**
[60] Jaime Marqués i Casanovas; ***La comarca del Bajo Ampurdán.***

Com a conseqüència, el 1935 es varen netejar les pedres d'algunes sales i de la capella i l'any següent (1936) es va treballar per a la inclusió del castell al registre del Patrimoni Històric i Artístic de Catalunya.

Aquells mateixos anys trenta es va modernitzar la presó situada en les antigues cavallerisses. Es va dividir en dues grans cel·les, una a cada extrem de sala. Ambdues romanien tancades per un fort reixat perpendicular a la paret de ponent que arribava fins al sostre.

(Divisió de cel·les de la presó (ubicada a l'antiga cavallerissa del castell).
Es mostren les latrines i les piques d'aigua. Plànol planta baixa de Jordi Casadevall)

L'accés a aquestes es realitzava per un corredor centrat respecte a la porta d'entrada. A cada extrem de calabós, adossat a l'angle oriental, s'hi van instil·lar dues latrines, una per a cada cel·la. Cada calabós tenia a més a més una pica per l'agençament diari dels presos.

Al mur oriental d'aquesta estança es veuen dues regates ascendent en diagonal, aquí és per on passaven els tubs de plom per abastir d'aigua les piques i les latrines.

(Regata dels calabossos, sala de l'antiga cavallerissa.)

En aquesta mateixa època el pati també va patir reformes; es va ampliar, ja que la presó ocupava part del corredor. S'anul·laren les dues fosses sèptiques i es va construir una de més moderna i al mateix temps es va reformar el desguàs de sortida.

Durant la guerra civil (1936-1939) les sales del castell varen enregistrar un important contingent de detinguts:
"El castell era la presó del partit Judicial. Després d'alliberar els presos comuns, el comitè en va omplir les celles de presos polítics, alguns dels quals només en sortiren per a ser assassinats en les celebres i temuts "passetjos"."[61]

Tot i el caràcter tràgic que va prendre el Castell durant aquells fatídics anys, tot i la foscor d'aquells anys, hi hagué moments de llum. Bonaventura Casadevall, delegat de Cultura de la Generalitat de Catalunya, utilitzà el castell com a guarida. Gràcies a aquest gest pogué salvar de la destrucció nombroses obres artístiques dotades d'un valor incalculable. Eren obres provinents d'esglésies i/o d'antics monestirs de la comarca.

D'aquesta manera bona part del nostre patrimoni artístic escapà del foc dels revolucionaris més revoltats.

Un fet important per al Castell és quan en el 1949 l'Estat decreta que tots els castells d'Espanya queden sota la protecció d'aquesta; fent responsables als Ajuntaments de tot dany que els pugui succeir. Aquesta tutela parà els peus a molts disbarats, com per exemple:
Dintre de la pujada turística dels anys 60 i 70 es va fer un pla per transformar-lo en parador turístic. Afortunadament es va refusar, es va considerar poc rendible.
Una altre projecte que tampoc es portà a terme era el de transformar-lo en discoteca.

Gràcies a la seva funció de presó (des del segle XV fins el 1967) es salvà d'estar en mans de particulars i/o d'una possible alteració de la seva preciosa estructura medieval.

[61] Josep Matas i Balaguer; ***La Revolució i la Guerra Civil a La Bisbal.*** La Bisbal d'Empordà: Ajuntament de la Bisbal : Arxiu Històric Comarcal, 1990.

La dècada dels 60 i 70 varen ser uns anys fecunds i regeneradors per la vella fortalesa: Es varen il·luminar les dues façanes (1964), es varen netejar gairebé la totalitat de les sales (1967), etc.

El 1967 es trasllada la presó a un altre edifici, dos anys més tard es treu l'Arxiu notarial (1969).

L'espai que ocupava la presó s'utilitzà durant un curt temps com a dipòsit municipal. Va esdevenir el nou magatzem de la brigada municipal.

Comença llavores la definitiva adequació del Castell: primerament es va picar tot l'arrebossat interior (probablement d'època renaixentista o del barroc), després es va recuperar les finestres gòtiques del terrat i finalment, es va projectar de refer les obertures romàniques de la façana posterior i lateral est de la planta baixa (1997). Aquestes es mutilaren al segle XIX quan la castell feia les funcions de presó.

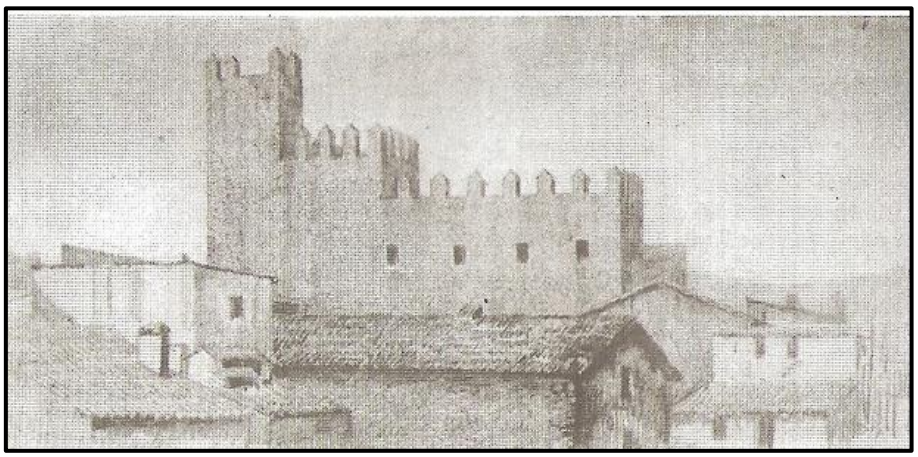

(Dibuix pag. 40 de Castells medievals de Catalunya de Monreal i Riquer)

Un cop alliberada la planta baixa, el Castell va prendre la funció de casal cultural esdevenint lloc de celebració de múltiples activitats.
Es va comprar de nou el solar dels antic graners a fi d'ampliar la plaça i enderrocaren el que quedava de muralla del pati d'armes (1967), fet que motivà un seguit de protestes i

polèmiques.[62] Com a resposta del clam popular referen les muralles amb les mateixes pedres recuperades de l'enderroc.[63]

De la muralla medieval encara es conserva dos trams units que encerclen el pati d'armes: una forma part del mur de la casa del rector i l'altre, separa l'espai de la plaça del Castell amb la plaça de l'Ajuntament.

(Restes del tram de muralla de l'antic pati d'armes.)

[62] Lluís Esteva, *Consumación de un infortunio arqueológico*, La Vanguardia 28 d'octubre del 1967.
[63] Jordi Frigola i Arpa, ***El castell de la Bisbal***.

5. Estat Actual

El castell que coneixem avui dia és el fruit de nombroses reformes, transformacions, ampliacions, canvi d'usos, restauracions, millores, etc., i etc. Al llarg del segle passat l'Ajuntament de la Bisbal i altres institucions s'han dedicat a embellir-lo per retornar-li l'esplendor que tingué en temps passats.

Tot seguit procedeixo a exposar les mesures que s'han anat prenent aquests darrers anys:

5.1. Precedents

Tenim constància que al Castell al primer terç del segle XX s'hi feren les primeres reformes d'adequació. L'any 1932, en Pere Lloberas que era llavores l'alcalde en funcions de la Bisbal, va manar realitzar-hi una important restauració de la façana principal. Només un cop l'edifici inscrit al Registre Municipal de la ciutat, es pogué realitzar aquesta actuació.
Dècades més tard prengueren l'excel·lent decisió de traslladar la presó i l'Arxiu Notarial fora del Castell (1967 i 1969 respectivament). Aquest fet va permetre recuperar tota la planta baixa de l'edifici. Així doncs, al Castell s'hi començaren a realitzar celebracions de caire cultural, puix aquest agafà la funció de casal de cultura.

5.2. Recuperació del patrimoni català.

Dintre de la onada de recuperació del patrimoni català (iniciada durant els anys setanta), sorgiren tota una sèrie d'esdeveniments amb voluntat de recuperar tot allò que el castell havia representat durant els seus anys d'esplendors (època del baix medieval i del renaixement).

5.2.1. Anys 70.

Entre els anys 60 i 70 començaren a picar tot l'arrebossat de les parets interiors (excepte la sala annexa a la sala Capitular) i reformaren profundament el terrat. Varen reparar el

terra, varen enderrocar les cel·les del segle XIX i feren una petita intervenció a la capella, varen netejar les pedres escairades que la constitueixen.[64] Mentre feien aquestes intervencions, recrearen les finestres gòtiques coronelles del terrat (segle XIII). Llavores eren petites i quadrades, i sumaven 4.

5.2.2. Anys 80.

L'any 1982, el pla especial cataloga el Castell amb protecció 1 (BCIN) i s'aprova el projecte de l'arquitecte Jordi Casadevall i Dalmau sobre l'adequació del bloc oest (afegit del segle XVI). El projecte consistia en fer-hi encabir l'antic Arxiu Municipal de la Bisbal. Es va aprovar i dos anys més tard varen iniciar les obres.

5.2.3. Avantprojecte de museïtzació del Castell Palau.

Es va demanar de nou a l'arquitecte, que ideà l'espai nou de l'Arxiu Municipal de la Bisbal, que realitzés un projecte amb la finalitat de museïtzar les altres sales del castell.

5.2.3.1. Excavacions arqueològiques.

Per a que el projecte definitiu tingués més solidesa, l'arquitecte va preveure la realització d'excavacions arqueològiques. Aquestes encapçalades per l'arqueòleg Xavier Rocas es varen iniciar l'any 1993. Es va intervenir exclusivament a la planta baixa, la qual posteriorment es va adequar per a la seva visita.

Durant les excavacions feren tot un seguit d'actuacions: el mur que separava la presó i el celler de la sala nord es va desmuntar, trencaren la canonada de sortida de la fossa sèptica (aquesta sortia del pati interior i travessava la sala nord fins a sortir a l'exterior del castell), excavaren el sòl de la sala de cavallerisses — el sòl de la sala nord, tal com el veiem, ja estava rebaixat —, i hi descobriren el mur d'època carolíngia.

[64] *"CASTILLO MEDIEVAL: por lo que atañe a la restauración del Castillo, 1971 ha sido un año estéril en obras, pero no en promeses. La Dirección General de Bellas Artes ha aprobado un presupuesto de un millón de pesetas para obras de reparación del terrado-azotea, demolición de los calabozos construidos en él, replanteamiento de la escalera principal y conservación de la capilla. Tales obras van a empezar en breve."* ***Memoria***, Ayuntamiento de la Bisbal, 1971.

També obriren el pas entre les dues sales (cavallerisses i sala nord), ja que l'arc rebaixat estava tapiat. D'aquesta manera s'hi podria fer ulteriorment la visita circular. Trobaren el que quedava de la premsa de la sala est (al segle XVIII s'hi va produir el vi del castell). Aquesta va ser destrossada amb una arqueta col·locada per a la electricitat, probablement quan funcionà com a Arxiu Notarial. Avui dia només hi ha el sòcol.[65]

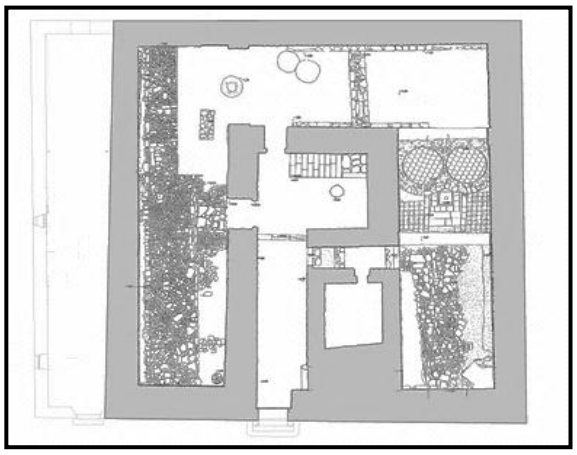

(Plànol i dibuix de Xavier Rocas)

5.2.3.2. Adequació final.

Finalment no es va portar a terme l'avantprojecte proposat d'en Jordi Casadevall i Dalmau, tot i així, el que en aquells temps era l'arquitecte tècnic de l'Ajuntament, en Toni Aguilar, s'hi va inspirar i va fer les reformes que avui dia s'hi poden observar.

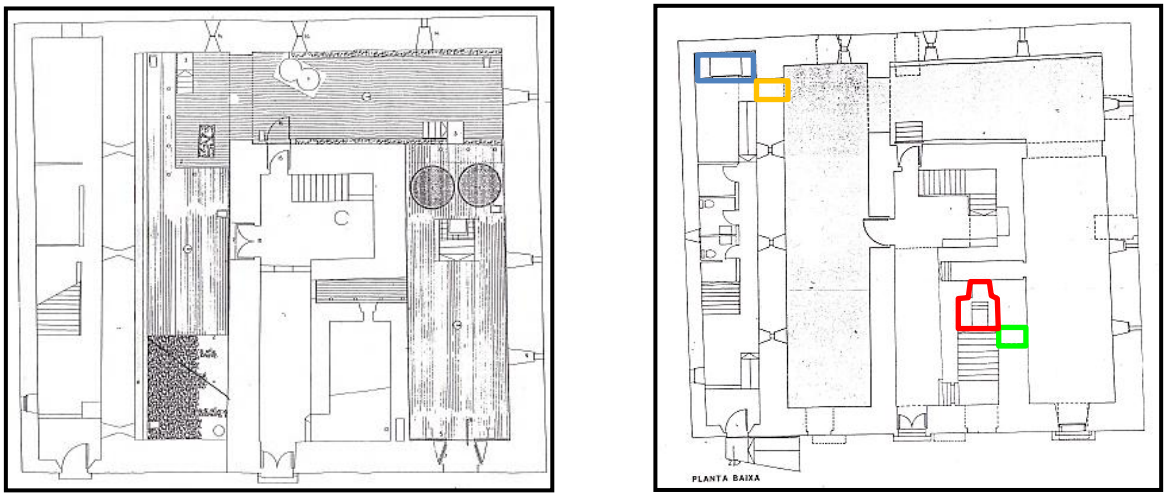

(Plànol adequació de la Planta Baixa de Toni Aguilar i
plànol de la planta baixa de l'avantprojecte de Jordi Casadevall)

[65] Informació proporcionada per l'arqueòleg i director del Museu Terracotta de la Bisbal, Xavier Rocas.

Varen obviar algunes reformes proposades per l'arquitecte Casadevall:

Aquest va proposar un muntacàrregues, fer una obertura d'accés directe entre la sala de cavallerisses i l'arxiu municipal situat immediatament a la seva dreta, obrir l'escalinata intramurs que parteix de la capella i finalitza a la cambra principal de la planta noble (que es va tapiar quan es referen les finestres del renaixement), i col·locar l'últim tram de lo que probablement fou l'escala en aquells temps. També proposava deixar obert l'accés entre l'escala interior i la sala est, posar rampes a la porta esquerra del castell per on s'accedia a l'arxiu municipal, fer visitable la masmorra dita "Lo Canó", etc.

En resum, foren tot un seguit d'elements que no s'arribaren mai a fer.

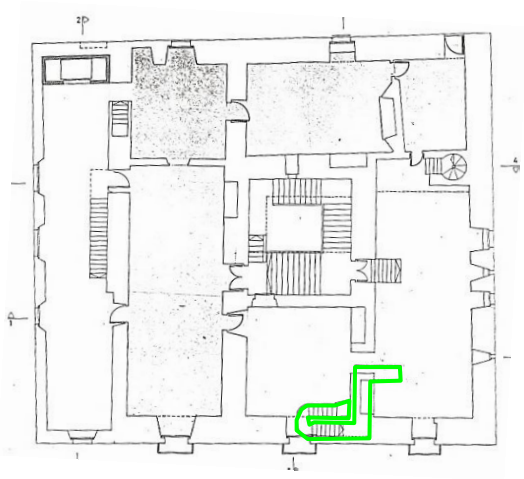

(Plànol Planta Noble, Jordi Casadevall)

5.2.4. 1994: Vàries intervencions.

Durant les excavacions arqueològiques s'eliminaren les goteres del terrat i s'intervingué a l'ala oest.

Al llarg d'aquell any les intervencions es centraren al terrat.

Varen col·locar un sòl flotant al terrat — aquest estiu 2012 s'ha aixecat per a refer l'antic sòl —.

El terra del terrat estava format d'*opus spicatum*: barreja de calç, sorra i ceràmica trencada. Al segle XIX al damunt es va pavimentar amb tova.

També es va afegir la columna de la finestra coronella ubicada a la façana posterior del terrat. En la mateixa intervenció es va desmuntar una caseta amb porta d'accés, estava col·locada a la sortida de l'escala de cargol. En aquells anys era l'únic accés al terrat.

5.2.5. 1997: Embelliment exterior.

L'octubre del 1997 varen finalitzar les reformes de la façana posterior i lateral i s'inicià la segona fase que consistia en la restitució de les finestres romàniques mutilades al segle XIX (el castell en aquella centúria s'utilitzava com a presó).

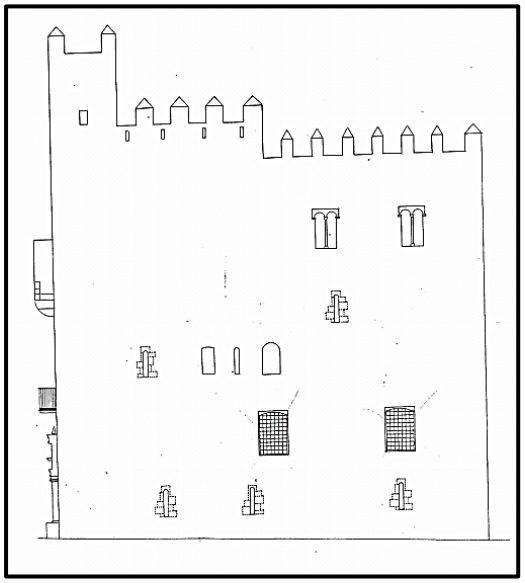

(Plànol Façana est, Jordi Casadevall)

El regidor de cultura d'aquell mateix any, en Josep Toledo, va proposar que el Castell podria tenir més utilitats a més de Casa de Cultura (aquesta es trobava a primera planta).

Va suggerir el següent: aprofitar la planta baixa per a mostrar el treball fet pels arqueòlegs i alhora explicar-hi també la història del castell.[66]

5.2.6. 1998: Gran reforma.

Tal com va pronosticar el regidor de cultura, el 1998 es recupera la planta baixa, el pati central i les escales d'accés al castell. Aquestes obres foren conduïdes per l'arquitecte tècnic Toni Aguilar que s'inspirà de l'arquitecte Jordi Casadevall, projecte del qual no es va dur a terme.[67]

[66] Martí Batlle; **"Restauran el castillo románico para museo y casa de cultura"**, *La Vanguardia: Vivir en Giron*a pg. 4, Viernes 24 de Octubre 1997.

[67] Ministeri de foment destina 100 milions pessetes (1% pressupost que aporta a obres culturals) rehabilitació mundial (80mill), 20 mill castell: recuperar planta baixa, el pati central y les escaleres d'accés al Castell de la Bisbal d'Empordà. **"La Bisbal. Cien millones para reformar el cine Mundial"**, *La Vanguardia*, 2 de Octubre 1998.

5.2.7. 2007: L'arribada de la tecnologia.

A la sala de cavalleries es va col·locar un audiovisual a migdia. Aquest dispositiu reprodueix en quatre idiomes un vídeo explicant el sistema feudal català i com un pagès benestant de la vila de la Bisbal, enPere Canyà, fou protagonista de l'abolició dels mals usos.

(Fotografia de l'audiovisual a Planta Baixa i d'un mirall interactiu de la Planta Noble)

A planta principal s'hi instal·laren uns miralls interactius que sensibles al moviment envien un vídeo d'un personatge que explica alguns aspectes de la història del castell. És tracta de la gravació d'un actor.

5.3.Projectes actuals.

Aquest any l'arquitecte Anna Albó ha entregat, o no falta gaire, un projecte de restauració de la planta segona: el terrat. El projecte inclou: la restauració de la capella, de l'escalinata que condueix a la torre honorífica — situada just a sobre de la capella de Sant Miquel —, del paviment del terrat, i de l'escalinata-mirador de la cambra principal de la planta noble. Aquesta escalinata es tracta de l'escala intramurs que comunica directament la capella amb dita cambra.

La Lola Casademont, la coordinadora de l'Àrea de Cultura, m'ha comentat que, avui dia, no se sap del cert si aquestes reformes s'executaran.

6. Difusió i museïtzació.

Aquest espai està dedicat a mostrar amb detall el projecte museístic, propòsit d'aquest treball. En els següents apartats hi ha desenvolupats els aspectes que conformen de manera tangible la proposta de museïtzació del Castell Palau Episcopal de la Bisbal d'Empordà.

6.1. Recorregut.

Per a la visita del Castell, tant si és una visita lliure com guiada, proposo un recorregut, que en certa manera no difereix gaire de l'actual plantejat per la Direcció del monument.

6.1.1. Tipus de recorregut.

Ofereixo dos tipus de visita: una per al públic en general, i una altra modificada per a l'usuari amb mobilitat reduïda.

6.1.1.1. General.

La visita del castell començarà i acabarà des de l'antiga plaça d'armes d'on s'albira l'imponent edifici. La intenció és de proporcionar una primera aproximació al monument. Des d'allà es podrà observar la majestuosa façana de la qual ressalta la porta principal renaixentista i l'imponent matacà.
Tal com ho és avui dia, aquesta porta serà l'entrada del castell,

La recepció dels usuaris, dels grups turístics, etc., es farà per la porta esquerra de l'entrada principal.
Aquest espai, que fins fa ben poc s'ha utilitzat com a Arxiu Municipal de la Bisbal d'Empordà, tindrà la funció a planta baixa de punt d'informació turístic, de recepció dels visitants del castell i de botiga amb venta de marxandatge.

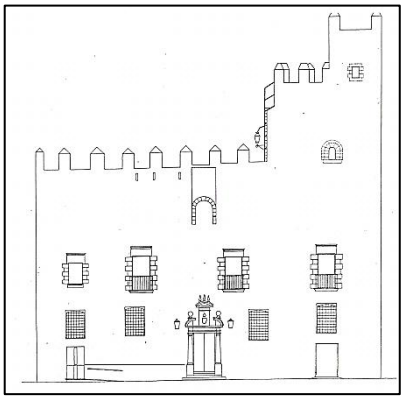

(Façana principal)

Amb els tiquets a la mà es seguirà un cordó que ens guiarà fins a l'entrada del castell. Un cop haurem accedit a l'interior i deixat enrere la porta renaixentista ens trobarem amb un vestíbul allargat on un personal del castell ens agafarà les entrades i ens indicarà el camí a seguir. Passada aquesta operació es procedirà al recorregut circular tal com es mostra en els plànols al final d'aquesta secció.

Un cop deixat enrere el vestíbul d'entrada del castell, el recorregut s'iniciarà al pati interior on hi haurà un plafó introductori sobre la història i l'estructura del castell, i una pantalla 3D que representarà les diferents fases constructives del castell (uns mil anys). Tot seguit es passarà a la sala oest, anomenada "Cavallerisses", després s'accedirà per unes escales situades a l'extrem nord d'aquesta sala que ens conduiran a la sala nord. Allà podrem observar el forn per coure ceràmica, les dues sitges, etc. Es seguirà la visita de la planta baixa pujant unes escales que menen a la sala est, la sala de l'estable o "Premsa de vi". I finalment per tancar el cercle es passarà per un passadís amb volta de canó (aquesta amaga una masmorra) que mor al vestíbul de l'entrada del castell, just per on hem iniciat l'itinerari. Tot després creuarem el pati interior i es pujarà per les escales adossades al mur que conformen el pati per atènyer així la planta principal.

Seguint l'orientació de l'escala, en sentit horari, es pujarà el tercer tram fins accedir a la sala capitular a la banda oest. A continuació es visitarà la Cambra del Bisbe, al sud de l'edifici, i el Menjador a l'altra extrem.

Recorrent aquesta sala arribarem a la banda nord i entrarem per la sala del Terrabastall, sala annexa a la Cuina. Creurem la cuina per penetrar l'última sala de la planta noble (fins fa poc s'utilitzava com a dipòsit de l'Arxiu Municipal de la Bisbal). Finalitzarem la visita d'aquesta planta creuant de nou la sala capitular per poder enllaçar les escales del pati que ens enfilaran al terrat.

Des de dalt del terrat es podrà admirar tota la panoràmica que ens ofereix aquesta zona de la plana del Baix Empordà. Per gaudir encara molt millor de les vistes hi haurà la possibilitat de pujar per unes escales adossades al mur de la capella del terrat. Aquestes escales ens conduiran a una petita torre honorífica que corona el castell. La capella romànica del terrat formarà part de la visita. Aquesta té una escalinata intramurs que condueix a la cambra principal (avui dia està tapiada).

El descens es faria per l'escala de cargol que finalitza sota l'arc rebaixat del Menjador. Baixant per aquestes escales el visitant podrà albirar una sala interior amb sòl de terrabastall de fusta que per mitjà d'una finestreta interior es pot observar la sala de la cuina.

L'últim tram de sortida es realitzarà per les escales interiors del castell que donen directament a la porta principal. Per arribar-hi s'agafarà l'escala del menjador que condueix a les escales del pati interior.

Tot i així es donarà l'opció de baixar per les escales de l'ala oest per si es vol passar, abans de sortir del castell, per la botiga-museu ubicada a planta baixa.

En certes ocasions es podrà també accedir per l'escalinata intramurs que parteix des de la capella fins a la cambra principal del bisbe. Com he esmentat anteriorment, en l'actualitat està tapiada, tot i així, hi ha un projecte de transformar-la en escala mirador. Com més endavant argumentaré, proposo construir-hi una escala provisional que en moments puntuals garanteixi l'accés d'ambdues sales.

Aquesta idea em va ser suggerida per l'arquitecte Anna Albó que actualment està fent la proposta de rehabilitació del terrat i de les seves dependències. Considerant-la molt bona m'he permès proposar-la.

En aquelles dates en que aquest accés romandrà obert, és evident pensar que l'usuari deambularà lliurament entre la planta principal i el terrat. Tot i semblar caòtic considero que proporcionarà un atractiu afegit a la visita del castell.

6.1.1.2. Recorregut adaptat.

Aquest recorregut pretén no diferir gaire del general, però degut als obstacles físics en que l'usuari amb mobilitat reduïda es veurà enfrontat, ofereixo el següent itinerari caracteritzat per ser un circuit no circular.

Voldria posar de manifest que el Castell de la Bisbal, a diferencia dels edificis públics que es conceben avui dia, està desproveït de qualsevol mesura que faciliti l'accés lliure i autònom per l'usuari que presenti algun tipus de discapacitat. Per a

aquesta mateixa raó exposaré tota una sèrie de modificacions i reformes que haurien de resoldre i posar fi a aquest entrebanc. Són disposicions proposades rere l'aplicació de la lògica i a realitzar en la mesura de lo possible.

De la mateixa manera que al recorregut general, la visita s'iniciarà des de la plaça del castell (antic pati d'armes). Un cop recollides les entrades a recepció (aquesta s'ubicarà a la banda esquerra del castell), s'accedirà a l'edifici per la porta lateral dreta on s'hi posarà una petita rampa. D'aquesta manera no s'haurà d'alterar l'entrada principal, mantenint així la seva espectacularitat. La porta dreta de la façana principal ens condueix a la sala de l'estable o de la "premsa de vi", serà la primera sala que visitarà l'usuari amb mobilitat reduïda. Recomanem a l'usuari que es desplaci fins al pati interior, un cop a passat el passadís dit "lo canó" (passadís tancat per volta de canó). Per facilitar l'accés es situaran rampes de lleu inclinació sobre els graons que separen els nivells de pavimentació del pati interior amb els de la resta de la planta baixa.
Des del pati es visitarà la sala de les Cavallerisses i es podrà albirar la sala nord. Aquesta té dues escales per accedir i sortir-ne ja que es troba en un nivell molt més inferior que de la resta de la planta baixa. Per poder-hi circular s'hauria d'instal·lar dues muntacàrregues en aquesta zona, però no hi ha prou espai. Immediatament a l'escala hi ha el forn per coure ceràmica i el tram de mur pretèrit a la construcció del castell, elements rellevants que acabarien per ser engolits per aquestes construccions. L'única solució que ofereixo és admirar la vista des de la mateixa sala de les Cavallerisses i des de la sala de l'estable, primera sala que hauran visitat. Per accedir a la següent planta hauran de fer el recorregut a la inversa.

Un cop visitada la planta baixa es pujarà a la planta noble mitjançant un ascensor que es col·locarà al fons del tram del bloc oest, a tocar amb el mur posterior. Així ho va plantejar en Jordi Casadevall, l'arquitecte de l'avantprojecte del Castell. L'usuari sortirà per la porta de la sala de l'estable, recorrerà la façana del castell, passarà per davant el mostrador de recepció i agafarà l'ascensor que el durà a la planta noble.
La idea és que el muntacàrregues sigui translúcid, és a dir, amb l'estructura (el xassís) i la cabina transparent per seguir oferint una visió nítida dels murs interiors del castell. Permetrà que la llum solar provinent des de les finestres del mur posterior hi penetri com fins ara — el recorregut de l'ascensor obliga passar per davant d'aquestes —. El resultat final és de seguir proporcionar una sensació diàfana d'un espai que en definitiva

és bastant limitat. És una mesura idònia per a reduir el impacte visual i oferir la sensació de més espai. L'altre propòsit es que ascendeixi fins a l'alçada del terrat, sempre i quant no causi un impacte visual que alteri la silueta del castell.

El recorregut en la planta principal variaria una mica. Tal com es faria a l'anterior trajecte començaríem per la sala Capitular, després per la Cambra Principal i pel Menjador. La porta d'accés a la sala del Terrabastall és molt estreta, és possible que no hi puguin accedir. En aquest cas s'haurà de tornar a donar mitja volta per poder visitar la Cuina del Castell que està situada entre la sala del Terrabastall i la sala Nord-oest del Castell.

Finalment per poder gaudir de les vista panoràmica que ofereix el terrat del castell, es tornaria a prendre l'ascensor, sempre hi quan sigui factible. Des d'allà l'usuari podrà visitar la capella quan s' instal·li una rampa d'accés (hi ha un parell d'esgraons).

Per pujar a la Torre Honorífica no presento cap tipus d'adequació, vist que aquest espai tampoc és rellevant ni clau per entendre l'edificació ni la història del Castell. Tot i que és evident que és un punt extremadament atractiu pel visitant, ja sigui per la contemplació d'unes vistes encara més espectaculars que al nivell del terrat, ja sigui per la dificultat que suposa al visitant accedir-hi.

Avui dia l'accés es fa per unes escales col·locades al mur exterior de la capella. Són molt estretes, estan en molt mal estat i tenen una inclinació molt pronunciada. Tot plegat fa el seu accés molt arriscat. Actualment l'arquitecte Anna Albó està realitzant o ja ha exposat una proposta de rehabilitació.

La sortida serà ben senzilla, s'efectuarà baixant per l'ascensor fins a planta baixa i es sortirà per la porta de recepció dels usuaris. Malauradament aquest tipus d'usuari no li serà permès baixar per les altres escales secundàries: l'escala de cargol, l'escala-mirador intramurs que parteix de la capella, ni les escales interiors. Escales que no ofereixen cap tipus d'arrengament que asseguri la seva pròpia preservació.

PLÀNOL DEL RECORREGUT:

PLANTA BAIXA

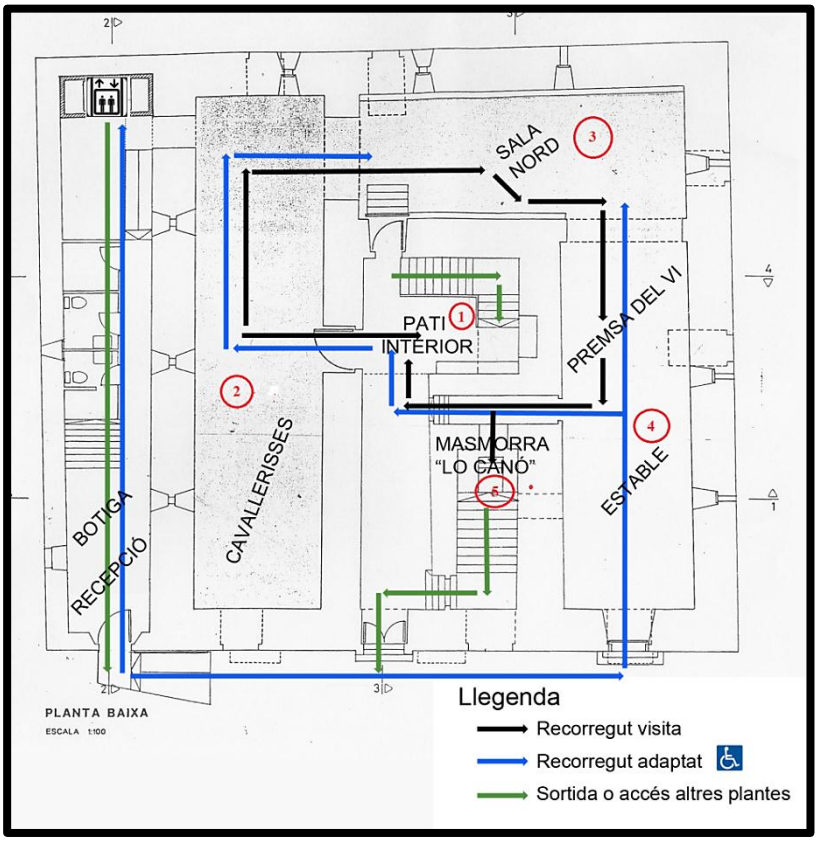

PLANTA NOBLE

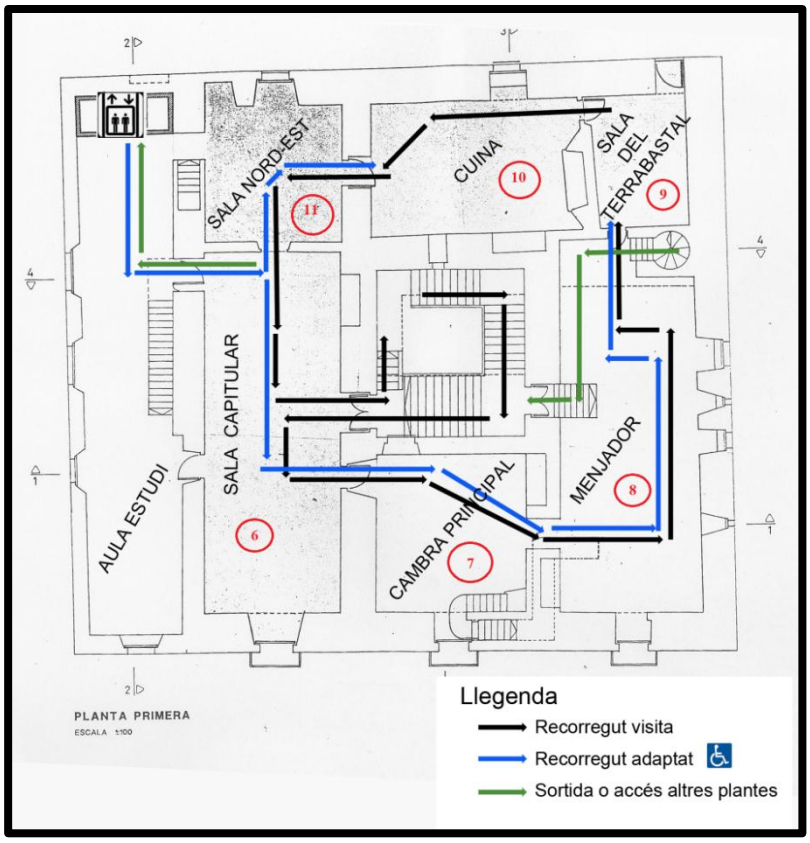

TERRAT

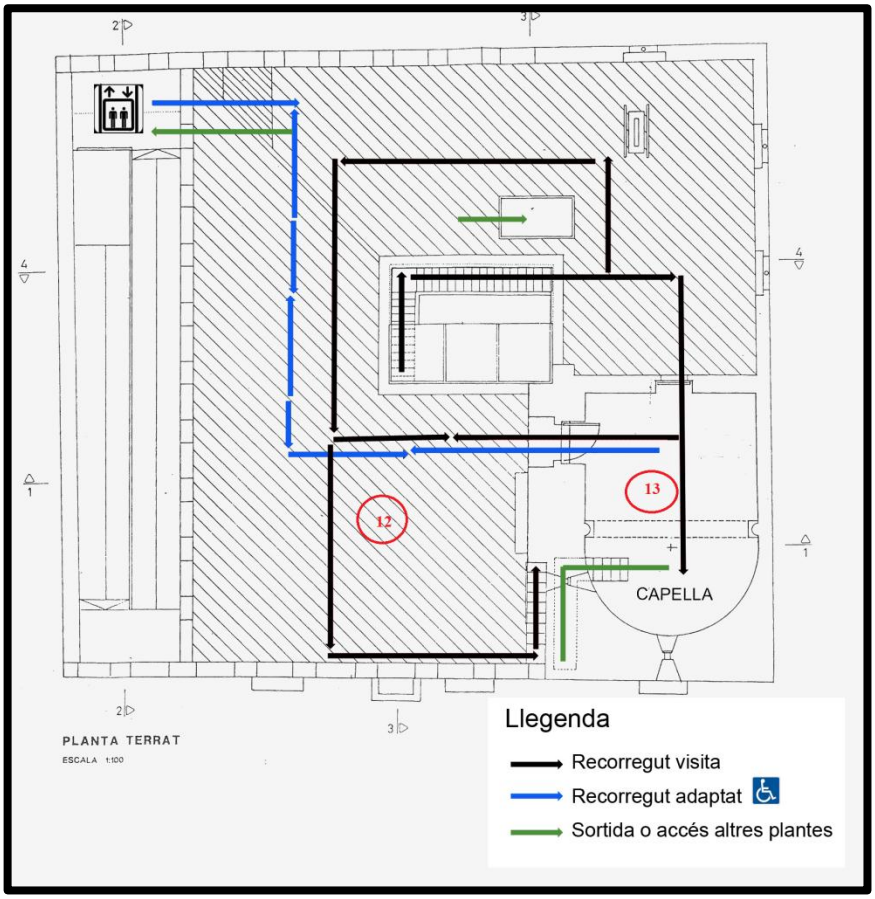

TORRE HONORÍFICA

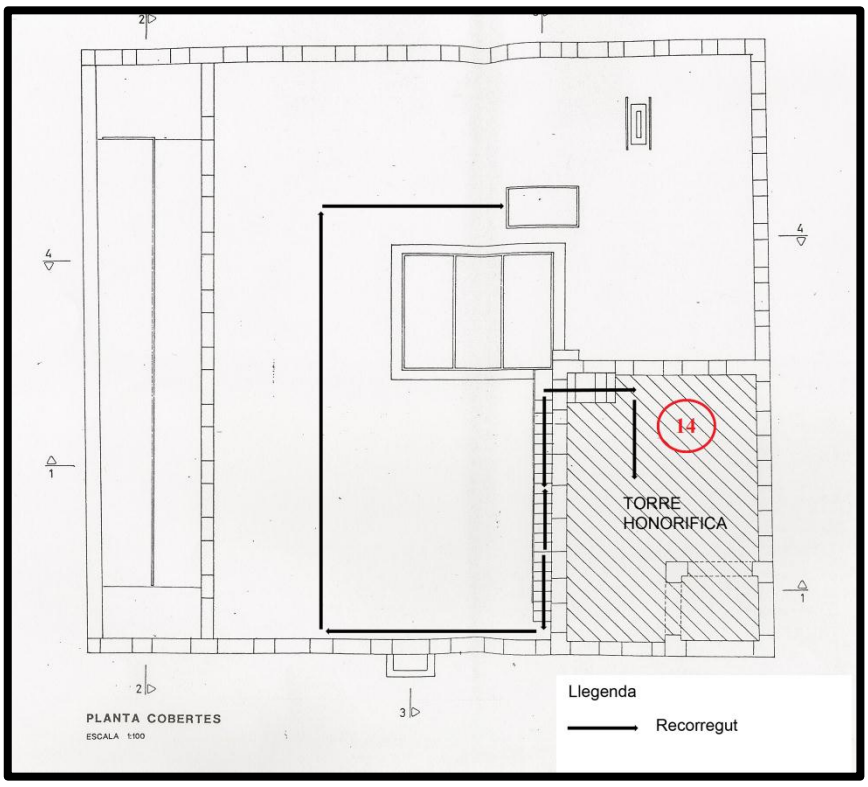

6.1.2. Justificació

Primerament vaig creure convenient proposar una visita lliure i no marcada, ja que a mesura que anava investigant veia que hi havia diferents elements destacables que s'anaven repetint com el fet que fou presó, ajuntament, palau dels bisbes de Girona, castell fortificat, etc. En fi, que pretenia tractar un aspecte diferent per sala, sempre hi quan tingués alguna relació. Evidentment l'explicació no només romandria en aquell aspecte en concret sinó que s'aniria afegint elements històrics i artístics relacionats amb el monument. Pensava en aquells inicis que per a fer més amena la visita la solució era donar-li total llibertat a l'usuari. Al no ser lineal l'usuari podia deambular de sala en sala sense cap ordre establert.

Però poc després, i comentant-ho amb el meu tutor, vaig caure en la conclusió que d'aquesta manera aconseguiria l'efecte contrari, el visitant es desconcentraria i perdria interès. Però sobretot, el que no es podia obviar era el fet de que, al llarg dels quasi mil anys d'existència, totes les sales del Castell han tingut més d'una funció i modificació. Aquest aspecte rellevant és el que conforma i dona sentit a l'existència de l'edifici.

Per tant, finalment presento aquest tipus de recorregut lineal i amb circuit circular a cada planta que a més d'exposar tota la informació de cada àmbit del castell procura expectació al visitant per la seva descoberta evitant així que aquest es desorienti i oblidi la visita d'alguna sala.

De fet no es distancia gaire del que ja marquen al Castell Palau. La diferència roman en que ofereixo la visita d'unes sales fins avui dia ocupades i no explotades, i que proposo unes millores d'accessibilitat per a l'usuari que, pel motiu que sigui, presenti unes dificultats per a seguir l'itinerari general establert.

6.1.3. Complements.

Per facilitar la visita aconsello el disseny d'un **TRIPTIC** explicatiu on els dos itineraris apareixeran representats. Es mostrarà també una escala de colors corresponents a les diferents èpoques de la història del castell. Els panells del castell seran del color corresponent a l'època tractada.[68]

[68] Idea aportada per Gemma Pascual i Ferran Vila-Clara.

Les diferents èpoques tractades seran:

- Carolíngia (segle IX).
- Baix medieval – gòtic (segle XI-XV).
- Renaixement (segle XVI-XVII).
- Il·lustració (segles XVIII-XIX).
- Contemporani (segles XIX, XX i XXI).

Aquella explicació que sigui general anirà acompanyada del següent color:

- Generalitat

El text del tríptic tindria una introducció concisa i breu sobre la història del castell i de lo que l'usuari podrà veure durant la visita, planta per planta.

Podria presentar-se de la següent manera:

- Presentació del castell, època i estructura.
- Explicació de les diferents plantes i sales, i els seus usos: planta baixa, planta noble, terrat amb la capella i la torre honorífica.
- Reformes del castell en època gòtica i del renaixement.
- Usos al llarg dels anys: palau dels bisbes, presó, jutjat, arxiu notarial, premsa de vi, celler, cavallerissa, arxiu municipal, sala d'exposicions, etc.

Imatges:

S'intercalaria amb el text, es podria mostrar:

- la llar de foc de la cuina
- la capella
- la finestra coronella
- les menjadora de la cavallerissa
- la façana principal del castell
- el canó del 1810
- etc.

EXEMPLE DE POSSIBLE TRÍPTIC:

Banda A:

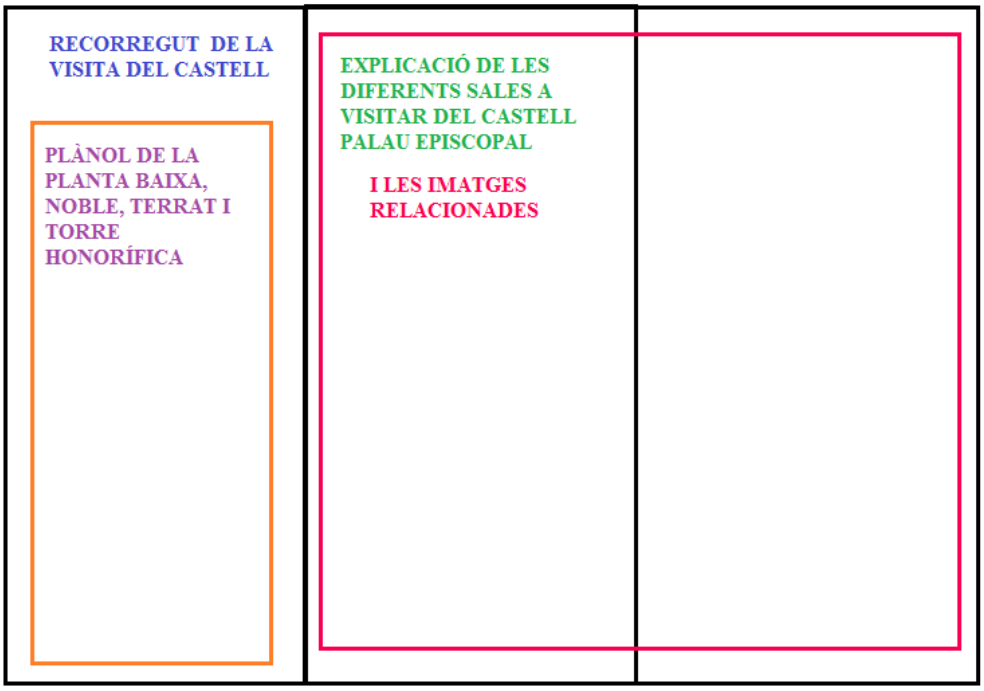

Banda B:

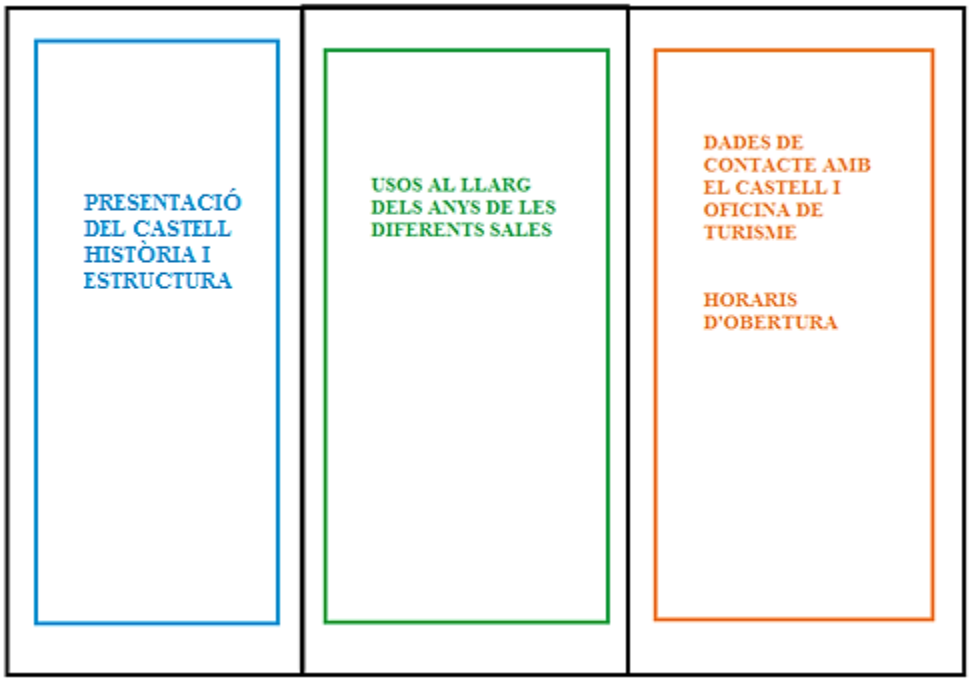

6.2. Museïtzació dels diferents espais del castell.

Aprofitant aquest apartat, procediré a descriure totes i cadascuna de les intervencions que plantejo per a la realització del museu del Castell Palau Episcopal de la Bisbal d'Empordà.

La metodologia que seguiré serà la següent: primerament mostraré l'estat actual de l'espai a museïtzar, després exposaré les reformes estructurals que hi voldria aplicar, i finalment el suport expositiu utilitzat on s'hi detallarà el discurs presentat.

6.2.1. Generalitats:

Tots els textos del plafons apareixeran en català, castellà, francès i anglès. El que es troba a la plaça del castell se l'hi afegirà el text en Braille. Es substituirà els panells amb peu pels nous suports que es detallaran a sota. Aquests aniran numerats consecutivament.

S'hauria de llevar de la paret les guies que es troben a planta noble i substituir aquelles de les quals pengen les llums per un altre tipus d'il·luminació, que al mateix temps ofereixi un joc escenogràfic o teatral.

A més a més seria convenient incorporar un sistema de calefacció o ambientació: a l'hivern fa molta fred i humitat.

A tot això fora bo recuperar les reformes plantejades per l'arquitecte Jordi Casadevall: les rampes per accedir al castell i les de les diferents estances de l'edifici; les escales tapiades de l'escalinata intramurs que comuniquen directament la Cambra principal del Bisbe amb la Capella, o en el seu cas col·locar-ne unes de manera temporal; les escales de cargol (avui dia no s'hi pot pujar), etc.

6.2.2. Tipus de suport:

Per a la museïtzació del castell faré ús dels següents suports:

- **Panells de ferro amb pintura antioxidant:**

Els plafons seran de colors diferents, un color s'associarà a una època concreta. Aquesta dada quedarà reflectida al tríptic que es proporcionarà als visitant al comprar l'entrada del museu.

Un mateix panell pot tindre més d'un color, depenent si allí s'explica més d'una època.

- **MUSE:**

És una taula interactiva multiusuari connectada a una base de dades i a uns gestors de continguts via wifi. Ofereix també la possibilitat de sincronitzar amb dispositius mòbils, d'intercanviar i enviar dades entre diferents usuaris físicament presents o virtualment connectats. (digitbcn.com/muse)

Es pot connectar directament amb internet i navegar-hi per extreure més informació.

(Imatges extretes de http://digitbcn.com/muse/?page_id=15)

- **Recreació virtual:**

Aquest suport permet que l'usuari pugui veure en 3D l'estructura del castell, i totes les seves transformacions al llarg del temps. Aquesta aplicació es pot veure avui dia al museu MNAC de Barcelona.

- **Recreació d'elements d'època:**

Ajuda a la comprensió de l'ús d'algunes sales.

Aquests quatre elements expositius els considero com els de base. Aquells que complementen la visita cultural del castell, l'àudio guia i la Realitat Augmentada estaran detallats en l'apartat nº 8, *Complements per a la visita*.

6.2.3. Espais a museïtzar.

EXTERIOR

Plaça del Castell i Façana Principal.

a. Estat actual:

(Emplaçament de l'actual plafó a la plaça del castell i fotografia de la façana renaixentista.)

b. Reformes estructurals:

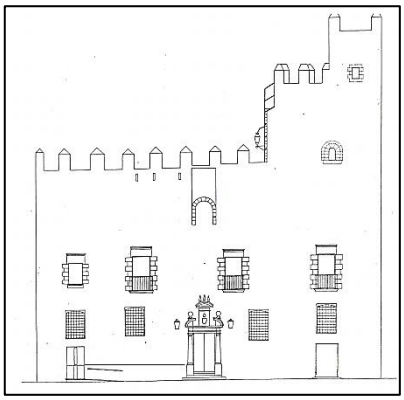

La plaça del castell, antic pati d'armes, va estar sotmès als anys noranta a unes reformes del pla municipal, gràcies a les quals se li va retornar la fastuositat que tingué en temps passat.

Com anteriorment he mencionat, proposo la situació d'una rampa amb barana a la porta de l'esquerra i una altra rampa de dimensions molt més reduïdes a la porta de llevant per a facilitar l'accés al recinte als usuaris amb mobilitat reduïda. (Façana principal)

Als anys vuitanta la porta principal va patir destrosses com a conseqüència de l'esfondrament del matacà que està situat just a plom de la porta d'entrada del castell. Recomano restaurar-la per a que hom pugui admirar-la en tota la seva esplendor.

A més a més afegiria dintre de la restauració de la façana l'adequació dels balcons, que s'estan esmicolant, la de les baranes i també la de les finestres.

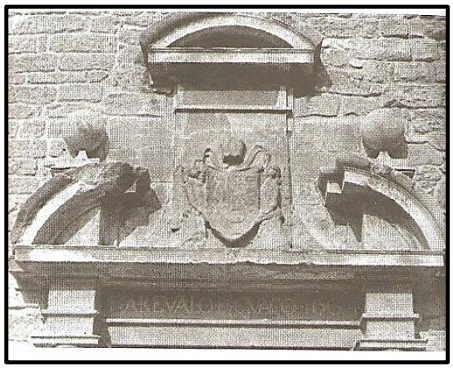

(Abans i després de l'esfondrament del matacà als anys 80)

c. Suport expositiu:

Aconsello utilitzar la plaça del castell com a preàmbul del que es podrà veure un cop dintre del castell.

Per acomplir aquest propòsit suggereixo col·locar un plafó que no impedeixi la realització d'altres activitats que s'hi fan durant l'any (el mercat setmanal, representacions teatrals, la fira del circ, el correfoc, etc.), i que alhora la seva ubicació no estigui dissimulada i sigui fàcilment localitzada. Considero encertada l'emplaçament actual del plafó que avui dia realitza aquesta funció. Des d'allà hom té una visió general del castell i de la seva façana.

En aquest primer plafó per una banda s'explicaria el nucli antic i per l'altra banda es faria una introducció del castell i de la façana principal. De fet és tal com es presenta avui dia.

A més a més seria interessant posar en baix relleu les diferents estances del castell. Es mostraria també el relleu de la façana i l'espai que ocupava el castell sobirà i jussà respecte a la vila.

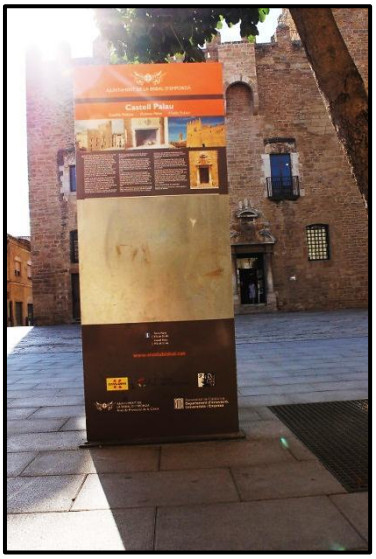

(Plafó plaça castell
i la façana principal del castell de fons.)

1. Nucli Antic / Introducció del Castell / Façana principal.

Material: Alumini.

Dimensions: Com les actuals

Emplaçament: On és actualment

Text Nucli Antic: El mateix text que hi ha avui dia.

(Plafó plaça Castell)

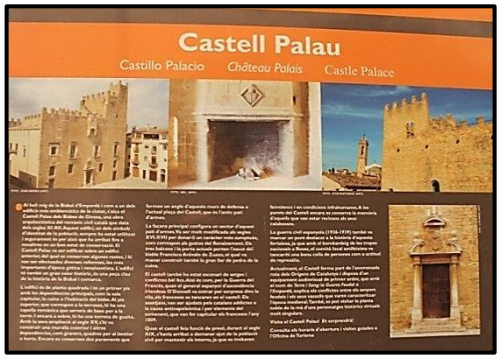

Text Introducció del Castell i Façana Principal: El text apareixeria en català, castellà, anglès i francès. Es trobaria també en llenguatge Braille.

Castell Palau Episcopal edificat a finals del segle XI.

Fortificat i emmurallat al segle XIII i XIV. Edificat sobre un edifici antic del qual es preserven algunes restes, s'hi efectuaren importants reformes al segle XIV i novament als segles XVI i XVII. Dos cents anys més tard (segle XIX) esdevingué la presó de la comarca.

Avui dia només es conserva l'edifici sobirà, malauradament no ens ha arribat als nostres dies el desaparegut jussà compost per graners, quadres i horts del pati d'armes; murs, torres i tots els elements de fortificació externa.

Castell documentat el 1180 va ser residència temporal dels bisbes de Girona quan al segle XIV el convertiren d'inhòspita fortalesa a acomodat palau. Fou escenari de múltiples setges que es succeïren a la vila i peça clau per a la història de la Bisbal i de la comarca. Des d'un punt de vista artístic és molt interessant, els comanditaris foren homes precursors avançats en el seu temps.

El seu ús continuat li ha proporcionat aquest tan bon estat de conservació.

Edifici de planta quadrada, té un pati central que distribueix la planta baixa i el pis noble on hi ha les dependències principals: la sala capitular, l'habitació del bisbe i la cuina. El terrat hi ha l'emplaçament insòlit de la capella del castell dedicada a Santa Anna. A sobre seu sustenta la torre honorífica que servia de guaita. Al segle XVI fou ampliat en la seva vessant oest.

Davant per davant de la façana s'hi poden admirar les restes de les seves antigues muralles, que envoltaven l'antic pati d'armes del castell, l'actual plaça del Castell. Durant el govern de Felip V (segle XVIII) s'adequà el pati d'armes. Al segle següent es varen construir les peixateries de l'arquitecte Martí i Sureda (enderrocades anys més tard). I on hi havia els graners s'hi va fer el 1905 la primera sala de cinema, una barraca de fusta nomenada Model.

Es va declarar Monument Històric-Artístic el 1972 i constitueix una extraordinària prova de l'arquitectura civil del romànic català.

Text Façana Principal:

Façana principal del Castell Palau Episcopal de la Bisbal (segle XI)
Façana de carreus escairats longitudinals reformada entre els segles XV i XVII.
Les finestres tenen balcó, estan decorades al muntants i a les llindes pels relleus dels escuts episcopals del Pau i Margarit i de Jaume Cassador. A la part més alta i a plom de la porta principal hi ha l'element més antic de la façana, el matacà.
A mitjans del segle XV el bisbe Joan de Margarit I va fer-ne les primeres intervencions substituint les obertures romàniques de la primera planta per finestres més grans. Un segle més tard, el seu nebot Joan Margarit II va ampliar l'edifici afegint un cos a banda oest.
La porta principal és una obra del prelat renaixentista Francisco Arévalo de Zuazo, en tenim constància per les seves armes, el seu nom i l'any d'execució esculpits a la llinda i al frontó. Fou també el promotor de la construcció de l'imponent escalinata de la catedral de Girona.
La porta principal és del 1604: el frontó està corbat, partit i decorat en les extremitats per boles i piràmides. Les dues columnes que sostenen l'estructura són toscanes.

Imatge:

Les mateixes fotografies que hi ha actualment al plafó.

Fotografia de la façana principal, de l'escalinata de la catedral de Girona.

Dibuix de la façana principal.

Baix relleu de la façana principal**.**

(Escalinata de la Catedral de Girona)

PLANTA BAIXA

Estat actual:

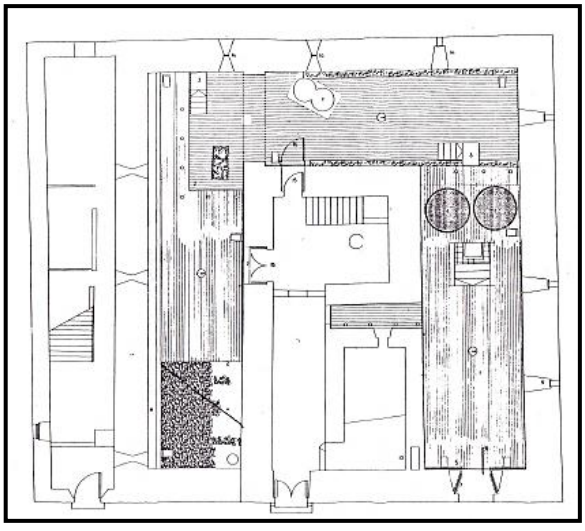

(Plànol planta baixa, adequació Toni Aguilar)

Vestíbul.

Un cop s'ha accedit a l'interior del castell i hem deixat enrere la porta principal, ens trobem amb un passadís tancat per mig arc de boterell que forma part de la cruixia central perpendicular a la façana.

a. Estat actual:

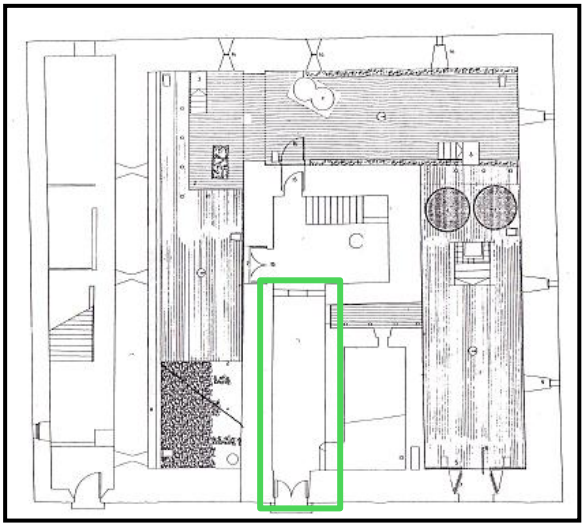

(Fotografia actual del vestíbul amb el mostrador)

b. Reformes estructurals:

El mostrador de recepció dels usuaris es traslladarà a l'ala oest. Aquest espai romandrà buit de mobiliari.

c. Suport expositiu:

És l'indret ideal per a posar imatges que facin la funció de reclam. Per exemple es podria anar canviant en funció de la temàtica anual que prendria el museu del castell.

Ja que a la Bisbal es fa el festival de la Guerra del Francès proposo doncs posar una lona reproduint a escala més petita l'obra de Bartomeu Ribó, *La Guerra del Francès* (actualment està a l'Ajuntament de la Bisbal). El llenç retrata al General O'Donnell alliberant la Bisbal de l'exèrcit napoleònic.

2. Llenç de Bartomeu Ribó, La Guerra del Francès, 1894.

Material: Lona.

Dimensions: 250 x 150cm.

Emplaçament: Mur de llevant del vestíbul,

Text: A banda dreta de la imatge.

La Bisbal fou envaïda per l'exèrcit napoleònic en la Guerra del Francès (1808-1810). El 1813, el General Enrique O'Donnell (1769-1834), militar espanyol d'origen irlandès, alliberà la vila dels francesos reclosos al castell. Com a recompensa se li atorgà el títol de comte de la Bisbal.

Exemple:

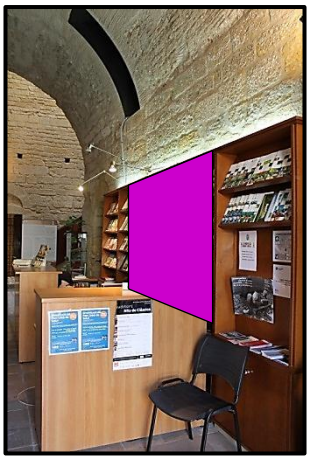

3. Obertura cruciforme

Material: Llums que li aportin protagonisme.

Dimensions: Les adequades.

Emplaçament: Llum que l'il·lumini bé**.**

Text: Cap

(Fotografia des del vestíbul a la porta d'entrada)

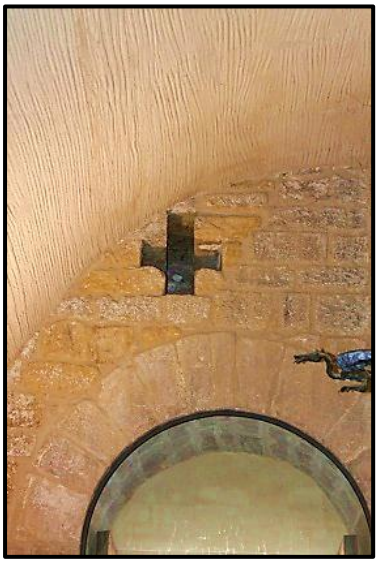

Pati interior

a. Estat actual

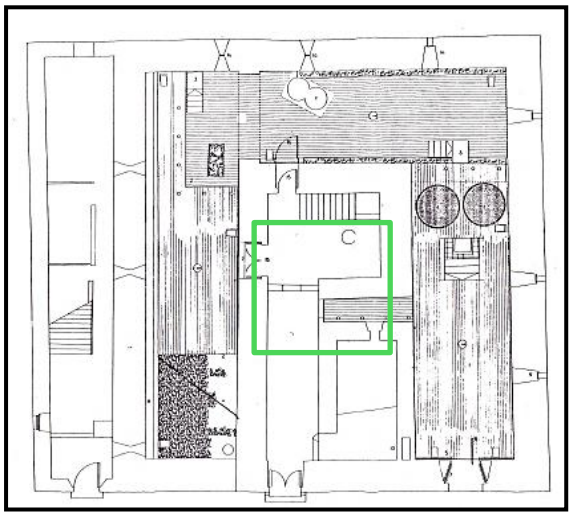

b. Reformes estructurals:

Suggereixo treure els actuals plafons d'aquesta sala i les de la resta del castell, i també l'aligot (forma part del bestiari català) que no té res a veure dintre del context del castell.

Canviaria també la placa que cobreix el pou per un altre que eviti el fenomen de la condensació (dificulta la clara visió d'aquest) i el netejaria de la molsa que s'ha anat formant. A més li afegiria més bombetes per a que es vegi bé la profunditat del pou (5,20m.)

c. Suport expositiu:

4. Plafó resum història estructura castell i Pou

Material: De ferro amb pintura antioxidant.

Dimensions: 120x80 cm.

Emplaçament: Penjarà de la barana de l'escala. A banda esquerra hi haurà la explicació de la història del castell i a banda dreta la del pou.

Text Resum Història Castell: El text del plafó que hi ha actualment està molt bé, únicament modificaria el primer paràgraf. Així apareixeria:

Els bisbes de Girona varen fer erigir el castell de la Bisbal a finals del segle XI a mesura que la parròquia anava creixent. Al segle XIII ja era un castell fortificat i termenat, tot i així poc després el concepte de castell canvia radicalment, els senyors volen viure amb més comoditats i d'aquesta manera converteixen el castell en palau, reformant-lo els segles següents seguint l'estil gòtic i renaixentista (segle XIV-XVII).
En ple procés de desamortització i la divisió territorial en partits judicials (1834) la Bisbal es converteix en cap de partit. Així, el 1846, els jutjats de primera instància se situen al castell, on ja hi havia la presó i un any després s'instal·la en una part del castell un destacament de la Guàrdia Civil. L'any 1886 s'ubica en una de les sales del castell una companyia de bombers i el 1901 s'instal·la en la mateixa sala l'arxiu notarial. Finalment el 1932 el castell passà definitivament a mans de l'Estat i no serà fins a la dècada del 1960-1970 que l'edifici deixarà de ser presó per començar a utilitzar-se per a usos culturals així com la creació del Museu del Castell Palau Episcopal de la Bisbal.

Imatge:

Dibuix en que es vegin com fan les reformes per convertir el castell termenat en palau.

Text Pou: Utilitzaré el mateix text del tríptic. En tot cas canviaria alguna dada i afegiria més informació.

Assegurava, en cas d'atac, el proveïment d'aigua des de l'interior mateix de la fortalesa. Amb una fondària de 5,20m, actualment encara té aigua.
Construït contemporàniament amb el castell (finals segle XI), fou tapat durant el tercer quart de segle XV. Probablement es condemnà definitivament un cop acabat el fort setge que va afligir Pere IV el Conestable de Portugal a la vila de la Bisbal. Un cop conquerida, la va saquejar tota i li canvià el nom pel de Camp-reial.
Durant les excavacions arqueològiques del 1993-94 s'hi trobarem peces de ceràmica i vuit projectils de bombarda de pedra.

Exemple:

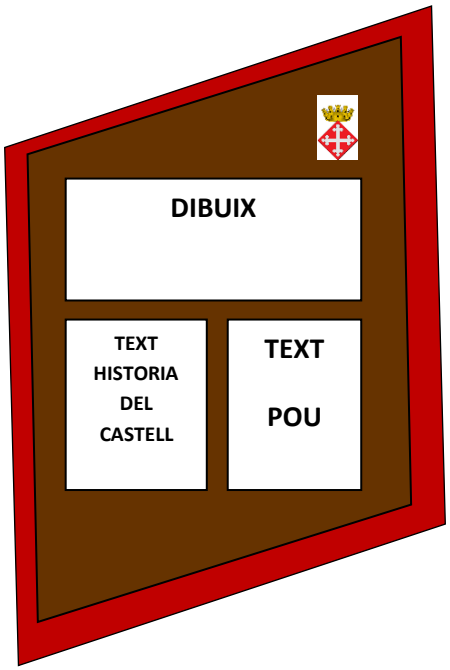

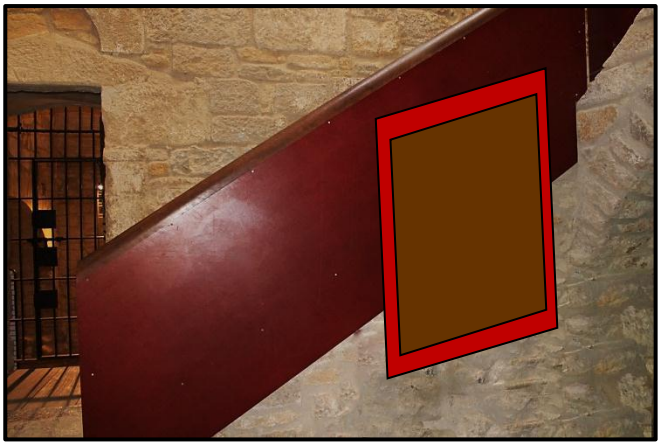

(Imatge retocada per la técnica en disseny gràfic, Laura Pi)

5. Recreació virtual del castell a través dels segles.

Material: Pantalla 3D sense ulleres.

Dimensions: 100 x 70cm.

Emplaçament: Sota l'arc de l'escala on hi ha l'arcosoli. El plafó explicatiu es trobaria a la paret a mà dreta de l'arcosoli, paret que llinda amb un tram del passadís "Lo Canó".

Text:

Escrit en un cartell de reduïda dimensió, s'explicarà al visitant que a través d'aquesta pantalla en 3D podran fer un viatge virtual a través de les estances del castell i del seu exterior a través dels segles.

Exemple:

(Imatge retocada per la técnica en disseny gràfic, Laura Pi)

Cavallerisses

a. Estat actual:

(Fotografies sala de Cavallerisses)

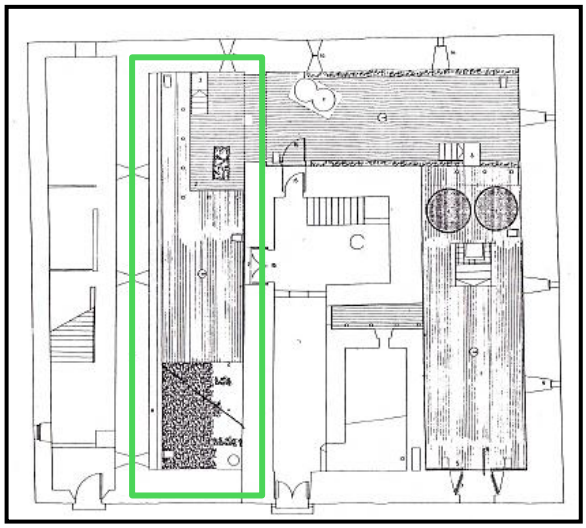

b. Reformes estructurals:

Primerament trauré l'estructura de l'audiovisual ja que la seva posada en marxa altera la visita dels altres usuaris que deambulen per les sales de la planta baixa. A més a més és una estructura que amaga elements a destacar d'aquesta sala com ho són els abeuradors dels cavalls, el bací de ceràmica (actualment està trencat), les regates del mur, el sòl de còdols, etc.

Un cop fet això crec convenient canviar el sòl emparquetat per un de vidre translúcid i il·luminat que deixi veure tot el paviment de rierencs. Aquest vidre per a qüestions tècniques serà fragmentat i tindrà una estructura de metall que el suportarà.

(Sòl de vidre amb la seva estructura de metall)

D'aquesta manera li donarà més espectacularitat i farà més comprensiva la funció primària d'aquesta sala. Serà un sòl que cobrirà tot o gairebé tot l'enllosat, és a dir l'ampliaré a sud i a nord-est.

Aquest últim és per a que l'usuari pugi veure de manera confortable els grafits que hi ha en aquesta sala. L'observació es farà davant i a l'alçada dels ulls, i la placa de vidre que els protegeix romandrà al seu lloc, tot i que s'hauria de substituir perquè té un fissura. Hi haurà unes llums per a fer més fàcil la seva observació.

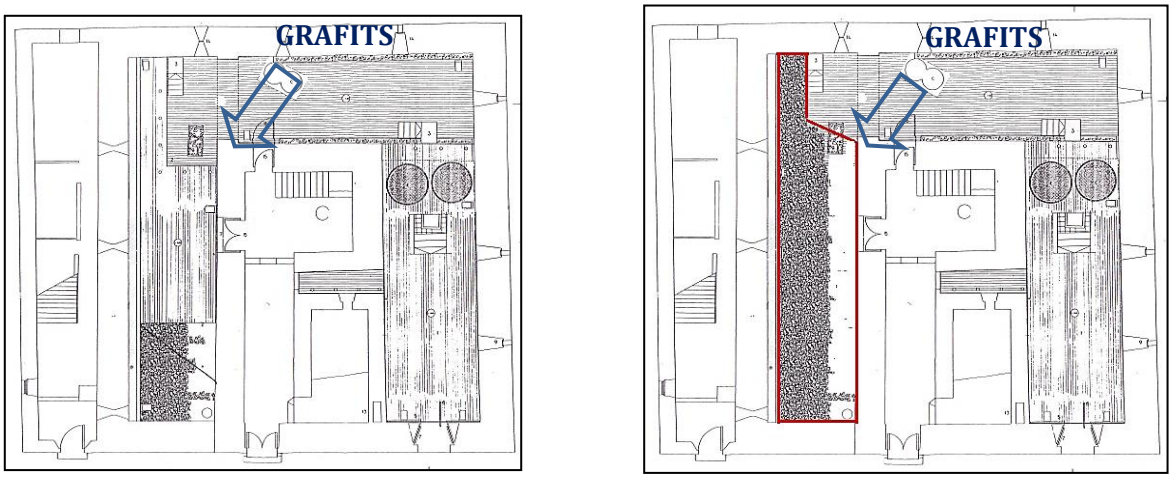

(Plànol de l'arquitecte tècnic de l'Ajuntament de la Bisbal, Toni Aguilar, l'abans i el després de la modificació del sòl de la sala de cavallerisses.)

Avui dia per accedir-hi hi ha dos esgraons. Per a facilitar l'accés a l'usuari amb mobilitat reduïda suggereixo posar una rampa (8% inclinació) en comptes de pujar el sòl. El motiu es que si es puja el sòl, les menjadores estaran al mateix nivell o per sota del nou sòl, restant d'aquesta manera la seva importància.

S'aprofitaria l'eixamplament del sòl d'aquest espai per també facilitar la celebració d'actes futurs que es volguessin realitzar en aquest indret.

Finalment voldria també aprofitar les finestres romàniques d'aquesta sala per a que enviïn una llum tènue.

(Esglaons entrada a cavallerisses)

c. Suport expositiu:

6. Plafó explicatiu cavallerisses.

Material: Plafó de ferro pintat.

Dimensions: 90x180 cm.

Emplaçament: Al mur de davant la porta d'accés.

Text:

Cavallerissa del Castell.

És contemporània a la construcció del Castell (segle XI) fins que el 1847 foren traslladades al Convent dels Franciscans de la Bisbal aquests afectats per la desamortització del 1835.

Està pavimentada amb un enllosat de còdols disposats en pendent per facilitar l'escolament de líquids vers l'espai net de pedres: feia la funció de filtre de brutícies. Més endavant s'hi afegiria un cossi de ceràmica com a abeurador.

Resseguint tota la llargada de la paret de ponent s'observa la menjadora de cavalls.

Els cavallers entraven a llom dels cavalls per una obertura avui dia desapareguda a migdia de la sala que comunicava amb l'antic pati d'armes.

Imatge:

Dibuix de com eren les cavallerisses amb la seva menjadora de fonament d'obra i un coronament de fusta i de com els cavallers entraven a llom dels seus cavalls per l'entrada sud-oest del castell.

Exemple:

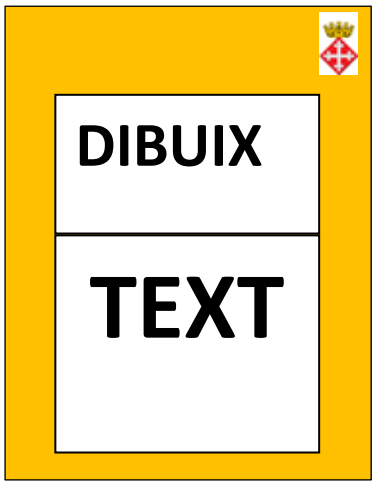

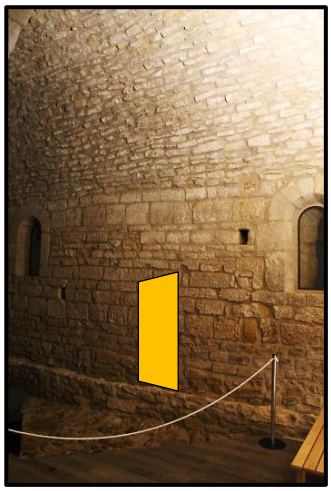

7. Plafó modernització de la presó i grafits:

Material: Faristol de ferro pintat.

Dimensions: 90x70cm.

Emplaçament: A mà esquerra de la regata situada prop del bloc amb grafits.

Text modernització presó:

A la primera meitat del segle XIX la Bisbal és cap de partit i poc després al castell s'hi instal·la el Jutjat. Varen utilitzar la sala per a situar-hi la nova presó: "Las Reales Cárceles".
Els anys 30's del segle passat es va modernitzar la presó existent. Varen dividir l'antiga cavallerissa en dues grans cel·les. A cada extrem de calabós s'hi van instil·lar una latrina i la seva pica per l'agençament diari dels presoners. S'abastien d'aigua a través d'uns tubs de plom incrustats a la paret. Avui dia només tenim les regates com a únic vestigi de lo que fou presó.
El 1967 trasllat i cessament definitiu de la presó del Castell de la Bisbal.

Imatge:

Dibuix on es delimiti l'espai de la presó amb les seves latrines, els tubs de plom per abastir d'aigua les piques i la tanca que separava les cel·les: "*tancades per un fort reixat perpendicular a la paret de ponent que arribava fins al sostre. L'accés a aquestes es realitzava per un corredor centrat respecte a la porta d'entrada.*"

Que aparegui també un personatge gravant la paret

Text grafits:

Situat prop de l'arc rebaixat hi ha un carreu esculpit amb un personatge dret i amb els braços en creu, i altres incisions. No se sap a ciència certa de quan daten: hi ha qui diu que són anteriors a la edificació del castell: època visigòtica (Joan Badia i Homs), o que podrien ser obra de quan la sala s'utilitzà com a presó, segles XIX-XX.

Exemple:

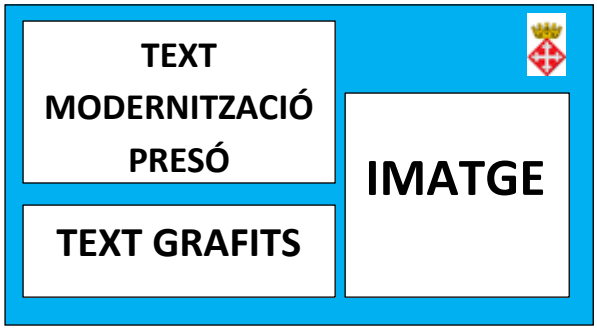

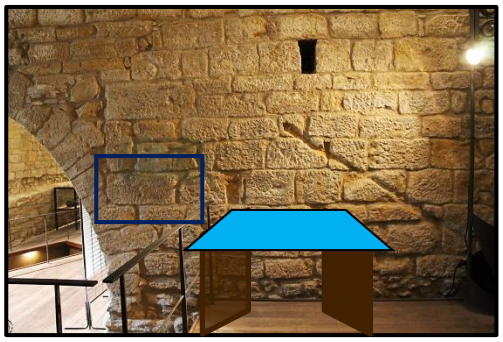

8. Restaurar el cossi de ceràmica, abeurador dels cavalls.

Material: Ceràmica

Dimensions: Les actuals.

Emplaçament: A la cantonada sud-est de la sala.

Text cartell: De dimensions reduïdes.

Cossi de ceràmica, abeurador per als cavalls, segle XIV. Es va trobar durant les excavacions que s'hi feren el 1993-94.

Exemple:

(Fotografia de la dreta retocada per la tècnica en disseny gràfic Laura Pi.
Seria la visió que tindríem de la sala de les Cavallerisses sense l'àudio-visual)

9. Plafó MUSE (1).

Material: Plafó MUSE inserit en un plafó de ferro pintat

Dimensions: 150x100 cm de pantalla MUSE, 170x200 cm de plafó de ferro.

Emplaçament: Vessant sud de la sala.

Temes a exposar:

Es mostrarà un plànol evolutiu geopolític de Catalunya. S'aprofitarà per introduir de manera general la història del castell de la Bisbal des dels seus inicis fins a l'actualitat. S'ampliarà la informació comparant el castell palau amb l'edificació d'altres castells de Catalunya, sobretot en aquells edificis comandats pels bisbats catalans: hi ha el Castell de Cabassers del bisbat de Tortosa, castell de Rupià, castell palau d'Aspa (casal residencial dels bisbes de Lleida), castell de Bàscara, castell d'Artés, palau episcopal de Girona, de Barcelona, de Vic, de Lleida.
El castell palau de la Bisbal té unes característiques arquitectòniques molt similars als castells romànics de Castella; es podria aprofundir sobre aquest fet i de pas explicar les diferencies entre els castells de la península ibèrica i els de centreuropa, tant en la seva edificació com en la seva funcionalitat i propietat.
Es centrarà bàsicament en l'època baix medieval i moderna, el govern dels comtats i bisbats.
Tot això sempre des de lo general a lo local.
Ensenyarà imatges del castell i d'aquells espais que no podran ser vistos físicament per a l'usuari amb mobilitat reduïda.

Exemple:

(Fotografia retocada per la tècnica en disseny gràfic Laura Pi)

Sala Nord

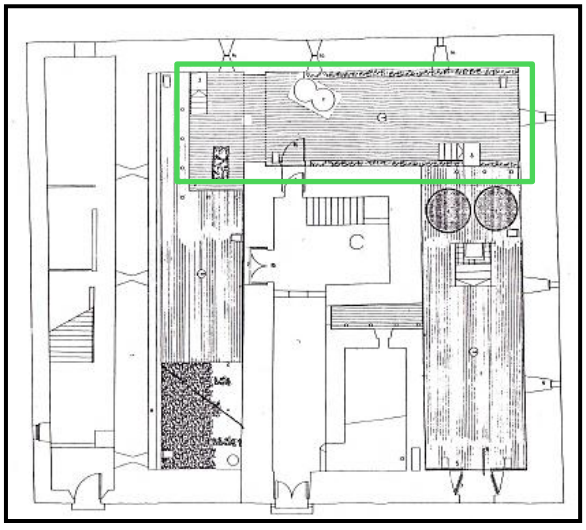

a. Estat actual:

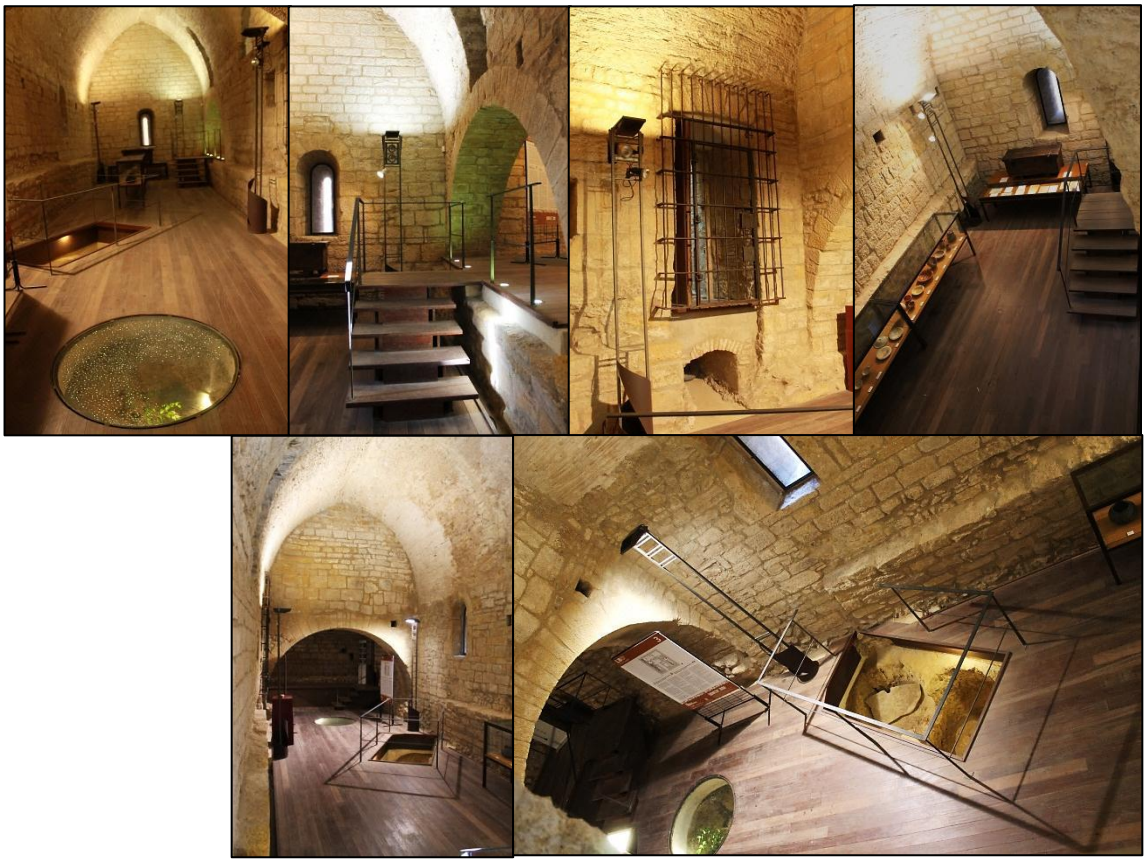

(Fotografies de la sala nord de la planta baixa del castell)

b. Reformes estructurals:

Plantejo retirar les baranes que envolten les sitges i posar plaques de vidre il·luminades que les cobreixin i ofereixin una adequada ventilació per evitar el fenomen de la condensació, com li passa al forn per coure ceràmica.

La placa de vidre que cobreix el forn el modificaria per a que estigués ventilat i es pugui apreciar amb més nitidesa aquest element.

(Planta dintre del forn per fer ceràmica)

A més a més trasplantaria la planta que té a l'interior, que li resta magnitud i seriositat, i hi col·locaria alguna peça de ceràmica. Per exemple una a mig cuinar per a fer més comprensiva la seva utilització.

Amb aquesta actuació el que pretenc es proporcionar al visitant una sensació més diàfana de l'espai, sense barreres físiques.

La sortida de clavegueram la posaria en valor, la deixaria neta d'objectes i l'il·luminaria amb una llum de color blau o rogenc com es pot observar ara a la sala de la masmorra.

Les peces de ceràmica, tot i que es varen trobar en aquesta planta baixa, les col·locaré en altres indrets com: a la Cuina, dintre de la reconstitució d'aquesta i al menjador a l'arcosoli, formant part de la credença.

Els documents que es mostren juntament amb l'arqueta els retiraré, no els considero necessaris per a la comprensió de la història del castell.

(Sortida del clavegueram)

c. Suport expositiu:

<u>10. Plafó explicatiu història de la sala i de l'antiga vila carolíngia:</u>

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant
Dimensions: 110x150 cm.
Emplaçament: Just després de l'arc rebaixat, entre aquest i les sitges.
Text Història de la sala:

Les sales de la planta baixa del Castell Palau Episcopal de la Bisbal han estat modificades al llarg dels anys i aquesta és una d'entre elles.
La sala nord es va construir sobre les dues sitges, el forn de ceràmica i el petit tram de mur d'època carolíngia. Les primeres notícies que tenim d'aquesta sala nord són del segle XV, quan s'instal·la la presó i posteriorment el celler. Se sap que aquí mateix es situà la sala de protocols de la casa consistorial als anys setanta del segle XIX.

Imatge:

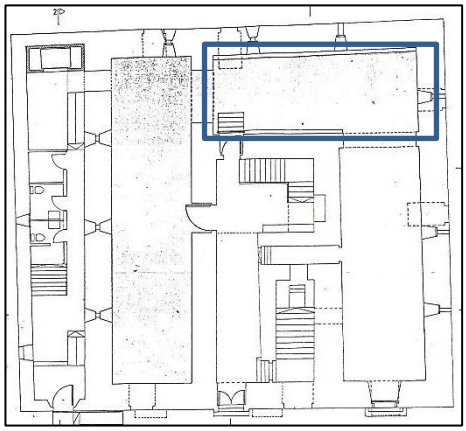

(Sala Nord; Jordi Casadevall)

Text antiga vila carolíngia:

Restes d'una vila carolíngia segle IX.

Durant les excavacions realitzades el 1993-94 a la planta baixa s'hi descobriren elements pretèrits a la construcció del castell.

Aquí a la sala nord es va localitzar un forn per coure ceràmica, dues sitges i un tram de mur d'un edifici anterior al castell. Són fragments que formarien part d'un pati a cel obert d'una vila senyorial carolíngia. Probablement fos la casa senyorial del bisbe de Girona. En aquells temps "Fontanetum" (antic nom de la Bisbal d'Empordà, segles IX-XI) ja formava part dels dominis del Bisbat de Girona. Per tant es tractaria doncs de la construcció principal de la població. Aquesta estaria envoltada d'altres edificis més petits dels quals els habitants treballarien la terra i utilitzarien els patis per guardar-hi les collites i les eines.

Sitges: *Tot i estar datades al segle IX podrien ser d'època romana ja que en aquesta zona s'han trobat elements contemporanis a la dominació romana. Es tracta doncs de dipòsits que s'utilitzaven per emmagatzemar i conservar els cereals. Excavats en la mateixa terra argilosa en forma còncava amb la boca estreta, hi abocaven els cereals i les tapaven amb pedres de la mateixa grandària de la boca de la sitja. Es segellava amb argila per fer-la estanca. Els grans en contacte amb les parets de la sitja germinaven i absorbien l'aire creant les condicions ideals per al manteniment del gra.*

Forn de cocció de ceràmica: *Fossa excavada al terra natural i en forma de conca que s'utilitzava per a coure peces de ceràmica d'us domèstic de tipus reduïda destinada a la cuina.*

Tram de mur de l'edifici: *Fonament d'una construcció anterior, probablement un massís d'obra sobre el qual devia descansar un dels costats d'una arcada. Podem saber a través d'aquest tram de mur que el recinte de la casa senyorial era complex, construït sòlidament i que el castell es va edificar seguint-hi la mateixa orientació.*

Imatge:

Imatge de la vila carolíngia, de com devia ésser distribuïda.

Plànol sala nord i cavallerisses, i indicant amb número cada element.

Exemple:

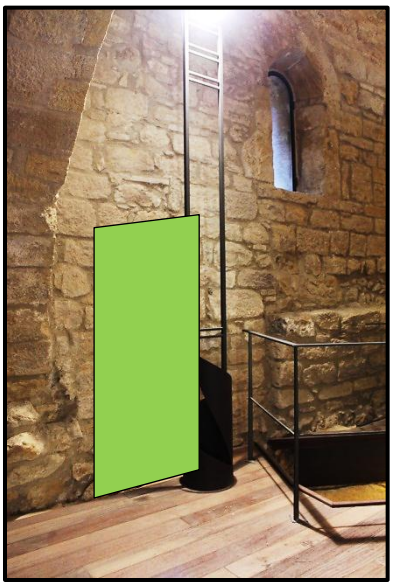

11. Plafó explicació celler

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 90x200 cm.

Emplaçament: Sala nord mur septentrional a banda dreta.

Text:

Celler del Castell segle XV-XIX.
Aquest espai s'utilitzà com a celler per emmagatzemar el vi novell de la producció de vi que tingué el castell (1/2 segle XVIII). S'hi accedia des de l'obertura superior ubicada a l'arc rebaixat. La sala estava dividia per un terrabastall de fusta com gairebé ho estigueren totes les sales de l'edifici. Probablement durant la reforma d'aquesta sala del segle XV, ja es va preveure adequar-la pensant en la funció que realitzaria.

Imatge:

Dibuix d'un celler de dues plantes, de l'arc rebaixat de la sala est (llavores tapiat) i de la porta superior que donava accés al celler des de la sala de la premsa de vi.

Exemple:

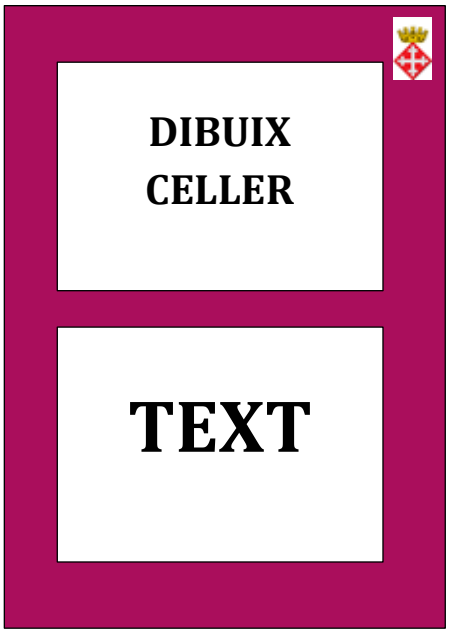

12. Arqueta.

Material: El moble existent.

Dimensions: Les actuals

Emplaçament: Al mateix lloc però més baix, presentar-lo amb il·luminacions.

Text: Serà el mateix que es mostra avui dia.

La caixa-arxiu del Consell Municipal de la Bisbal d'Empordà del segle XVI

Aquesta caixa amb dos panys servia per guardar la documentació del Consell Municipal de la Bisbal al segle XVI. Aquest consell estava dividit en dos sectors: els vilatans i els pagesos. Aquests sectors no s'avenien gaire i normalment s'enfrontaven en el moment de pagar deutes i fer el repartiment d'impostos. Per aquest motiu la caixa té dos panys amb claus diferents i cadascuna de les parts només en tenia una. Quan s'havia de consultar la documentació que s'hi emmagatzemava hi havien de ser tant els representats dels pagesos com els dels vilatans i les seves respectives claus per poder obrir la caixa. No es fiaven uns dels altres!

13. Plafó MUSE (2).

Material: Plafó Muse en un plafó de ferro pintat.

Dimensió: 100x150 cm en un plafó de 170x 200 cm.

Emplaçament: Mur meridional sota la finestra que duia a l'antic pis de terrabastall.

Temes a exposar:

La revolta Remença catalana del segle XV.
Biografia del síndic remença Pere Canyà. Pagès benestant de la Bisbal que fou un dels signants de la sentència de Guadalupe el 21 d'abril del 1486.
Tractar del sistema de vassallatge feudal a Catalunya, els mals usos.

Exemple:

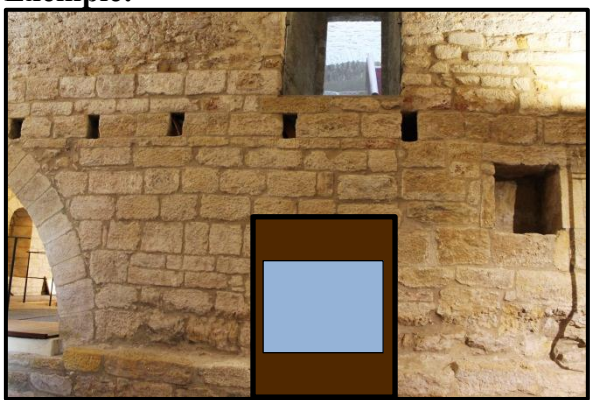

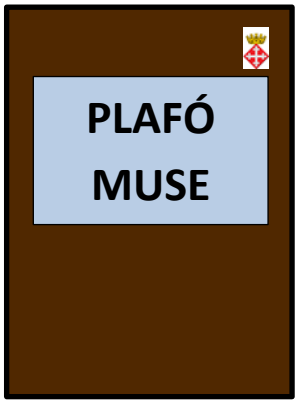

Sala est: Estable

a. Estat actual:

(Fotografies sala est o estable)

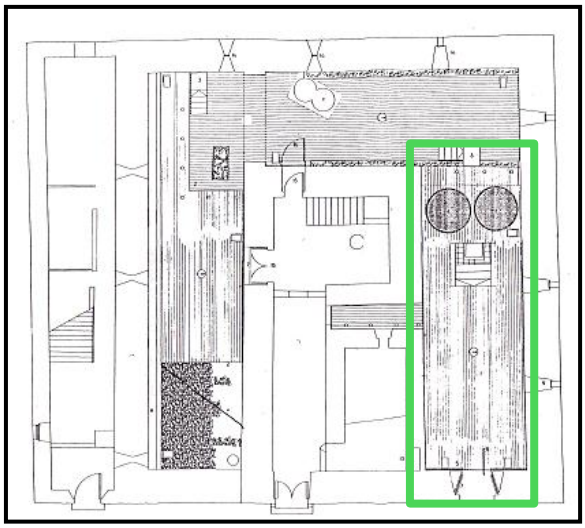

b. Reformes estructurals:

Desplaçaré el canó al terrat, faré la recreació de la premsa de vi del segle XVIII i trauré l'estructura de fons (avui dia amb una textura groguenca) ja que desentona amb l'estructura de pedra de la sala.

c. Suport expositiu:

<u>14. Plafó història de la sala</u>:

Material: Plafó de ferro pintat amb pintura antioxidant.

Dimensions: 190x75 cm.

Emplaçament: Paret de llevant banda esquerra.

Text:

Estable:

Aquesta sala fou l'estable del castell des de la seva edificació (segle XI) fins a mitjans del segle XVIII època en que la transformaren per ubicar-hi la producció de vi. La producció durà fins les darreries del segle XIX: Referen l'espai per situar-hi primer una companyia de bombers i després l'Arxiu Notarial que funcionà fins el 1969.

Característiques: El paviment és similar a la sala de Cavallerisses, una catifa de rierencs amb pendent a l'est que finalitza en una zona neta de pedres que fa la funció de filtre per evacuar els sucs i les brutícies del bestiar.

Imatge: Dibuix imatges recreades d'un possible estable on es vegi el terrabastall de fusta. Des d'allí s'accedia al celler per la porta situada a l'arc rebaixat, etc.

Exemple:

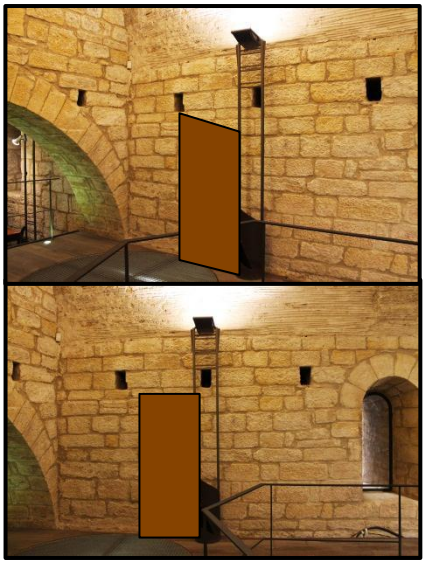

15. Plafó producció de vi i recreació de la premsa.

Material plafó: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 80 x 200 cm.

Emplaçament: Al mur de llevant just al cantó de la recreació de la premsa.

Text:

A mitjans del segle XVIII l'estable es transforma en producció de vi. Es varen incrustar al sol dues tines de planta circular, on es feia el primer premsat amb el peus, i un bací on es recollia el most resultant que s'escolava per decantació en els petits canals situats a base de cada tina. Aquest procés finalitzava molt sovint amb un últim premsat que es feia amb la premsa mecànica situat a l'altre extrem de la sala. El vi novell s'emmagatzemava a la sala nord-est, al celler del castell.

Imatge: Dibuix molt esquemàtic de les dues tines, el bací i de la premsa.

Material premsa de vi: Les pròpies de la premsa.

Dimensions: Les pròpies de la premsa.

Emplaçament: Cantonada sud-est.

Text: En un cartell petit al cantó de la premsa.

Recreació premsa de vi del segle XVIII-XIX. L'original està desapareguda, en el seu lloc resta l'arqueta d'electricitat de principis segle XX.

Exemple:

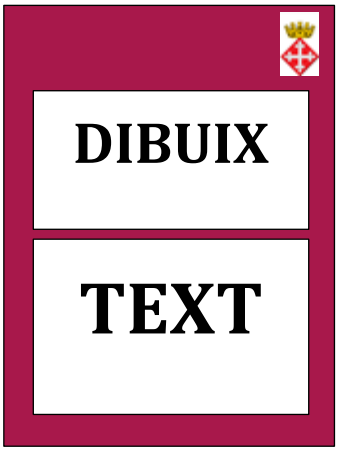

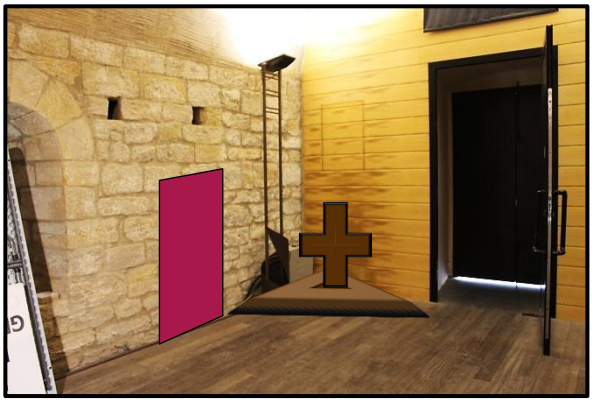

Lo Canó

a. Estat actual:

b. Reformes estructurals:

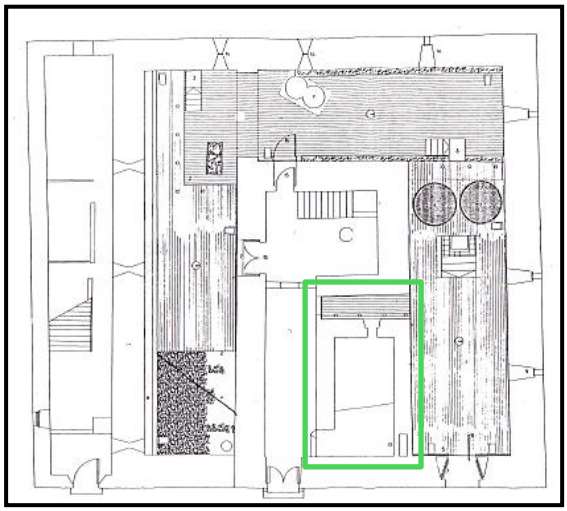

Per facilitar l'accés a les persones amb mobilitat reduïda, s'haurà de posar una rampa per a salvaguardar el desnivell que hi ha entre el sòl del passadís i el del vestíbul.

Proposo també ja de cares a un futur, la possibilitat d'intervenir arqueològicament aquest espai per a tindre més informació sobre el passadís que en surt i sobre l'inexplicable porta tapiada a mà dreta de l'entrada a la masmorra.

a. Suport expositiu:

16. Plafó explicatiu de la masmorra.

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 190x70 cm.

Emplaçament: A la sala de l'estable, a la banda dreta abans d'accedir al passadís amb volta de canó.

Text:

Masmorra primitiva del castell. Segle XI-XV
Va ser una de les més tenebroses de la zona, l'estat precari d'aquesta va induir a la construcció de la presó a la sala nord al segle XV.
Del soterrani de la masmorra arranca un passadís que s'ha volgut relacionar amb passadissos soterranis secrets. Se n'esmenta en vàries llegendes: hi hauria un passadís que aniria del castell a l'altre costat del riu Daró, aquest servia per fugir en cas de setge. Un altre, duria al Convent dels Franciscans, i dos altres a cases de la vila, una d'elles senyorial.
Anomenada "Lo Canó" deguda a la seva ubicació: el passadís està construït amb volta de canó.

Imatge:

Dibuix de la masmorra en males condicions i d'homes retinguts al seu interior.

Exemple:

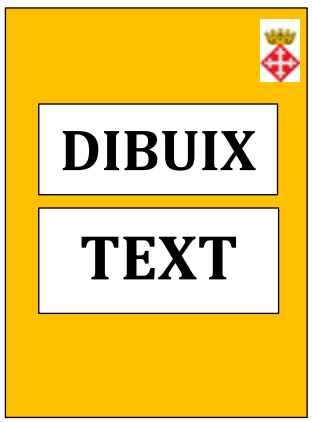

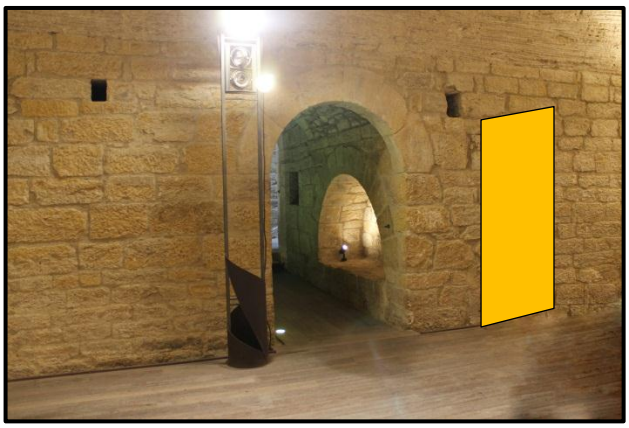

(Fotografia retocada per la tècnica en disseny gràfic Laura Pi)

ESCALES PATI INTERIOR.

a. Estat actual.

(Fotografia de les escales del pati interior)

b. Reformes estructurals.

Es podria afegir uns passamans per a facilitar l'ascensió als pisos superiors. Es col·locarien en aquells trams que no en disposa.

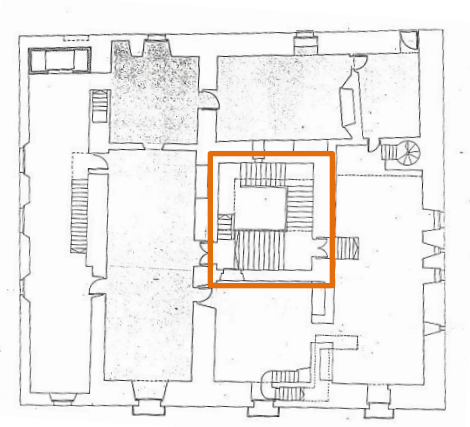

c. Suport expositiu.

17. Plafó entrada presó medieval.

Material: De ferro pintat amb antioxidant, penjat per mitjà de cables des de la volta de la porta.

Dimensions: 40x25 cm.

Emplaçament: Dintre la porta amb reixa, a mà esquerra i a l'alçada dels ulls.

Text:

Porta de la presó medieval segles XV a XIX.
Porta de fusta i enreixat que donava a l'espai interior del que fou la presó medieval.
Era l'únic accés a la presó. Es va tapiar a banda i banda de les sales adjacents.
Els consellers de la vila de la Bisbal, varen obtenir per part del Bisbe de Girona la construcció de la presó (segle XV). Fins ara només hi havia una masmorra que complia totes les condicions infrahumanes.
La construcció de la nova presó coincideix amb els anys de protesta remença catalana dels segle XV. Rere aquestes protestes s'hi amaga una època d'avenços socials.

Imatge:

Imatge en planta de l'espai que delimitava, i dibuix recreant una presó medieval.

Exemple:

PLANTA NOBLE

Aquest pis és la planta principal del castell palau. En temps més moderns, el bisbe de Girona hi residia durant uns períodes.

Per tant, contràriament al que podem observar al pis de la planta baixa, aquí hi han les dependències del bisbe: la sala de recepció (on el bisbe resolia els litigis, etc.), el dormitori (on el bisbe tenia la seva cambra), el menjador, la cuina, etc.

En les primeres centúries de l'existència del castell, aquest àmbit també hi encabia les dependències del castlà del castell, dels militars, etc. En temps més contemporanis s'utilitzà també com a presó i per a situar-hi el jutjat.

a. Estat actual.

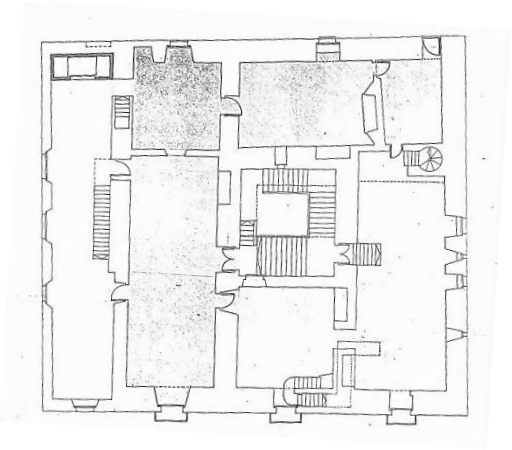

(Plànol planta noble, Jordi Casadevall)

b. Reformes estructurals:

Actualment, aquest segon pis no té feta cap tipus d'adequació. Als anys setanta del segle passat varen picar de les parets tot el guix que les recobria. Hi ha encara una sala que el conserva, està situada al nord-oest entre la cuina i la sala capitular, separada d'aquesta per una porta gòtica mutilada. Aquesta sala s'ha utilitzat fins fa no gaire com a dipòsit de l'Arxiu Municipal de la Bisbal d'Empordà.

(Porta gòtica que separa la sala capitular amb l'antic dipòsit de l'Arxiu Municipal de la Bisbal)

La informació de les sales de la planta noble està proporcionada a través d'uns plafons amb suport que es poden traslladar. A més a més, a diferència de la planta baixa, hi ha uns miralls interactius que s'activen gràcies a uns sensors del moviment, on apareix un actor que representa un personatge associat al castell. Aquest ens explica aspectes relacionats amb les activitats i la vida que s'hi feia al castell. Aquests dispositius es desactiven quan es fan exposicions temporals, tot i que intenten tenir-los sempre oberts.

(Sala capitular, plafó i mirall actuals)

Probablement tot el castell estigué dividit per pisos amb terrabastall de fusta, únicament es conserva una sala situada a l'est de la cuina.

Com a millores proposo el següent: fer una adequació general d'aquesta planta, és a dir, restaurar les finestres, dissimular els cables de la llum (com es pot observar en la sala del terrabastall), treure els llistons de les sales que s'utilitzen per a penjar quadres, etc.

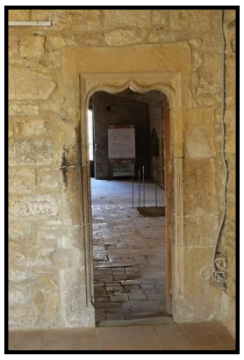

Tampoc cal que sigui una reforma molt gran, tant sols que es vegi que s'hi ha fet una adequació. El motiu bàsic és que quan hom prové de la planta baixa, que ha estat reformada museísticament, al pujar a la segona planta l'envaeix una sensació de descuit.

(Sala del terrabastall i cables a la vista)

Es podria moblar el castell amb mobiliari fet expressament per al castell o bé amb mobles antics de l'època.

També Caldria restaurar l'escala de cargol que duu de la sala del menjador al terrat. Avui dia no s'hi pot accedir, hi ha un puntal que la sustenta, i s'utilitza com a magatzem. L'escala de cargol condueix a una petita habitació interna amb terrabastall de fusta (per cert l'única del castell palau) que fa ofici d'aquesta funció.

Fins fa poc la sala nord-oest de la part originaria del castell s'utilitzava com a dipòsit de l'Arxiu Municipal de la Bisbal d'Empordà, suggereixo doncs, com també ho vol posar en pràctica la direcció del castell, buidar-la de les lleixes que l'envaeixen i utilitzar l'espai com a element museístic per així proporcionar finalment al visitant un recorregut circular d'aquesta planta noble. A més a més, organitzaria la recuperació de la porta gòtica mutilada que separa aquesta habitació amb la sala capitular i demanaria la realització del seu conseqüent estudi.

Com bé he explicat a la primera part del treball, els sostres de totes les sales del castell estaven probablement enteixinats, per aquest motiu crec que seria una bona idea recrear almenys un sostre de terrabastall de fusta enteixinat, i sobre aquest nou pis fer-hi la recreació d'un espai amb una de les funcions que hagi pogut tenir. Es podria fer perfectament al Menjador, puix que permet la seva col·locació sense que obstaculitzi amb cap element destacable.

Finalment substituiria els miralls interactius per un altre tipus de suport expositiu, com poden ser taules interactives multiusuari i *multitouch* "MUSE", o recórrer al sistema de Realitat Augmentada.

Sala Capitular

Un cop s'ha pujat per les escales centrals o accedit amb ascensor pel bloc oest, accedim a la primera sala de la planta principal. La sala capitular és on el bisbe rebia als seus súbdits, sigui per resoldre litigis, sigui per rebre convidats, etc.

a. Estat actual

b. Reformes estructurals:

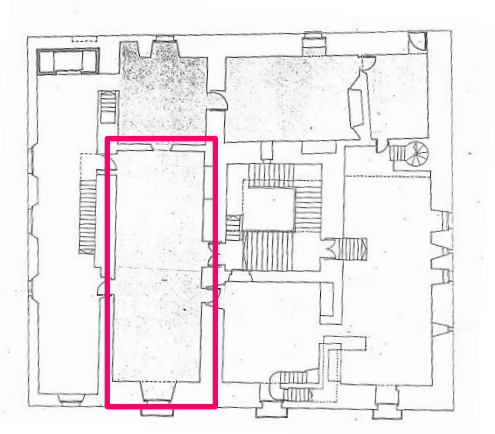

Com anteriorment he esmenat, recuperaria la porta gòtica mutilada que condueix a la sala nord d'aquesta sala. També canviaria les portes de ponent, obertures que s'obriren quan es va afegir el bloc oest, per unes portes de fusta molt més nobles i adients amb el context en el que ens trobem. Restauraria la finestra que dóna a la façana principal i trauria els llistons de les parets on pengen els quadres o les obres d'art planer — quan utilitzen les sales per a fer exposicions —.

I finalment substituiria els miralls interactius per un altre dispositiu: MOUSE, Realitat Augmentada (R.A.) o Àudio guia.

c. Suport expositiu:

18. Plafó escut Berenguer de Pau.

Material: Plafó de ferro amb pintura antioxidant.

Dimensions: 40x30 cm.

Emplaçament: A la barana de les escales interiors, juntament amb la indicació de recorregut a emprendre.

Text:

Escut heràldic de la família Berenguer de Pau. Bisbe de Girona entre 1486-1506.

Imatge:

Dibuix esquemàtic de l'escut i de la porta.

Exemple:

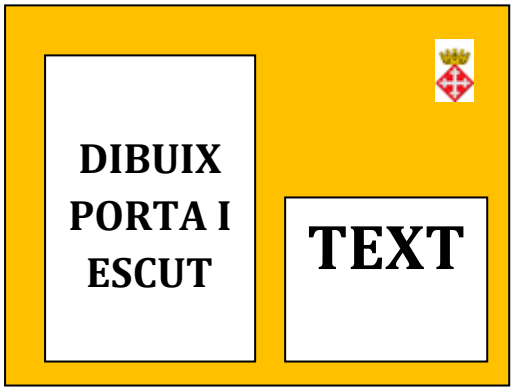

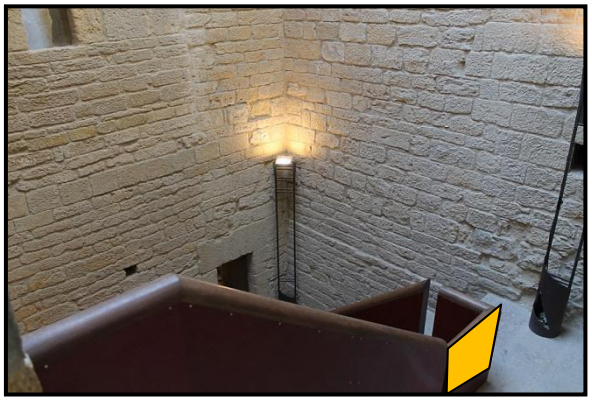

19. Introducció, escut Jaume Cassador i de Joan de Margarit.

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant

Dimensions: 180x90 cm.

Emplaçament: Banda dreta de la porta on hi ha l'escut de Jaume Cassador.

Text Introducció:

Utilitzaria el mateix text del plafó actual fent la següent correcció:

A les llindes de les portes de la sala Capitular no hi ha cap relleu amb l'escut heràldic d'Arévalo de Zuazo, al seu lloc hi ha el del bisbe Jaume Cassador.

L'últim paràgraf del text l'ometria ja que voldria situar a la sala el mobiliari que hi havia al castell al segle XIV, segons un inventari fet sobre els béns del castell que diu així: *"Segons l'inventari dels béns del castell, realitzat l'any 1329, es comenta que a la sala hi havia dues taules, dos bancs i una cadira presidencial."*

Text sala capitular:

Sala Capitular

Aquesta és, sens dubte, la sala principal del pis noble del castell. Es tracta d'un espai gran, sobri i elegant, on les llindes de pedra de les portes estan decorades amb escuts heràldics de les diferentes famílies de bisbes que han posseït el castell al llarg dels anys. Cal destacar l'escut heràldic dels bisbes Berenguer de Pau (1486-1506) i de Jaume Cassador (1584-1597).

Aquesta sala s'obre a la façana per una balconada. Amb l'ampliació del castell pel costat de ponent al segle XVI, s'hi obren noves portes i la sala passà a fer també de distribuïdor o de vestíbul de les sales que té al seu entorn.

El bisbe, normalment residia al seu palau episcopal de Girona ciutat. Com a senyor feudal de la Bisbal, exercia el poder civil i religiós a la vila i, periòdicament, venia a la població de la Bisbal per tal de realitzar visites pastorals, recaptar impostos o resoldre conflictes jurídics. En aquests moments, el bisbe es traslladava amb els seu seguici a la Bisbal, i portaven els objectes materials necessaris per fer vida a la població. Aquest motiu, unit als usos posteriors que ha tingut l'edifici, han contribuït que el castell palau de la Bisbal d'Empordà hagi conservat molt poc mobiliari de l'època.

A l'altre extrem de la sala hi ha una porta gòtica.

Text Escut Jaume Cassador:

Escut heràldic de Jaume Cassador, bisbe de Girona entre el (1584-1597).

Va reformar la façana ampliant les finestres, hi feu gravar el seu escut (en camp d'or, una faixa blava, carregada amb una estrella d'or i acompanyada de tres roses de gules, dos a la part alta y una a baix) en les dues finestres del nou bloc a l'oest i en aquesta porta d'accés al nou edifici afegit.

Text Escut Joan de Margarit:

Escut de Joan de Margarit bisbe de Girona (1534-1554).

Ell i el seu oncle, Joan de Margarit i Pau (1462-1484), aportaren millores en les dependències de la part alta del castell. Així es manifesta amb l'embelliment de les llindes de la porta d'aquesta sala protocol·lària i l'engrandiment de les finestres de la planta noble. Joan de Margarit i de Pau ordenà substituir les antigues obertures romàniques per unes finestres més grans.

Imatge:

Dibuix representant el bisbe en un dels seus actes en aquesta sala. Dibuix esquemàtic on es vegi la porta que dona accés a la cambra principal amb l'escut de la família Margarit i Pau, i on es vegi també dibuixada la porta gòtica.

Exemple:

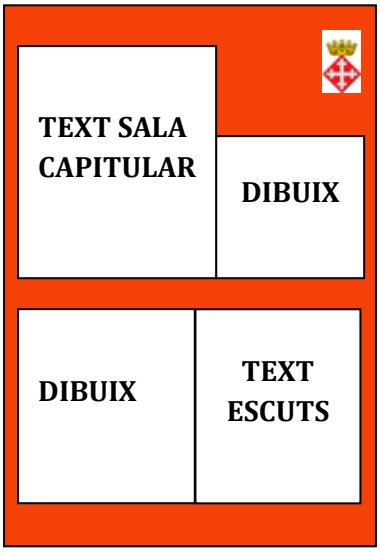

20. Taula MUSE (3).

Material: Multi touch MUSE

Dimensions: 100x150x70 cm.

Emplaçament: Enmig de la sala

Temes a exposar:

Motius de la construcció del castell: situat en una zona estratègica. Tractar la importància del castell, que va sobresortir per sobre dels altres.
Explicació de l'evolució dels castells fortificats, com al llarg del temps esdevenen palaus.
Reformes realitzades durant el gòtic i el renaixement (que es vegi els canvis d'abans i de després).
El paper del bisbe, com vivien els bisbes al castell de la Bisbal.

Exemple:

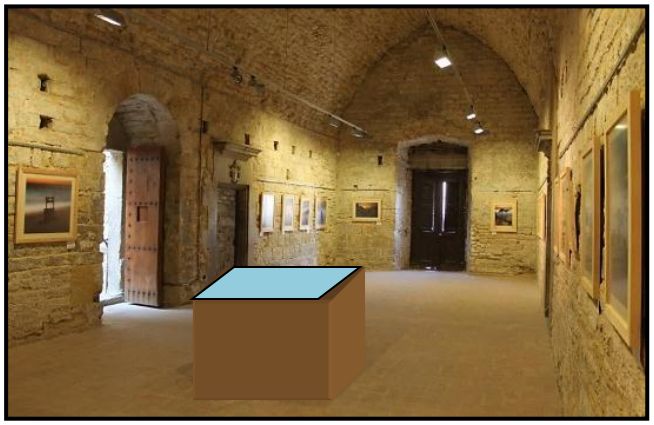

21. Recreació del mobiliari del segle XIV.

Material: Dues taules, dos bancs i una cadira presidencial.

Dimensions: Les normals d'aquest tipus de moble.

Emplaçament: Disposaria els diferents elements de la següent manera: la cadira presidencial davant la finestra però prou separada, les dues taules just davant d'aquesta i els bancs en mig de la sala. Hauria d'ocupar la zona sud d'aquest espai.

Text: En un petit cartell.

Recreació del mobiliari del segle XIV de la sala Capitular.

Exemple:

Cambra Principal

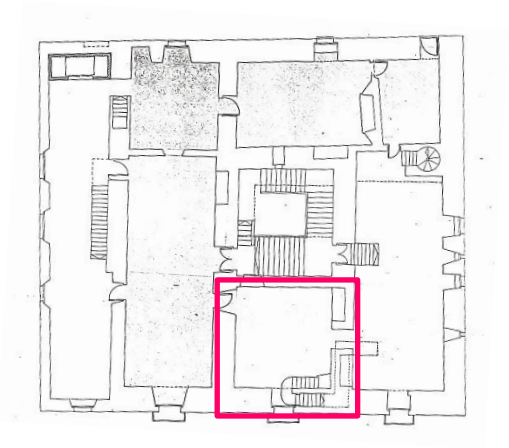

a. Estat actual:

(Fotografies de la cambra principal)

b. Reformes estructurals:

Actualment s'està treballant en un projecte de recuperar l'escalinata intramurs que anava directament d'aquesta cambra a la Capella sense passar per altres sales del castell. Avui dia està tapiada, l'últim tram es va traure probablement durant les reformes de la façana quan s'ampliaren les obertures romàniques per finestres molt més grans.

L'Anna Albó, l'arquitecte responsable d'aquest projecte de restauració, té projectat fer una escala mirador: és a dir, no es recuperaria l'últim tram (com ho va suggerir l'arquitecte Jordi Casadevall), pel fet de que hauria de passar per davant la finestra, obstaculitzant el seu pas i l'entrada de llum natural. Es faria com una mena de barana translúcida per a que l'usuari pugui accedir (des de la capella) a l'escalinata i veure sense cap perill la cambra principal. Aquesta idea em sembla correcte, però en certes ocasions es podria oferir al visitant l'experiència de passar d'una sala a una altra tal com ho feien els bisbes. Per això, agafant una idea que la mateixa arquitecte em va proporcionar, crec que estaria bé construir una escala mòbil de fusta o de qualsevol altre material resistent que es col·locaria just on passava el desaparegut tram de l'escalinata intramurs.

Per acabar de donar sumptuositat a aquesta sala plantejo moblar-la, posar-hi un llit, l'armari que es menciona en l'inventari del 1329, i potser alguna tapisseria. Trauria les capses de fusta que hi ha a l'arcosoli.

El propòsit és de tampoc recarregar-ho, posar lo just per a facilitar el discurs .

c. Suport expositiu:

22. General i escala-mirador.

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant

Dimensions: 190x90 cm.

Emplaçament: Cantonada sud-est, a banda de llevant.

Text cambra principal:

Cambra principal

Aquesta cambra disposa d'una situació estratègica preponderant, està situada en el centre de la façana de l'edifici, amb una balconada que dóna a la plaça (antic pati d'armes) i, a més a més, fa de nexe d'unió entre la sala Capitular i la sala Menjador. Per aquest motiu, es creu que era una cambra important que utilitzava el bisbe quan residia al castell.

El sòl és originari del segle XV, i el més antic de la planta noble. És un enrajolat de xinel·les: combinació de peces de ceràmica poligonals de sis cares i de quadrades.

El paviment de la resta de la planta noble és del segle XIX.

Text escala-mirador:

Utilitzaré part del text del plafó que hi ha actualment.

Escalinata intramurs.

Construïda dins el gruix de la paret, pas directe a la capella del pis superior. Accés exclusiu del bisbe que podia pujar a la capella a realitzar les seves oracions sense haver de sortir a l'exterior del castell. Per altra banda, li permetia un amagatall en moments d'inseguretat.

Imatge:

Dibuix de l'enrajolat de xinel·les i de l'escala intramurs.

Exemple:

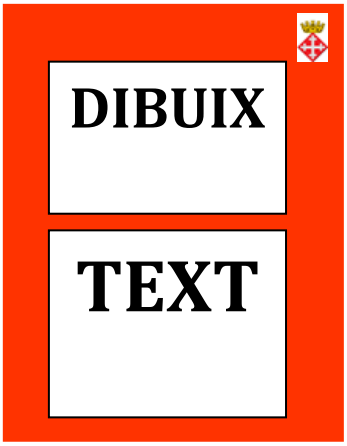

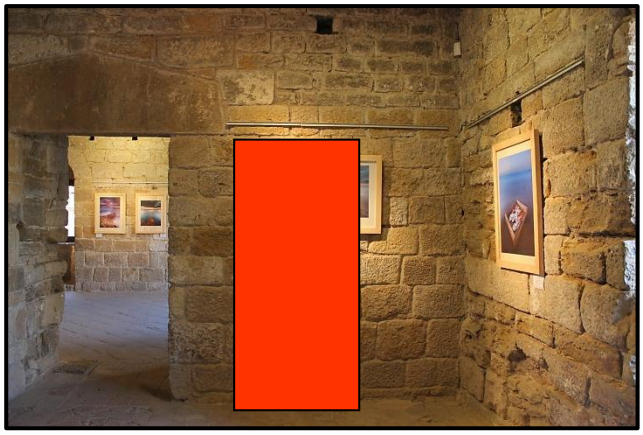

23. Arcosoli

Material: Translúcid.

Dimensions: 190x70 cm.

Emplaçament: Paret esquerra al cantó arcosoli.

Text:

Arcosoli.
Aquest element estructural inserit al gruix del mur es localitza principalment en aquesta planta. Quasi cada sala en té una, tot i que davant la masmorra a planta baixa es pot observar una altra.
Es sospita que la seva utilitat era la de col·locar-hi brasers per escalfar les habitacions o bé com a credença: una tauleta o un conjunt de prestatges, armariet, etc., on hom posava els objectes que calia tenir a mà per al servei de taula ja que en aquells temps el mobiliari era escàs.

Exemple:

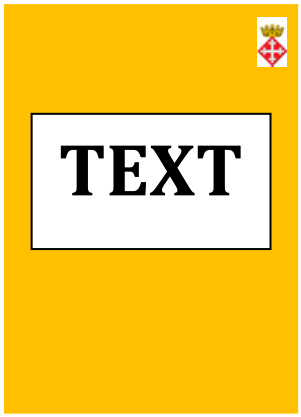

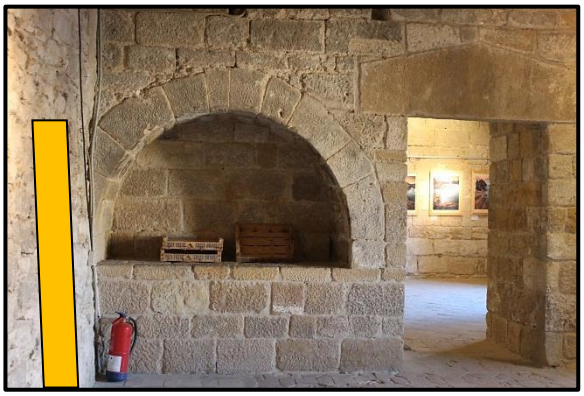

24. Recreació braser dins l'arcosoli.

Material: El propi d'un braser.

Dimensions: Les pròpies d'un braser.

Emplaçament: Dins l'arcosoli

Exemple:

25. Recreació del mobiliari de la sala.

Material: Per una banda; l'armari amb el matalàs, les escriptures i l'armament. I per l'altra el llit i tapisseria**.**

Dimensions: Les dels objectes.

Emplaçament: A la banda sud-est.

Text:

El plafó actual diu: *"Segons l'inventari dels béns del castell, realitzat l'any 1329, ja es comenta que en la cambra principal hi ha un armari en el qual l'administrador del bisbe hi guarda les escriptures, un matalàs de llit i l'armament."*

Recreació del mobiliari de la cambra principal, segle XIV.

Exemple:

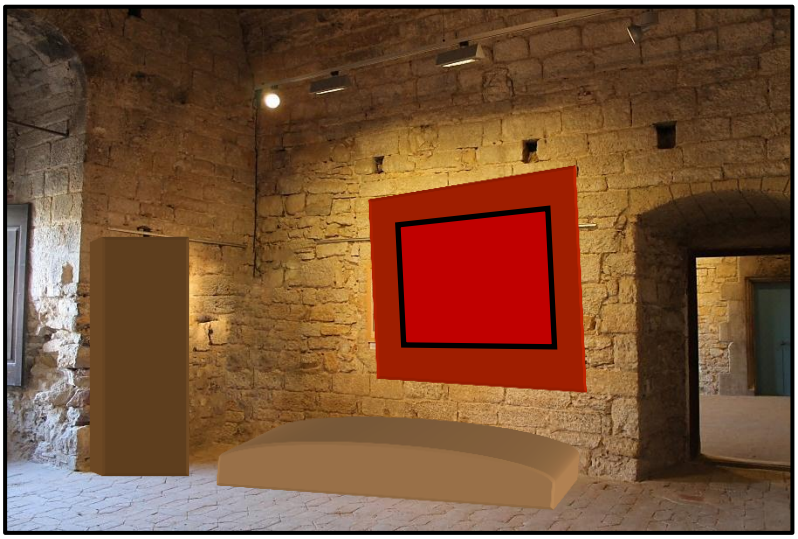

(Fotografia retocada per la tècnica en disseny gràfic Laura Pi, i afegit amb autoformes)

Menjador

a. Estat actual

(Fotografies del menjador)

b. Reformes estructurals:

Faria el sostre enteixinat i la recreació d'un àmbit del castell en aquest nou pis.

Com en les anteriors sales d'aquesta planta noble, trauria el mirall interactiu.

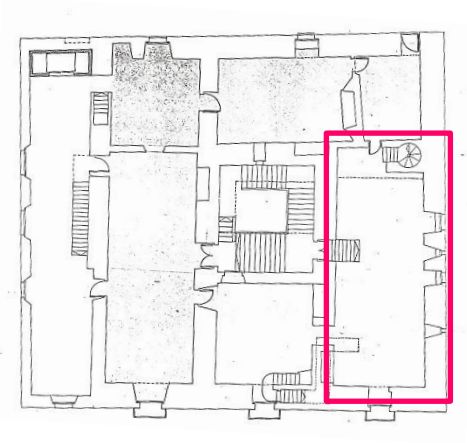

c. Suport expositiu:

26. General

Material: Plafó de ferro amb pintura antioxidant.

Dimensions: 190x100 cm.

Emplaçament: A banda est entre les finestres romàniques.

Text:

Menjador

Quan en el segle XIV el Castell es transformà en Palau els bisbes hi passaven llargues temporades i aquest espai dotat de moltes finestres per deixar entrar la llum solar, era on menjava amb el seu seguici o amb les visites importants que rebia. Aquesta seria la funció d'aquesta sala pròxima a la cuina. Lògicament, cal suposar que disposava d'una gran taula i bancs o cadires per poder asseure's a menjar. Probablement, quan el bisbe no era al castell, el castlà i el personal del castell encarregat en guardar-lo menjaven a la mateixa cuina.

Exemple:

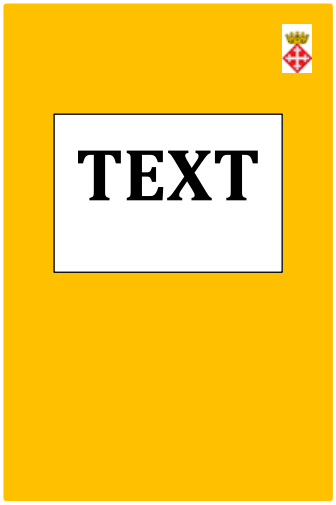

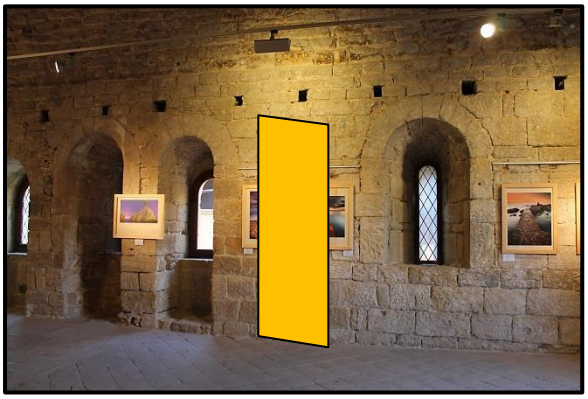

27. Plafó MUSE (4), i moneda pròpia segle XVII "Guerra de Secessió".

Material: Plafó MUSE

Dimensions: 190x170 cm.

Emplaçament: A la cantonada sud-est.

Temes a exposar:

El mobiliari dels castells: Comentar sobre l'inventari del castell realitzat el 1329.
La vida medieval i moderna al castell.
Litigis i conflictes: Amb la nissaga dels Cruïlles, amb el comtat d'Empúries Ponç Hug IV, la Revolta Remença, la Guerra de Secessió, la de Successió, la Guerra del Francès, el "foc de la Bisbal", etc.
L'ús del castell com a presó: aquestes sales foren cel·les per empresonar homes polítics i dones.

Material moneda: Moneda en un urna de vidre.

Dimensions: 50x40 cm.

Emplaçament: Prop del MUSE en un plafó a la paret.

Text: En un cartell petit.

Moneda pròpia de la Bisbal encunyada durant els fets de la Guerra de Secessió per a fer front a l'absència de numerar. El consell municipal decideix encunyar moneda pròpia de plata, peces de cinc rals i de cinc sous amb les inscripcions "Principatus Cathaloniae" i al revers "Oppidus Episcopalis".

Peces:

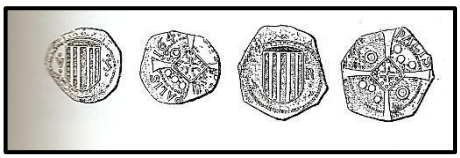

(Imatge extreta del llibre La Bisbal de Jordi Frigola)

Exemple:

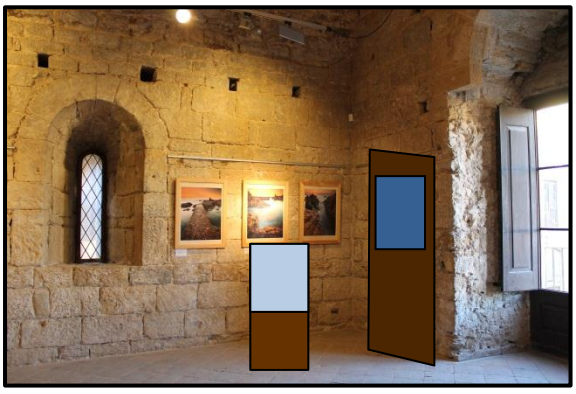

28. Arcosoli.

Material: Objectes per al servei de taula.

Dimensions: Les pròpies d'aquests objectes.

Emplaçament: Dins l'arcosoli.

Exemple:

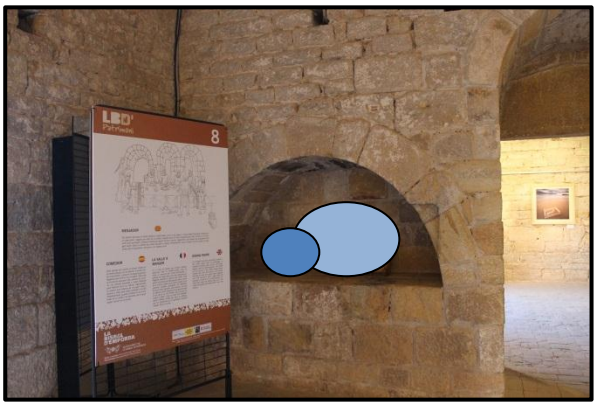

29. Sostre enteixinat i recreació de l'àmbit del pis de terrabastall: presó per a presos polítics i dones.

Material: De fusta

Dimensions: Ocuparà la zona nord de la sala**.**

Emplaçament: Sobre els forats on hi havia les motllures que feien la funció de sustentar el sostre enteixinat.

No tindria que recobrir tota la sala, podria només construir-se una part, per exemple la meitat nord de la sala, i l'altra part deixar-la al descobert. Hi hauria una barana per a protegir als visitants de possibles caigudes.

Es pretén amb aquesta solució: primer deixar que la llum solar penetri en aquest nou espai i segon, que l'usuari pugui veure'l des de baix i comprengui que és un nou espai recreat i que pot ésser visitable.

Es podria pujar gràcies unes escales de cargol de fusta. Aquesta es col·locaria entre la porta que comunica la cambra principal i la porta d'accés a les escales del pati interior.

Text:

Posaria un petit cartell indicatiu:

Accés al pis de terrabastall de fusta.
Recreació d'una divisió de pisos i d'un enteixinat.
Totes les sales del castell disposaven de forats per a encabir-hi motllures per a sustentar sostres de terrabastall. El casell estava dividit per pisos.

Material recreació de la divisió de pisos: Mobiliari propi de presons: lliteres, reixes, grillons, pica, latrina, etc.

Dimensions: Les pròpies d'aquests objectes.

Emplaçament: Sobre la divisió de sostres.

Text:

La presó del segle XIX. *El castell esdevingué la presó de la comarca.* *A la planta noble s'hi empresonaven les dones. En el plànol del 1823, es veu com aquesta sala estava dividida en dos, probablement per crear més cel·les a tal efecte.* *Les millors cambres estaven reservades als presos polítics.*

Imatge:

Plànol del 1823, realitzat durant l'ocupació dels *Cent mil fills de Sant Lluís.*

Exemple:

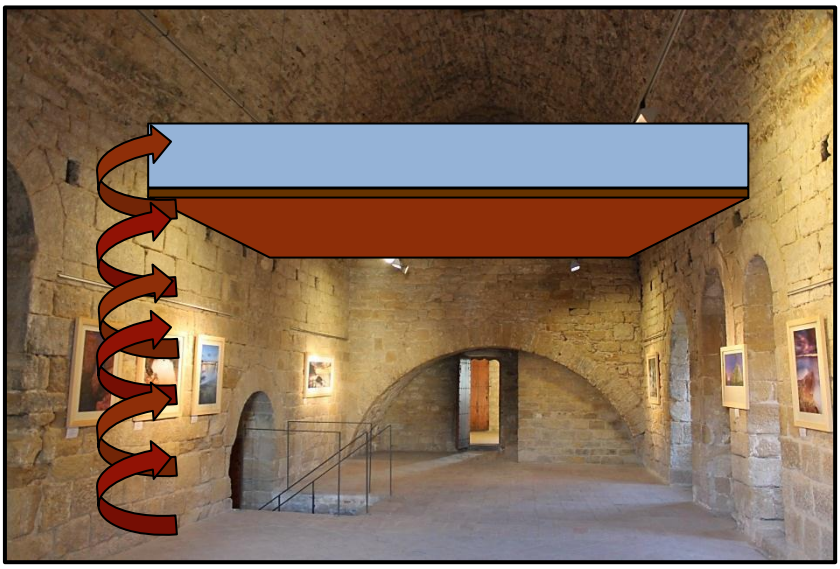

(Fotografia i recreació de la sala del menjador)

Sala del Terrabastall

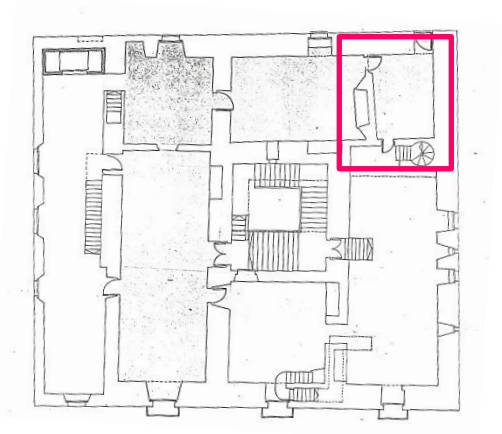

a. Estat actual.

(Fotografies de la sala amb sostre de terrabastall de fusta)

b. Reformes estructurals:

Suggereixo dissimular els cables elèctrics que es veuen al cantó de la porta d'entrada.

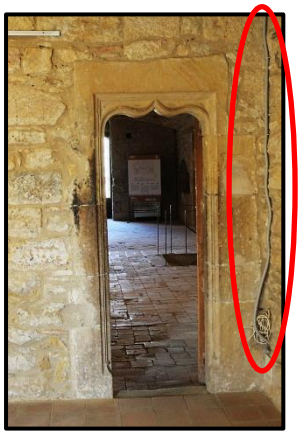

(Fotografia de la porta amb arc conopial de la sala del terrabastall)

c. Suport expositiu:

<u>30. Plafó explicatiu de la sala, del mobiliari del segle XIV:</u>

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 190x90 cm.

Emplaçament: Sud-est, al cantó de la porta tapiada.

Text general:

És l'única sala del castell que conserva el seu sostre de terrabastall originari.
Curiosament aquesta sala amb divisió de sostre, conserva un accés directe al seu corresponent pis superior. S'hi arriba mitjançant l'escala de cargol que parteix de sota l'arc rebaixat que es troba aquí mateix a la sala del Menjador.
Les portes de l'interior d'aquesta sala i la de la cuina corresponen al gòtic flamíger i estan decorades amb el seu corresponent arc conopial tan característic. És significatiu observar que aquesta decoració la trobem exclusivament que en aquest àmbit del castell.
Es pot observar que aquesta sala té altres dues portes més tapiades a banda sud, una al cantó de l'actual i l'altra una mica més amunt a tocar el plafó de terrabastall.

Text mobiliari segle XIV:

El 1329 es va fer un inventari dels bens de la propietat de la mitra de Girona, i es mencionava que a l'habitació contigua a la cuina hi havia "plures ferros sive gryllons ad tenendum homines captos" (griyllons o diverses eines per mantenir els homes captius). Aquest detall ens mostra el caràcter de senyor feudal que tenia el bisbe Gastó de Montcada (1328-1334).
L'historiador bisbalenc Jordi Frigola i Arpa menciona que en aquesta cambra hi havia dos matalassos de palla, un llit amb roba i un armari.

Imatge:

Dibuix esquemàtic de l'arc conopial, i de les portes tapiades d'aquesta sala.

Exemple:

31. Recrear la sala dels grillons.

Material: Grillons, matalassos, llit de roba i un armari.

Dimensions: Les pròpies del mobiliari.

Emplaçament: A banda est.

Exemple:

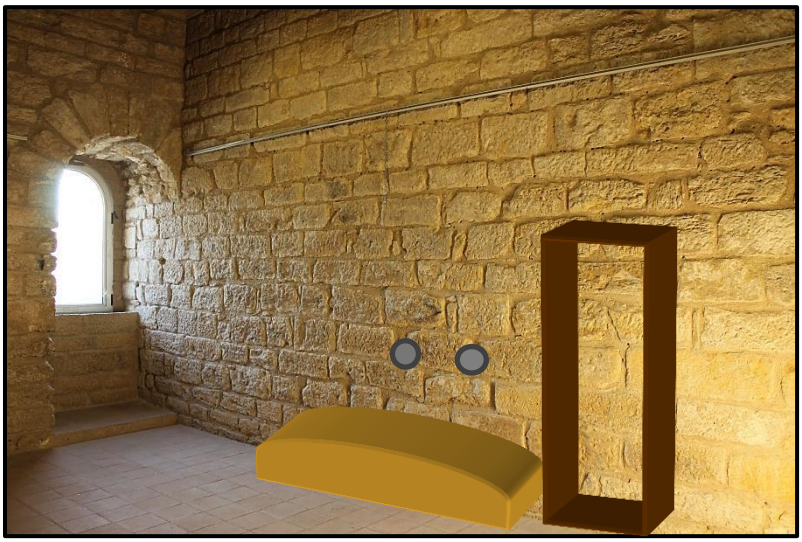

Cuina

a. Estat actual:

(Fotografies de la cuina del castell)

b. Reformes estructurals:

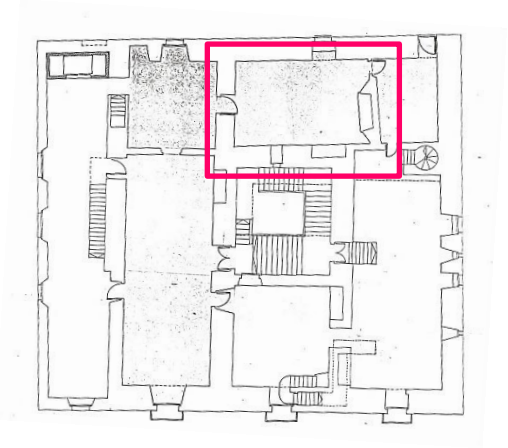

Trauré el plafó mòbil, com totes les que hi ha pel castell, i recrearé la cuina posant-hi mobles inspirant-me amb l'inventari fet el 1329.

La porta situada a l'oest de la sala, que actualment roman tancada, l'obriré per donar pas a la sala següent i així proporcionar a l'usuari una ruta circular d'aquest primer pis com bé es pot fer avui dia a planta baixa.

c. Suport expositiu:

32. General.

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 190x70 cm.

Emplaçament: Cantonada sud-oest, a banda dreta de la finestra interior que dóna al pati interior.

Text:

Aquesta sala fou la cuina del castell. Ja tenim referència del seu ús el 1329 gràcies a l'inventari que es va fer del castell. Més endavant Arévalo de Zuazo hi fe construir una monumental xemeneia renaixentista al segle XVII, el qual deixa el seu escut d'armes esculpit a la pedra. És destacable l'erosió del brancal esquerra de la xemeneia com a resultat de l'acció d'esmolar ganivets amb la pedra. L'inventari deia que hi havia en aquesta sala dues taules per menjar-hi, dos bancs per seure-hi i atuells necessaris per a la cuina.

Imatge:

Que aparegui la imatge de la llar i l'escut.

Exemple:

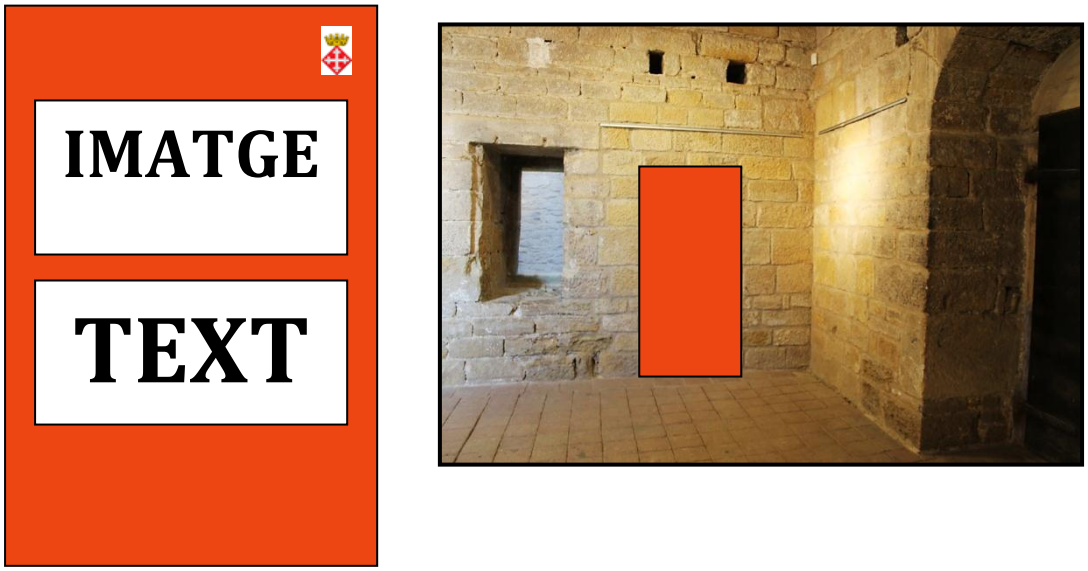

33. Recrear l'ambient de la cuina.

Material: Dues taules, dos bancs i atuells per la cuina. Cadenes i ganxos per a penjar-hi les olles i els perols. Tub de plom a la regata localitzada a la banda nord-oest de la sala i una pica per a l'abastiment d'aigua.

Dimensions: Les necessàries del mobiliari.

Emplaçament: A banda meridional, davant de la llar de foc. Utilitzar l'arcosoli per a ficar-hi els atuells.

Exemple:

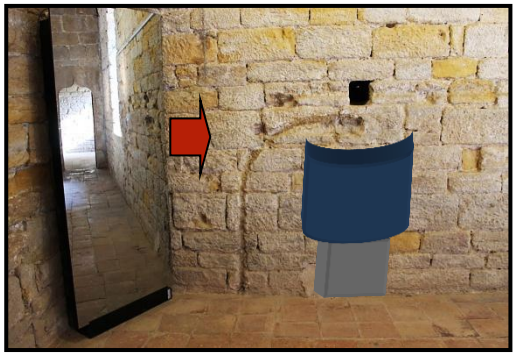

34. Plafó MUSE (5).

Material: Plafó *multitouch*.

Dimensions: 150x100 cm.

Emplaçament: A banda septentrional.

Temes a exposar:

Com era la cuina baix medieval i del renaixement, com s'alimentaven, d'on treien els aliments: caça, pesca, els cultius.
Com era l'agricultura i la ramaderia en aquells anys.
Qui eren els homes encarregats a abastir la població d'aliments.
Els mercats, els comerciants.
Oficis durant l'edat mitja i en època moderna.

Exemple:

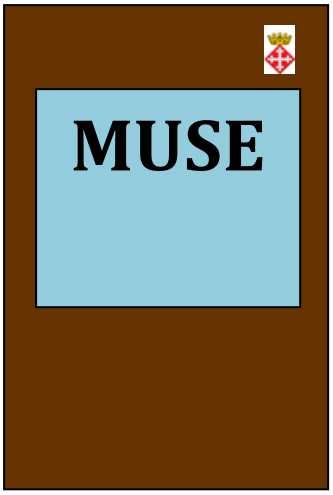

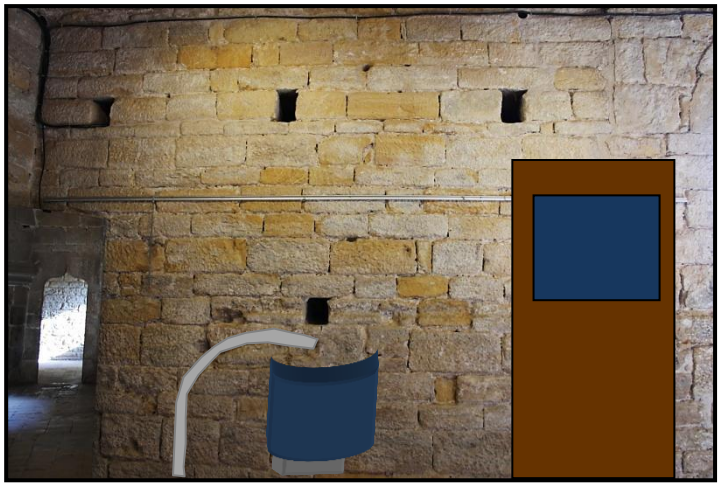

Sala nord-oest

a. Estat actual:

(Fotografies de la sala nord-oest del castell)

Fins fa poc era el dipòsit de l'Arxiu Municipal localitzat al bloc oest del castell.

b. Reformes estructurals:

Treure totes les lleixes.

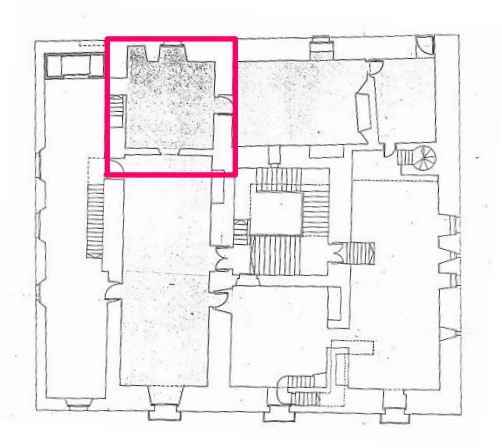

c. Suport expositiu:

35. Plafó MUSE (6).

Material: Petit audiovisual on explicaria lo següent detallat més a baix. L'explicació es faria seguint un punt de vista molt còmic. Es tractaria d'una historieta protagonitzada per dibuixos animats.

Es projectaria des de la pantalla interactiva *multi touch i touch screen* MUSE:

Aprofitant aquest dispositiu, seria interessant que proporcionés a més a més jocs pedagògics relacionats amb l'art de la guerra de totes les èpoques.

Estaria dirigit al públic en general.

Dimensions plafó: Plafó de ferro pintat amb antioxidant de 200x170 cm. Les dimensions del MUSE són de 150x 100 cm.

Emplaçament: Mur de ponent de la sala.

Temes a exposar:

L'art de la guerra.

El guió podria ser el següent:

Durant l'edat mitja els setges a castells era molt freqüent. Normalment eren iniciades per un Comte veí o Rei estranger per tal d'assolir més territori, més súbdits i en definitiva més poder.

Per batre l'enemic s'assetjava el castell amb els guerrers a l'interior. Guanyava qui es rendia l'últim, l'assetjat o l'atacant. Els castells per defensar-se no tenien la necessitat de molts homes, al contrari, era millor que, si era assetjat, hi quedessin pocs homes que no pas molts que consumirien massa de pressa les reserves de blat i altres queviures.

"Dotze del Crestià" de Francesc Eximenis, ens fa comprendre molt detalladament com es combatia i es defensava un castell català al segle XIV.

Les dues primeres maneres de combatre són amb ballestes, sagetes, arcs, dards, pedres i en els seu cas escalar el mur en molts llocs tots alhora.

La tercera manera és construir una galeria subterrània sota el mur, sense que els assetjats se n'adonin, lluny darrera les tendes i sense deixar cúmuls de terra. I un cop la galeria ha arribat sota el mur del castell, calar foc a les fustes amb que s'ha construït i fugir tot seguit per tal de no quedar soterrats. I així podien tots entrar per aquesta banda armats fins les dents. Normalment es feia de nit per a que els adversaris no sospitessin res.

Així doncs, mentre els assetjadors sotcaveven i feien la galeria, els assetjats devien treballar activament a fer, més lluny del mur que corre perill de caure, un altre mur, que mantingués el castell o la vila tancat als de fora.
La quarta manera era amb enginys que llençaven pedres com el trabuc i el trabuquet, el manganell, la brígola, el fonèvol, etc. En principi eren reservades a l'exèrcit reial; algunes d'elles estaven prohibides als vassalls que no podien atacar amb aquestes màquines cap fortalesa del rei.
Una de les màquines més impressionants i poderoses era la ***bastida*** *o* ***castell de fust****. Eren torres de fusta sobre rodes recobertes de cuiro incombustible. Dividida en tres pisos capaços de rebre-hi un gran nombre de guerrers. Es construïa en el mateix camp de batalla, ja que havien de calcular l'alçada de la muralla per fer-la molt més alta que aquesta. Tenia rodes per poder-la desplaçar. Els pis mitjà havia de tenir l'alçada del mur de la fortificació enemiga i estar proveït d'un pont llevadís. S'acostava la bastida fins a tocar-lo, per això calia omplir els fossats amb terra o arbres i utilitzar les cordes disposades com a politges. Un cop adossat el mur, el guerrers del pis superior llençaven constantment pedres i sagetes als defensors que es trobaven en una situació més baixa.*
Al segon pis feien caure el pont llevadís, que quedava a la mateixa alçada del mur i intentaven entrar al camí de ronda.
Els del pis inferior es dedicaven a foradar el mur a la seva alçada mitjana amb l'ajuda de pics.
Com que molt sovint els assetjats veien com l'enemic construïa la bastida, era corrent que en fessin una altra, dintre de la fortificació, molt més alta, per tal d'oposar-la a la primera així que s'acostessin als murs.
A partir del segle XIV i XV apareixen les peces d'artilleria de pólvora, com son les colobrines, els trons i les bombardes que llençaven boles de pedra i de ferro de gran pes amb extraordinària violència i que sovint feien grans esvorancs a les muralles. Les muralles hagueren de ser reforçades per a resistir al poder de la nova artilleria que permetia de combatre un castell des de molt lluny, sense risc pels assetjadors. "Els Castells Medievals de Catalunya", Monreal i Riquer.

Exemple:

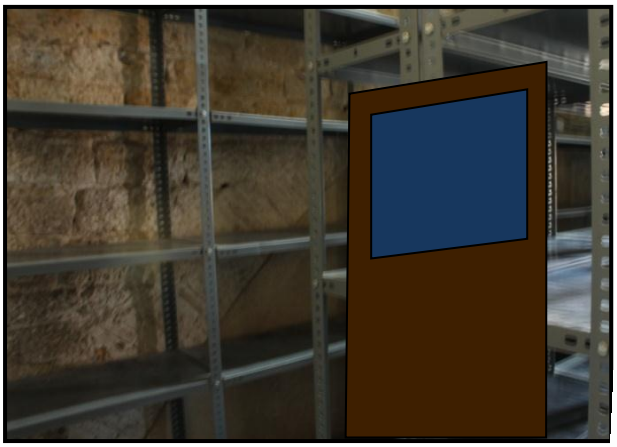

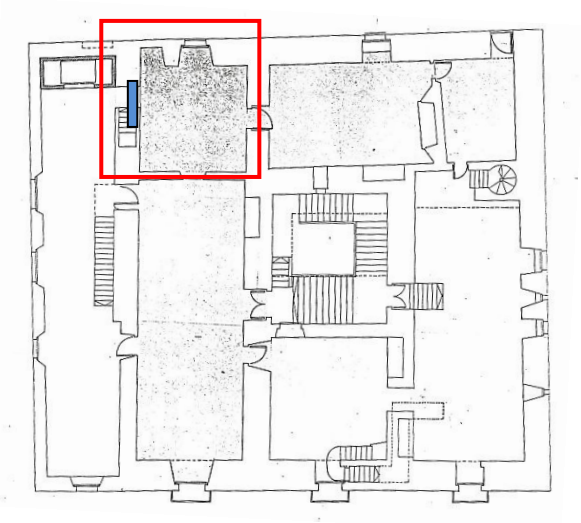

TERRAT

Terrassa.

a. Estat actual:

Aquest estiu 2012 han aixecat el paviment flotant per a fer neteges i prospeccions. Sota el nou paviment flotant s'ha acumulat brutícia que fa que les gàrgoles triguin més temps en buidar l'aigua acumulada en dies de pluja. Sota el nou paviment es pot veure les voltes de la planta noble. Antigament estaven recobertes d'*opus spicatum* (una barreja de calç, sorra i trencadís de ceràmica), i més endavant quan al terrat hi feren cel·les per als presoners, el recobriren de rajol de tova.

Com que el terrat tenia aquesta forma ondulant, decidiren durant la reforma del terrat del 1994 treure tot aquest paviment i posar un de nou flotant, el que es podia veure fins fa poc.

La intenció per part de la coordinació del castell és de refer aquest paviment de tova que hi havia abans de la reforma del 1994. Llavores l'esglaó que hi ha ara desapareixerà i s'unificarà tot el sòl al mateix nivell.

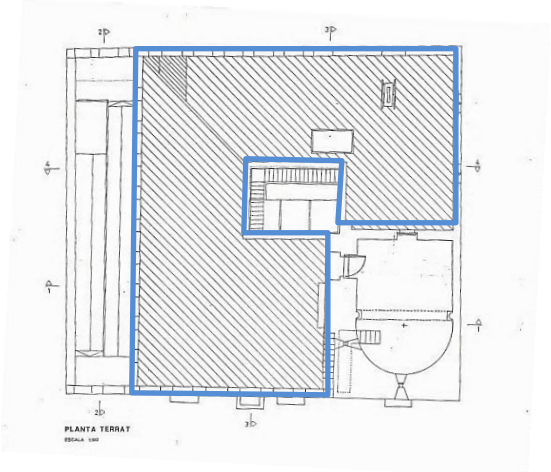

b. Reformes estructurals:

Al tram nord-oest del mur és on voldria emplaçar la sortida i entrada a l'ascensor que haurà d'estar protegit per una estructura externa, un xassís. Per a tal realització, s'haurà de desmuntar aquesta part del mur i obrir part del teulat del bloc oest de l'edifici. Com sempre he comentat, es realitzarà sempre que sigui factible i no modifiqui la silueta del castell causant una impacte visual.

També canviaria la porta de sortida de l'escala de cargol per un altre sistema. Actualment s'obre amb un sistema hidràulic des de ran de terra. Els seus inconvenients és que en dies de pluja fa entrar l'aigua a l'interior del castell causant problemes de seguretat per al visitant. Per evita això proposo canviar la porta per una sortida amb porta vertical similar a l'estructura de l'escala del pati interior. Evidentment serà de dimensions més reduïdes.

L'altre opció és de simplement allargar l'estructura de vidre i ferro que cobreix el pati interior fins a cobrir la sortida de cargol.

A part d'això últim, col·locaria llums tènues al sòl (aquestes que voregin el mur amb espitllera i merlets), i en les escales de la torre honorífica per aprofitar l'espai en hores nocturnes.

(Accés a l'ascensor)

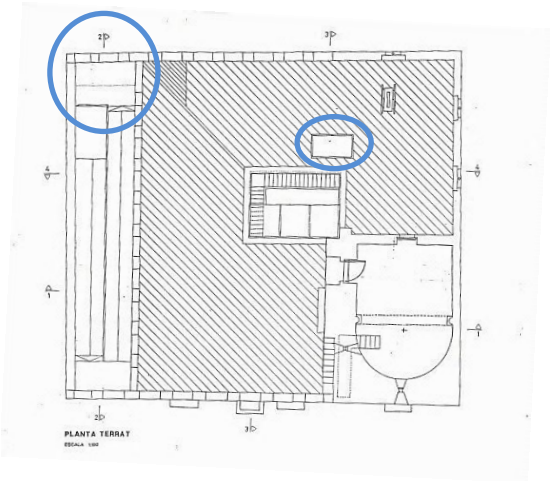

c. Suport expositiu:

36. Introducció estructura terrat i història; celles, finestres coronelles, i sortida xemeneia.

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 180x80 cm.

Emplaçament: Entre la capella i finestra gòtica dreta.

Text:

El terrat de planta quadrada està coronada per merlets cúbics amb un acabat piramidal que discorren sobre un parapet corregut en el qual s'obren les espitlleres. El sòl quan es va edificar el castell era d'opus signinum (barreja de calç, sorra i ceràmica esmicolada) i al segle XIX hi posaren un enrajolat de tova. A la cantonada sud-est hi ha la capella romànica originaria del segle XI que sustenta la torre honorífica.

Text finestres coronelles i cel·les:

Finestres coronelles del gòtic, segle XIII.
Són una reproducció realitzada als anys 70, ja que al segle XIX en aquest espai, aprofitant que ja existia aquest tram de mur, feren construir unes cel·les per a empresonar als condemnats. Tapiaren les finestres gòtiques i feren quatre diminutes finestres quadrades.
Aprofitaren també la part meridional del terrat per a construir-hi altres cel·les.
Aquest tram de mur de ponent i part septentrional son originaris a la construcció del castell, per això hi ha qui diu que foren unes habitacions que mai s'acabaren de fer.

Text sortida xemeneia:

Xemeneia segle XVII.
Sortida de la monumental llar de foc que hi ha a la cuina.

Imatges:

- Fotografia amb les finestres petites de quan hi havia les cel·les, plànol amb les cel·les.
- Dibuix esquemàtic en planta i axial del terrat.
- Dibuix de la xemeneia de la monumental llar de foc

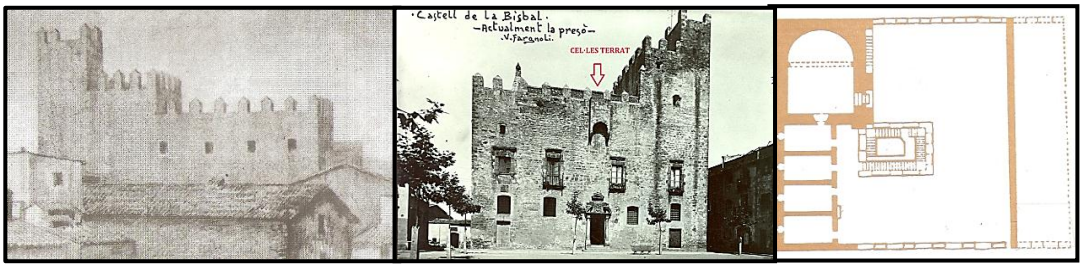

(Imatges cel·les del castell)

Exemple:

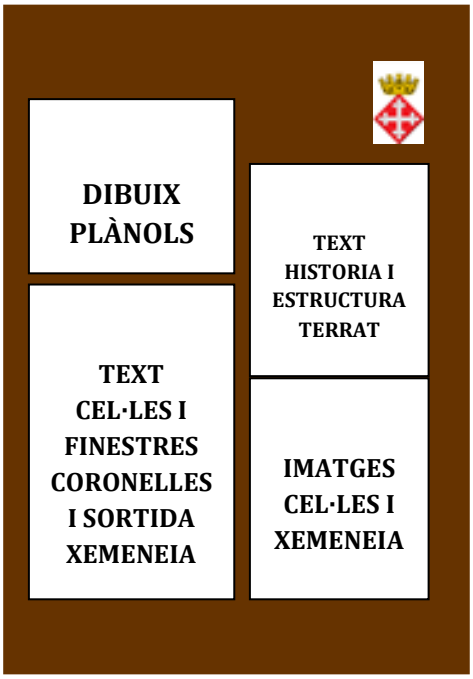

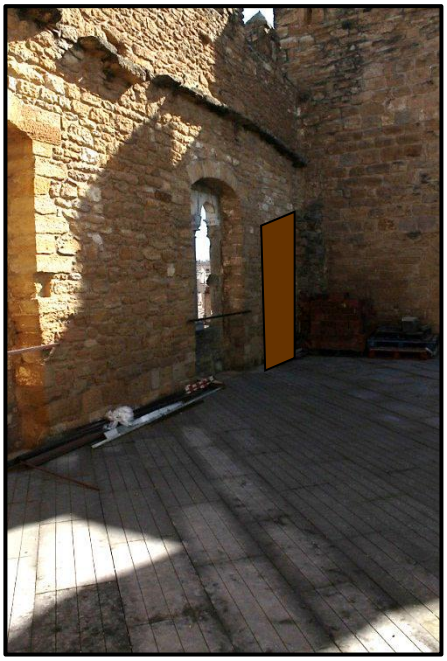

37. Capella

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 190x50 cm.

Emplaçament: Part esquerra de l'entrada principal.

Text:

Capella romànica de finals del segle XI. *Coetània a la construcció del Castell. Anteriorment dedicada a Sant Miquel, es consagrà a Santa Anna durant la diòcesis d'Arnau de Montrodon (1336-1348).*

Exemple:

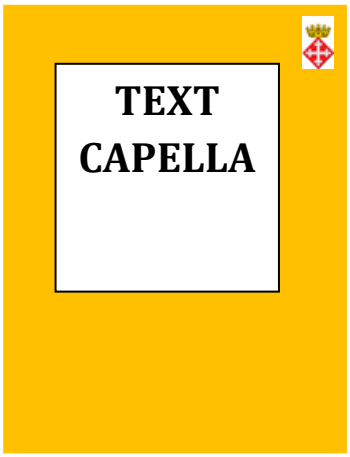

38. Canó i bombardes.

Material: Cartell de metall pintat amb antioxidant, i el canó i les bombardes.

Dimensions: Les del canó.

Emplaçament: Al terrat encarat al sud- oest

Text:

Bombardes del segle XV.

Les varen trobar al pou del pati interior del castell en les excavacions arqueològiques del 1993/94. Probablement són del setge de Pere IV el Conestable de Portugal a la vila de la Bisbal.

Canó del segle del 1810

El canó és un vestigi de la revolta popular del 1869, el nomenat "Foc de la Bisbal": Aixecament originat com a resposta al nou règim sorgit després de la revolució del setembre, que portà al destronament de la Reina Isabel II.

El guixolenc Pere Caimó va fer portar canons a la Bisbal. Els va col·locar aquí al terrat com a estratègia dissuasòria per fer creure a l'enemic que el castell estava armat amb artilleria.

El 3 d'octubre del mateix any, la Bisbal es proclama República Federal. Només durà 5 dies i no hagueren gaires destrosses.

Exemple:

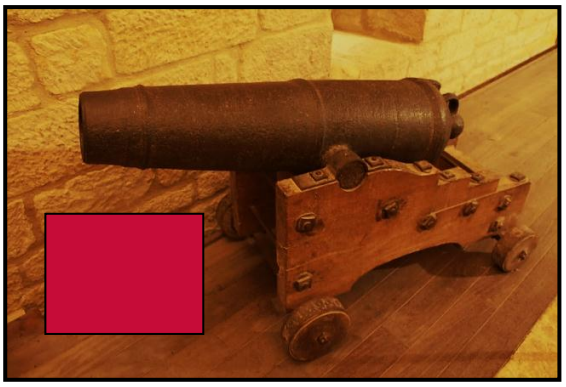

39. Plafons en horitzontal indicant els indrets que es poden veure des del terrat.

Material: Faristol de metall pintat amb antioxidant**.**

Dimensions: 150x40 cm.

Emplaçament: A les quatre bandes del terrat.

Text:

Les Gavarres, els Pirineus, el Riu Daró, el Convent dels Franciscans, el nucli antic, la Parròquia de Santa Maria, el Passeig Marimon Asprer, la Plaça del Castell, l'Ajuntament, les Peixateries Velles, l'emplaçament de la desapareguda "Torre dels jueus", el Call jueu (no es veu), l'antiga ruta romana direcció a la Ganga, la Rectoria, la muralla pati d'armes, el Pont Vell (tot i que no es veu), el Pont Nou, Les Voltes (no es veu), el Castell d'Empordà (Llaneres), Ullastret, Fonteta, l'Observatori de les Gavarres- el Puig d'Arques, xemeneies de les fabriques de ceràmica, sitja del barri de Sant Martí, etc. Direccions a Calonge, Girona, Figueres, Cruïlles, etc.

Imatge:

Apareixeria l'horitzó perfilat amb els diferents edificis a destacar juntament amb una foto d'aquests.

Exemple:

Capella

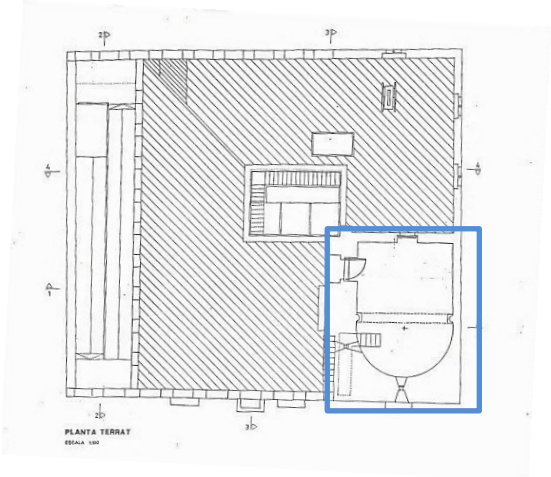

a. Estat actual.

b. Reformes estructurals:

Estaria bé recrear una mena d'altar i posar un parell de bancs. A més hi situaria un dispositiu d'il·luminació per a ressaltar l'absis semicircular, l'arc triomfal i les dues columnes, tot i tenir aquestes els capitells deteriorats.

Hi ha un projecte d'obrir l'escalinata intramurs, que va de la capella a la cambra principal, per transformar-la en mirador. Avui dia està tapiada en el seu tram final, la que dóna a la cambra del bisbe.

c. Suport expositiu:

40. Estructura.

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 190x80 cm.

Emplaçament: Banda esquerra o sinó a la dreta de la porta secundària que està a ponent.

Text:

Capella totalment construïda amb carreus escairats, te planta romànica i nau de volta de canó sostinguda per quatre pilars robustos. Absis semicircular orientat a llevant amb el presbiteri cobert per volta de forn (quart d'esfera) separada de la resta de la capella per un arc triomfal que reposa sobre sues columnes de fust cilíndric i base amb forma d'urpa. Els capitells estan deteriorats.
Hi ha una segona entrada al mur de ponent: porta de dos arcs de mig punt en degradació sense llinda ni timpà.

Exemple:

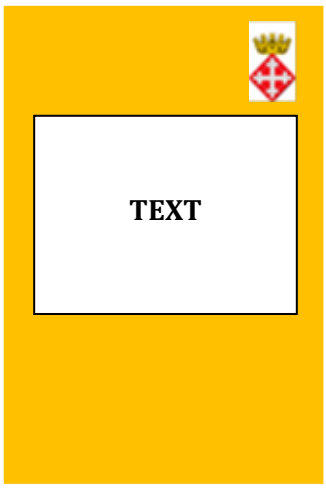

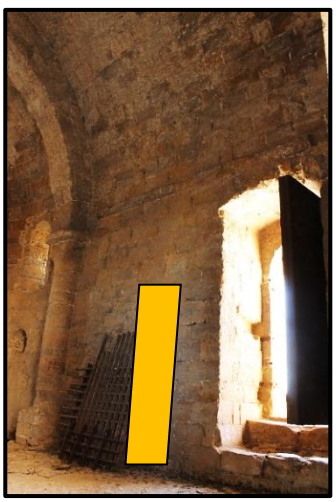

41. Capitell romànic i fragment de capitell de la finestra coronella.

Material: Suport de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: Suficient per a que càpiguen els capitells i el cartell.

Emplaçament: Dintre la capella

Text:

Capitell romànic amb quatre barres catalanes.
Es va trobar a la planta baixa del castell durant les excavacions arqueològiques del 1993-94. Probablement provingui d'un altre edifici religiós de la zona.
Fragment capitell finestra coronella.
Durant les excavacions del 1993-94 es va trobar, davant la façana nord, aquest fragment de capitell d'una de les finestres gòtiques del segle XIII. Probablement prové de la finestra que s'obre a la mateixa façana septentrional.

Exemple:

(Fotografia en blanc i negre, extreta del llibre *La Bisbal* de Jordi Frigola. Imatge de la finestra coronella i la recreació del suport per als capitells ubicat dins de la capella del castell)

42. Escalinata intramurs.

Material: Cartell de metall

Dimensions: 50x40 cm.

Emplaçament: A banda esquerra del començament de l'escalinata, al mur oest de la capella.

Text:

Escalinata intramurs que comunica directament la capella amb la cambra principal. Així el bisbe hi podia accedir directament sense tenir que passar per les altres estances del castell.

Exemple:

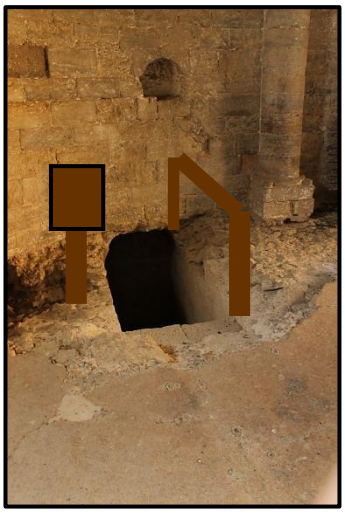

Torre Honorífica

a. Estat actual:

b. Reformes estructurals:

Hi ha un projecte de restauració de la torre honorífica i de les escales, per tant, únicament vull proposar la col·locació de llums tènues a les escales de la torre i al terrat de la torre, per si comença a fer-se fosc o per a aprofitar-ho per a activitats i visites nocturnes. També trauria el colomar que hi ha sota les dues obertures d'arc de mig punt que conformen la torre honorífica.

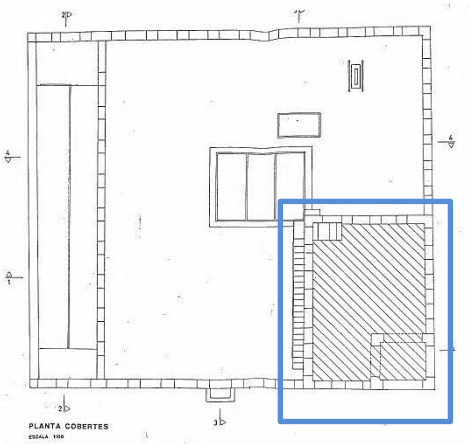

c. Suport expositiu:

43. Cartell que invita a visitar la torre honorífica

Material: Faristol de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 50x40 cm.

Emplaçament: Just on arrenca l'escala d'accés a la torre honorífica.

Text:

Accés a la Torre Honorífica del Castell. Segle XI.

Exemple:

DEL TERRAT A PLANTA NOBLE.

Escala de cargol

a. Estat actual:

Avui dia no es pot accedir, hi ha un puntal que suporta l'escala amb el sostre. Actualment utilitzen l'espai com a magatzem.

b. Reformes estructurals:

S'hauria de restaurar per poder oferir al visitant l'oportunitat de passar per aquest espai.

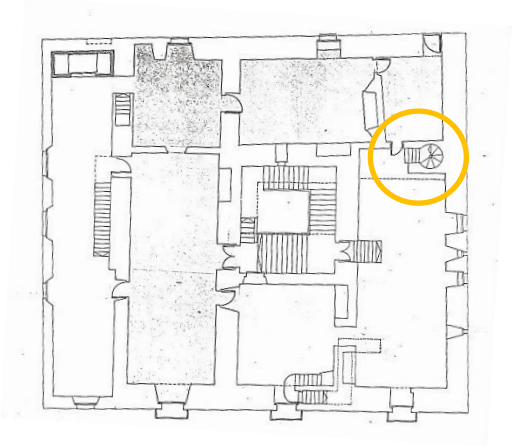

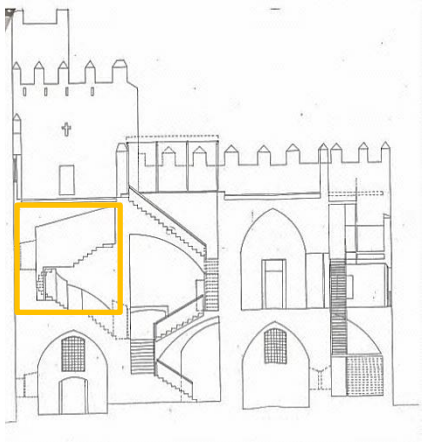

Tot i que disposa d'una finestra romànica que li proporciona llum natural és un indret una mica fosc i crec que estaria bé posar llums a cada esglaó per a facilitar el pas per aquest indret.

c. Suport expositiu:

No n'hi hauria ja que forma part d'una escala de baixada, per tant només posaria en el terrat un cartell indicant que per sortir del castell s'ha de descendir per aquestes escales.

HABITACIÓ DE TERRABASTALL.

a. Estat actual.

Avui dia s'utilitza com a magatzem.

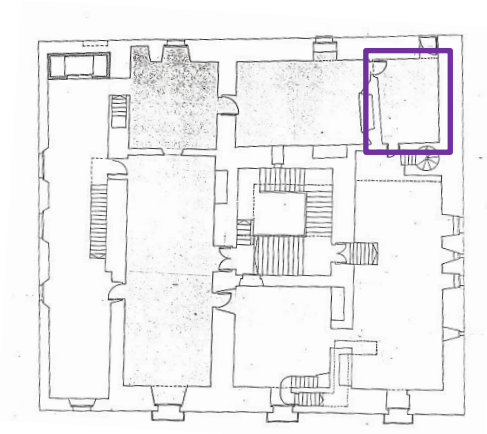

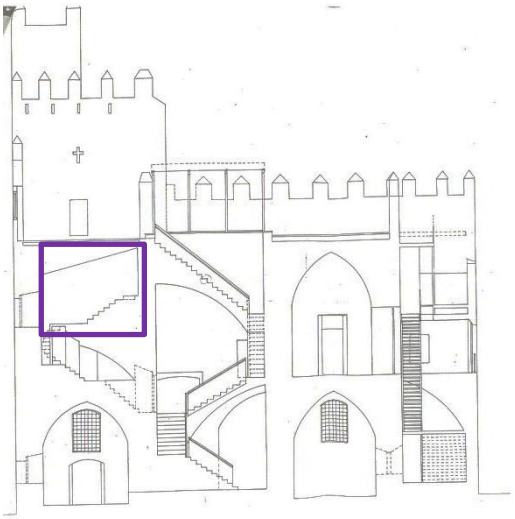

b. Reformes estructurals:

Buidar-lo de tots els objectes. A la porta posar una barana per a que la gent no pugui accedir però si veure el seu interior. El terra de fusta del terrabastall, no està en condicions per suportar el pas de la gent.

L'arquitecte Anna Albó em va comentar que era un espai difícil d'adequar. Però tot i així, si es pogués fer una intervenció per a que aquest sòl suportés el pes de la gent, proporcionaria doncs un afegit més a la visita del castell.

c. Suport expositiu:

<u>44. Pis de terrabastall.</u>

Material: Plafó de metall pintat amb antioxidant.

Dimensions: 170x40 cm.

Emplaçament: A la banda dreta de dita habitació.

Text:

No tenim informació de quina era el propòsit d'aquesta sala. Té una petita finestra que dona a l'interior de la cuina. Potser era un mitjà per obtenir llum provinent de la llar de foc de la cuina?

Exemple:

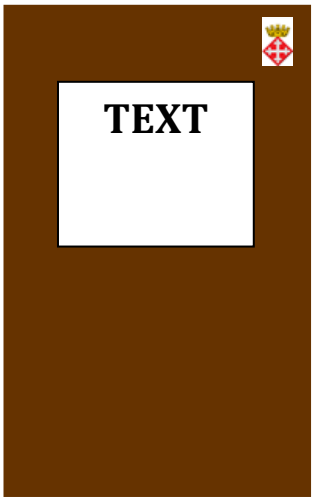

ESCALES INTERIORS.

a. Estat actual:

b. Reformes estructurals:

Situar-hi llums als esglaons i traslladar els actuals lavabos al bloc oest del castell on actualment ja n'hi ha. Els lavabos ocupen l'espai d'unes antigues escales que duien directament a l'Arxiu Notarial de principis del segle XX.

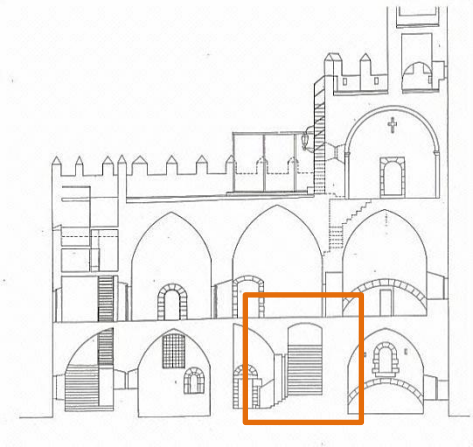

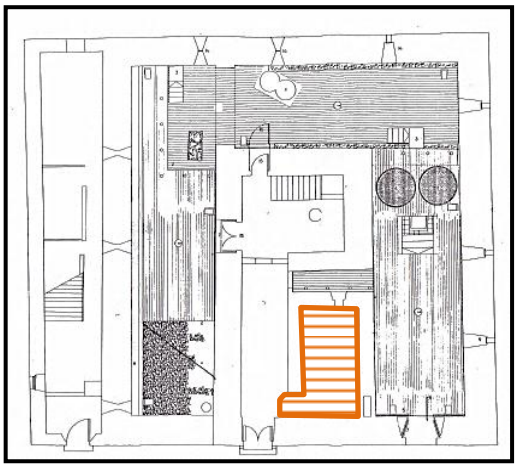

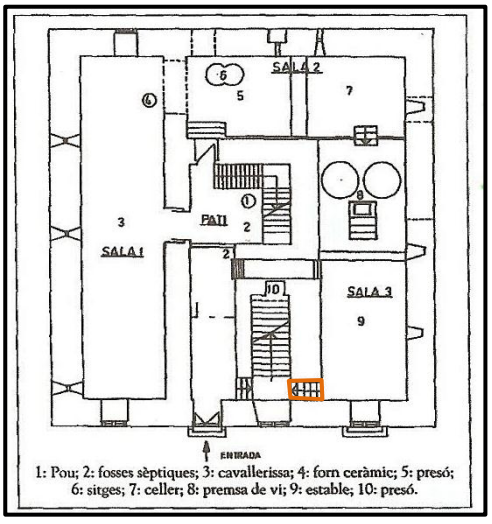

c. Suport expositiu:

45.Obertura que dona a l'estable, porta d'accés a la divisió de pisos.

Material: Plafó de ferro pintat amb antioxidant.

Dimensions: 60x50 cm.

Emplaçament: A l'interior del mirador a banda esquerra.

Text:

Porta que donava pas al pis de terrabastall de la sala de l'estable o premsa de vi, o de quan fou Arxiu Notarial. Probablement hi hagué unes escales de fusta que donaven accés directe a la planta baixa des d'aquest pis de terrabastall.

Imatge:

Dibuix on es mostri lo descrit en el text.

Exemple:

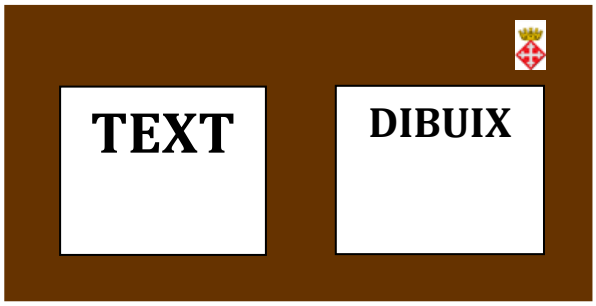

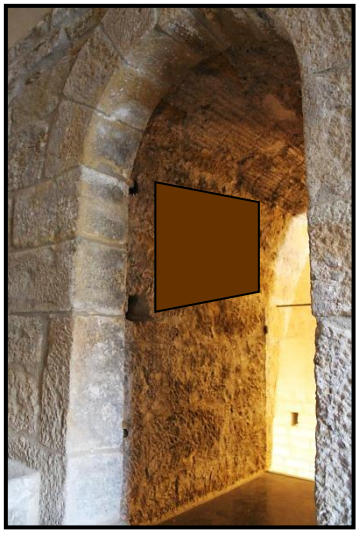

BLOC OEST.

a. Estat actual:

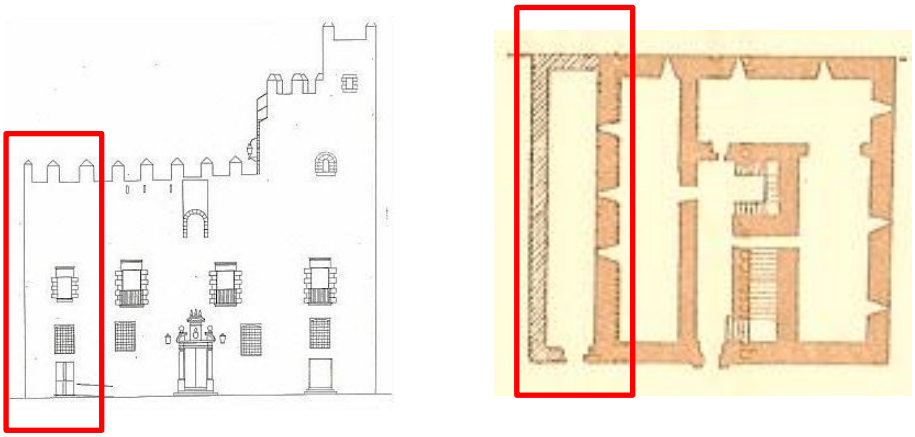

(Localització del Bloc Oest o antic Arxiu Municipal)

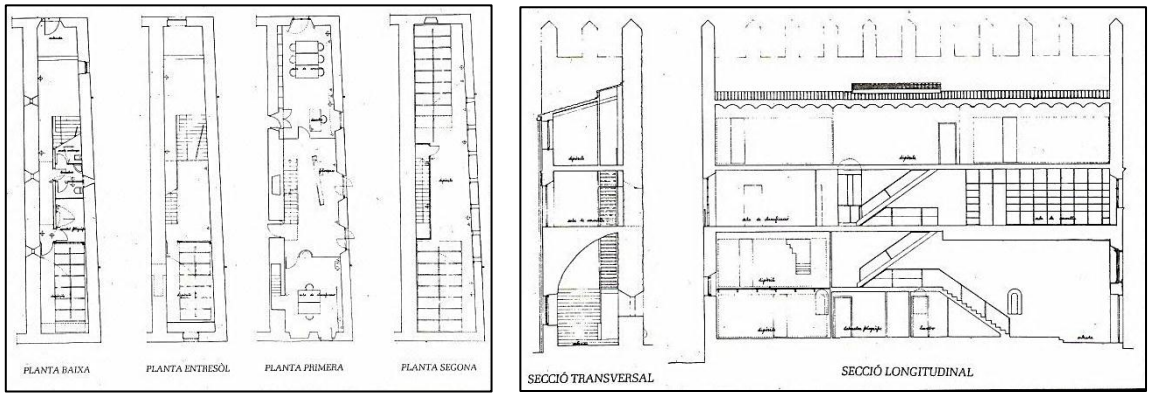

(Secció i Planta de les instal·lacions de l'Arxiu Municipal de la Bisbal d'Empordà)

Fins a principis d'aquest any 2012, aquest espai estava ocupat per l'Arxiu Municipal de la Bisbal d'Empordà que va entrar en funcionament l'any 1984.

Tot i així al llarg dels últims cinc-cents anys aquest bloc afegit al segle XVI ha tingut diferents funcions:

Al segle XVI quan es va construir sota les ordres del bisbe Joan de Margarit II (1534-1554), foren les noves dependències del prelat i dels seus successors.

Sabem que al segle XX esdevingueren els apartaments del guardià del castell quan l'edifici va ser la seu de la presó comarcal.

En Josep Matas i Balaguer explica en un l'article aparegut en el Llibre de Festa Major de la Bisbal del 1982, *La polèmica per la propietat del Castell de la Bisbal. Un capítol de la desamortització eclesiàstica,* que al castell hi hagué una escola de pàrvuls i també les habitacions del professor. Però no proporciona el seu emplaçament. Per simple deducció, suggereixo que probablement estiguessin localitzades en aquesta ampliació del castell ja que no s'utilitzava com a presó.

<u>Aquest espai està distribuït de la següent manera</u>:

A la planta baixa hi ha els dipòsits de l'Arxiu Municipal, els lavabos i les escales d'accés a les altres plantes. L'entresol i la planta segona s'utilitza també com a dipòsit.

I a la planta primera hi ha la sala de consultes, la fotocopiadora i la sala de classificació.

(Fotografies de l'antic Arxiu Municipal, entrada i escales de la planta baixa, els dipòsit i la sala de consultes)

b. Reformes estructurals i usos:

Aquest espai tindrà altres usos annexos a la visita del castell:

Primerament hi ubicaré l'oficina de recepció dels usuaris, el punt d'informació turístic de la ciutat i la botiga-museu a l'entrada de la planta baixa.

Serà també (mitjançant la instal·lació d'un muntacàrregues) una via d'accés als pisos superiors pels usuaris amb mobilitat reduïda.

I finalment s'hi disposaran sales per a realitzar-hi cursets, conferències, projeccions, per a dipositar l'estoc que pugui acumular el museu, etc.

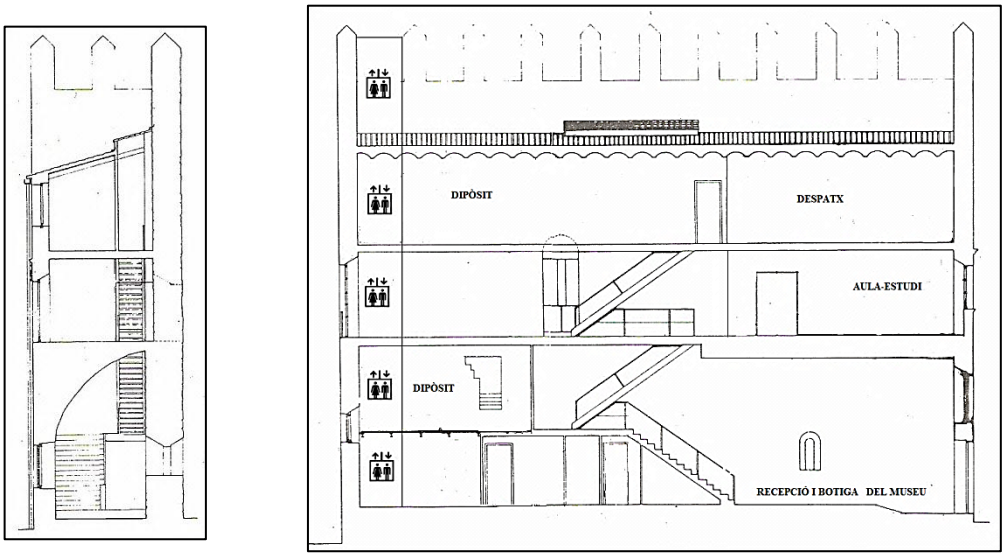

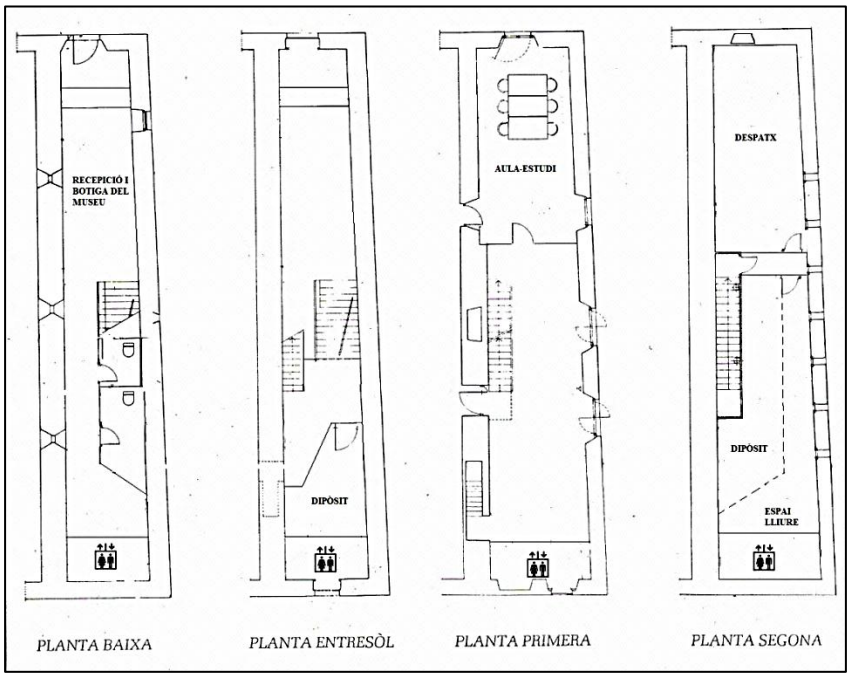

(Imatges retocades. Distribució definitiva del bloc Oest del Castell)

Tot i la funcionalitat d'aquest àmbit considero important explicar la història d'aquest edifici afegit. Així doncs voldria col·locar-hi també (com en la resta del castell) cartells, plafons, etc. Tindria una altra intencionalitat, aquest cas seria purament informatiu o anecdotari.

- **Descripció de les següents reformes:**

El muntacàrregues: L'emplaçaria al fons de la nau a la banda septentrional, tal com ho va projectar l'arquitecte Jordi Casadevall. El dotaria d'una estructura transparent per primerament facilitar l'entrada de la llum solar que aporta la finestra de la planta primera, i segonament per a que no es vegi com un embalum, evitant així que doni la sensació d'un espai reduït. En altres paraules, que el seu impacte visual sigui el més mínim possible.

Aquest muntacàrregues faria que tingués parada a totes les plantes i crearia una cinquena a la planta del terrat, sempre hi quan es vegi integrat en l'estructura externa del castell i no suposi un impacte visual.
Per a totes aquestes reformes s'haurà d'obrir forats entre planta i planta i trencar part del mur oriental del terrat.

Un cop aquest aspecte resolt, explicaré les següent transformacions.

Planta Baixa:

Per facilitar el pas s'hi col·locarà una rampa d'obra, ja que hi ha un esgraó a un metre de la porta d'entrada. L'imponent escala d'entrada la recularia més enrere i la reduiria per tal d'oferir un passadís molt més ampli. L'actual és molt estret i no deixa el pas a possibles cadires de rodes, a més a més de no oferir prou espai per l'entrada. Els lavabos els mantindré més o menys al mateix indret i s'adaptaran al nou espai, a més a més en disposaré un per a la gent amb discapacitat,

Just davant l'escala hi situaré el punt turístic de la ciutat, la recepció dels usuaris del castell, i la botiga-museu.

El castell es troba localitzat al casc antic de la Bisbal i com monument d'alt interès cultural considero que les funcions que he descrit abans són justificades. Des d'allà s'inicia el punt de partida de la descoberta cultural de la vila. Avui dia no es pot concebre un museu sense capacitar-lo de la botiga, és un component afegit per a la recaptació de fons i per tal d'oferir a l'usuari la oportunitat d'ampliar els seus coneixements relacionats amb el monument i/o sobre altres aspectes culturals de la regió.

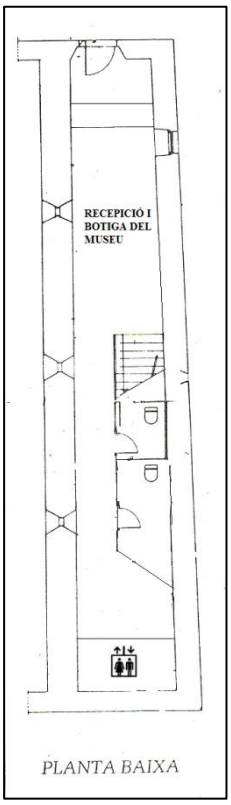

PLANTA BAIXA

Suggereixo doncs disposar d'un altre tipus de mobiliari (a diferència del que hi ha actualment) per a la recepció dels visitants i per les funcions de botiga-museu. Seria convenient que tingués un mostrador on es pogués ensenyar la bibliografia i els materials propis de la botiga del museu. El moble hauria de ser d'una alçada de manera que l'ordinador, la caixa dels diners de la venta d'entrades i de la venta de marxandatge no siguin visibles des de l'exterior.

(Exemple de mobiliari que es podria utilitzar)

Al final del passadís on ara hi ha els armaris movibles de l'arxiu serà una zona lliure on s'hi podrà encabir el muntacàrregues que donarà accés a les altres plantes de l'edifici.

Entresol:

L'espai nord on fins ara també s'hi ubicaven armaris movibles de l'arxiu, tindrà la funció d'estoc del castell. Al mur de llevant hi arrenca unes escales intramurs que duen a la planta primera, es podria arranjar per poder accedir. Per tant s'haurà de deixar aquest espai obert reduint part de la sala d'estoc.

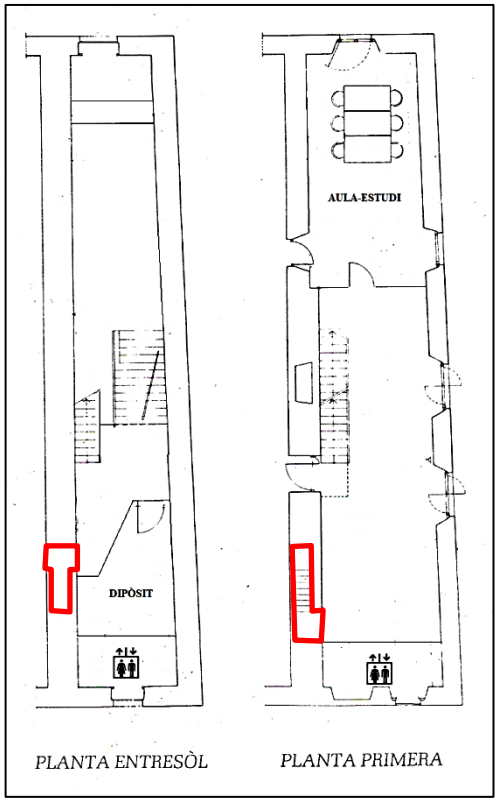

Planta Primera:

La banda meridional estarà dedicada a sales polivalents: per a fer-hi cursos, conferències, presentacions, etc.

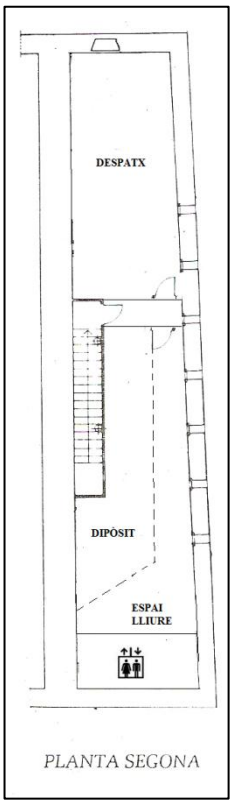

Es separarà de la banda nord que restarà buida de mobiliari per a facilitar l'accés a la sala Capitular de la planta noble. S'hi arriba a traves de l'existent porta amb arc de descàrrega. S'hi haurà d'afegir una petita rampa a aquesta porta ja que hi ha un esgraó per salvar el desnivell d'aquesta sala amb la de la sala capitular.

Hi ha unes escales intramurs, amagades rere una porta, que es podrien mostrar i fins i tot baixar-hi un cop s'hagi fet una adequació per descendir fins a la planta de l'entresol on hi ha la sortida. Aquest passatge és un més a més, per donar-li a l'usuari el grat de passar per unes escales d'aquest tipus. És més aviat un accessori que proporciona un atractiu afegit al castell.

La planta segona:

Una vegada desfets els armaris movibles de l'arxiu dividiré aquesta planta en dues parts: La part més septentrional serà un altre dipòsit en el cas que el de l'entresòl no donés més cabuda, en el cas contrari es podrien utilitzar com a sales polivalents com el que hi haurà a la planta primera. L'espai restant, s'utilitzaria com a despatx del castell.

c. Suport expositiu:

Planta Baixa.

Introducció.

Material: Plafó blau de metacrilat penjat per la paret.

Dimensions: 90x70 cm.

Emplaçament: A banda esquerra, sobre la paret enguixada en blanc, just abans on arrencaria l'escala.

Text:

Bloc oest afegit al segle XVI sota el bisbat de Joan de Margarit.
Foren les dependències dels bisbes successors fins que amb la desamortització guanyà altres usos.
Fou escola de pàrvuls, habitació del professor i del guardià del castell al segle XX.
Als anys 80's es feren reformes per a encabir-hi fins fa poc l'arxiu municipal de la Bisbal.

Exemple:

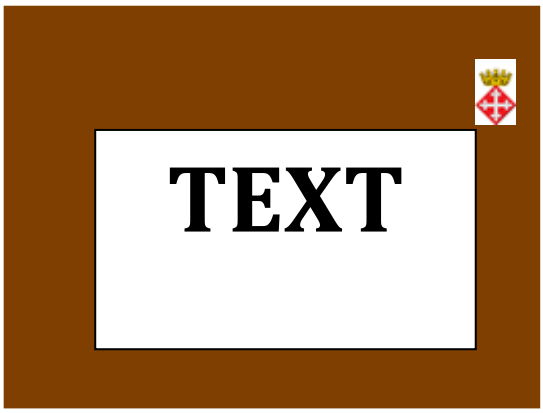

Entresol.

Escales Intramurs.

Material: Plafó rogenc de metacrilat penjat a la paret.

Dimensions: 50 x 40cm**.**

Emplaçament: Sobre el mur de la sala d'estoc. A mà esquerra de la porta d'entrada a aquest indret.

Text:

Escales intramurs que condueixen al pis superior. Probablement son coetànies a l'ampliació del castell del segle XVI.

Exemple:

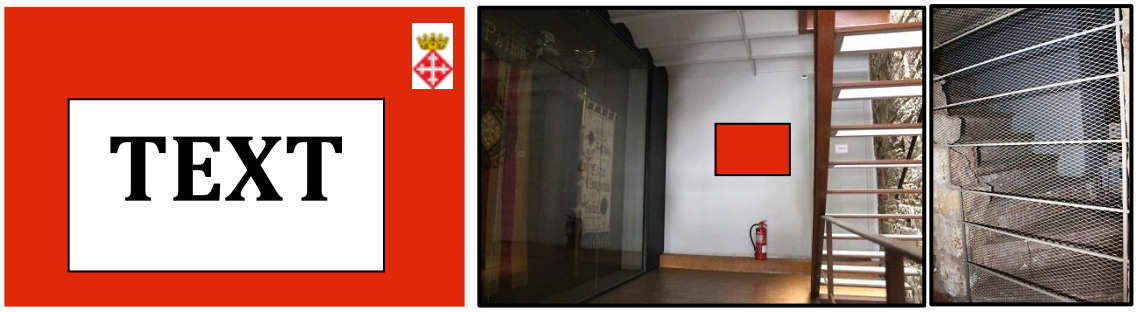

Planta primera.

Escales intramurs.

Material: Plafó de color vermellós penjat a la paret.

Dimensions: 50x40 cm.

Emplaçament: A banda esquerra de la porta de l'escala intramurs.

Text:

Sortida de les escales intramurs que comuniquen amb el pis inferior. Probablement son coetànies a l'ampliació del castell al segle XVI.

Exemple:

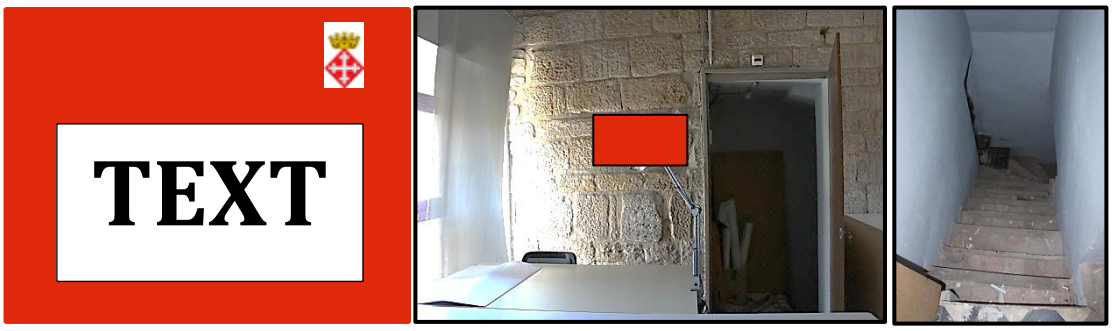

Finestres bloc oest, escola de pàrvuls i habitacions del professor.

Material: Plafó de color marró de metacrilat penjat de la paret.

Dimensions: 80x60 cm.

Emplaçament: Entre les finestres segona i tercera comptant des del sud.

Text:

Jaume Cassador (1584-1597) va encomanar engrandir les finestres d'aquesta nova ala i decorà les llindes amb el seu escut, i els llindar amb motius renaixentistes.
D'aquesta finestra sortia un pas volat que duria a un edifici adjacent.

Text escola pàrvuls i habitacions del professor:

Es diu que aquí hi hagué una escola de pàrvuls i les habitacions del professor.
No podem concretar el seu emplaçament

Imatge:

Que surti reproduït en dibuix la fisonomia de les finestres de Jaume Cassador i la seva decoració externa, a més a més que aparegui el dibuix del pas volat.

Exemple:

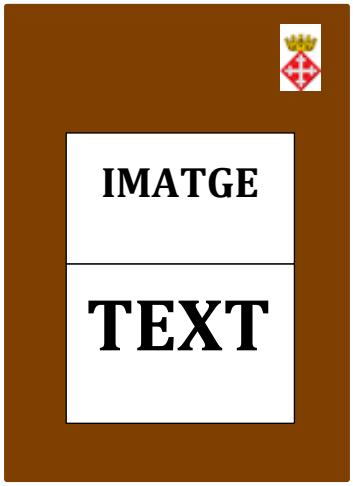

PLÀNOLS DELS SUPORTS EXPOSITIUS

PATI D'ARMES

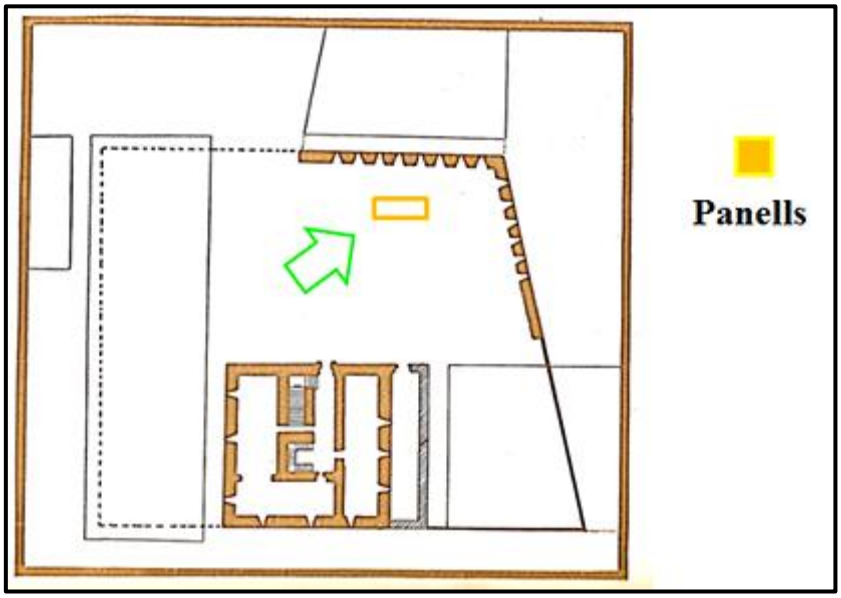

PLANTA BAIXA

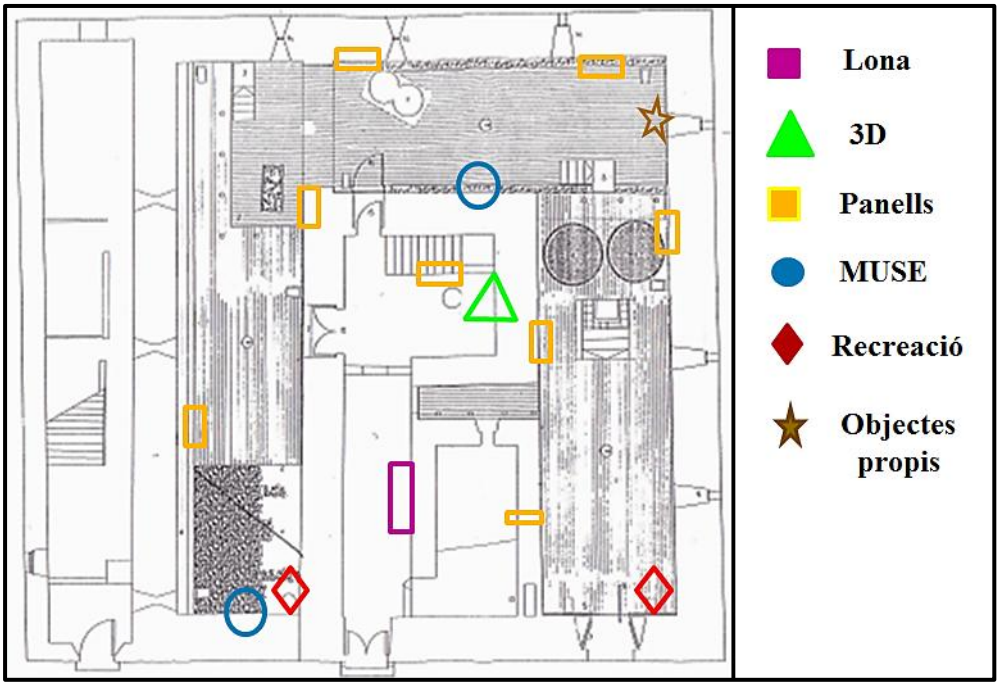

PLANTA NOBLE

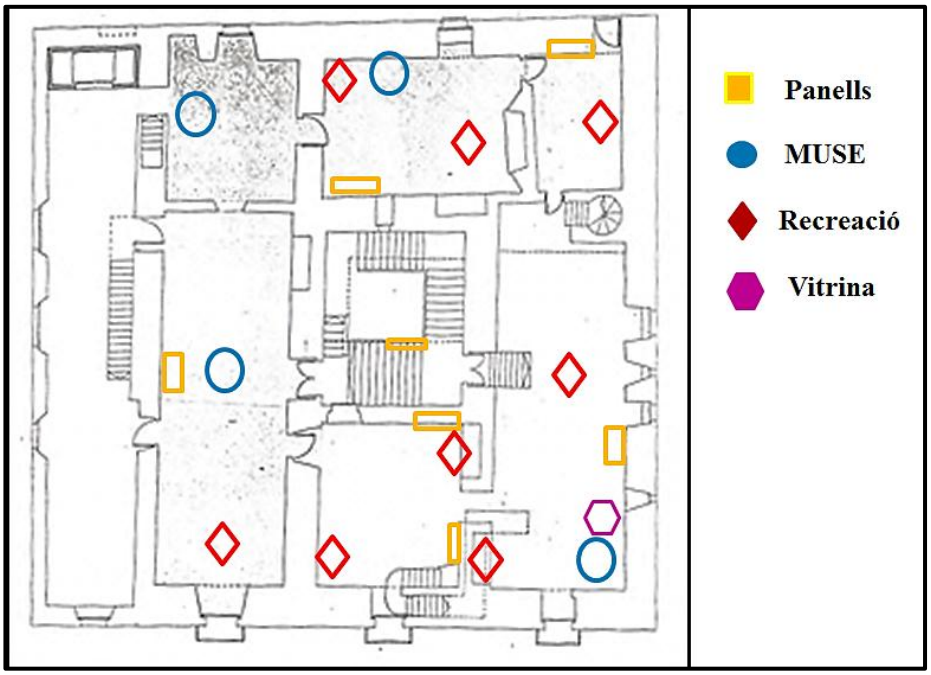

PLANTA TERRAT

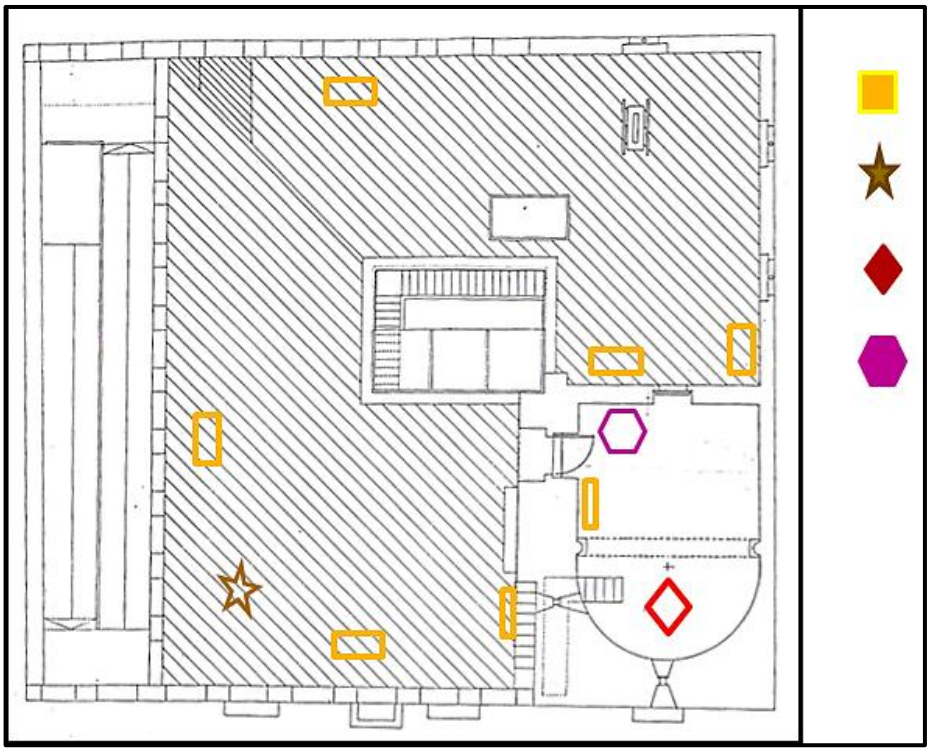

PLANTES BLOC OEST

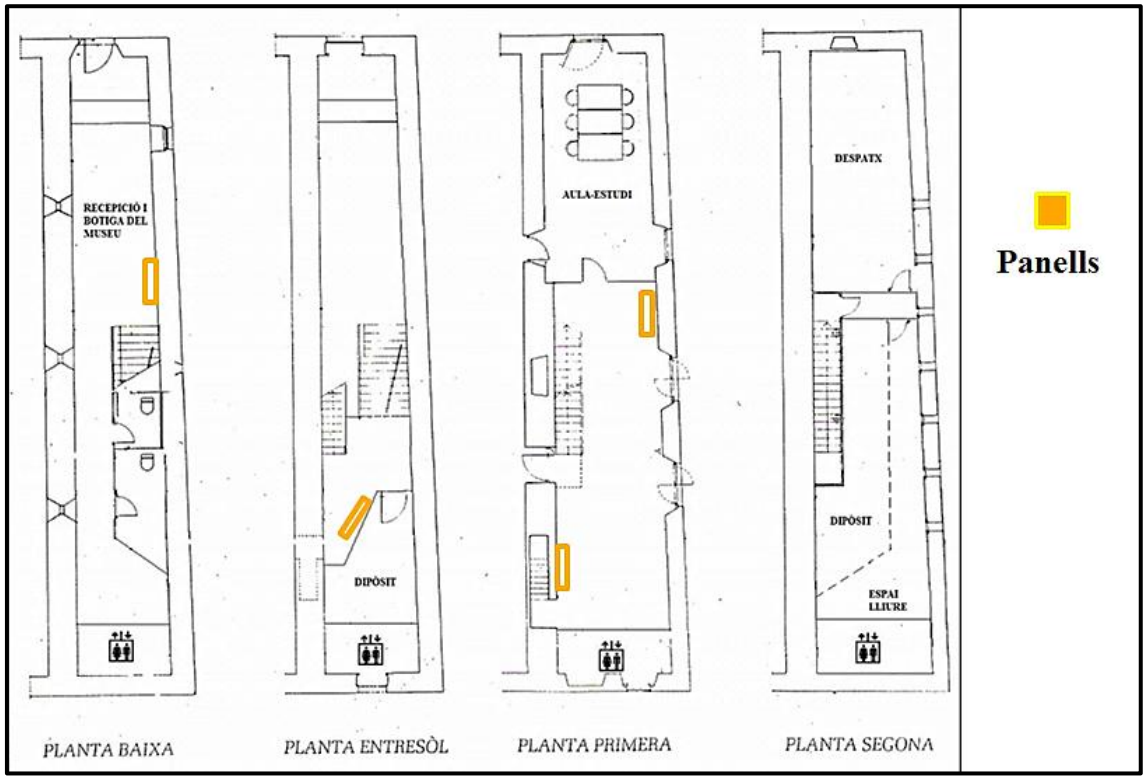

7. Condicionament:

7.1.Cartells indicatius:

Per facilitar la mobilitat dintre del castell i també l'ús dels seus serveis es posaran cartells indicatius. Aquests mostraran el recorregut a seguir, la sortida del castell, per on no es pot passar, recordarà al visitant el número que haurà d'accionar per a posar en marxa l'àudio guia, senyalitzarà la localització dels lavabos, dels ascensors etc.

Senyalització de la Planta Baixa:

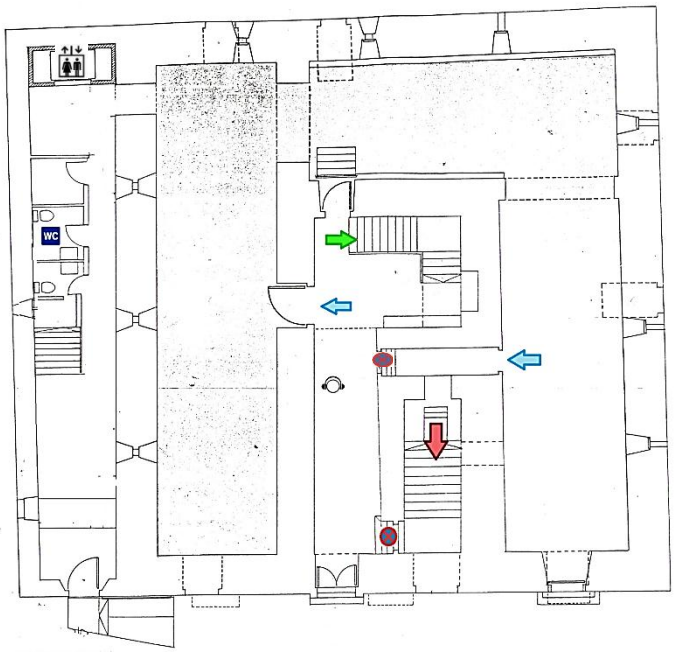

Canvi de planta.

Direcció recorregut.

Sortida.

Prohibit el Pas.

WC **Lavabos.**

Àudio guia.

Ascensors.

Senyalització de la Planta Noble:

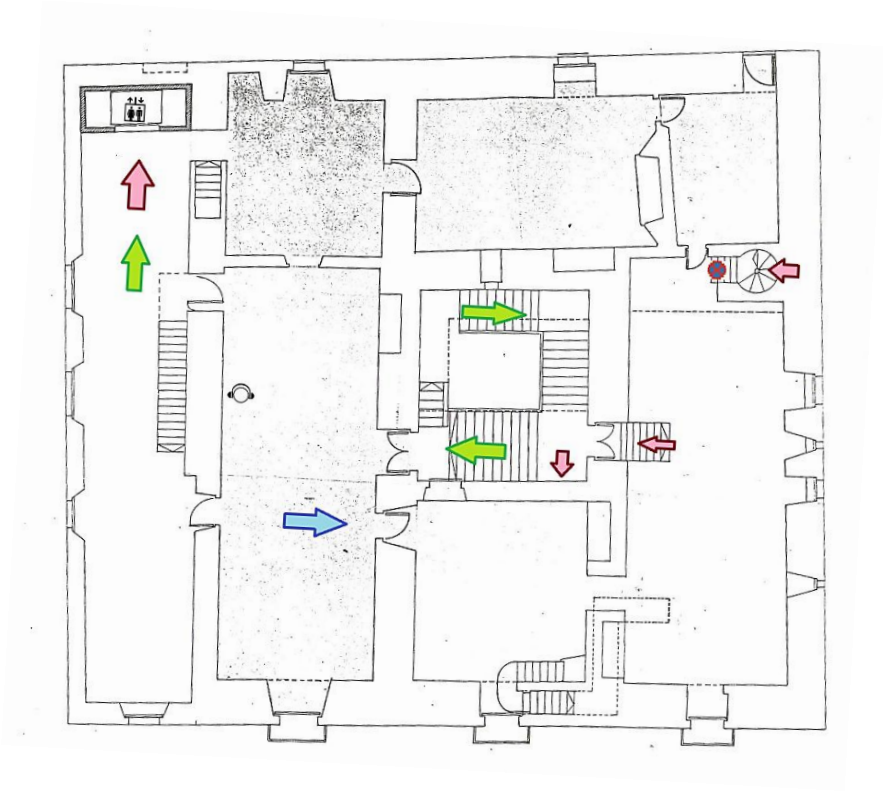

Senyalització del Terrat:

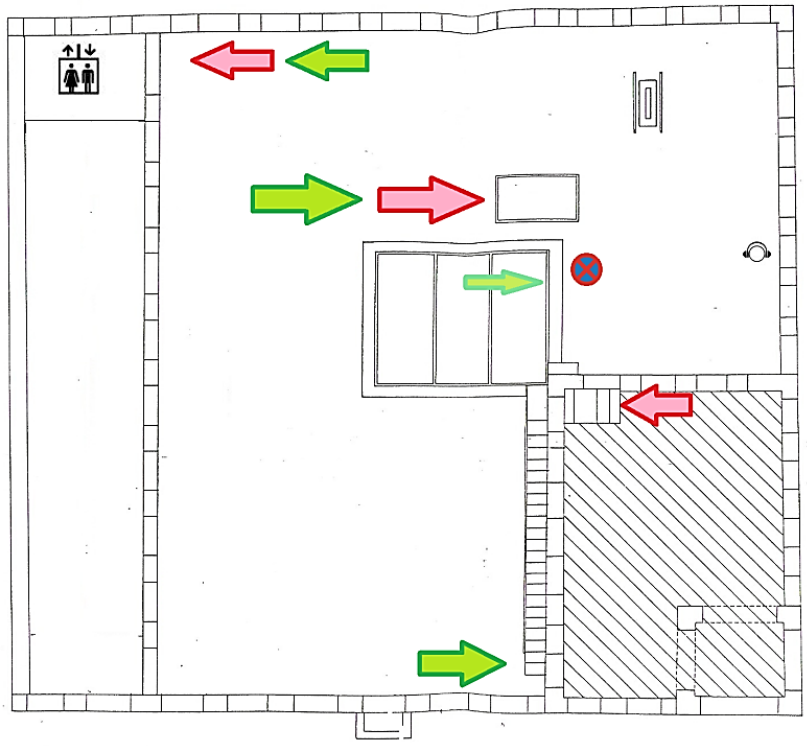

Materials usats per a la senyalització:

Vist que en el castell no s'hi poden fer forats utilitzaré com a material unes **pilones** que suportaran el cartell indicatiu. És el mateix mètode que fa servir el castell.

Exemple:

7.2.Mobiliari:

Per al descans de l'usuari estaria bé col·locar bancs arreu de l'edifici.

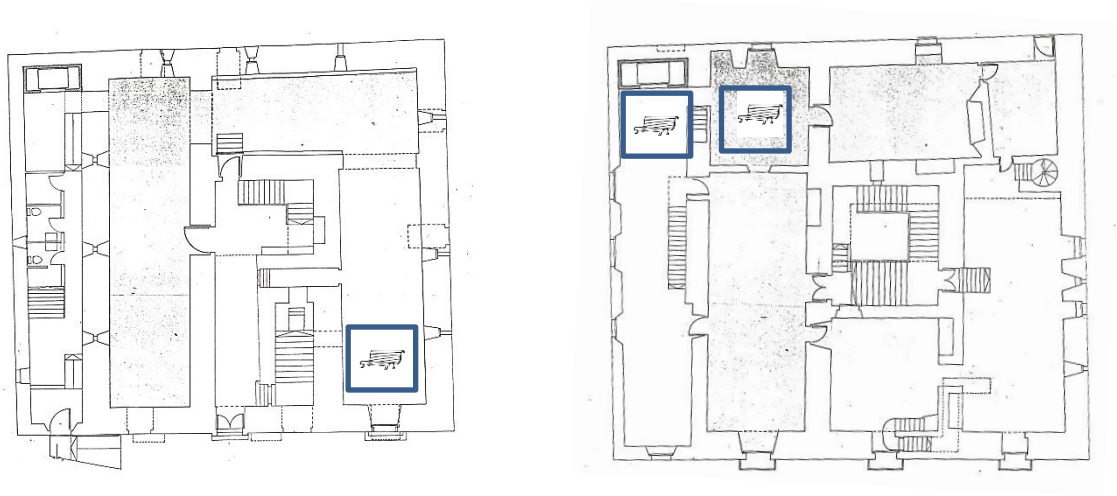

(Planta baixa i noble i la localització dels bancs)

8. Complements per a la visita:.

8.1. Àudio guies.

8.1.1. Justificació.

Tot i que els plafons expositius són molt complerts, hom podria pensar que els àudio guies no són necessaris. Tot i així voldria oferir al visitant un al·licient més per a que la visita del castell li sigui diferent i/o més complerta.
L'usuari podrà disposar d'aquest complement amb tant sols amb un o dos euros més del preu base de l'entrada al castell,

Tanmateix considero que és important que l'explicació fonamental sigui el que he proposat en l'apartat anterior. El motiu principal és oferir un discurs complet a aquell usuari que, pel motiu que sigui, no faci ús del servei de l'Àudio guia. D'aquesta manera aquests podran disposar de les mateixes condicions que se'ls brinda als que s'acullen al sistema de l'àudio guia.

8.1.2. Funcionament.

Avui dia molta gent és usuària d'aquests nous telèfons mòbils 3G. La idea és que els usuaris que disposin d'aquest mecanisme puguin descarregar-se l'aplicació de l'àudio guia del castell, un cop entregat un codi QR (Quick Response Barcode).
Es proporcionaria uns aparells similars pel visitant desposseïdor d'aquest tipus de dispositiu.

Llavores es posaria en marxa de la següent manera: un cop activat no caldria fer-hi res més, excepte prémer un número que equivaldria a una planta. Per exemple podria anar de la següent forma: 1- Planta Baixa, 2- Planta Noble, 3- Terrat, 4- Plaça del Castell (antic Pati d'Armes).

8.1.3. Àudio guies personalitzades.

Voldria oferir també uns discursos personalitzats segons els tipus d'usuari. Per als invidents, al discurs general s'hi afegirà una descripció acurada de les sales del castell. Per als de mobilitat reduïda, es detallaran aquelles sales en que els hi serà difícil accedir.

Finalemnt a tot això s'afegirà l'opció de disposar-ho en diferents idiomes: en català, castellà, francès i anglès sent aquests, els quatre idiomes que més s'han registrat al castell en aquests últims sis anys[69].

8.1.3.1. Visita amb l'àudio guia.

L'àudio guia es farà seguint el recorregut marcat i explicarà amb més detall el contingut que ja apareix en els diferents suports que es troben al llarg del recorregut (plafons, faristols, taules i/o plafons MUSE, etc.). A més a més se li afegirà informació complementària:

Per exemple:

A la sala de Cavallerisses s'explicarà que fou presó al segle XIX: la cel·la ocupava tot l'espai de la sala i només tenia una sola latrina a l'extrem nord-est de l'estança, a més a més derruïren les finestres romàniques per a col·locar-hi les reixes.
A la sala Nord de la planta baixa: s'hi afegirà més detalls de com funcionaven els ajuntaments (universitats) durant l'època medieval i més moderna, el canal de desguàs de les aigües residuals provinents de les fosses sèptiques del pati interior, etc.
A la sala de l'estable o premsa de vi: es comentarà que aquesta sala fou Arxiu Notarial durant el segle XX. Passant per davant la masmorra s'explicarà l'anècdota de com un dels bisbes, en Bernat de Pau (1436-1457) fa fer tancar el seu cosí, el vell abat de Banyoles, en Guillem de Pau, que hi morí en estranyes circumstàncies.
S'aprofitarà l'espai del pati per explicar l'estructura arquitectònica del castell, l'edificació d'algunes portes del castell que tenen un frontó ben curiós (un arc de descàrrega), de com Arévalo de Zuazo va ser un precursor de l'arquitectura civil catalana, ja que va fer posar els balcons (finals segle XVI, principis del XVII) quan tant sols es començaren a utilitzar que a partir renaixement tardà, etc.

[69] ***Estadística del visitant***. Oficina de Turisme la Bisbal d'Empordà.

I a les plantes restants es podrà enriquir l'explicació ja donada als plafons, proporcionant-hi més detalls.

Tota aquesta explicació s'emmarcarà dintre del context històric i geogràfic de la Bisbal. A més vindrà sempre acompanyada d'indicacions d'on mirar i passar, i de descripcions acurades per a fer més fàcil la comprensió sobretot per a aquells usuaris que tinguin algun tipus de discapacitat.

8.2.Realitat augmentada.

8.2.1. Què és?

La realitat augmentada (RA) és el terme que s'usa per definir una visió directa o indirecta d'un entorn físic del món real, els elements es combinen amb elements virtuals per a la creació d'una realitat mixta en temps real. Consisteix en un conjunt de dispositius que afegeixen informació virtual a la informació física ja existent, és a dir, afegir una part sintètica virtual a la realitat. Aquesta és la principal diferència amb la realitat virtual, ja que no substitueix la realitat física, sinó que sobreimprimeix les dades informàtiques al món real.
Amb l'ajuda de la tecnologia (per exemple, afegint la visió per computador i reconeixement d'objectes) la informació sobre el món real al voltant de l'usuari esdevé interactiva i digital. La informació artificial sobre el medi ambient i els objectes pot ser emmagatzemada i recuperada com una capa d'informació afegida a la part superior de la visió del món real.

Els costos d'aquesta nova aplicació poden oscil·lar dels 15.000 € fins als 150.000 € depenent de l'amplada del projecte.

8.2.2. Funcionament.

Existeixen tres tècniques principals per a mostrar la realitat augmentada:
Visualitzador de cap, visualitzador de mà i display espacial.

La que s'aplicaria al castell seria el visualitzador de mà.

Aquest dispositiu manual amb realitat augmentada compta amb un dispositiu informàtic que incorpora una pantalla petita que cap en la mà d'un usuari. Totes les solucions utilitzades fins ara pels diferents dispositius de mà han emprat tècniques de superposició sobre el vídeo amb la informació gràfica. Inicialment els dispositius de mà empraven sensors de seguiment com ara brúixoles digitals i GPS que afegien marcadors al vídeo. Més tard l'ús de sistemes, com ARToolKit, ens permetien afegir informació digital a les seqüències de vídeo en temps real. Avui dia els sistemes de visió com SLAM o PTAM són emprats per al seguiment. Els seus dos principals avantatges són el caràcter portàtil dels dispositius de mà i la facilitat de ser implantada en telèfons amb càmera.

En el cas del castell la visita amb R.A. funcionaria d'aquesta manera:

Per un mòdic preu (per exemple un o dos euros) es facilitaria al visitant, que sol·licités aquest tipus de visita, una targeta amb un codi QR que escanejaria o fotografiaria amb el seu mòbil per a baixar-ne l'aplicació RA (que funciona mitjançant la geolocalització). En el cas que no en tingui se li facilitaria un suport semblant. Un cop finalitzat aquest procés ja podria començar la visita amb aquesta nova aplicació.

8.2.3. Proposta de visita amb realitat Augmentada.

La visita següent em va ser suggerida pel senyor Alcalde de l'empresa DigitBCN. Fou també qui em va donar a conèixer aquesta nova tecnologia.

Es tractaria doncs d'oferir al visitant una visita en que, a través del dispositiu amb 3G, pogués assimilar la informació del castell buscant personatges amagats en les sales de l'edifici. Aquests li anirien explicant diferents aspectes relacionats amb la seva història i arquitectura.

Per exemple: començant per la sala de les Cavallerisses, es podria veure enfrontat amb personatges que entren a llom del seus cavalls i com un mosso es queixa de l'excés de feina que té. Tot després l'usuari es podria veure traslladat al segle XIX-XX i assistir a una escena d'empresonament i presenciar com un dels presos esculpeix la paret.

En les següents sales podrien anar d'aquesta manera: L'usuari podria assistir a l'emmagatzematge del gra en les sitges; després estaria alertat pel jurat de la universitat forana de la Bisbal, en Miquel Anglada, més endavant li ensenyarien la fabricació del

most, es trobaria un personatge tenebrós dintre de la sala de la masmorra que li cridaria l'atenció per a que l'alliberi o li faci un favor. A les sales superiors assistiria a la planificació de l'ampliació del castell, un dels servents cridaria l'atenció al visitant perquè no està fent la feina que li pertoca, assistiria a un banquet i veuria la feina dels cuiners, es toparia amb militars al terrat que estan fent el camí de ronda pel castell i per la muralla, i des d'allí observaria l'estructura de la ciutat en temps medieval, etc.

9. Planificació

9.1. Personal

Serien necessaris un mínim de dues persones. Una per atendre als usuaris i una altra per realitzar les següents funcions: agafar les entrades comprades, vigilar les sales, acompanyar les persones amb algun tipus de discapacitat, etc.
L'altra raó es per qüestions pràctiques: si en algun moment el treballador hagués d'abandonar els seu lloc, els visitants estarien desatesos, comportant un possible risc per a la preservació del castell i la seguretat de l'usuari.

9.2. Horaris.

Allargaria a tot l'any l'horari que es proposa per a l'estiu: de dimarts a dissabte de 10h00-13h30 i de 16h30-20h30; diumenges i festius de 10h00-14h00. Probablement pels mesos d'hivern rebaixaria l'horari com ho estan proposant: de 10h00-13h00 i de 17h00-20h00 de dimarts a dissabte; els diumenges i festius no ho canviaria.

9.3. Preu de l'Entrada.

Mantindria el mateix preu que es proposa avui dia: 2,00 €.

Per als usuaris que vulguin fer ús de l'àudio guia i/o realitat augmentada, només afegint un euro més al preu de l'entrada podran disposar d'aquests complements oferts pel castell. Pels dies que facin visites guiades, es podria afegir 3,00 € als 2,00 € de base.

Resum del preu de l'entrada:

Entrada senzilla: 2,00 €
Entrada + àudio guia / RA: 3,00 €
Entrada + visita guiada: 5,00 €

10. Activitats.

10.1. Promoció del castell.

Per a donar a conèixer el monument aquest necessita d'una forta campanya promocional.

Per assolir aquesta fita no només n'hi ha prou en proposar tota una sèrie d'activitats relacionades, sinó que s'ha de recórrer a l'ús de **publicitat o màrqueting.**

A més a més cal també una bona **indicació / senyalització**. El castell palau episcopal de la Bisbal es troba enmig del casc antic i no sobresurt, tot i que és un dels edificis més elevats de la vila. Per aquesta raó es fa difícil la seva localització. Per tant crec oportú que s'hi insisteixi en el fet d'una bona senyalització.

Seria bo que es posessin senyal vials a les carreteres de la regió. Molta gent confon el castell d'Empordà (de Llaneres), avui dia és un hotel-restaurant situat a tocar de la Bisbal, amb el castell palau episcopal de la Bisbal creient doncs, que l'hotel-restaurant "és" el castell de la vila. Molt sovint el personal de l'hotel exerceix, sense pretendre-ho, d'oficina de turisme.

També com he comentat abans, seria interessant posar cartells indicatius per la ciutat, el castell està ubicant al mig del casc medieval de la ciutat. Els carrers són estrets i tortuosos i fa difícil la seva troballa.

El castell no disposa de plana web pròpia, així doncs, considero necessària la seva creació, ja que donaria a conèixer al gran públic la seva existència. És també un bon mitjà per a distribuir tota la informació referent al castell: els horaris de visita, les activitats relacionades que s'hi fan, etc.

Avui dia si escrivim al Google la següent entrada: **castell de la bisbal,** ens apareix la següent plana web: www.castelldemporda.com/ es.wikipedia.org/wiki/Castellbisbal i finalment una entrada a la enciclopèdia gratuïta i lliure: viquipèdia.

Un dels reclams del castell és el seu mirador. Des de dalt del castell es pot observar tota la ciutat i tot l'entorn. I com a apunt insòlit hi ha la capella romànica que s'amaga sota la torre honorífica. Aquests dos elements poden ajudar a la promoció del castell, de la ciutat i dels pobles de la seva rodalia.

10.2. Visites guiades.

Un altre suport per a donar a conèixer el castell és a través de les visites guiades, de fet avui dia ja se'n fan.
Al punt d'informació turístic de la Bisbal, la Mireia Ceinos em va informar de que aquestes visites, fins ara, no tenien un guió establert, però que ara en l'actualitat hi estan treballant.

De la mateixa manera que ocorre avui dia es podran tant contractar com anar-hi els dies establerts (caps de setmana). Aquest últim cas es concreta amb una visita teatralitzada que s'està fent cada divendres sobre la vida dels *indianos* a la Bisbal.

Les visites que s'estan fent avui dia són les següents:

- Visita general del Castell. (adults)
- Visita casc antic i castell (públic escolar). Estan acompanyats de dossiers pedagògics.
- Visita "De Cuba a la Bisbal". (Tots públics, període estival)

Proposo les següents visites a més del que avui s'ofereix:

- Visita general del Castell i Casc antic per al públic en general, i Visita general del Castell; on amés es podrà visitar de manera exclusiva la sala oest.

Exemple: quan es passi per davant el mirador de l'escala interior del castell es podrà especificar que, on actualment hi ha els lavabos del castell, antigament fou un accés que donava directament a l'Arxiu Notarial (segle XX).

- Visites teatralitzades cada una enfocada a una època diferent:
  Baix medieval, Època Moderna, Guerra del Francès, etc.

A part d'aquestes visites voldria suggerir un tipus de visites de caire temàtic:

- La presó del castell: Es començaria explicant des dels seus inicis medievals (masorra) fins quan es traslladada a finals dels anys seixanta del segle XX.

Exemple: *la presó de la Bisbal, a la segona meitat del segle XX es va traslladar i utilitzaren provisionalment l'espai com a dipòsit de la Brigada Municipal.*

- Conflictes: desavinences amb el compte Ponç Hug IV d'Empúries, amb la nissaga dels Cruïlles, la Guerra Successió, la Guerra del Francès, el Foc de la Bisbal, etc.
- Art medieval i modern: el romànic, el gòtic, el renaixement i el barroc. Explicar l'estructura arquitectònica del castell, les reformes realitzades.
- Etcètera.

Totes aquestes visites s'emmarcaran sempre seguint el context històric i geogràfic de la ciutat.

10.3. Usos de les sales.

Tot i que principalment les sales del castell estan dedicades a la visita museística proposo poder-les utilitzar per a altres usos, per donar-li més rendibilitat.

10.3.1. Fora hores de visita.

En hores que no estan dedicades a la visita del castell es podrien fer les següents activitats:

General:

- La celebració dels mil anys de la construcció del castell.
- Potenciar la ja existent Ruta de la Nissaga dels Cruïlles.
- Ruta paral·lelisme amb els castells de Castella.
- Cada any es tractaria una temàtica en concret i s'hi farien activitats relacionades. Per exemple: *La Guerra del Francès a la Bisbal i a Catalunya*.

Dintre del castell:

- Sessions fotogràfiques: de moda, de disseny, etc.
- Casaments civils per a un grup reduït d'assistents a la capella i/o terrat del castell.

- Banquets / sopars d'alt *standing*, celebrats de manera molt puntual. Aquests o bé es podran fer al terrat o bé al pati d'armes.
- Cicles musicals: música clàssica, jazz, etc.
- Demostracions de cuina medieval i del renaixement.
- Jornada de portes obertes.

Pati d'armes:

- Festivals i espectacles medievals.
- Festivals de la Guerra del Francès.
- Festivals de música.
- Teatre amb fons de teló el castell.
- Concerts.
- Festival de poesia: cicle de poesia medieval.
- Entrega de premis: entrega premis Lloberas.
- Activitats estiu a la fresca: projeccions so / vídeo a la façana del castell.

Bloc Oest / Antic Arxiu Municipal:

- Cursos sobre la cuina baix-medieval i del renaixement.
- Cursos diversos: història medieval, història moderna, art dels últims mil anys, etc.
- Activitats d'estiu per a escolars i universitaris.
- Cooperació amb universitats, escoles i instituts: es treballaria amb diferents especialitats formatives. Les activitats es podrien combinar amb treball de camp i hores de classe a l'aula-estudi (bloc oest del castell).

10.3.2. En hores de visita.

En hores de visita es podria utilitzar les sales del castell per a realitzar-hi **exposicions temporals**, tal com s'està fent ara.

Les propostes d'exposicions es passarien per un tribunal, ja que seria convenient que les exposicions a mostrar tinguessin una certa relació amb el castell, en el cas contrari trencaria amb el projecte museístic d'aquest. S'ha de tenir en compte que aquesta no és la funció principal del projectat museu del castell palau episcopal de la Bisbal. Per tant

s'hauria de crear una comissió d'exposicions que s'encarregaria de destriar i muntar les exposicions temporals que s'hi farien al castell.

Actualment s'estan fent obres per a la creació de la nova Biblioteca comarcal. En el projecte està previst utilitzar unes sales per a aquesta funció expositiva. Crec doncs, que és el lloc oportú per a celebrar-hi les exposicions que fins ara s'estan fent al castell.

10.4. Extres.

A tot això és podria proposar un servei de visita amb tren turístic, que fes la visita pel casc antic i dugués els usuaris al castell. Tindria també la funció de comunicar els diferents museus de la ciutat: el Museu Terracotta amb el Castell Palau Episcopal de la Bisbal.

11.Conclusió.

Durant segles el castell fou el centre neuràlgic de la vila de la Bisbal, però en aquests darrers temps, tot i tindre una activitat constant, la seva importància tant per a la ciutat com per als seus vilatans ha anat disminuint de tal manera que aquests últims han oblidat el paper rellevant que tingué. Avui dia és un edifici molt desconegut pels vilatans de la Bisbal i per al públic en general.

Per motius diversos el Castell, tot i tenir una adequació feta a planta baixa com a resultat d'unes excavacions realitzades als anys 90, no està posat prou en valor. La Direcció ja hi posa molts esforços per millorar i potenciar el monument, sempre hi ha hagut la intenció de museïtzar-lo, però mai s'ha portat a terme. Mentrestant segueix sent com sempre ho ha estat, un espai multi usos. Hi ha com un horror vacui i dóna la sensació de que per justificar la seva obertura han de treure profit de les seves sales. Per exemple: molt sovint s'utilitza com a dipòsit per a les activitats que s'hi fan als carrers de la Bisbal (Fira del Circ, el Correfoc, etc.), també es fa ús de les sales per muntar exposicions temporals de qualsevol naturalesa i sense cap vinculació amb l'edifici, etc.

Considero doncs que seria bo tractar el castell responent a la seva categoria de monument (BCIN). També crec que seria convenient que les entitats públiques l'abordessin com a una inversió de futur ja que la seva museïtzació contribuirà a una injecció a la economia de la ciutat. El turisme cultural és el futur de la nostra societat.

Finalment, per tot plegat i més he cregut convenient i necessari proposar un treball de museïtzació del castell. I més enllà de garantir una bona difusió de la seva història, per retornar el vincle perdut entre castell i els seus vilatans.

12. Bibliografia.

Articles:

"La Bisbal. Cien millones para reformar el cine Mundial", *La Vanguardia*, 2 de Octubre 1998.

BASSEGODA NONELL, Joan; "El Castillo de la Bisbal, declarado Monumento Histórico-Artístico", *La Vanguardia,* Jueves 23 de Marzo de 1972, pg.47.

BATLLE, Martí, "Restauran el castillo románico para museo y casa de cultura", *La Vanguardia: Vivir en Girona*, Viernes 24 de Octubre 1997, pg. 4.

BATLLE i PRATS, Lluís; "Inventario de la biblioteca episcopal de Gerona y de los bienes propiedad de la mitra en el año 1329", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol II,Girona, 1947.

CASADEVALL i DALMAU, Jordi; *L'actuació a la part sud del Castell i Del projecte, Plaça del Castell, Butlletí d'Informació Municipal*, La Bisbal d'Empordà, març 1984.

ESTEVA i CRUAÑAS, Lluís; "La Bisbal: Consumación de un infortunio arqueológico", *La Vanguaria*, Sábado 28 de Octubre de 1967, pg. 31. "La Bisbal: reconstrucción de la muralla del castillo medieval", *La Vanguardia Española*, Jueves 10 de Junio del 1971, pg. 35.

MATAS i BALAGUER, Josep; "La polèmica per la propietat del castell de la Bisbal. Un capítol de la desamortització eclesiàstica", *Llibre de la Festa Major*, La Bisbal, 1982.

MORERA SABATER, José; "El Palacio episcopal o Castillo de la Bisbal", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses XVIII,* 1966-1967, pg. 347-354. "El Palacio episcopal o Castillo de la Bisbal", *Canigó* nº 186, Figueres, 1969.

OLIVA PRAT, Miguel; "Presentación de la Ruta Monumental del Bajo Ampurdán", *Revista de Gerona* nº 39, 1967. *Inventario de los castillos, fortalezas, recintos amurallados, torres de defensa y casas fuertes de la província de Gerona, separata de la Revista de Girona* nº 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46; 1967-1969.

PAIRÓ, Gisela; "Castillos de hoy, la Ruta de los castillos (3)", *La Vanguardia: Vivir en Girona*, Lunes, 6 de Octubre 1997, pg. 2.

ROCAS, Xavier, "Excavacions arqueològiques al castell-palau de la Bisbal", *Revista de Girona* nº. 162 gener - febrer del 1994.

J.V; "La restauración del ‹‹Castell›› pendiente desde hace años", *La Vanguardia*, Sábado 6 de octubre 1979, pg. 26.

VV.AA; "La Revolució i la Guerra Civil a la Bisbal", *Revista de Girona* nº 144, Girona, gener - febrer 1991.

Llibres de text:

Alt i Baix Empordà. Gran geografia comarcal de Catalunya, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1991-1996.

El Baix Empordà. Inventari del patrimoni arquitectònic de Catalunya, nº 6 [Col·lecció], Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995.

L'Empordà, Gran geografia comarcal de Catalunya, vol 4, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1981.

ABADAL, Ramon. *Els primers comtes catalans*, Biografies catalanes, Teide, 1958.

ALBERT I CORP, Esteve: *L'Empordà al temps visigòtic i Alta Edat Mitjana*. Col·lecció Episodis de la Història nº 135. R. Dalmau Ed. Barcelona, 1970.

BADIA I HOMS, Joan; *L'arquitectura medieval de l'Empordà I*, Diputació de Girona, Girona, 1977.

CAIMÓ i BASCÓS, Pere; *Reseña històrica de los sucesos de la villa de la Bisbal y su distrito en la insurrección republicana federal del mes de octubre de 1869.* Barcelona, Impremta I Lopez, 1870.

CASADEVALL i DALMAU, Jordi; *Avantprojecte de restauració del castell de la Bisbal d'Empordà*, Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, La Bisbal d'Empordà, Novembre del 1992.

CASAS, Emili; *Àlbum de reportatges : la Bisbal : 1906-1947* / selecció de fotografies i textos: Josep Matas i Balaguer. Publicació La Bisbal : Ajuntament [etc.], 1985.

CATALA i ROCA, Pere, OLIVA i PRAT, Miquel, BRASO i VAQUES, Miquel; "Castell de la Bisbal", *Els Castells Catalans II*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1969.

CATALA i ROCA, Pere, *"*Presència dels castells", *Els castells catalans I*. Dalmau Ed., Barcelona, 1990-1997.

CIRICI i PELLICER, Alexandre; *L'Arquitectura catalana*, Biblioteca Raixa, ciutat de Mallorca, 31 d'Octubre de 1955.

CORTADELLAS i GRATACÓS, Xavier; "Passadissos de la Bisbal", *El poble dels centfocs. Llegendes de les gavarres, Edicions Sidillà,* La Bisbal d'Empordà*, 2011, pg. 369*.

DEULOFEU, Alexandre; *L'Empordà, bressol de l'art romànic*, Barcelona, 1961.

FRIGOLA i ARPA, Jordi: *El Castell de la Bisbal*, La Bisbal, 1972.; *La Bisbal*. Col·lecció Quaderns de la Revista de Girona. Monografies locals ; 66, Girona, 2003; "La Bisbal i els primers moments de la seva història", *Llibre de la VI Marxa de l'Arboç*, La Bisbal, 1984.

LLOBERAS i VIDAL, Pere: *La Bisbal en la història i el record.* Ed. Selecta, Barcelona, 1959; *Cròniques de la meva ciutat*, La Bisbal d'Empordà, Ajuntament: Arxiu històric Comarcal, 1987.

MALLORQUÍ i GARCIA, Elvis; *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*. Universitat de Girona, 2007.

MATAS i BALAGUER, Josep; *La Revolució i la Guerra Civil a La Bisbal.* La Bisbal d'Empordà: Ajuntament de la Bisbal : Arxiu Històric Comarcal, 1990.

MARQUES CASANOVAS, Jaume; *La comarca del Bajo Ampurdán, Catálogo monumental de la provincia de Gerona*, fascículo V, Diputación Provincial de Gerona, 1978.

MARQUES i PLANAGUMÀ, Josep M., *Pergamins de mitra (891-1687).* Arxiu Diocesà de Girona, Institut d'Estudis Gironins, Girona, 1984. Editor de: Rúbriques del Cartulari de Carlemany.; Índex cronològic del Cartoral de Carles Many.

MONREAL, Lluís i RIQUER, Martí de; *Els Castells Medievals de Catalunya*, Barcelona, 1955.

PUIG i CADAFALCH, Josep; *"L'Arquitectura romànica a Catalunya",* Barcelona: Institut Estudis Catalans, 1909-1918.

PUIGBERT J., FRIGOLA J., MARTINEZ P., FOXA J., *Per la ruta monumental del Baix Empordà*, La Bisbal, 1971.

REYNÉS i LÒPEZ, Jordi; *Guerra al Baix Empordà de l'època moderna (1/2 s. XVII- p. s. XVIII),* La Bisbal d'Empordà: Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, 2001.

SOLER i SIMON, Santi (ed.); *Memòries d'una família pagesa. Els Anglada de Fonteta (s.XVII - s.XVIII)*. La Bisbal d'Empordà : Ajuntament de La Bisbal d'Empordà, 1994.

ZAMORA, Francisco; *Diario de los Viajes hechos en Cataluña. (Viaje al Ampurdan. 1970.)* Edició a cura de Ramon Boixareu. Ed. Curial. Barcelona 1973.

13.Annex.

(1) Estadística facilitada per l'Oficina de turisme "Torre Maria" de la Bisbal d'Empordà.

ESTADÍSTICA VISITANT Oficina de turisme la Bisbal d'Empordà

ANY	UBICACIÓ	VISITANTS	NACIONALITAT			
			La Bisbal	Catalana	Espanyola	Francesa
2006	Castell Palau	4.135		1.438	1.018	496
2007	Castell Palau	4.258		1.516	1.120	511
2008	Torre Maria	3.810		1.215	923	607
	Castell Palau	2.329		762	529	347
	TOTAL	6.139		1.977	1.452	954
2009	Torre Maria	4.498	204	1.513	920	850
	Castell Palau	3.827	673	1.150	718	595
	TOTAL	8.325	877	2.663	1.638	1.445
2010	Torre Maria	6.473	270	1.847	1.231	1.198
	Castell Palau	5.144	1.515	2.204	526	395
	TOTAL	11.617	1.785	4.051	1.757	1.593
2011	Torre Maria	4.558	358	1.309	1005	774
	Castell Palau	2.543	512	807	502	307
	TOTAL	7.101	870	2.116	1507	1081

					CONSULTES	
Anglesa	Italiana	Holandesos	Alemanys	Altres....	Oficina	telèfon
359	37	131	296	360	3.760	890
304	57	144	247	359	3.637	876
422	53	153	398	39	2.905	915
296	62	128	183	22	2.006	578
718	115	281	581	61	5.019	1.385
649	35	49	215	63		
355	34	62	157	83		
1.004	69	111	372	146		
657		129	360	631		
210		106	141	136		
867		235	501	767		
509	28	189	278	108	3195	382
185	13	57	108	52	2039	122
694	41	246	386	160	5234	504

				TIPOLOGIA CONSULTA		
e-mail	Correu	Fax	TOTAL	La Bisbal	Ceràmica	Antiquaris
			4.650			
			4.513			
			3.820	1.208	521	162
			2.584	932	191	38
			6.404	**2.140**	**712**	**200**
				1.010	390	16
				1.183	250	33
			6.340	**2.193**	**640**	**49**
				1.496	263	83
				350	78	6
			5.256	**1.846**	**341**	**89**
74			3651	1.237	301	107
24			2185	709	171	48
98			**5836**	**1.946**	**472**	**155**

Turi. actiu	Gastro i allotj	Baix Empor.	Museus i cultura	Transports	Altres...
323	287	976	168	81	94
317	176	614	159	54	103
640	**463**	**1.590**	**327**	**135**	**197**
724	247	355	28	50	482
265	322	551	20	78	379
984	**569**	**906**	**48**	**90**	**861**
292	352	724	180	44	432
112	284	185	89	28	258
404	**636**	**909**	**269**	**72**	**690**
373	312	798	159	51	514
158	152	405	80	32	229
531	**464**	**1203**	**239**	**83**	**743**

(2) Tríptic facilitat pel Castell Palau de la Bisbal.

TERRASSA

La visita de la terrassa només es pot fer amb les visites guiades concertades prèviament a l'Oficina de Turisme.

11. Terrat: des del terrat es disposa d'una panoràmica molt atractiva del nucli antic de la Bisbal i dels seus contorns. Des d'aquí es pot entendre perfectament l'estructura defensiva del castell que, a banda de dominar el territori i tota la població, disposava dels merlets que servien de protecció dels defensors. Aquests, amagats darrere seu, podien llançar projectils amb certa seguretat per les espitlleres o pel matacà situat damunt el punt més vulnerable del castell, la porta.

12. Capella: és l'element més destacable d'aquesta part del castell. És d'estil romànic i estava consagrada a sant Miquel. Curiosament, la capella està construïda sota la doble torre del castell. En sobresurt la torre mestra.

13. Torre mestra o de l'homenatge: la torre és el punt defensiu més enlairat del castell i posseeix dos nivells. Havia de ser el darrer recer dels defensors i des d'on el castlà jurava defensar i guardar el castell com a símbol de vassallatge al senyor feudal. L'accés a la primera torre es fa per unes escales adossades a la façana sud que a més estava protegida per una porta defensiva. Els murs de la torre estan coronats per merlets.

FAÇANA

La porta principal, amb columnes adossades i frontó partit, mostra el nom i l'emblema del bisbe Arévalo de Zuazo, que la féu construir, i la data del 1604. Les quatre obertures de la primera planta que donen a aquesta façana van ser reformades als segles XV i XVI i mostren emblemes dels bisbes Berenguer de Pau (1484-1506) i Joan Margarit (1534-54). L'element més notable de la façana és un gran matacà, situat damunt la porta principal. La part superior dels murs i de la torre són emmerletades.

El Castell Palau data dels segles XI-XII i és una mostra molt important de l'arquitectura romànica civil a Catalunya. És de planta quadrada i consta de planta baixa, pis noble i una terrassa on hi ha una capella dins la torre de l'homenatge. Actualment, hi ha visitables la planta baixa i el pis noble. A la planta baixa és on trobem les dependències més humils i funcionals del castell, i on hi ha instal·lat un audiovisual. El pis noble, amb les dependències més senyorials, es pot visitar acompanyats d'uns personatges virtuals de l'època medieval. La visita al Castell Palau és imprescindible per a qualsevol persona interessada en la història. Les sales disposen de plafons informatius que amplien les dades que apareixen en aquest tríptic. Per a més informació consulteu amb el personal de l'Oficina de Turisme.

Edita i coordina:
Àrea de Promoció de la Ciutat

Hi participen:
Terracotta Museu, Àrea de Cultura i Àrea d'Urbanisme

Fonts:
Joan Badia i Homs, Jordi Frigola i Arpa i Xavier Rocas i Gutiérrez

AJUNTAMENT DE LA BISBAL D'EMPORDÀ

LA BISBAL D'EMPORDA
Oficina de Turisme

Oficina de Turisme de Torre Maria
C/ Aigüeta, 17
17100 La Bisbal d'Empordà
Tel. 972 64 55 00
turisme@labisbal.cat

Castell Palau
Plaça del Castell, s/n
17100 La Bisbal d'Empordà
Tel. 972 64 51 66
castell@labisbal.cat

www.labisbal.cat
www.visitlabisbal.cat

Terrat
Foto: Bob Masters. Direcció General del Patrimoni Cultural (MPC)

Capella
Foto: Bob Masters. Direcció General del Patrimoni Cultural (MPC)

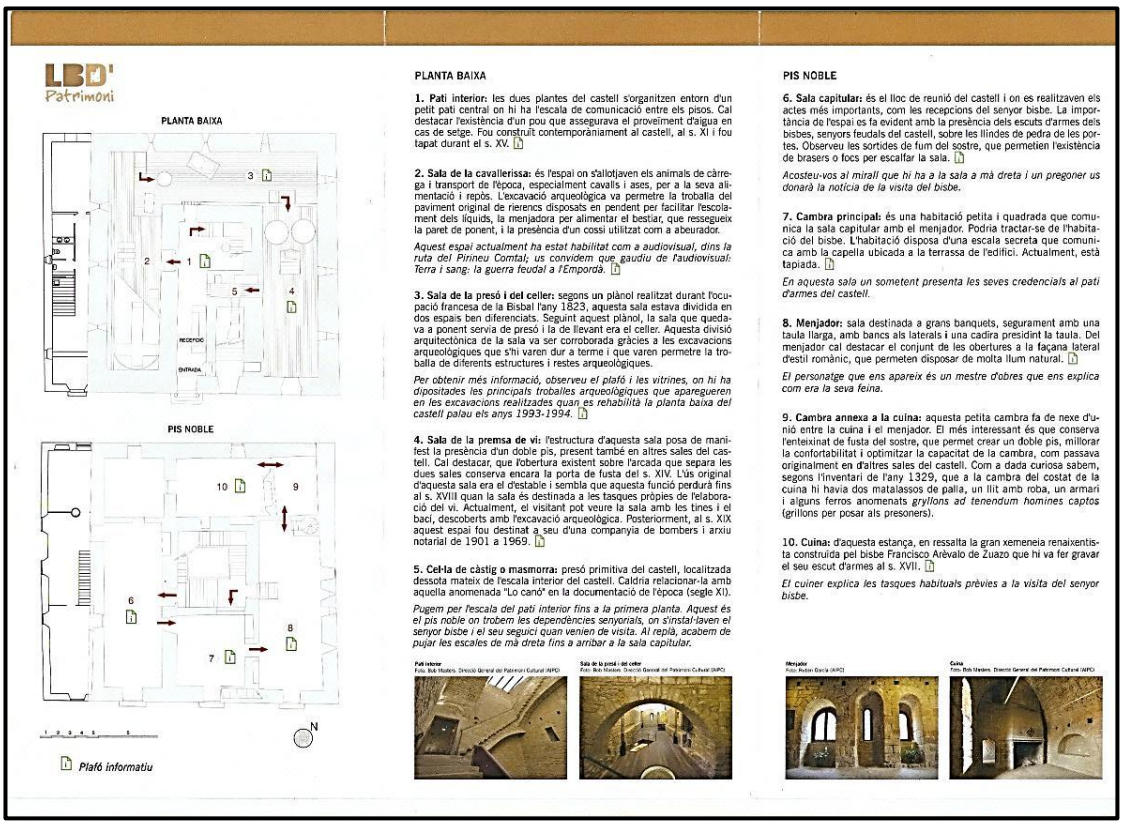

LBD' Patrimoni

PLANTA BAIXA

PIS NOBLE

1 2 3 4 5 6

N

Plafó informatiu

PLANTA BAIXA

1. Pati interior: les dues plantes del castell s'organitzen entorn d'un petit pati central on hi ha l'escala de comunicació entre els pisos. Cal destacar l'existència d'un pou que assegurava el proveïment d'aigua en cas de setge. Fou construït contemporàniament al castell, al s. XI i fou tapat durant el s. XV.

2. Sala de la cavallerissa: és l'espai on s'allotjaven els animals de càrrega i transport de l'època, especialment cavalls i ases, per a la seva alimentació i repòs. L'excavació arqueològica va permetre la troballa del paviment original de rierencs disposats en pendent per facilitar l'escolament dels líquids, la menjadora per alimentar el bestiar, que resseguеix la paret de ponent, i la presència d'un cossi utilitzat com a abeurador.

Aquest espai actualment ha estat habilitat com a audiovisual, dins la ruta del Pirineu Comtal; us convidem que gaudiu de l'audiovisual: Terra i sang: la guerra feudal a l'Empordà.

3. Sala de la presó i del celler: segons un plànol realitzat durant l'ocupació francesa de la Bisbal l'any 1823, aquesta sala estava dividida en dos espais ben diferenciats. Seguint aquest plànol, la sala que quedava a ponent servia de presó i la de llevant era el celler. Aquesta divisió arquitectònica de la sala va ser corroborada gràcies a les excavacions arqueològiques que s'hi varen dur a terme i que varen permetre la troballa de diferents estructures i restes arqueològiques.

Per obtenir més informació, observeu el plafó i les vitrines, on hi ha dipositades les principals troballes arqueològiques que aparegueren en les excavacions realitzades quan es rehabilità la planta baixa del castell palau els anys 1993-1994.

4. Sala de la premsa de vi: l'estructura d'aquesta sala posa de manifest la presència d'un doble pis, present també en altres sales del castell. Cal destacar, que l'obertura existent sobre l'arcada que separa les dues sales conserva encara la porta de fusta del s. XIV. L'ús original d'aquesta sala era el d'estable i sembla que aquesta funció perdurà fins al s. XVIII quan la sala és destinada a les tasques pròpies de l'elaboració del vi. Actualment, el visitant pot veure la sala amb les tines i el bací, descoberts amb l'excavació arqueològica. Posteriorment, al s. XIX aquest espai fou destinat a seu d'una companyia de bombers i arxiu notarial de 1901 a 1969.

5. Cel·la de càstig o masmorra: presó primitiva del castell, localitzada dessota mateix de l'escala interior del castell. Caldria relacionar-la amb aquella anomenada "Lo cano" en la documentació de l'època (segle XI).

Pugem per l'escala del pati interior fins a la primera planta. Aquest és el pis noble on trobem les dependències senyorials, on s'instal·laven el senyor bisbe i el seu seguici quan venien de visita. Al replà, acabem de pujar les escales de mà dreta fins a arribar a la sala capitular.

Pati interior
Foto: Bob Masters. Direcció General del Patrimoni Cultural (MPC)

Sala de la presó i del celler
Foto: Bob Masters. Direcció General del Patrimoni Cultural (MPC)

PIS NOBLE

6. Sala capitular: és el lloc de reunió del castell i on es realitzaven els actes més importants, com les recepcions del senyor bisbe. La importància de l'espai es fa evident amb la presència dels escuts d'armes dels bisbes, senyors feudals del castell, sobre les llindes de pedra de les portes. Observeu les sortides de fum del sostre, que permetien l'existència de braseres o focs per escalfar la sala.

Acosteu-vos al mirall que hi ha a la sala a mà dreta i un pregoner us donarà la notícia de la visita del bisbe.

7. Cambra principal: és una habitació petita i quadrada que comunica la sala capitular amb el menjador. Podria tractar-se de l'habitació del bisbe. L'habitació disposa d'una escala secreta que comunica amb la capella ubicada a la terrassa de l'edifici. Actualment, està tapiada.

En aquesta sala un sometent presenta les seves credencials al pati d'armes del castell.

8. Menjador: sala destinada a grans banquets, segurament amb una taula llarga, amb bancs als laterals i una cadira presidint la taula. Del menjador cal destacar el conjunt de les obertures a la façana lateral d'estil romànic, que permeten disposar de molta llum natural.

El personatge que ens apareix és un mestre d'obres que ens explica com era la seva feina.

9. Cambra annexa a la cuina: aquesta petita cambra fa de nexe d'unió entre la cuina i el menjador. El més interessant és que conserva l'entaixinat de fusta del sostre, que permet crear un doble pis, millorar la confortabilitat i optimitzar la capacitat de la cambra, com passava originalment en d'altres sales del castell. Com a dada curiosa sabem, segons l'inventari de l'any 1329, que a la cambra del costat de la cuina hi havia dos matalassos de palla, un llit amb roba, un armari i alguns ferros anomenats *gryllons ad tenendum homines captos* (grillons per posar als presoners).

10. Cuina: d'aquesta estança, en ressalta la gran xemeneia renaixentista construïda pel bisbe Francisco Arévalo de Zuazo que hi va fer gravar el seu escut d'armes al s. XVII.

El cuiner explica les tasques habituals prèvies a la visita del senyor bisbe.

Menjador
Foto: Ruben Garcia (MPC)

Cuina
Foto: Bob Masters. Direcció General del Patrimoni Cultural (MPC)

(3) Text del Plafó del Nucli Antic localitzat al Pati d'Armes.

Nucli antic

La Bisbal d'Empordà, protegida pels bisbes de Girona, fou una de les primeres poblacions de la comarca del Baix Empordà. Es coneix l'existència dels primers nuclis habitats, ja durant el Baix Imperi Romà. Les primeres referències escrites, se situen entre els segles VIII - IX, que fou quan els reis francs van donar als bisbes de Girona les viles de *Fontanetum* (la Bisbal), *Fontsedictus* (Fonteta), *Perductus* (Sant Pol de la Bisbal). Totes aquestes viles i gràcies a la construcció del Castell Palau de la Bisbal, varen acabar formant un sol terme, que juntament amb l'església de Santa Maria va fer que moltes famílies es desplacessin a instal·lar-se a la zona i convertir-lo en un nucli urbà, "Santa Maria de Episcopalis", que el segle XV quedà protegit per muralles.

La ciutat de la Bisbal d'Empordà actualment conserva un interessant Nucli Antic, amb un ric patrimoni arquitectònic que ens parla del seu passat i és digne de ser visitat. L'entramat de carrers estrets i els nombrosos edificis antics mostren clarament, amb planta, l'estructura ametllada primogènita de la vila i el traçat de les antigues muralles que la protegien.

Dins el Nucli Antic, l'edifici més emblemàtic i significatiu és el seu Castell Palau, veritable joia del romànic civil català. Bastit pels bisbes de Girona a finals del segle XI, l'edifici –que consta de planta baixa, pis i una doble torre– va ser objecte de diverses reformes entre els segles XV i XVIII. Altres elements patrimonials remarcables són el carrer del Call (barri jueu), carreró estret i fosc en forma de ziga-zaga, que posa de manifest la presència d'una important comunitat jueva a la vila; l'església de Santa Maria (1701-1757), és l'església parroquial de la Bisbal, de grans dimensions d'una sola nau amb capelles laterals i d'estil barroc; l'església de la Pietat (1788) conserva unes riques pintures barroques a la zona del cambril i una imatge de la Mare de Déu de la Pietat d'estil goticorenaixentista del segle XVI; l'església del Dolors (1750), amb una la monumental reixa i porta de ferro forjat d'un vistós barroquisme, i el pont Vell (1606), el més antic dels quatre ponts sobre el Daró, donava entrada a les muralles de la vila medieval pel camí de Girona. Les Voltes, conjunt d'edificis porticats que formen un bloc únic, projectat en el segle XIX, d'estil neoclàssic i amb elements decoratius propis del romanticisme, és un conjunt característic de la trama urbana de la Bisbal.

La Bisbal i els nuclis agregats de Sant Pol i Castell d'Empordà conserven molt més elements patrimonials d'àmbit arquitectònic. L'Oficina de Turisme disposa de més informació específica i diferents propostes per descobrir tot el patrimoni de la Bisbal d'Empordà.

Centro histórico

La Bisbal d'Empordà, protegida por los Gerona, fue una de las primeras poblac comarca del Baix Empordà. Se conoce existencia de los primeros núcleos hab durante el Bajo Imperio Romano. Las p referencias escritas se sitúan entre los IX, momento en el cual los reyes franc los obispos de Girona las villas de *Fonta* Bisbal), *Fontsedictus* (Fonteta), *Perductus* de la Bisbal). Todas estas villas, gracias a construcción del Castillo Palacio de la la iglesia de Santa Maria, acabaron forma único municipio en el cual se instalaron familias y se convirtieron en un núcleo Santa Maria de Episcopalis, que en el sig quedó protegido por murallas.

Actualmente, la ciudad de la Bisbal d'Em conserva un interesante Centro Histór rico patrimonio arquitectónico que nos su pasado y es digno de ser visitado. El e de calles estrechas y los numerosos edifi antiguos muestran claramente, en planta almendrada, primigenia de la villa y el tra las antiguas murallas que la protegían.

Dentro del centro histórico, el edificio m emblemático y significativo es el **Castillo Palacio**, verdadera joya del románico civ Construido por los obispos de Gerona a siglo XI, el edificio – que consta de planta piso y doble torre- fue objeto de diversas reformas entre los siglos XV i XVIII. Otro elementos patrimoniales remarcables son **del Call** (barrio judío), callejón estrecho sombrío, en forma de zig-zag, que pone d manifiesto la presencia de una importante comunidad judía en la villa; la **iglesia de Maria** (1701-1757), iglesia parroquial de de grandes dimensiones, de una sola nave capillas laterales y de estilo barroco; la **igl la Pietat** (1788), que conserva unas ricas pinturas barrocas en la zona del camarín imagen de la Madre de Dios de la Piedad gótico-renacentista del siglo XVI; la **iglesi Dolors** (1750), con una monumental reja puerta de hierro forjado de un vistoso barroquismo, y el **Pont Vell** (1606), el más de los cuatro puentes sobre el Daró, que entrada a las murallas de la villa medieval camino de Gerona. **Les Voltes**, conjunto d'edificios porticados que forman un bloq único, proyectado en el siglo XIX, de estilo neoclásico y con elementos decorativos p del romanticismo, son un elemento caract de la trama urbana de la Bisbal.

La Bisbal y los núcleos agregados de Sant P Castell d'Empordà conservan muchos más elementos patrimoniales arquitectónicos. L Oficina de Turismo dispone de más inform específica y de diferentes propuestas para descubrir todo el patrimonio de la Bisbal d'Empordà.

(4) Plànols del Castell Palau Episcopal de la Bisbal d'Empordà, aixecats per l'arquitecte Jordi Casadevall.

FAÇANA PRINCIPAL

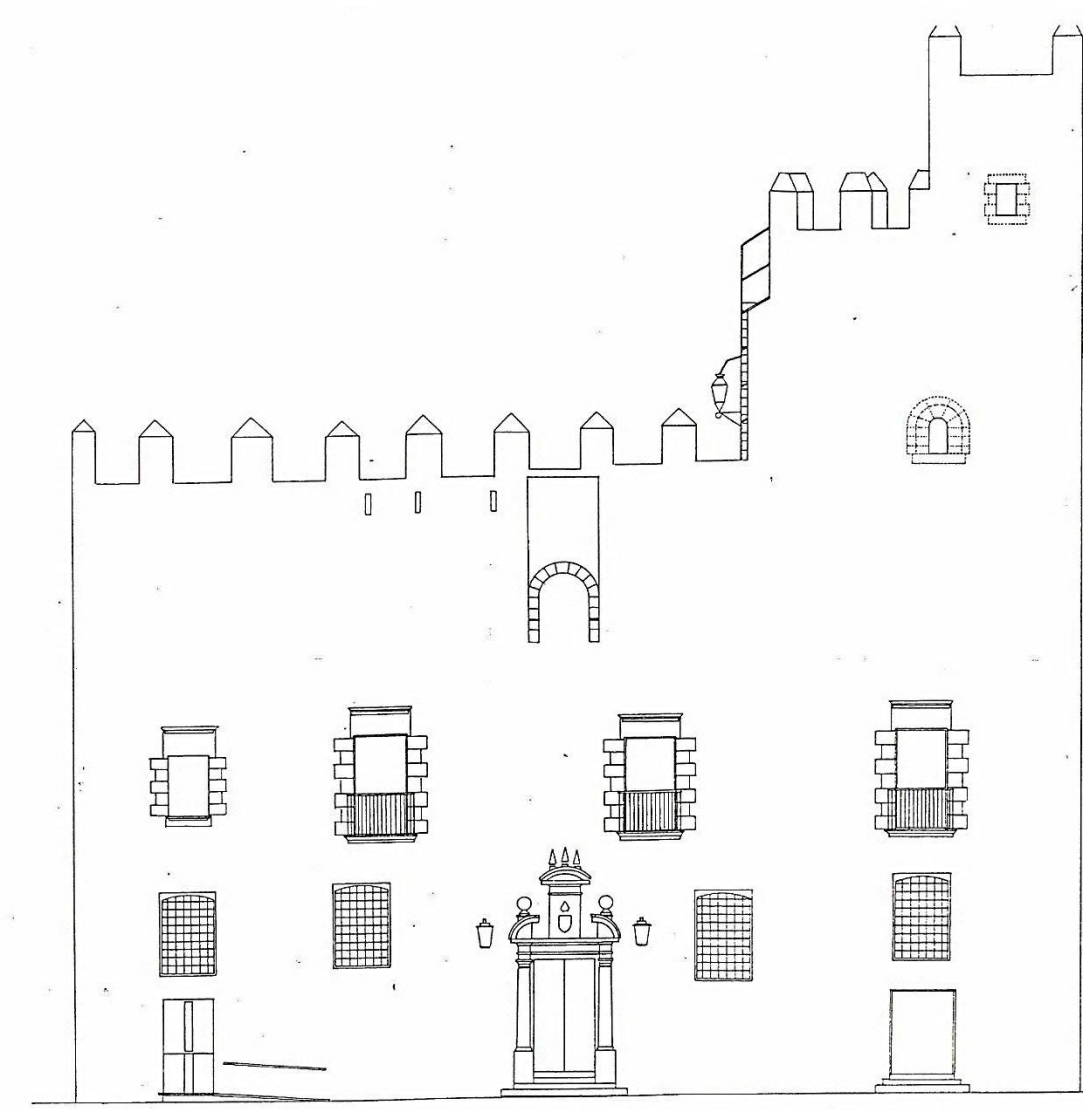

FAÇANA LATERAL EST

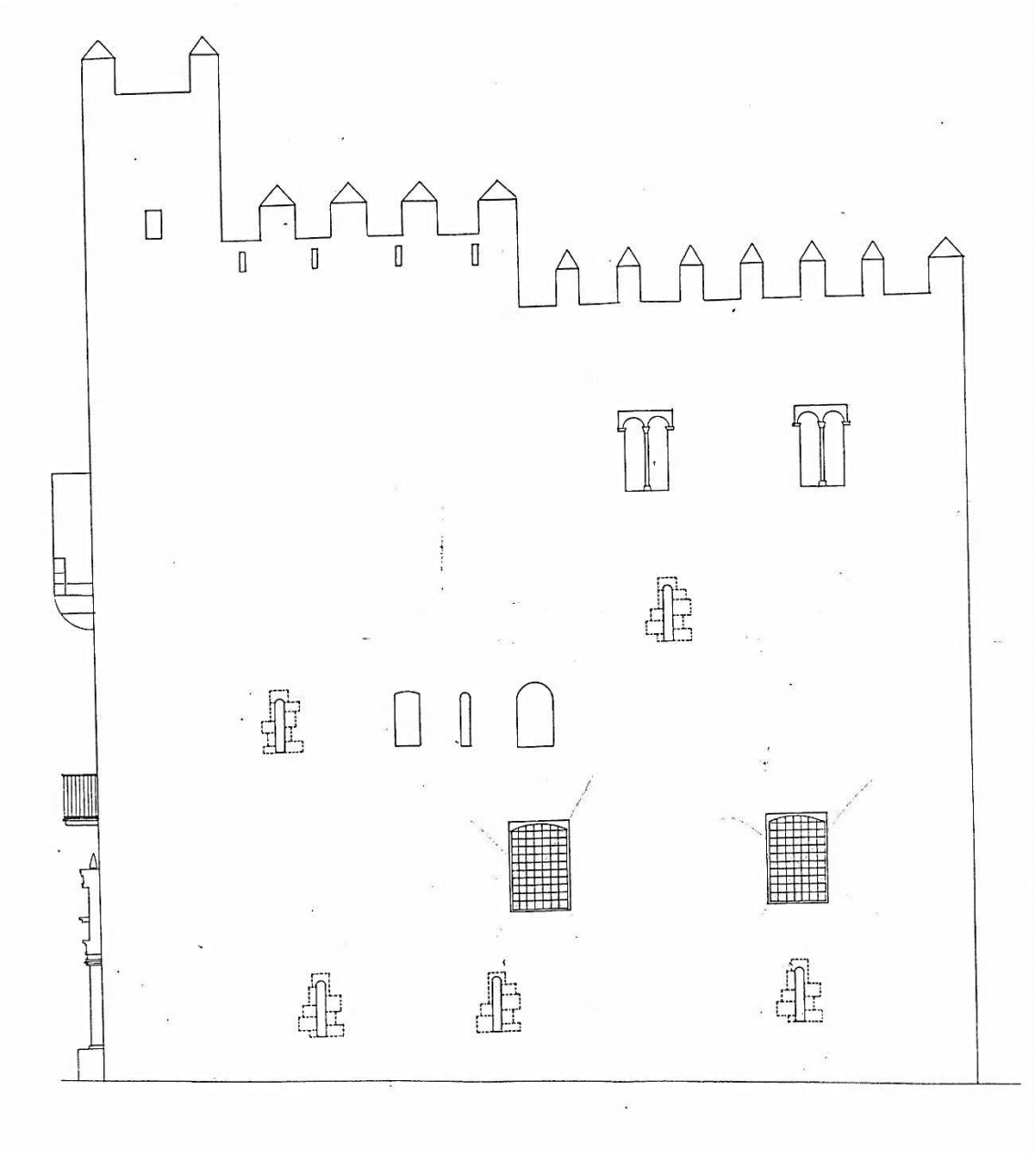

FAÇANA LATERAL OEST

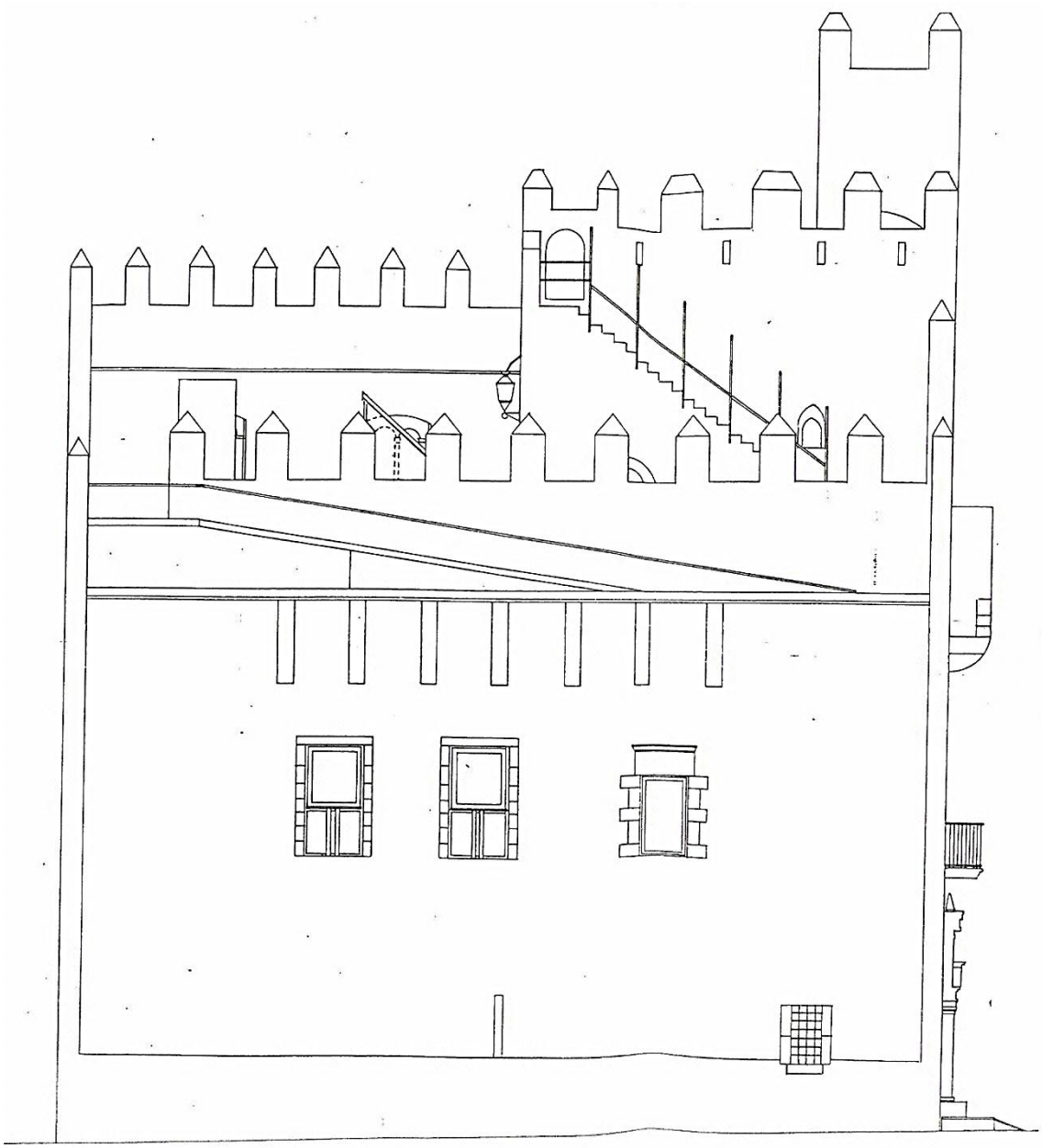

FAÇANA POSTERIOR (NORD)

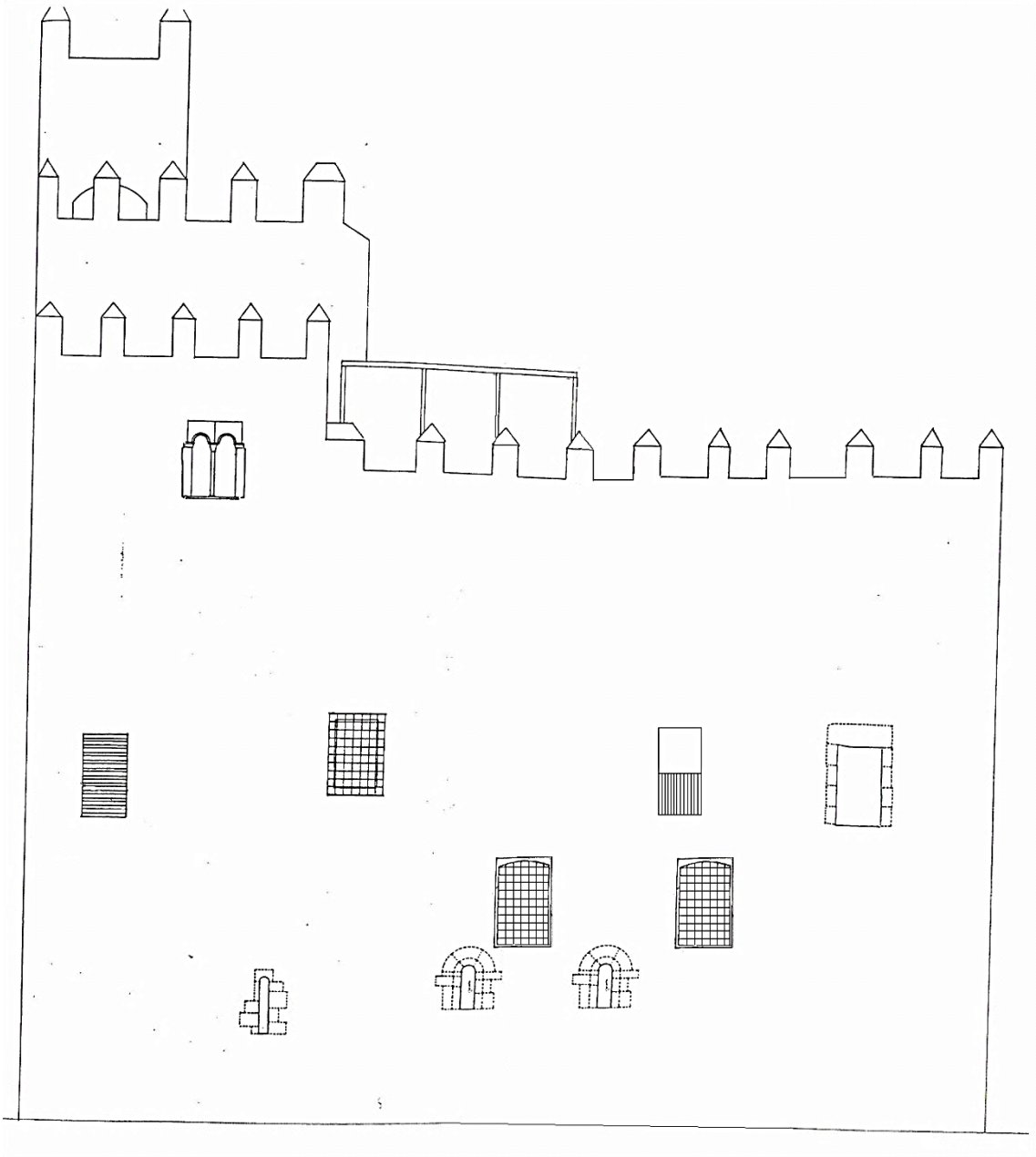

PLANTA BAIXA

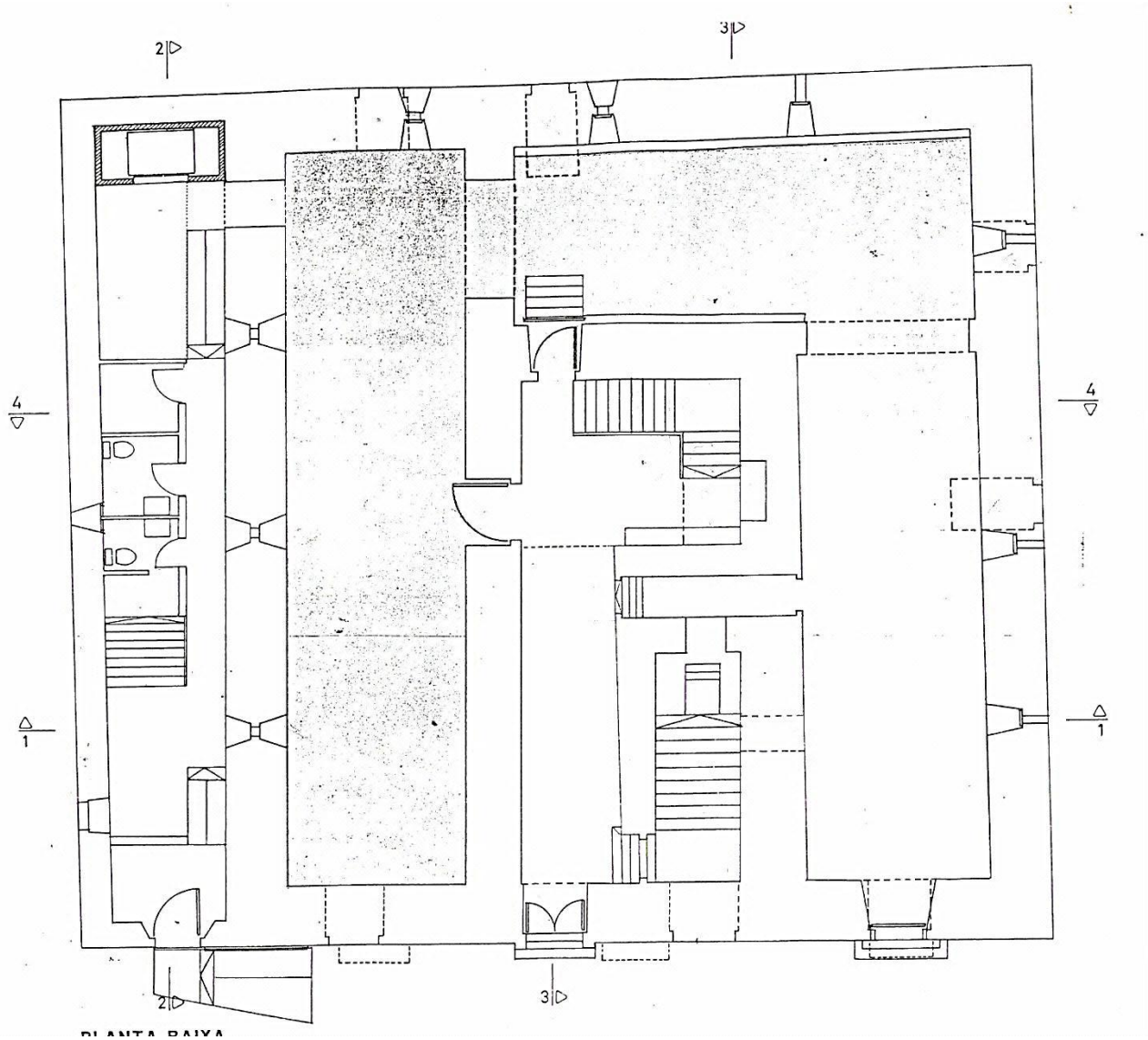

PLANTA NOBLE

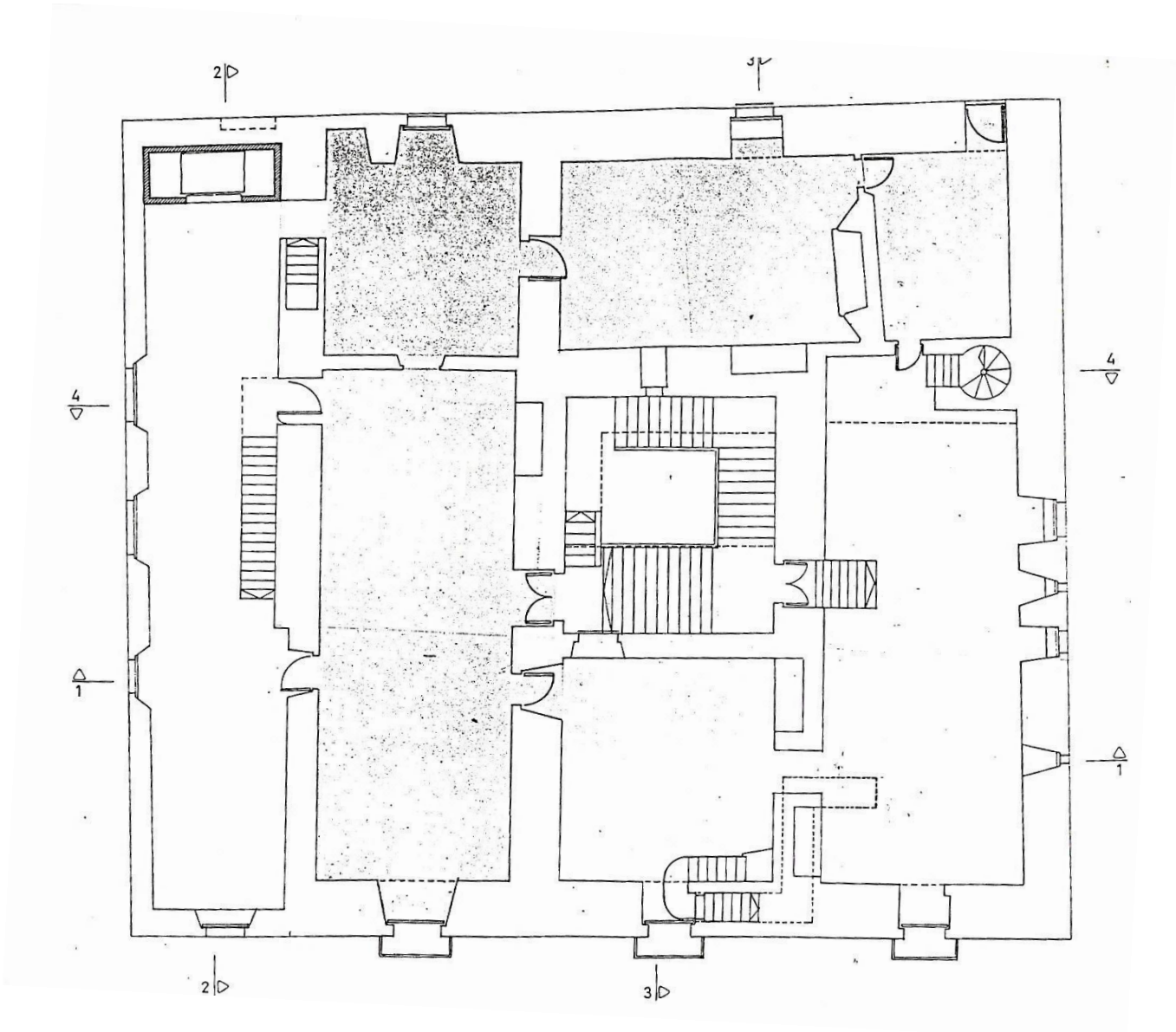

PLANTA TERRAT

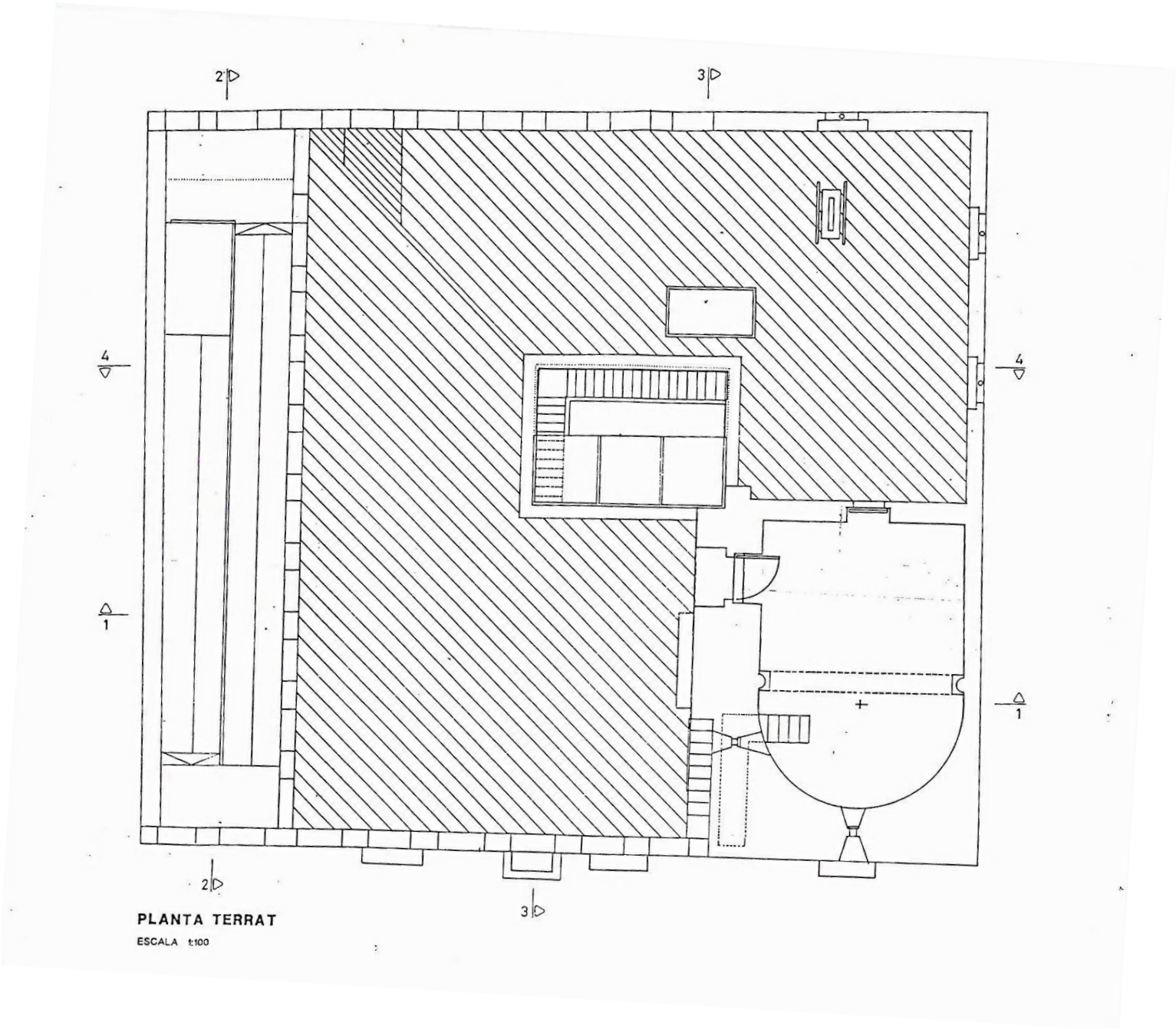

PLANTA TERRAT I TORRE HONORÍFICA

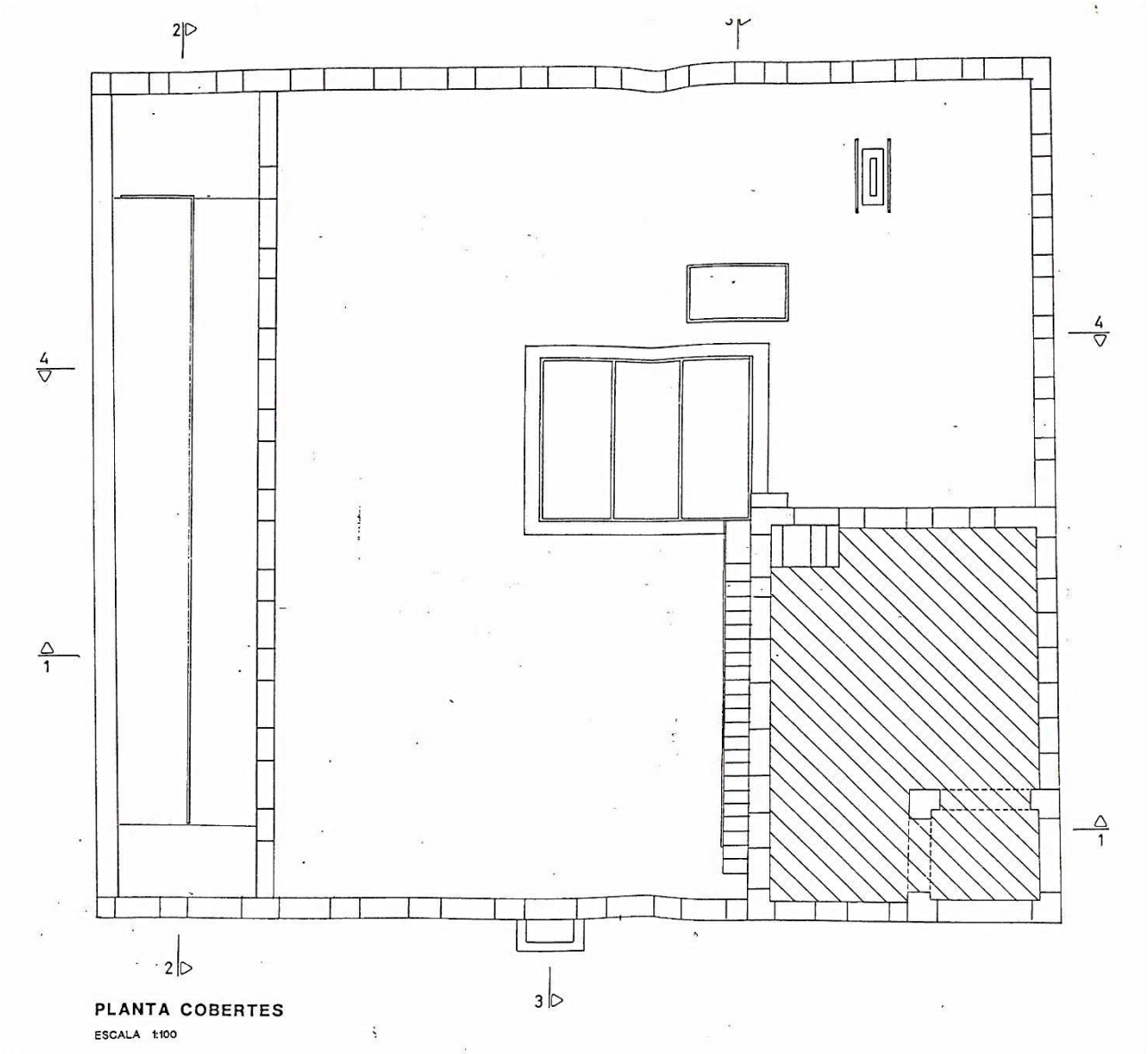

EIX AXIAL (1)

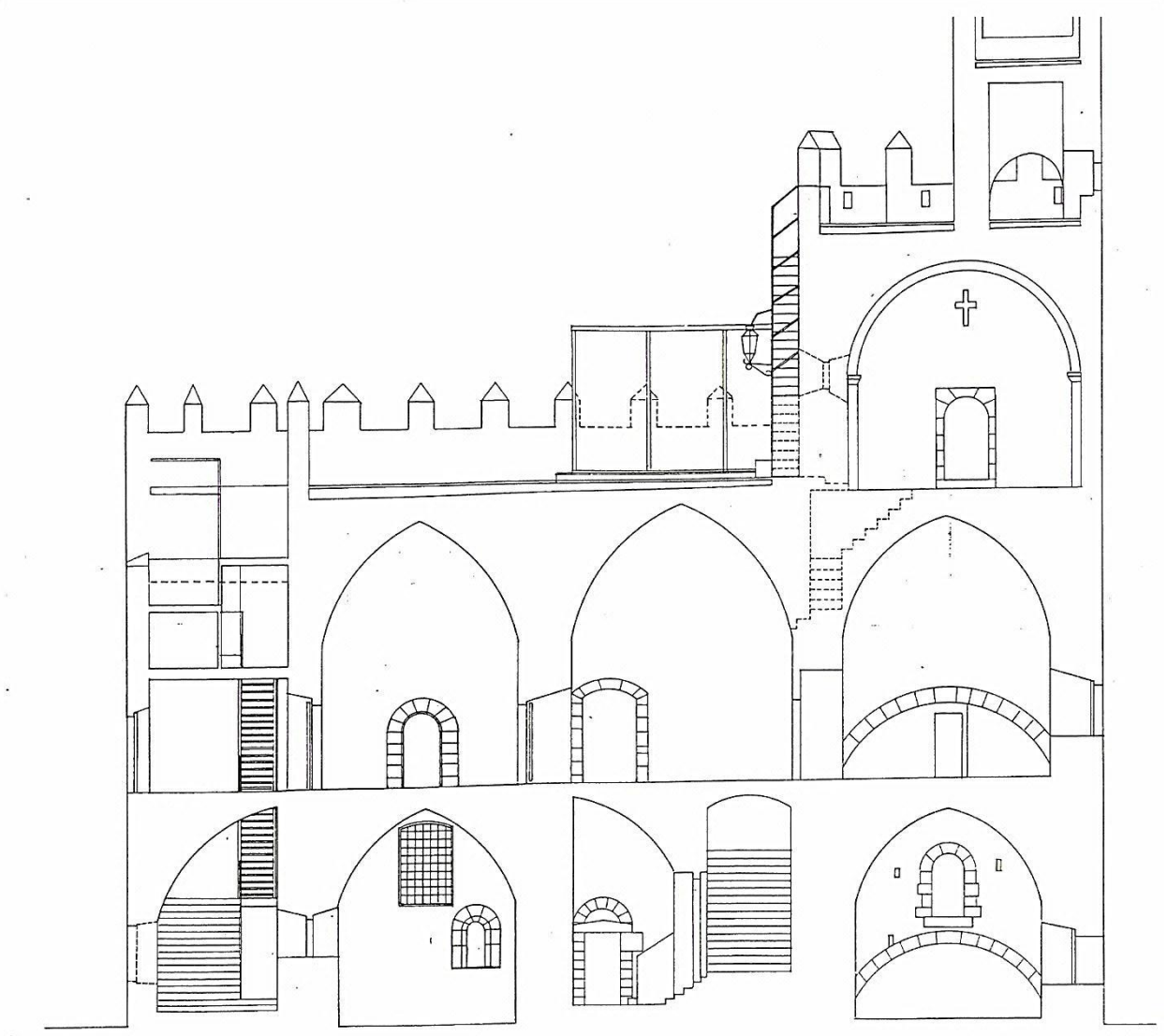

EIX AXIAL (2)

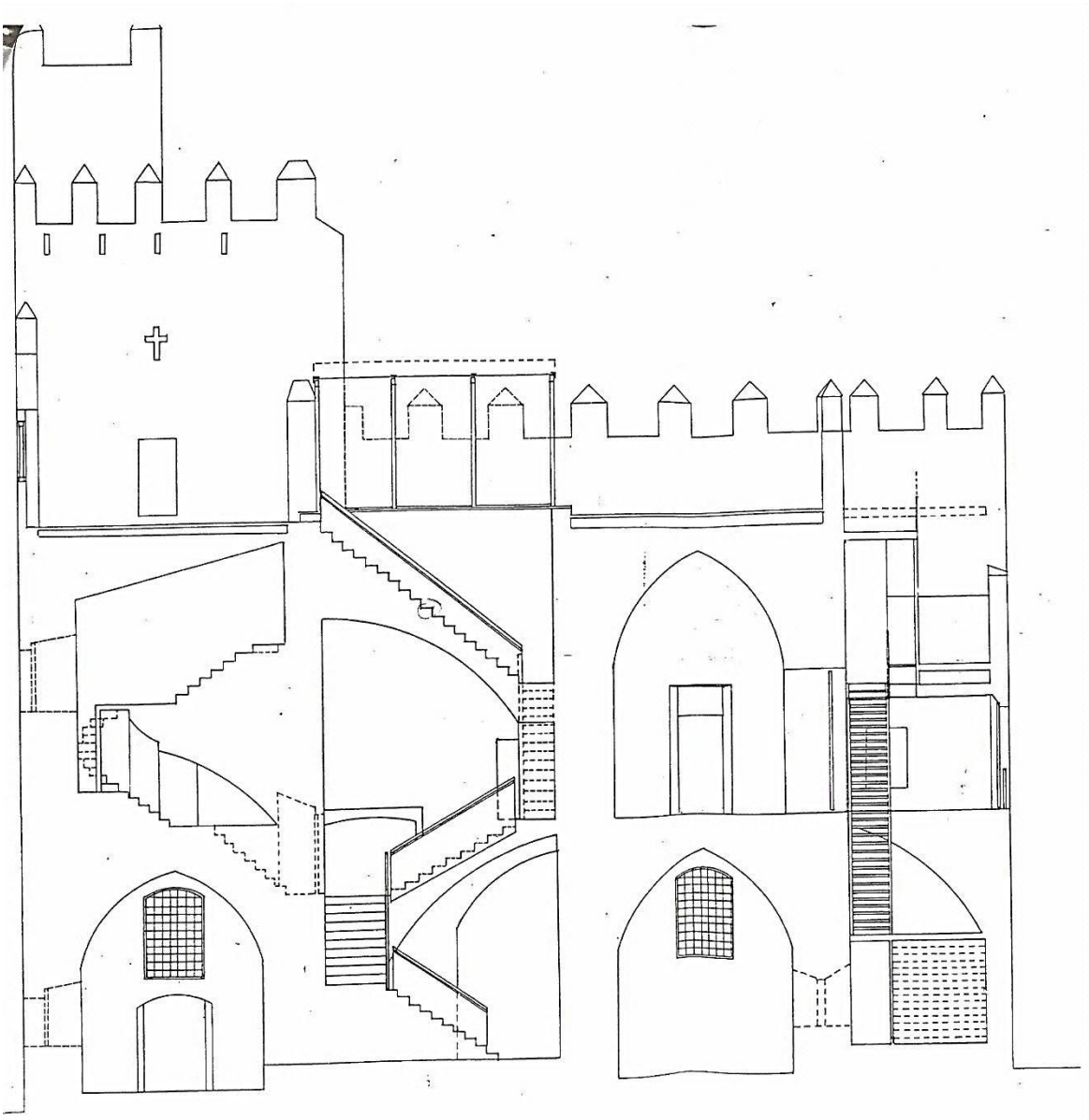

EIX AXIAL (3)

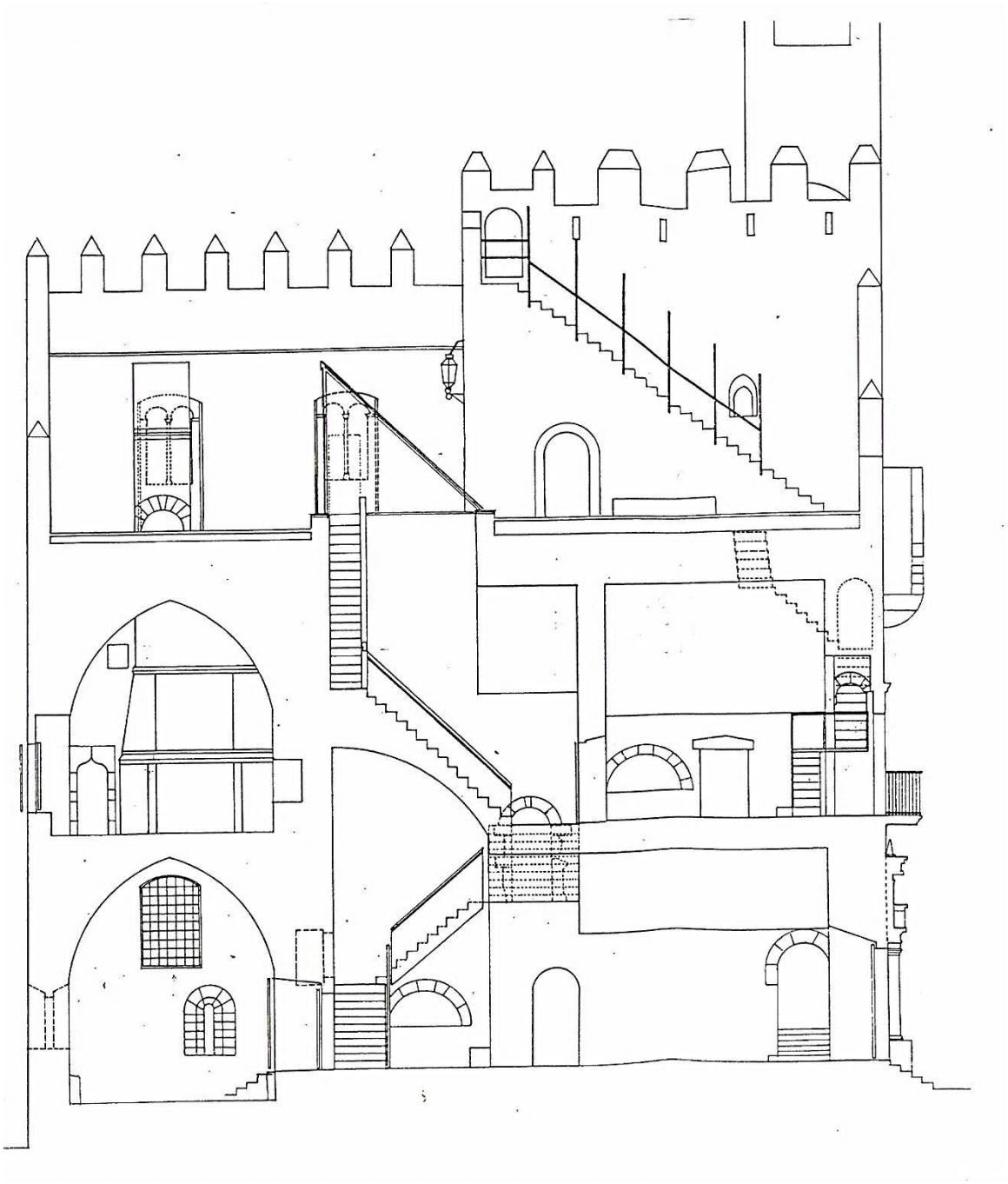

EIX AXIAL DEL BLOC OEST

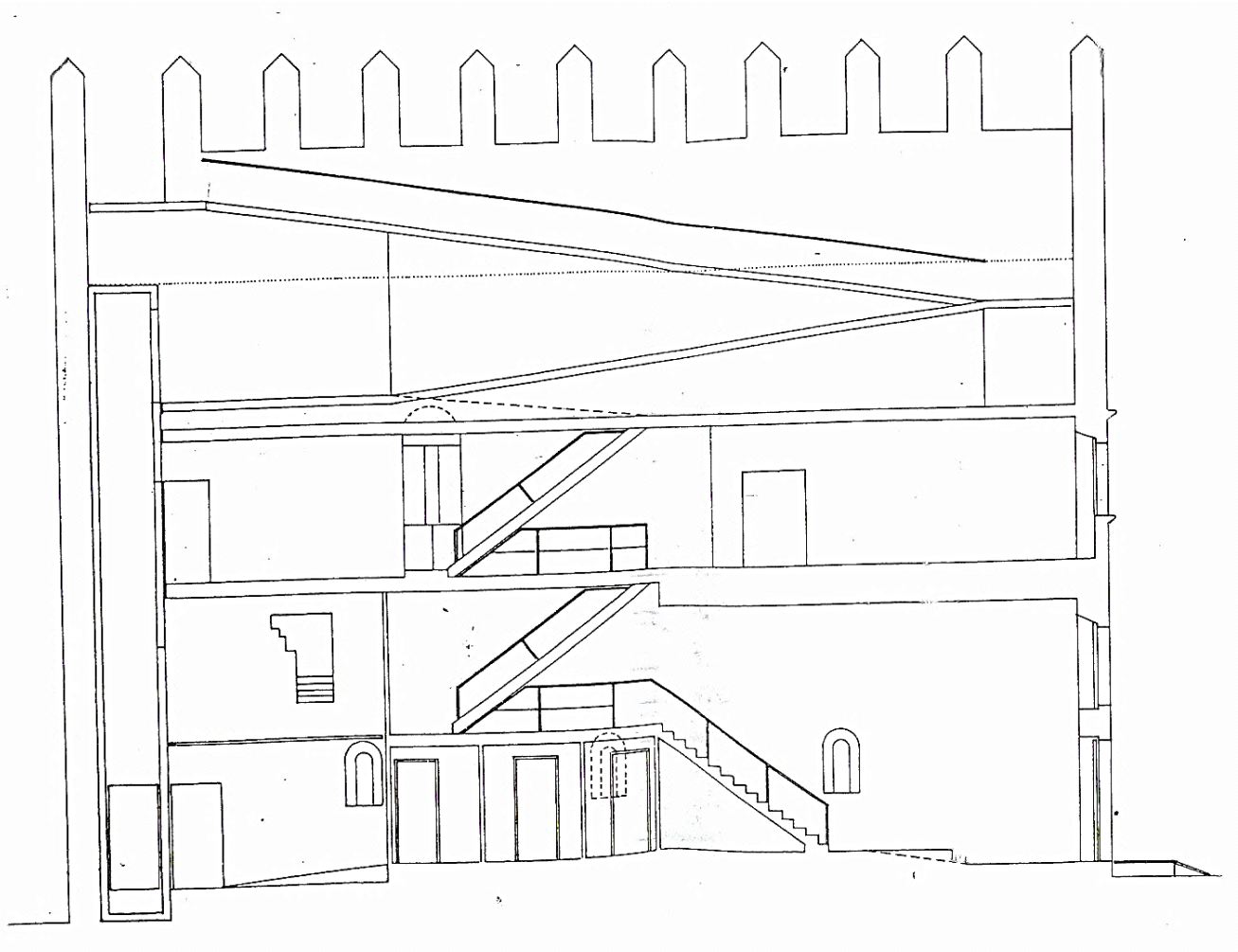

(5) Plànol de l'adequació de la planta baixa del castell realitzat per l'arquitecte tècnic Toni Aguilar.

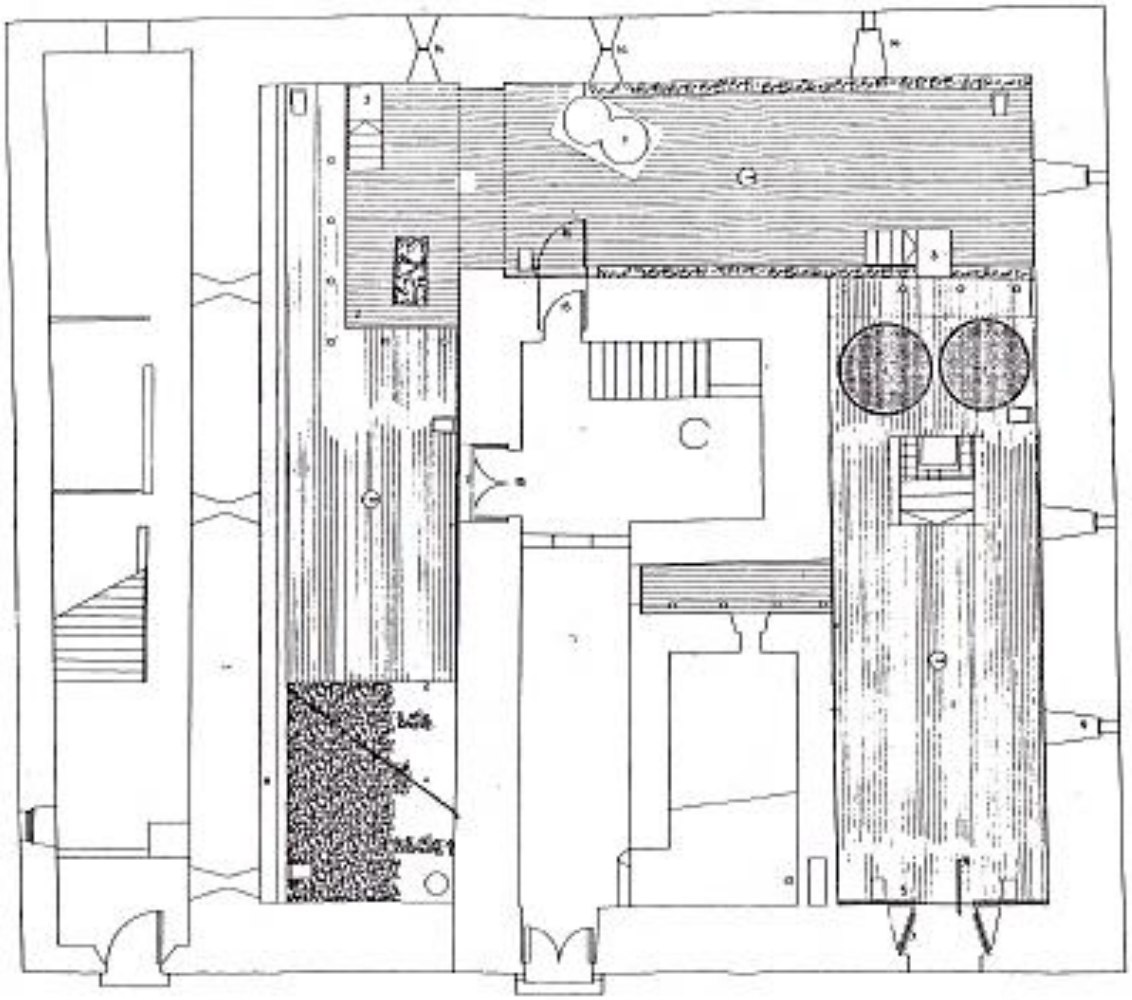

(6) Plànols del Bloc Oest del Castell, aixecats per l'arquitecte Jordi Casadevall.

PLANOLS EN PLANTA I AXIAL DEL BLOC OEST

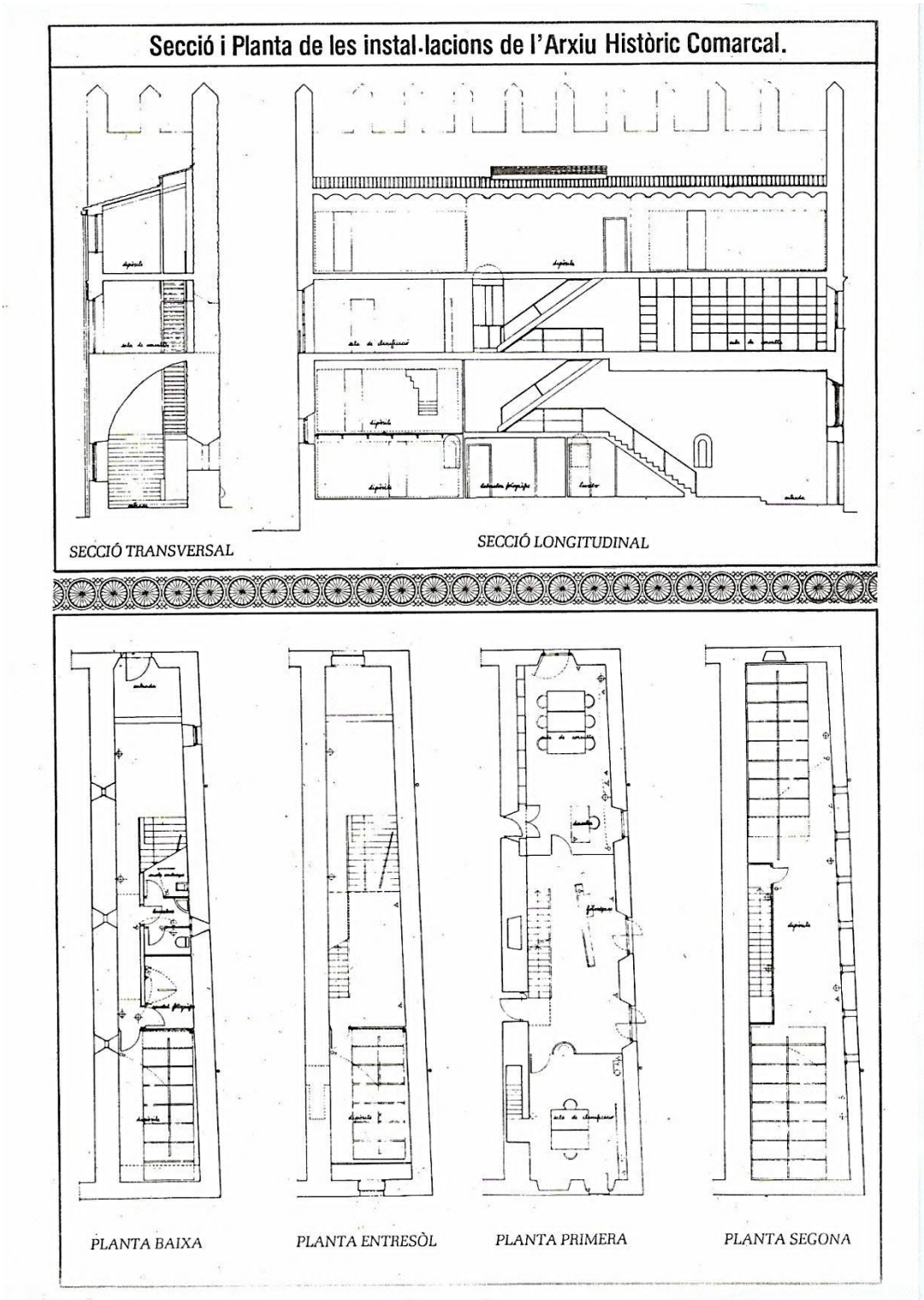

(7) Plànol general del castell, 1823.

Aixecat el 1823 pel capità Daigremont arran l'ocupació de la Bisbal per les tropes franceses dels *Cent mil Fills de Sant Lluís*. L'original es troba a l'Arxiu del Château de Vincennes a França.

FRAGMENT ESQUERRA

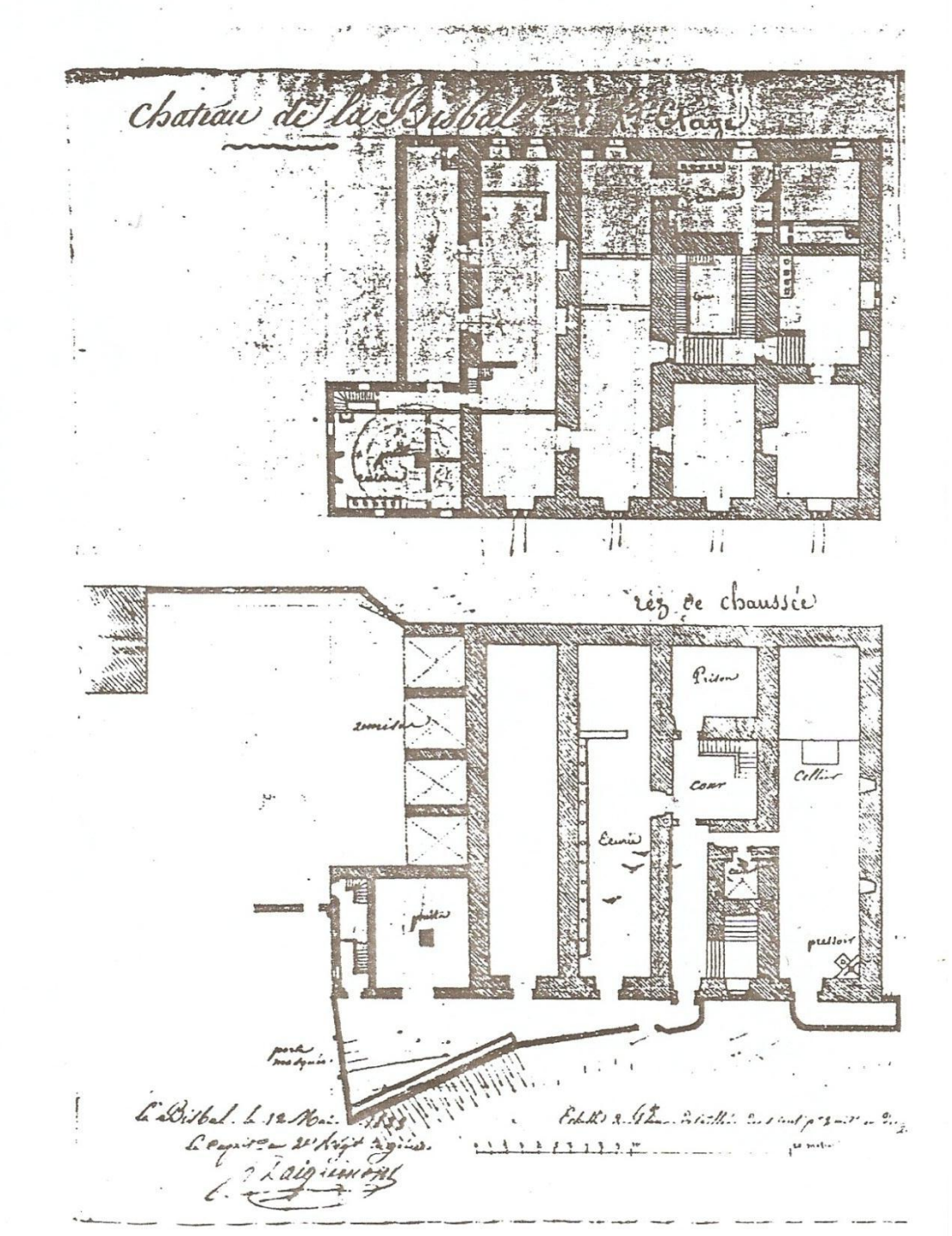

FRAGMENT DRETA

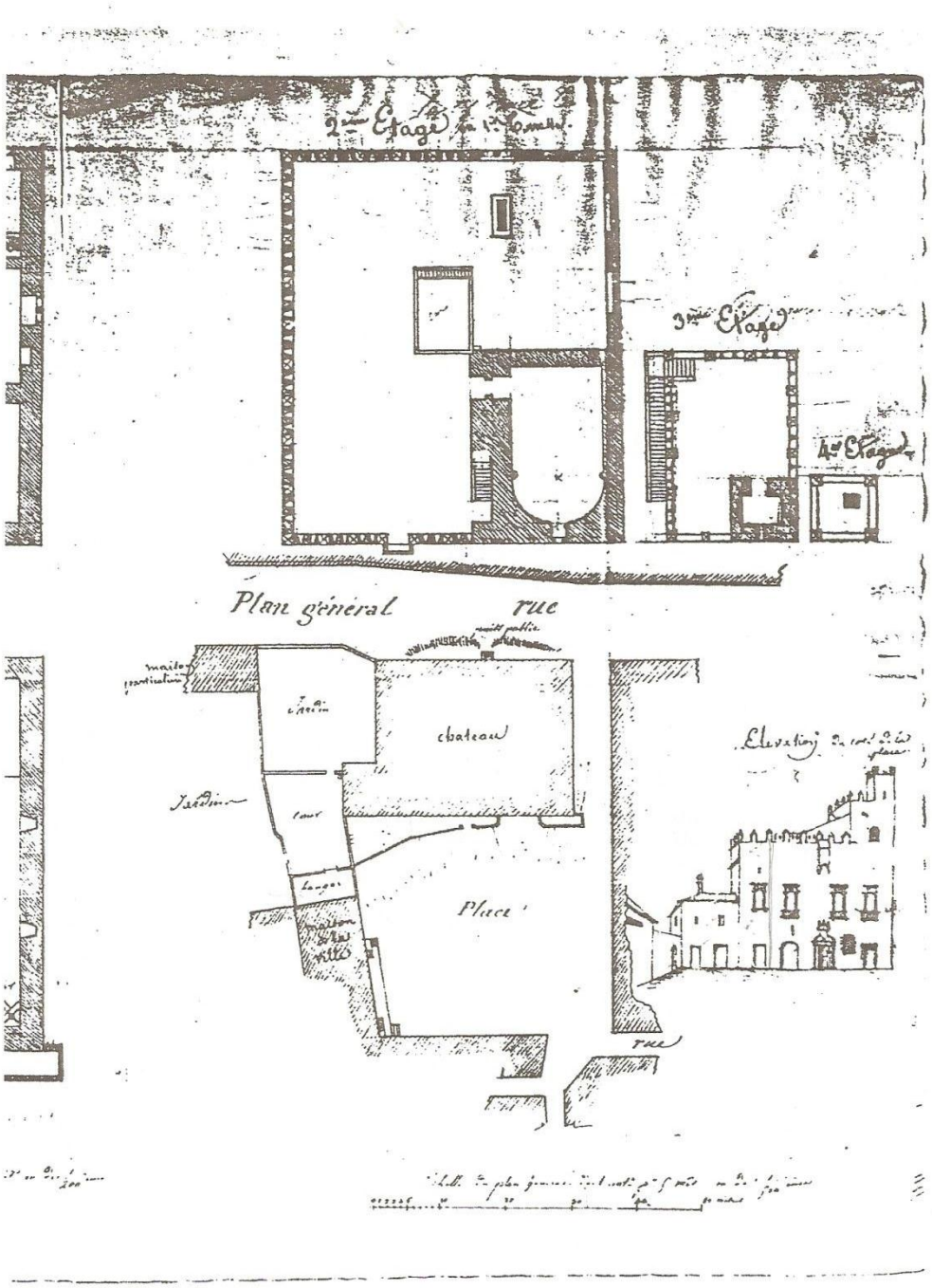

(8) Plànols aixecats per en Xavier Rocas, arqueòleg i conservador del Museu Terracotta de la Bisbal.

PLANTA BAIXA

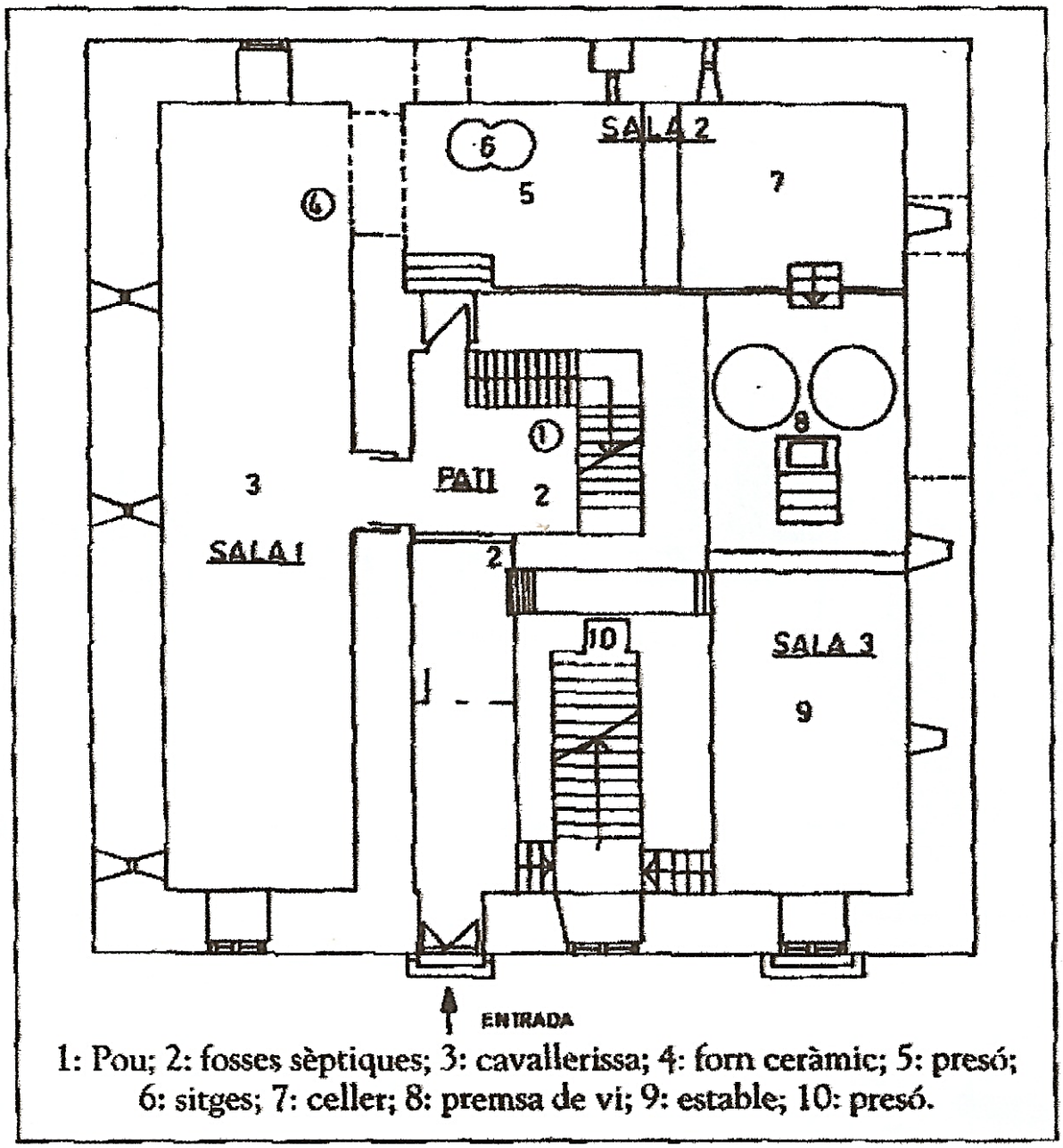

Plànol extret de l'article : "Excavacions arqueològiques al castell-palau de la Bisbal", *Revista de Girona* nº. 162 gener - febrer del 1994. Xavier Rocas

DIBUIX DE LES TROVALLES ARQUEOLÒGIQUES DE LA PLANTA BAIXA DEL CASTELL